No subject

Ottoboni.

C. CORNELII
TACITI
ANNALIVM
PARS PRIMA

C. CORNELII TACITI OPERA

RECOGNOVIT, EMENDAVIT, SVPPLEMENTIS EXPLEVIT GABRIEL BROTIER.

TOMVS PRIMVS

MANNHEMII,

Cura & Sumptibus Societatis literatae

MDCCLXXX.

PRAEFATIO

I. *De vita & scriptis Cornelii Taciti.*

CAIVS CORNELIVS TACITVS pauca de se, nihil de patria & origine sua prodidit, ingenio & virtutibus potius, quam loco ac majoribus inclarescendi certus. Interamnates eum municipem suum fuisse gloriantur *a*). Patre, equite Romano, &, quae equestris est nobilitas, Belgicae Galliae procuratore, genitus videtur *b*) circa annum Urbis conditae DCCCX *c*), Jesu Christi septimum &

a) Hac de re plura vide apud Franciscum Angeloni, *Historia di Terni*, pag. 42 & *seqq.* Interamna, nunc *Terni, dans le duché de Spolete.*

b) Plin. Hist. Nat. VII, 16. Perperam Lipsius aliique multi existimavere, Tacitum fuisse Belgicae Galliae procuratorem, a Plinio memoratum. Repugnat temporum ratio, quae in Taciti patrem recte cadit.

c) De Taciti aetate satis constat ex ipsa aetate Plinii, Epist. VI, 20. & VII, 20. Adde ipsum Tacitum in Dialog. de Orat. cap. I & 17.

quinquagesimum. Pueritiam egit, dum, sub Nerone cupidinum immodico, non modo Urbs, sed quaeque, ut Urbi proxima, ad omne libidinum genus profluebant. At per aetatem, institutionemque, & prima literarum rudimenta, iis vitiis intactus crevit: pari integritate, turbida Galbae, Othonis, & Vitellii tempora elapsus est. Vespasianus, rerum potitus, pacem moresque intulit; & inter cetera imperii munia, literas artesque amplexus, eas providentia & liberalitate refovit. In hac renascentis Urbis tranquillitate, Tacitus operam dedit eloquentiae, cujus ut inter temporum tristia ad praesidium, sic inter laeta ad decus vis plurima. Gnarus autem oratorem melius exemplis, quam praeceptis, institui, M. Aprum & Julium Secundum, celeberrima tum fori ingenia, domi & in publico adsectatus est *d*).

d) Tacit. Dialog. de Orat. cap. 2.

Ad has ſtudiorum curas ſane ac
fere caſtrenſia ſtipendia. Id enim apud Romanos optime inſtitutum, vt juvenis, literis imbutus, ſuam in caſtris induſtriam adprobaret: ſic civis unus, vix juventutem ingreſſus, ad omnia reipublicae munia accingebatur. Tacitus, iis paratus exercitiis, eaque aetate, qua ad honores patebat aditus, Veſpaſianum inchoatae ſuae dignitatis auctorem habuit *e*). Juveni, qui in egregiam ſpem adoleſcebat, filiam ſuam deſpondit Cn. Julius Agricola, conſul anno Urbis conditae DCCCXXX, ac poſt conſulatum collocavit *f*). Soceri decus genero novum fuit claritudinis adjumentum; ejuſque dignitatem auxit Titus *g*).

Interim nihil de ſtudiis a Tacito remiſſum: immo in ea tanto acrius fere-

e) Tacit. Hiſt. I, 1.

f) Tacit. Vit. Agric. cap. 9.

g) Tacit. Hiſt. I, 1.

batur, quod ſe ad ſumma genitum perſentiſceret, & in foro magnum nomen audentia & impetu certius, quam lentis operoſiſque moliminibus, praeripi cogitaret. In Urbe pridem invaluerat quaedam ingeniorum mollities: forum quoque, praevalida Principum auctoritate fractum, a veteris eloquentiae gravitate ad diſerti ſermonis elegantias deflexerat. Tacitus, ut praecellentibus ingeniis ſolitum, novam iniit viam: nec aſpernatus temporis ſui ornatum, ſed quod apud antiquos fuerat egregium aemulatus, ſplendore verborum, ſententiarum pondere, & totius orationis dignitate hanc ſibi paravit dicendi vim, ut ea aetate, qua diſertorum virorum laus vigebat, ipſe, ut eloquentiſſimus, celebraretur; tantamque moveret admirationem, ut juvenes laudis cupidos ad ſui imitationem traheret *h*).

h) Plin. Epiſt. VII, 20.

In hoc celebritatis curſu, cum honorum incrementa a Domitiano acceпiſſet *i*), quindecimvirali ſacerdotio praeditus, ſimul & praetor, adfuit ſaecularibus ludis anno Urbis conditae DCCCXLI editis *k*). Tacitum autem ab optimis Principibus Veſpaſiano Titoque dignitatis initia accepiſſe, virtutis ſane fuit. Quod ad novos amplioreſque honores a Domitiano, peſſimo Principe, fuerit evectus, egregii illius, quod ſaepe ipſe commendavit *l*), contumaciam inter & obſequium temperamenti fuiſſe crediderim. Neque Domitiano, vel inter flagrantia ſcelera, fuit umquam ita abſurdum ingenium, vt virtutem dignitatum penitus expertem voluerit. Ut ut eſt, poſt praeturam Tacitus ex Urbe

i) Tacit. Hiſt. I, 1.

k) Tacit. Annal. XI, 11.

l) Tacit. Vit. Agric. cap. 42. Idem quoque Annal. IV. 20 & alias ſaepe.

secessit, non exsul, neque otii cupidine, quod quibusdam placuit, at, ut verior fert conjectura, praetorius legatus, provinciaeve rector a Principe impositus. Absens quadriennium egerat *m*), cum accepit summo doloris sensu socerum suum Agricolam decimo Kalendas Septembris, anno Urbis conditae DCCCXLVI, mortem obiisse; &, ut fama erat, Domitiani veneno interceptum *n*).

In Urbem tum reversus, Principem reperit, non jam insidiis, sed publico bonorum odio ferocem. Vidit obsessam curiam, clausum armis senatum, senatores in carcerem a senatoribus ductos, aut innocenti perfusos sanguine. Talia Principis senatusque opprobria vidisse, iisque senatoriae dignitatis necessitate interfuisse ita inhorrescit, ut, vel ea commemorando, se flagitii nec minis-

m) Tacit. Vit. Agric. cap. 44 & 45.

n) Tacit. ibid. cap. 43.

trum, nec suasorem, umquam fuisse satis prodiderit *o*).

Foeda criminibus, luctu maesta tempora exhilaravit Princeps Nerva anno Urbis conditae DCCCXLIX. Tum redire virtuti decus, vitiis infamia, sceleri exitium. Auspicata principatus initia insignivit singularis consulatus. Dignitatem enim anno Urbis conditae DCCCL iniere Nerva Augustus III & Verginius Rufus III consules; ille imperio aegre capessito, hic adserto olim & spreto illustris: utroque consule dignus Tacitus, in spem, quam cito erat occupaturus, designatus. In hoc enim privati hominis fastigio Verginius morbo correptus est: dein paullo post exstinctus, cum excessisset annum tertium & octogesimum; cunctis fortunae & virtutum experimentis ab Augusti excessu ad haec usque Nervae tempora probatus. Ut

o) Tacit. Vit. Agric. cap. 45.

ejus vitae, ita & morti ingens circumdata eſt gloria. Ductum publicum funus; & Verginius, a conſule Cornelio Tacito pro roſtris laudatus, ſupremum hunc felicitatis cumulum accepit, laudatorem eloquentiſſimum *p*).

At maxima hujus conſulatus laus fuit Trajani adoptio, qua ſecuritas publica, ob ſenilem Nervae aetatem nondum firma, robur adſumpſit *q*). Cum ferverent exſultantis Urbis gaudia, Tacitus ſoceri ſui Julii Agricolae, qui hanc temporum felicitatem augurio votiſque erat ominatus *r*), vitam compoſuit; priorisque ſervitutis memoria praeſentium bonorum ſenſum auxit. Brevis quidem eſt libellus: at in quo aeternum egregiae virtutis monumentum, & abſolutiſſimum laudationis exemplar.

p) Plin. Epiſt. II, 1.

q) Tacit. Vit. Agric. cap. 3.

r) Tacit. in eadem Vit. Agric. cap. 44.

Trajano II conſule, anno Urbis conditae DCCCLI, Germanorum mores, leges, uſuſque, pari brevitate deſcripſit *s*), tum ut eorum laudibus attolleret Trajanum, defuncto Nerva, rerum potitum, Germaniſque formidatum, quos inter adhuc agebat, tum ut Urbem, luxu & deliciis fractam, ad viriles ſenſus aemulatione provocaret. Plus ad nos utilitatis pervenit. Germanica enim libertas, cujus vim Tacitus praeſenſerat *t*), diu cum imperio Romano luctata, ac tandem victrix, regna imperiumque condidit ſuis legibus attemperata, & ultra veterum dominationum memoriam longe perennanda. Quam juvat tantarum rerum originem, a praeſtantiſſimo ſcriptore traditam, evolvere; publici privatique, quo utimur, juris fontes aperire; noſtrae gloriae, noſtrae felici-

s) Tacit. de Moribus German. cap. 37.

t) Tacit. ibid. cap. 37.

tatis fundamentum ſimul & tutamentum meditari!

His acerrimae mentis operibus haud impedita fori ſtudia. Cumque Afri Marium Priſcum, Africae proconſulem, pecuniis ob innocentes condemnandos, interficiendos etiam, acceptis infamem, accuſaſſent, ſenatus, criminis atrocitate motus, Tacitum Pliniumque iis adeſſe juſſit: &, ut plus celebritatis foret, Princepſque intereſſet, dilata cognitio. Acta tandem cauſa frequentiſſimo ſenatu, cum Trajanus, in Urbem redux, & conſul tertium, anno Urbis conditae DCCCLIII, praeſideret. Triduum in hac congnitione inſumptum. Plinius Martianum, qui Mario immanitatis ſocius fuerat, corripuit. Frontoni Catio, qui pro Mario inſigniter dixit, Tacitus reſpondit eloquentiſſime, & quod eximium orationi ejus inerat, graviter. Damnati fuere Marius & Martianus. In fine ſen-

tentiae adjectum, "quod Tacitus & Plinius injuncta advocatione diligenter fortiterque functi essent, arbitrari senatum ita eos fecisse, ut dignum mandatis partibus fuerit" *u*). Pares laudibus fecit senatus, quos eadem ferme aetas, par dignitas, studiorum & animorum similitudo ante conjunxerat, in magna nominis celebritate concordes.

Nullus enim Tacito pravae aemulationis sensus. Immo certus decora ingenia literarum communione commendari, studiosos, qui ad ipsum ex ejus ingenii admiratione conveniebant *x*), consiliis & praeceptis erudiebat. Ipse, studiorum hortator, Plinium monuit, ut Historiam scriberet *y*). Quod cum ille declinaret, difficultate deterritus,

u) Plin. Epist. II, 11.

x) Plin. Epist. IV, 13.

y) Sidonius Apollinaris Epist. IV, 22. Plin. Epist. V, 8.

aliisve distentus curis; Tacitus id muneris in se recepit, ne excideret rara temporum felicitas, qua, sub optimo Principe, bono cuique sentire quae vellet, & quae sentiret dicere liceret *z*). Nemo autem ad scribendam Historiam natura & arte umquam paratior accessit. Acre enim Tacito inerat judicium, vivida mens, magna rerum hominumque scientia & experientia, prompta & profunda cogitandi ac scribendi vis: quodque iis temporibus rarissimum, animus neque libertati infensus, neque adversus dominantes contumax.

Primum scribendi argumentum sumpsit temporum suorum Historias *a*), quas a Neronis fine ad Domitiani necem facillima & uberrima vena prosecutus est, recti verique pervicax, sine ulla assentandi aut criminandi libidine. Pars qui-

z) Tacit. Hist. I, 1.

a) Tacit. Hist. I, 1. Annal. XI, 11.

dem operis maxima periit; manent tamen initia, quîs non modo expressa avara & anceps Galbae senectus, praeceps Othonis ambitio, segnis & foeda Vitellii ingluvies, sed & bellorum civilium artes, fraudesque, & scelera, majore arte incertum an prudentia, ad totius aevi documentum, deteguntur. Utinam nobis non invidisset tempus partem alteram, quae providam Vespasiani mentem, breves, eoque cariores, Titi virtutes explicabat! Haec quidem Flaviae domus decora excepisset atrox Domitiani nequitia. At, vel inter acerba Principis flagitia, quae, a gravissimo scriptore memorata, fuissent magnarum cogitationum fecunda, juvasset adhuc, quod summatim initio operis ipse Tacitus prodidit *b*), ampla virtutum exempla, supremas clarorum virorum necessitates, ipsamque necessitatem fortiter

b) Tacit. Hist. I, 3.

toleratam cognoſcere. Numquam enim illuſtriora ſunt virtutis certamina, quam cum durius premitur; &, ut inter tempeſtatum horrida acriores emicant ignes, ſic inter temporum fera vividior puriorque exſurgit virtus.

Poſt hanc Hiſtoriarum curam, Tacitus ſuperiorem imperii memoriam narrandam ſuſcepit; eamque a Tiberii principatu ad Neronis exitum in Annalibus concluſit; preſſior, acrior, ſententiis, quam verbis abundantior: praeceptis politicae artis ita locuples, ut, ſi hos tantum Annalium libros edidiſſet, Principum privatorumque hominum, qui ad rempublicam accedunt, praeceptor doctorque haberetur: in hoc ſcribendi genere primus ſimul & ſummus. Inter haec ſapientiae conſilia, & incredibili mentis capacitate, cautiſſimas Tiberii artes extricavit, Claudii imbecillitatem pudendam fecit, Neronis libidines in-

famavit; ſane adverſus Caii furores aeque animoſus. At, ut in Hiſtoriis, ita & in Annalibus multa abſumpſit vorax temporum edacitas.

Ea cum componeret, Auguſti Annales meditatus eſt *c*): magnificum dignumque Tacito argumentum; qui reipublicae finem, ortum imperii, verſos mores, tantarum rerum cauſas, Auguſtum iis quidem movendis imparem, ſed ſemel motas ſuſtinendo habilem, plurimaque arte publicum ſervitium libertatis ſpecie mollientem expreſſiſſet.

Poſt tot labores, tradendis ſuperioris aevi rebus impenſos, aetatem ſuam erat repetiturus, ut nova & praeſentia bona aeternitati conſecraret, ac, pro virili portione, ſequentium Principum aemulatu continuaret. Nerva enim Caeſar res olim diſſociabiles miſcuerat, principatum ac libertatem. Publicam feli-

c) Tacit. Annal. III, 24

citatem in dies augebat Trajanus *d*); additaque victoriarum gloria, ita imperii fines proferebat, ut numquam latius ſit imperitatum. Uberrimam hanc & ſecuriſſimam materiam ſenectuti ſuae ſepoſuerat Tacitus *e*). Egregia conſilia mors importuna abrupit. Ipſe, dum Trajanus Orientem novis victoriis luſtrabat, (nuſquam enim Hadriani tempora memorat) vivendi finem fecit, praepropero fato oppreſſus. At in brevi mortalitate longioris vitae celebritatem impleverat: civis optimus, literis & ſapientia aetatis ſuae princeps; eamdem famam, parem auctoritatem apud poſteros tam diu retenturus, quam diu in ſcriptis non otioſa verborum prolixitas, ſed valida rerum ſententiarumque brevitas placebit; quam diu in re politica

d) Tacit. Vit. Agric. cap. 3.

e) Tacit. Hiſt. I, 1. ſupremum illud conſilium memorat.

mores

mores hominum, rerum momenta, libertatis & dominationis temperamenta, varia & faluberrima pro temporum eventuumque varietate agendi confilia, nofcere erit pretium.

Haec quidem cum recenferem graviora Taciti ftudia, omifi leviora duo ejus opera: alterum Facetias; alterum Dialogum de Oratoribus. Facetias, Fulgentio Grammatico *f*) memoratas, forte collegit, dum literariam fupellectilem parabat, vel fubfecivis horis, ut taedia otiave falleret. Periere; nec magnum eft earum defiderium. Id enim literaturae genus ita a tempore locoque pendet, ut vix umquam alios homines, alios mores ferat. Dialogus de Oratoribus exftat, fed mancus atque imperfectus, parte haud exigua *g*), &, ob naturam rerum, quae ibi tractabantur,

f) Fab. Furius Planciades Fulgentius vixit an. 530.

g) Tacit. Dialog. de Orat. cap. 35.

graviſſima. Diſputationi ea ſuper re habitae Tacitus, juvenis admodum *h*), interfuerat, cum M. Aprum & Julium Secundum adſectabatur: eam poſtea, requirente Juſto Fabio, literis mandavit, iiſdem numeris, iiſdem, quas audierat, rationibus *i*). Ibi tamen paſſim ſuum prodit ingenium, nondum quidem illa brevitate, quae in Annalibus eminet, ſubactum, ſed jam validum, & ad altos ſenſus pronum. Apud picturae curioſos prima ſummorum artificum lineamenta diligentiſſime adſervantur: haud minori pretio, apud literarum amatores, debet eſſe hoc clariſſimi ingenii ſpecimen. Nihil moror, quoſdam hunc librum Tacito abjudicaſſe, ut illum Quinctiliano aliiſve tribuerent. Pugnant conjecturis

h) Tacit. Dialog. de Orat. cap. 1. Hac de re fuſius dictum in Notis & Emendationibus Tom. IV, pag. 223. Vide & Appendicem Chronologicam Tom. IV, pag. 441.

i) Tacit. ibid cap. 1.

adverſus manu ſcriptorum codicum veterumque omnium editionum fidem, adverſus Pomponii Sabini, Grammatici *k*), auctoritatem, demum adverſus certiſſimam temporum rationem, quae uni Tacito competit. Contra ſunt, qui ei vindicent epiſtolam unam Plinianis inſertam *l*). Haud equidem improbabilis eſt conjectura. At vix ullius momenti res eſt, ob materiae levitatem.

C. Taciti ab aliorum criminationibus vindiciae.

Hactenus Taciti ſtudia & meditamenta recenſui; ſupereſt, ut quorumdam adverſus eum criminationes, non editoris adfectu, ſed ductu veritatis, expendam. Nemo enim ſine adverſariis magnum nomen obtinuit; & quanto celebratior Taciti fama, tanto gravioribus patuit

k) Qui ſaeculo XV ad finem vergente vixit.

l) Plin. Epiſt. IX, 10.

accusationibus. Ac primo quidem criminantur, malignum eum fuisse & μισάνθρωπον, qui omnia vel suspicionibus adulteraret, vel in deteriorem partem traheret. Haec certe maligni & improbi sunt hominis, qualem nemo dixerit Tacitum, qui sceleratos passim arguit, virtutem meritis laudibus semper extulit, amicos non habuit nisi optimos, ipsamque malignitatem, falsa libertatis specie illudentem, saepe corripuit. At suspiciones, conjecturas interserit. Fateor equidem: sed eas legitimas, & quod in veterum librorum, quae superat, paucitate prorsus mirum est, aliorum scriptorum testimonio, aut ipsarum rerum natura comprobatas. Nullas in historia usurpare, vel ineptissimi, vel audacissimi mortalium foret. Criminationis causas aperiam. Quidam corruptores & corrupti Tacitum oderunt, quod eorum arcana nudaverit, eorum

vitia perpetuus cenſor exprobret. Ut ſibi aliiſque fucum faciant, calumniam hanc ingerunt. At quis, niſi prius ei fuerit maleſana oculorum acies, ſplendidiorem purioremque ſolem eſſe umquam queſtus eſt? Quis, niſi turpis, fideliori ſpeculo iraſcitur? Alii, procaces ingenio, & offenſionum avidi, hiſtorias argutiis aculeatas, amaras malignitate, divinationibus falſas ſcripſere, ſeque Taciti imitatores audacter ſunt profeſſi. Eorum audaciam imperitiamve, non vero Tacitum, argue. Vulgare eſt, ſua flagitia aliis objectare, magniſque nominibus ſeſe tutari. Inſuper ex optimis artificibus quavis aetate exorti imitatores peſſimi.

Crimen alterum: malae latinitatis eſt Tacitus. Breviter dictum, an vere? Tacitum aliquando nimis acutum, nimis conciſum, ingenii & ſenſuum profunditate ſubobſcurum arguerent, non

valde repugnarem, nec eadem esse Thucydidis vitia, aut, ut loquuntur Graeci, virtutes, urgerem. Sed Ferretum, aliosque id genus homines, Taciti latinitatem culpare quis ferat? Eos tamen refutare pudet. Idque prorsus inutile, cum Muretus *m*), latinitatis & latinarum elegantiarum peritissimus judex, partes illas magna cum laude praeoccupaverit. Hoc unum addidero, inter Romanos scriptores nullum esse verborum concinnitate & splendore Tacito comparandum.

Graviora sunt mendacii crimina: neque dixerim Tacitum nihil esse mentitum. Commune illud est mortalitatis vitium, quod historiae scriptores in tanta rerum multitudine, humanique ingenii infirmitate, & ob caliginem ve-

m) Hac de re & Taciti laudibus orationem habuit Muretus, quam vide inter ejus orationes editas Lipsiae anno 1698. Tom. II, pag. 353.

ritati offusam, vix effugiant. Proclivior adhuc error, ubi intercedit religionum diversitas. Inde Tacitus falsa de Christianis, absurda de Judaeis prodidit, praejudicatis tum suis, tum aliorum opinionibus abstractus; ita tamen fidei & diligentiae, quam in ceteris profitetur, retinens, ut, vel cum haec peccaret, Christianos incendii crimine, quo Nero eos perculerat, absolverit *n*). Judaicis autem antiquitatibus vera quamplurima intermiscet; eamque religionem valde commendat, quae deûm imagines mortalibus materiis in species hominum non effingit, sed sine simulacris, sine regum, sine Caesarum adulatione, *unum numen, summum illud & aeternum, neque mutabile, neque interiturum o*), veneratur. Talia veritatis testimonia apud nullum Romanae gentis scriptorem ante Tacitum reperire est.

n) Tacit. Annal. XV, 44. (*o*) Tacit. Hist. V, 5.

Odiosum vero, &, ut opinor, falsum est ἀθεότητος crimen, quod quidam Tacito objiciunt. Deos enim passim agnovit, negavit nusquam; ipsamque opem divinam *p*), rerum humanarum dominatricem, memorat. Atrocioribus quidem sceleribus & cladibus offensus, aliquando dixerit diis non homines, non imperii securitatem, sed ultionem curae esse *q*); id ἀσεβείας est, non vero ἀθεότητος. Dolendum certe, quod Deum unum non coluerit, & in hac exoriente Christianae veritatis luce, quae ipsam Neronis domum subierat *r*), recensque Flavii Clementis *s*), consulis, aliorumque exemplis ac virtutibus in-

p) Tacit. Hist. IV, 78.

q) Tacit. Hist. I, 3.

r) D. Paulus, Epist. ad Philippenses IV, 22, ubi ex domo Caesaris salutem iis dicit.

s) De quo plura infra Tom. III, pag. 385. & Tom. IV, pag. 464.

claruerat, ipſe caecutierit. At inter ἀθέȣς minime cenſendus eſt *t*).

Porro viri illius celeberrimi gloria ad ſeros nepotes propagata eſt. Illum parentem ſuum appellabat, & ab eo originem ducere ſe gloriabatur M. Claudius Tacitus *u*), qui principatum obtinuit anno Urbis conditae MXXVIII, Jeſu Chriſti 275: vir egregie moratus, non ambitione, non crimine, ſed ſingulari ſenatus & exercituum conſenſu imperio admotus: illius capax, & intra ſex imperii ſui menſes tanta virtutum claritudine, ut laudatiſſimorum Principum gloriam aequaſſet, ni, urgentibus Romae fatis, cito fuiſſet exſtinctus. Cornelii Taciti imaginem in omnibus bibliothecis collocari, ejuſque libros,

t) Cl. Joannes Kynaſton Tacitum defendit publica oratione, Oxonii habita, & Londini edita anno 1764, cui titulum fecit: *C. Cornelius Tacitus a falſo impietatis crimine vindicatus.*

u) Vopiſcus in Tacito, cap. 10.

ne lectorum incuria deperirent, per annos singulos decies publica impensa in civicis archivis describi, & in bibliothecis poni iussit x): orbi, literis & parenti optime consulturus, si ipse, aut frater ejus Florianus, diu imperassent. Recentior adhuc, nec forte ultimus Tacitorum sanguis, Polemius y), Galliarum praetorio praefectus, nobilitate & doctrina, quasi hereditario jure, illustris, memoratur circa annum Urbis conditae MCCXXIX, Jesu Christi 476, Augustuli & imperii Romani supremum.

Verum longe major ingenii, quam sanguinis, laus exstitit, nec umquam intermoritura: crevit per aetates diffusa, a viris tum principibus, tum privatis, sanctitate, sapientia & fortitudine praecellentibus, ad nos transmissa: aeternum vivet apud gentes, literarum &

x) Vopiscus in Tacito cap. 10.

y) Sidonius Apollinaris, Epist. IV, 14.

hominum studiosas. Nullum superest tanti viri monumentum. Ejus imago, quae Interamnae in Apostolico palatio monstratur, nulla valet antiquitatis commendatione. Ante ducentos annos, rudera ejus tumuli adhuc ostentabantur haud procul Interamna, viamque propter, quae Spoletum ducit. Qua occasione Hector Simonetta ea solo aequaverit, Tacitique cineres dissipaverit, maerens ejus filius, inscriptione in agro paterno posita anno 1613, testatum voluit *z*).

II. De praecipuis Cornelii Taciti editoribus.

Inter initia renascentium literarum, & egregiae illius artis, quae hominum ingenia rem publicam fecit, Venetiis circa annum 1468 prodiit, prima Taciti

z) Haec fuse memorat Franciscus Angeloni, *Historia di Terni*, pag. 51.

editio *a*), antiquitate, elegantia, raritate praeſtantiſſima; multis quidem, & graviſſimis erroribus, ut ſolitum eſt in primis quibuſque editionibus, foedata; abeſt & Cn. Julii Agricolae vita: adhuc quoque latebant ſex priores Annalium libri. Nihilominus utiliſſima eſt, quod complura veteris ſcripturae, in recentioribus editionibus perperam immutatae, veſtigia retineat.

Franciſcus PUTEOLANUS, Parmenſis, literarum peritiſſimus, alteram editio-

a) Haec editio prodiit ſine ulla loci & anni nota, his quatuor verſibus, in fine ſubjunctis, conſpicua:

Caeſareos mores ſcribit Cornelius: Eſto
Iſte tibi codex: Hiſtoriae pater eſt.
Inſigni quem laude feret gens poſtera: preſſit
Spira premens, artis gloria prima ſuae.

Cum Joannes & Vendelinus de Spira ſplendidam Plinii editionem Venetiis vulgaverint anno 1469, haec Taciti editio, *artis gloria prima ſuae*, anno 1467 aut 1468 publicata. In ea ſunt ſex poſteriores Annalium libri, & Hiſtoriarum libri quinque; Libellus de ſitu, moribus & populis Germaniae; & Dialogus de claris Oratoribus.

nem *b*), vita Julii Agricolae auctam, Mediolani publicavit. Nitidiorem politioremque Tacitum fecit, tum suis, tum Berardini Lanterii, Mediolanensium aetate sua eruditissimi, conjecturis ductus. Usus est quoque Ms. codice Genuensi. Tacitum autem nemo melius novit, verius expressit. Ejus judicium, cuivis, ob libri raritatem, non ita obvium, silere nefas. *Omnem*, inquit, *historiae legem* absolvit Tacitus . . . . .

b) Huic quoque editioni nulla est adjuncta loci, anni, typographi nota. Eam tamen Mediolani prodiisse haud dubium est, cum cetera Puteolani opera in hac urbe excusa sint, in qua oratoriam artem magna cum laude profitebatur. Puteolanus addidit Vitam Julii Agricolae; Annalium quoque & Historiarum libros ex Ms. codice Genuensi recensuit: unde summum debet esse apud literarum amatores hujus editionis pretium, quam miror librorum rariorum indagatoribus fuisse incognitam. Exstat Parisiis in Bibliotheca sanctae Genovefae: eam, pro sua humanitate, literatis omnibus viris comperta, mecum communicavit Cl. Mercier, huic Bibliothecae praefectus. Recusa est Venetiis annis 1497 & 1512.

nihil falsi dicere, nihil veri omittere ausus. In scribendo enim ne suspectus quidem umquam fuit, aut gratiae, aut simultati aliquid tribuisse. Rerum rationem, qua ordo temporum, regionum descriptio exigitur, nemo historicorum diligentius observavit. Jam consilia, acta, eventus, ut, dii boni, expendit! & de consiliis quid probet, quid non. In rebus gestis non solum quid actum, sed quale. De eventu vero omnes caussas explicat, casus sapientiae, temeritatis; hominum porro non solum res gestas, sed quae fama, quod nomen, quae natura, quae vita. Quo artificio omnes mea sententia facile vicit, ita creber rerum frequentia, ut verborum prope numerum sententiarum numero sequatur; ita dein verbis aptus & pressus, ut nescias, utrum res oratione, an verba sententiis illustrentur. In concionibus (audeo enim promere, quod sentio) Livio quoque anteferendus, magis tamen Sallustii argutam densitatem, quam

hujus amplitudinem imitatus. Hunc primo legens, laudabis eloquentiam; cum iterum in manus sumpseris, mirum acumen deprehendes, & miraberis; ubi contubernalem reddideris, saepe artificiosa docebit varietate, immensaque jucunditate delectabit c).

Laudum magnitudine, majori operis admiratione, excitato orbe literario, in museis omnibus quaesitum, si quid aliud tanti viri superesset. Ac tandem in Corbeiensi *d*) ad Visurgim monasterio ab Angelo Arcomboldo, Leonis X Pontificis Maximi quaestore, inventi sunt quinque priores Annalium libri, quos Lipsius, aliique postea meliori partitione sex numeravere. Hos cum Pontifex, literarum decus & columen, magno

c) Ex praefatione editionis Puteolani, Jacobo Antiquario, Ducali Secretario, inscripta.

d) *L'Abbaye de Corvey, en Westphalie:* locus religionis & literarum studiis celeberrimus. Visurgis autem fluvius, nunc *le Weser.*

quingentorum aureorum nummorum pretio redemisset, diligenterque evolvisset, eorum lectionem *luculentam*, *variam*, *utilem*, *dignamque omni liberali ingenio* e) pronuntiavit; voluitque ut quanto citius fieri posset, a situ & oblivione in lucem & memoriam hominum vindicarentur. Id curae demandatum Philippo BEROALDO, juniori, Academiae Romanae praeposito: is imperatum opus pro Pontificis auctoritate suaque doctrina haud indiligenter praestitit; inventosque libros ex manu scripto codice, qui postea Florentinae Mediceorum bibliothecae fuit illatus, ceteros ex Puteolani recensione edidit Romae Kal. Martii anno MDXV f). In libri fine, infra gentilitia

e) Ex literis Leonis Papae X, quae exstant in calce editionis Beroaldinae.

f) Cl. Maittaire, *Annal. Typograph.* Tom. V, part. 2, pag. 273, editionem Romanam anni 1514 memorat. Privilegium, a Leone X datum anno 1514, in Taciti editionem transformavit.

Leonis

Leonis X insignia, adjectum, quod maximo Principe & literarum reparatore dignum: " Nomine Leonis X Pont. Max. proposita sunt praemia non mediocria his qui ad eum libros veteres, neque hactenus editos attulerint".

Alexander MINUTIANUS, Apulus, eruditus typographus Mediolanensis, & Historiae professor, chartas Beroaldinae editionis ex Urbe importatas recudit, ut eas auditoribus suis praelegeret. In calce operis reperit se imprudenter illapsum esse in Pontificium interdictum, quo cavebatur, ne quis intra decennium Tacitum recuderet. Culpae veniam exoravit; suamque editionem, quibusdam in locis emendatam, & Andreae Alciati notis auctam, absolvit anno MDXVII *g*).

g) Cl. Maittaire, loc. cit. hanc editionem Romae prodiisse perperam scribit. Fabricius quoque, *Biblioth. Latin.* libr. IV, cap. 21, pag. 471, errat tum in anno, tum in forma.

Beatus, aut verius BILDIUS RHENANUS, Seleſtadienſis, manu ſcripti codicis Budenſis, olim Matthiae Corvini, Hungariae regis, copiam nactus, novam & aliquanto accuratiorem editionem vulgavit Baſileae anno MDXXXIII, ſaepe poſtea & variis in locis recuſam *h*).

Juſtus LIPSIUS, Belga, Corneliano ſpiritu afflatus, magnoque eruditionis paratu ad id opus acceſſit: omnem hujus laboris laudem reportaturus, ſi non excerpta tantum Mſſ. codicum Vaticanorum, Farneſiani, Covarruviae, Sambuci, veterumque editionum adhibuiſſet, ſed libros integros contuliſſet *i*).

Ea enim eſt anni 1517, non vero 1516; formae *in*-8, non *in*-4.

h) Quarum omnium praecipua eſt, quae prodiit Venetiis anno 1534, typis Aldinis.

i) Majorem laudem adhuc reportaturus, ſi libros edidiſſet, quibus contexuerat Caianam hiſtoriam & initia Claudii, Corneliano exemplo ſtiloque, ut ipſe teſtatur in notis ad Annal. XI, 1. At in migrationibus ſuis laborem hunc, fraude an caſu,

Ingenio eruditisque commentariis utcumque id supplevit, & editionem ceteris omnibus, quae ante prodierant, praestantiorem, magna cum nominis sui gloria Antuerpiae publicavit anno MDLXXIV. Quam postea ad annum usque MDC saepe retractavit, emendavit, melioremque fecit. In hoc gloriae suae monimento rursus adornando immortuus est anno MDCVI, aetatis suae LIX. Lipsiorum stirpis ultimus, & magnum decus *k*).

Inter tantos Lipsii labores, Curtius Pichena, Magni Ducis Etruriae a se-

sibi periisse ibidem declarat. Jactura tanto gravior mihi videtur, quod haec adolescens scripserat, ac proinde cum ei molle & elegans adhuc erat ingenium. Postea, singulari humani ingenii inconstantia, in deterius mutatus, durum & horridum scribendi genus adfectavit.

k) Innumerae postea fuerunt Lipsianae editiones, quarum nitidissimae sunt, quae typis Elzevirianis prodiere Lugduni Batavorum annis 1621, 1634 & 1640.

cre[illegible], in emendando Tacito Florentiae utilem operam posuit *l*). Usus manu scriptis codicibus bibliothecae Mediceae, loca plurima, quae alios fugerant, restituit & explicavit. Iis Lipsius non mediocriter profecit in posterioribus suis editionibus, ut nitescerent.

Matthias Berneggerus, Germanus, magis ad utilitatem, quam ad splendorem, sine ulla tamen MSS. librorum ope, Taciti editionem accuraverat. Eo defuncto, gener ejus Joannes Freinshemius, vir in republica literaria notissimus, eam non perpetuis, sed selectis notis locupletatam, & a Melchiore Freinshemio, communibus cum fratre studiis, copioso indice instructam, juris publici fecit Argentorati anno MDCXXXVIII.

Joannes Fredericus Gronovius, Ba-

l) Pichena seorsus notas primum edidit; deinde editionem ipse adornavit excusam Francofurti anno 1607, & Aureliae Allobrogum anno 1609.

tavus, Berneggerianam editionem, levi ſua opera, ſed nitidiore charta, elegantioribus typis, cum ſuis Variorumque notis & quibuſdam variantibus Mſ. Oxonienſis lectionibus, in operis calce ſubjunctis, Lugduni Batavorum abſolvebat anno MDCLXXII, cum vivendi finem fecit. Eadem editio pari nitore iterum prodiit Amſtelodami anno MDCLXXXV.

Julianus PICHON, Gallus, ad majora vocatus, vix paria praeſtitit: nulla adhibita Mſſ. codicum veterumque librorum collatione, grandem tamen, ſed indigeſta mole gravidam, editionem ad uſum Sereniſſimi Delphini Pariſiis apparavit anno MDCLXXXII. Recuſa eſt Venetiis anno MDCCVII.

Theodori RYCKII, Batavi, breviora, ſed meliora utilioraque in Tacitum ſtudia. Prodiere Lugduni Batavorum anno MDCLXXXVII. nitidius, commodiuſque in lucem iterum emiſſa Dublinii

anno MDCCXXX. Praesto fuere tum excerpta ex Mss. Regio & Florentino, tum Ms. codex, qui olim Rudolphi Agricolae fuerat. Ei tamen plus aequo tribuit Ryckius, cum ille codex non tam veterem scripturam, quam viri eruditi conjecturas contineat.

Christianus HAUFIUS, Germanus, nihil operae in emendando Tacito, nimis in explicando, collocavit Lipsiae anno MDCCXIV. Eum enim ita minutatim explanat, ut lectorem fatiget magis, quam dirigat.

Jacobus GRONOVIUS, Joannis Frederici filius, paternam editionem cum Mss. Florentinis recognitam, suisque & Variorum notis cumulatam praelo paraverat, cum morte interceptus est anno MDCCXVI. Filius ejus, Abraham Gronovius, eam Trajecti ad Rhenum anno MDCCXXI publicavit: patris memoriae consulturus, si convicia adversus Ryc-

kium, aliaque multa, erudito viro indigna, omisisset. Ad operis calcem reperire est varias quasdam lectiones ex Mss. codicibus, Bodleiano & Arundelliano, excerptas.

Joannes Augustus ERNESTUS, Germanus, in eamdem palaestram Lipsiae processit anno MDCCLII; & maximam post Lipsium laudem consecutus est. In conferendis enim veteribus editionibus & Ms. codice Guelferbytano acer & diligens, multa, quae alios latuerant, correxit; suasque notas Lipsii & Joannis Frederici Gronovii commentariis addidit.

Postea prodiere elegantiores editiones Glasguae anno MDCCLIII, Londini anno MDCCLX. Illa ut J. Gronovii, haec ut Ryckii exemplar exprimeret. Eamdem elegantiam Parisiis anno MDCCLX exhibuit Cl. Joannes Nicolaus LALLEMAND, quam sua cura notisque insuper

illuſtravit. In hac editione Pariſienſi omiſſus eſt Dialogus de Oratoribus, qui in omnibus editionibus ante comparuerat.

III. De hac Cornelii Taciti editione, ejuſque ſubſidiis.

Supereſt, ut quae mihi fuerint in hac editione conſilia, quae ſubſidia, paucis expediam. Mens fuit Tacitum, ad manu ſcriptorum codicum veterumque & optimarum editionum fidem recognitum, proponere. Tum, ut obviae in antiquis ſcriptoribus difficultates amoverentur, juvit non modo temporum diſcrimina ſignare, ſed & ea ad calculos, quibus nunc utimur, revocare: terrarum loca, quorum inſignis olim fuit memoria, cum iis, quae nunc exſtant, conferre: Romanam aliamve peregrinam pecuniam cum Gallica noſtra moneta componere: & quod in hoc

commentationum genere utilissimum est, nummorum, inscriptionum, scriptorum tum Romanorum, tum Graecorum, Tacito aequalium, aut recentiorum, aucioritate, Historiae fidem adstruere, lucemque ei adfundere.

Opus quoque fuit, pro argumentorum dignitate & utilitate, complures dissertationes addere. Expositum est & illustratum Caesarum stemma, ne nominum multitudine & indiscreta similitudine obscurarentur Annales. Eam ob rem addita passim plura alia stemmata. De legionibus, earum numero & locis fusius tractatum, ut Historiarum libri inoffenso pede percurrerentur. Ejusdem necessitatis fuit expendere aerarium opesque Romanorum, stante republica, & sub Principibus; eorum census & lustra, tributa & vectigalia, Principum congiaria, Romae magnitudinem, Capitolii magnificentiam, alia-

que multa, quae si non explicentur curatius, mores usúsque horum temporum non satis intelligerentur. Ipsa quoque vitia fuere memoranda, Romanorum luxus, Neronis in domo aurea prodigalitas, & inexplebilis Vitellii gula. Haec enim portenta in evidentiae luce erant collocanda, ut magnis documentis, quo prorumpere possit humana libido, notesceret, simul & puderet. Ne piguit quidem, quod a viris humanarum literarum studiosis expetitum, illustri exemplo Petri Corneille & Joannis Racine, quam validus sit Tacitus fecundandis ingeniis, ostendere. De Christianis, falso incendii crimine a Nerone irretitis, dictum; &, cum de Judaeis esset dicendum, plura de Judaeis Sinensibus placuit subnectere, tum ob materiae novitatem, tum ut Romanorum Sinensiumque hac de re judicia comparare promptum foret. Pariter,

ut aboleretur opinio, quae apud quosdam invaluit; Tacitum in Germaniae descriptione plus ingenio, quam veritati indulsisse, Germanorum mores cum veteribus nostris legibus & historiis, cum vigentibus adhuc moribus populorum illorum, quos barbaros ferosque appellamus, quod aevi prioris humanitatem nondum dedocuere, assidue contuli. Sic enim, non nostro suffragio, at saeculorum hominumque consensu approbatum est, Tacitum non modo fuisse maximum antiquitatis pictorem, quae propria ejus laus, atque omnium sermonibus jam pervulgata, sed & verissimum; quod erat evincendum. Demum cum vel optimi scriptores multa sileant, quae tamen nosse quorumdam interest, Anecdota ex variis auctoribus collegi, ut harum rerum curiosis satisfacerem.

Curas ultra intendi; cumque summopere dolerem Tacitum truncum ac

mutilum circumferri, ad Supplementa adverti animum, non quod Tacitum aequari poſſe conſiderem, ſed ut plenior faciliorque flueret ejus narratio, ſi deperdita ex veterum ſcriptorum & monumentorum fide ſupplerentur, ſtilo moreque Corneliano expreſſa. Inde adlaboravi, ut Sejani ruina, ceteraque, quae in quinto Annalium libro deerant, reſtituerentur. Disjunctos antea libros ſextum & undecimum conjunxere res Caii Principis & Claudii initia, quatuor libris compoſita. Finis quoque libro ſextodecimo additus, ut Neronis ſuprema traderentur. In his quidem ſubſiſtere animus primum fuerat: at poſtea ſatius viſum quinto quoque Hiſtoriarum libro opem ferre, & jam narrari coeptum Hieroſolymorum gentiſque Judaicae excidium proſequi. Cetera Veſpaſiani, Titi, Domitiani, atque Nervae tempora, ad alterum uſque Trajani

consulatum (hic enim supremus est annus a Tacito memoratus, ac laboris nostri finis) brevi & compendiosa Appendice declarata sunt, ne opus in immensum cresceret.

Huc cum devenissem, secessumque pararem, ut amplissimos, quos destinaveram, indices texerem, interpellatus sum multorum querelis, dictitantium longiores moras, quarum quidem penes me non fuit arbitrium, jam fuisse interjectas: novas sponte non esse nectendas: multum temporis in his indicibus consarcinandis, multum in excudendis male periturum: consultius esse statim & in quarto volumine opus concludere: praesto esse Freinshemianum indicem, eumque copiosissimum, & longo usu probatum, qui Taciti amatoribus affatim sufficiat, nec nomina tantum & res, sed verba & sententias abunde suppeditet. Obtemperavi, ne

laboris pertinacia in ſegnitiae famam mihi verteret; laudatoque indici, quem tamen nonnullis in locis auctiorem & accuratiorem reddidi, alterum in Supplementa & Notas ſubjunxi.

Percurſis autem hujuſce editionis conſiliis, quae nobis fuerint ſubſidia memorandum. Super editiones, quas in altera Praefationis parte modo appellavimus, adjumento fuere manu ſcripti codices, tum ab aliis, tum a nobis inſpecti. Antiquitate principes habet Florentina Bibliotheca. Ibi, ut jam monui, Mſ. codex, omnium vetuſtiſſimus, in Corbeienſi monaſterio repertus. Tiberii principatum, ſeu ſex priores Annalium libros, tantum complectitur. Alter ibidem eſt Mſ. codex, in quo ſunt ſex poſteriores Annalium, & Hiſtoriarum quinque libri. Exaratus eſt literis Langobardorum, quorum res in Italia Carolus Magnus adflixit an. 772. Eum

Pichena longe vetuſtiorem credidit, quod in eo ſubſcriptum reperit: *Ego Salluſtius legi & emendavi Romae foelix, Olibrio & Probino conſulibus, in foro Martis controverſias declamans oratori Endelechio. Rurſus Conſtantinopoli recognovi Caeſario & Attico conſulibus.* At librariis mos ſaepe fuit, quae in codicibus reperirent, tranſcribere, non obſervata ratione temporum, quibus eos deſcribebant. Id quamplurimis compertum exemplis. Langobardica autem ſcriptura evidenter arguit codicem illum Romae non fuiſſe ſcriptum anno Urbis conditae MCXLVIII, Jeſu Chriſti 395; quo Olibrius & Probinus conſules fuere; neque Conſtantinopoli recognitum biennio poſt, cum Caeſarius & Atticus eamdem dignitatem inierant. Ibi quoque vidi duos alios codices, ſed recentiſſimos, quorum alter ab undecimo Annalium libro ad finem libri ſecundi

Hiſtoriarum, alter eoſdem Annalium, & Hiſtoriarum libros quinque complectitur.

Vaticana Bibliotheca, non antiquitate codicum, ſed numero praecellit. Quatuor in ea reperi Mſſ. codices numeris 1863, 1864, 1958 & 2965 notatos. Sex poſteriores Annalium, & Hiſtoriarum quinque libros habent ſinguli. Hos inter antiquior videtur Mſ. 1864 *m*), exaratus ſaeculo XIV exeunte, aut ineunte XV. Ejuſdem ferme antiquitatis eſt Mſ. 1863 *n*). Multo recentior Mſ. 2965: neque, ut alii, membranaceus, ſed chartaceus. Iis accuratior eſt Mſ. 1958 *o*). Ejus aetas in

m) Codicem illum haud abſimilem eſſe codici, quem Lipſius Farneſianum appellat, quemque contulit Jacobus Corbinelli, ſaepe ſum expertus

n) Ex hoc codice, aliove ſimili, profecta videtur editio princeps. Nec diſſimilis eſt Mſ. codex Bibliothecae Regiae Pariſienſis.

o) Deſcriptus eſt e Mſ. codice Genuenſi, quem vidit, aut cujus exemplar habuit Franciſcus Puteolanus, ut jam obſervavimus ſupra pag. 29.

libri

libri fine expreffa: *Si quifpiam hinc defcripferit novum, fciat me, quantum reperi, fideliter ab exemplo tranfcripfiffe, quod inter cetera, de quibus fcitur, non eft neque peffimum, neque mendofiffimum.* Τέλος Θεῷ χάρειν. *Die feptimadecima Octobris ab ortu Salvatoris noftri domini Jefu Chrifti anno M. CCCCXLVIIII. Genuae, pridie feftum divi Lucae Evangeliftae.*

Praeterea Vaticana Bibliotheca minores habet Taciti libros. In Mf. 1518 *p*) *C. Cornelii Taciti Dialogus de Oratoribus. C. Cornelii Taciti de origine & fitu Germanorum.* Mf. 1862 *q*) *C. Cornelii Taciti de origine & fitu Germanorum. Cornelii Taciti Dialogus de Oratoribus.* Mf. 2964 *r*)

p) Membranaceus eft: faeculo XIV fcriptus videtur.

q) Saeculo XV, ut videtur, exaratus; & membranaceus. In fine Dialogi a fcriba additum: *Ego tantum repperi, & meliufculum feci.*

r) Chartaceus eft, & faeculi XV. Pars Dialogi, quae ibi exftat, incipit ab iis verbis cap. 26. *Expectabam, ut incufato Afinio, &c.*

Cornelius Tacitus de origine & situ Germanorum; & pars Dialogi de Oratoribus. Mſ. 3429 *s*) *Cornelii Taciti de vita & moribus Julii Agricolae.* Mſ. 4498 *t*) *Caii Cornelii Taciti de vita & moribus Julii Agricolae. C. Cornelii Taciti Dialogus de Oratoribus. C. Cornelii Taciti de origine & situ Germanorum.* In Mſ. 5393 *u*) ſunt tantum ex Julio Caeſare & Cornelio Tacito excerpta. Conſilium ſuum nomenque auctor ipſe prodidit: *Ex commentariis Caii Julii Caeſaris, nec non ex libris Cornelii Taciti, Hiſtorici facundiſſimi, eloquentiae latinae delectum, & ad Hiſtorias componendas, & ad quodcumque genus aptiſſimum Nicolaus Liburnius Venetus ſtudioſe ac diligenter digeſſit.* In his ex-

s) Chartaceus quoque codex; & deſcriptus a Pomponio Laeto, viro eruditiſſimo, qui ſeptuagenarius Romae mortuus eſt exeunte ſaeculo XV. In libri capite notatum: *Vita Agricolae ſcripta manu Pomponii Laeti; & erat codex Fulvii Urſini.*

t) Membranaceus eſt: ſaeculo XV egregie ſcriptus.

u) Chartaceus eſt, & recens.

cerptis partem longe maximam obtinet Tacitus.

Suas quoque opes, vel inter tum ferventia bellorum diſſidia, contulit Britannia. Eruditique Oxonienses, pro ſuo in literas & Tacitum ſtudio, codices Harleianum *x*), Bodleianum *y*), tertiumque Collegii Jeſu *z*) ultro com-

x) Codex ille ſcriptus eſt anno 1452, ut conſtat ex librarii nota, Hiſt. III, 34 appoſita: *Hodie autem ab ortu Creatoris ſunt anni M. CCCCLII.* In libri fine additum: *In exemplari tantum erat. Si quiſpiam hinc deſcripſerit, ſciat me quantum reperi ab exemplari tranſcripſiſſe.* E Mſ. codice Genuenſi profectus eſt, ut & Mſ. Vaticanus 1958. Praeterea collatus eſt cum Mſ. Vatic. 1863, aliove ſimili.

y) Eum deſcriptum fuiſſe Genuae anno 1463, indicat librarii nota, Hiſtoriarum fini ſubjuncta. *In exemplari tantum erat. Si quiſpiam hinc deſcripſerit novum, ſciat me quantum repperi fideliter ab exemplo tranſcripſiſſe: quod inter cetera non eſt neque peſſimum, neque mendoſiſſimum.* Τέλος Θεῷ χάρειν. *Genuae pridie Idus Decembres anno M. CCCCLX tertio.* Similem ferme finem in Mſ. Vaticano 1958 vidimus ſupra pag. 48.

z) Deſcriptus eſt quoque e Mſ. Genuenſi, aut ex ejus exemplari, anno 1458, ut liquet ex librarii

municavere, quos Cl. Samuel Musgrave cum Erneſtina editione comparavit, omneſque eorum varietates ſingulari diligentia adnotavit. Pronum hunc doctiſſimae gentis in noſtros labores animum acceptum referimus clariſſimis viris Carolo Morton, Regiae Societati a ſecretis, Muſei Britannici praefecto, & Antonio Butler, ſacra eruditione percelebri, quorum egregiam hac in re voluntatem nos eſſe expertos grati ac memores libenter profitemur.

Noſtra etiam ſtudia humaniter, ut ſolet, promovit Cl. Capperonnier, cui Regiae Bibliothecae Pariſienſis cuſtodia eſt demandata. At in ea unus eſt Mſ. codex Taciti *a*); iſque recens, haud

nota Hiſt. III, 34. *Hodie autem ab ortu Creatoris ſunt anni M. CCCCLVIII.*

a) Chartaceus eſt; & ſub finem ſaeculi XV ſcriptus: quem *Bibliothecae Regiae obtulit Carolus Du Freſne, Dominus Du Cange*, anno *M. DCLXXXII*, ut in libri capite notatum.

tamen ſpernendus, quod ab eodem codice, quo editio princeps, profectus videtur. Denique nonnihil opis attulit Mſ. codex Jacobi CORBINELLI b). Sic appellamus codicem, cujus varias lectiones ad oram Beroaldinae editionis ipſe adſcripſerat.

Super haec Mſſ. librorum ſubſidia, inter hujus editionis adminicula numeraverim breves notas manu ſcriptas, quas docti viri, Marcus Antonius MURE-

b) Codex, quem Jacobus Corbinelli, vir literarum & Taciti ſtudioſiſſimus, contulit, in locis quamplurimis cum Farneſiano codice, quem laudavit Lipſius, conſentit; ut jam monuimus ſupra pag. 48. Praeter hos omnes codices, quos memoravimus, ſero nobis innotuit Mſ. codex membranaceus, qui Pariſiis adſervatur, in Bibliotheca Inſtitutionis Oratorii Jeſu. Quantum ex libri fine & quibuſdam locis, quae inſpexi, intelligere eſt; haud diverſus videtur a codice, quem Corbinelli contulit. Perlibenter eum evolviſſem, & inter hujus editionis ſubſidia adhibuiſſem; ſed illum exſtare a Cl. DOTTEVILLE, Oratorii ſocio, accepi, cum tertium hujus editionis volumen jam eſſet typis excuſum.

tus, Guillelmus Pellicerius, Episcopus Monspeliensis, Daniel Huetius, Episcopus Abrincensis, marginibus exemplorum Taciti, quibus utebantur, inscripserant. C. Fredericus Samuel Schmidt., juvenis multiplici literarum laurea nobilis, ad nos transmisit ex Bibliotheca publica Bernensi observationes ab eruditis viris, Jacobo Cujacio & Jacobo Bongarsio, exemplaribus suis illitas. Nonnullas etiam reperi in MSS. Adversariis Dionysii Petavii, tanti viri eruditione haud indignas &c.

C. CORN. TACITI
ANNALIVM
LIBER PRIMVS.

BREVIARIVM

I. Romanarum rerum ſtatus ab Urbe condita ad Auguſti exceſſum. V. Tiberius imperium ſuſcipit, tarde, & cupidinem diſſimulans. Roma in ſervitium ruit. XVI. Pannonicas legiones tres ſeditio gravis inceſſit. Ea, miſſo Druſo, Tiberii filio, aegre componitur. XXXI. Idem in Germania inferiore motus, qui conſedit, non ſine ſanguine & caede. L. Germanicus Caeſar in hoſtem ducit: eaque expeditione Marſi, Tubantes, Bructeri, Uſipetes vaſtati, aut caeſi. LIII. Julia, Auguſti filia, Rhegii vitam finiit. LIV. Sodales in honorem Auguſti, & ludi Auguſtales inſtituti. LV. Germanicus iterum Rhenum tranſmittit, in Cattos ducit: agros, domos, homines, vaſtat, urit, caedit: Segeſtem obſidione Arminii liberat. Ob haec imperator conſalutatus. LIX. Bellum deinde in Cheruſcos geſtum. Reliquiae Vari & militum lectae: ſupremaque iis ſoluta. LXIII. Romani in reditu, ſub Caecina duce, periclitati. Hoſtes tamen proſpera eruptione fuſi, fugati. LXXII. Majeſtatis lex reducta, & aſpere exercita. LXXVI. Tiberis inundat. LXXVII. Theatri licentia erumpit: & per eam cauſam decreta patrum expreſſa ad coercendos hiſtriones. LXXIX. Poſtremo actum de ſubducendis Tiberi aquis. Eoque nomine querelae civitatum Italiae, & legationes.

Haec biennio fere geſta.

An. V. C.	Aer. Chr.		
DCCLXVII.	14.	*Coſſ.*	SEXTO POMPEIO, SEXTO APPVLEIO.
DCCLXVIII.	15.	*Coſſ.*	DRVSO Caeſare, C. NORBANO Flacco.

Romanarum rerum ſt[illegible]us ab Urbe condita ad Auguſti exceſſum.

VRBEM Romam a principio reges habuere. Libertatem & conſulatum L. Brutus inſtituit. Dictaturae ad tempus ſumebantur: neque decemviralis poteſtas ultra biennium, neque tribunorum militum conſulare jus diu valuit. Non Cinnae, non Sullae longa dominatio: & Pompeii Craſſique potentia cito in Caeſarem; Lepidi atque Antonii arma in Auguſtum ceſſere; qui cuncta diſcordiis civilibus feſſa, nomine *Principis* ſub imperium accepit. Sed veteris populi Romani proſpera, vel adverſa, claris ſcriptoribus memorata ſunt: temporibuſque Auguſti dicendis non defuere decora ingenia, donec gliſcente adulatione deterrerentur. Tiberii, Caiique, & Claudii, ac Neronis res, florentibus ipſis, ob metum falſae; poſtquam occiderant, recentibus odiis compoſitae ſunt. Inde conſilium mihi pauca de Auguſto, & extrema tradere: mox Tiberii principatum, & cetera, ſine ira & ſtudio, quorum cauſas procul habeo.

II. Poſtquam, Bruto & Caſſio caeſis, nulla jam publica arma; Pompeius apud Sici-

liam oppreſſus; exutoque Lepido, interfecto Antonio, ne Julianis quidem partibus, niſi Caeſar, dux reliquus: poſito *Triumviri* nomine, conſulem ſe ferens, & ad tuendam plebem tribunicio jure contentum; ubi militem donis, populum annona, cunctos dulcedine otii pellexit, inſurgere paullatim, munia ſenatus, magiſtratuum, legum in ſe trahere, nullo adverſante; cum ferociſſimi per acies, aut proſcriptione cecidiſſent; ceteri nobilium, quanto quis ſervitio promptior, opibus & honoribus extollerentur; ac novis ex rebus aucti, tuta & praeſentia, quam vetera & periculoſa, mallent. Neque provinciae illum rerum ſtatum abnuebant, ſuſpecto ſenatus populique imperio, ob certamina potentium, & avaritiam magiſtratuum: invalido legum auxilio, quae vi, ambitu, poſtremo pecunia turbabantur.

III. Ceterum Auguſtus ſubſidia dominationi Claudium Marcellum, ſororis filium, admodum adoleſcentem, pontificatu & curuli aedilitate; M. Agrippam, ignobilem loco, bonum militia, & victoriae ſocium, geminatis conſulatibus extulit; mox defuncto Marcello, generum ſumpſit: Tiberium Neronem, & Claudium Druſum, privignos,

imperatoriis nominibus auxit, integra etiamdum domo sua. Nam genitos Agrippa, Caium ac Lucium, in familiam Caesarum induxerat; necdum posita puerili praetexta, *Principes juventutis* appellari, destinari consules, specie recusantis flagrantissime cupiverat. Ut Agrippa vita concessit, L. Caesarem euntem ad Hispanienses exercitus, Caium remeantem Armenia, & vulnere invalidum, mors fato propera, vel novercae Liviae dolus, abstulit; Drusoque pridem exstincto, Nero solus e privignis erat: illuc cuncta vergere: filius, collega imperii, consors tribuniciae potestatis adsumitur, omnesque per exercitus ostentatur: non obscuris, ut antea, matris artibus, sed palam hortatu. Nam senem Augustum devinxerat adeo, uti nepotem unicum, Agrippam Postumum, in insulam Planasiam projiceret: rudem sane bonarum artium, & robore corporis stolide ferocem, nullius tamen flagitii compertum. At hercule Germanicum, Druso ortum, octo apud Rhenum legionibus imposuit, adscirique per adoptionem a Tiberio jussit, quamquam esset in domo Tiberii filius juvenis, sed quo pluribus munimentis insisteret. Bellum ea tempestate nullum, nisi adversus Germanos supererat: abolendae magis

infamiae, ob amiſſum cum Quinctilio Varo exercitum, quam cupidine proferendi imperii, aut dignum ob praemium. Domi res tranquillae: eadem magiſtratuum vocabula. Juniores poſt Actiacam victoriam, etiam ſenes plerique inter bella civium nati: quotuſquiſque reliquus, qui rempublicam vidiſſet?

AN.V.C.DCCLXVII. AER.CHR.14.

IV. Igitur verſo civitatis ſtatu, nihil uſquam priſci & integri moris: omnes, exuta aequalitate, juſſa Principis aſpectare: nulla in praeſens formidine, dum Auguſtus aetate validus, ſeque & domum & pacem ſuſtentavit. Poſtquam provecta jam ſenectus, aegro & corpore fatigabatur, aderatque finis, & ſpes novae: pauci bona libertatis incaſſum diſſerere, plures bellum paveſcere, alii cupere; pars multo maxima imminentes dominos variis rumoribus differebant. "Trucem Agrippam, & ignominia accenſum; non aetate, neque rerum experientia tantae moli parem. Tiberium Neronem maturum annis, ſpectatum bello: ſed vetere atque inſita Claudiae familiae ſuperbia; multaque indicia ſaevitiae, quamquam premantur, erumpere. Hunc & prima ab infantia eductum in domo

regnatrice: congeftos juveni confulatus triumphos: ne iis quidem annis, quibus Rhodi fpecie feceffus exfulem egerit, aliquid, quam iram, & fimulationem, & fecretas libidines meditatum. Accedere matrem muliebri impotentia: ferviendum feminae, duobusque infuper adolefcentibus, qui rempublicam interim premant, quandoque diftrahant".

Tiberius imperium fufcipit, tarde, & cupidinem diffimulans. Roma in fervitium ruit.

V. Haec atquae talia agitantibus, gravefcere valetudo Augufti; & quidam fcelus uxoris fufpectabant. Quippe rumor inceſſerat, paucos ante menfes, Auguftum, electis confciis, & comite uno Fabio Maximo, Planafiam vectum, ad vifendum Agrippam. Multas illic utrimque lacrymas, & figna caritatis, fpemque ex eo, fore ut juvenis penatibus avi redderetur: quod Maximum uxori Marciae aperuiffe, illam Liviae: gnarum id Caefari: neque multo poft, exftincto Maximo, (dubium an quaefita morte) auditos in funere ejus Marciae gemitus, femet incufantis, "quod caufa exitii marito fuiffet". Utcumque fe ea res habuit, vixdum ingreffus Illy-

ricum Tiberius, properis matris literis accitur: neque ſatis compertum eſt, ſpirantem adhuc Auguſtum apud urbem Nolam, an exanimem repererit. Acribus namque cuſtodiis domum, & vias ſepſerat Livia: laetique interdum nuntii vulgabantur, donec proviſis, quae tempus monebat, ſimul exceſſiſſe Auguſtum, & rerum potiri Neronem fama eadem tulit.

VI. Primum facinus novi principatus fuit, Poſtumi Agrippae caedes: quem ignarum inermumque, quamvis firmatus animo, Centurio aegre confecit. Nihil de ea re Tiberius apud Senatum diſſeruit. Patris juſſa ſimulabat, quibus praeſcripſiſſet tribuno cuſtodiae adpoſito, "ne cunctaretur, Agrippam morte adficere, quandoque ipſe ſupremum diem expleviſſet". Multa ſine dubio ſaevaque Auguſtus de moribus adoleſcentis queſtus, ut exſilium ejus Senatuſconſulto ſanciretur, perfecerat: ceterum in nullius umquam ſuorum necem duravit: neque mortem nepoti pro ſecuritate privigni inlatam, credibile erat: propius vero, Tiberium ac Liviam, illum metu, hanc novercalibus odiis, ſuſpecti & inviſi juvenis caedem feſtinaviſſe. Nuntianti centurioni, ut mos militiae, "factum eſſe,

quod imperaſſet": "neque imperaſſe ſeſe, & rationem facti reddendam apud ſenatum", reſpondit. Quod poſtquam Salluſtius Criſpus, particeps ſecretorum (is ad tribunum miſerat codicillos) comperit; metuens ne reus ſubderetur, juxta periculoſo, ficta ſeu vera promeret, monuit Liviam, "ne arcana domus, ne conſilia amicorum, miniſteria militum vulgarentur: neve Tiberius vim principatus reſolveret, cuncta ad ſenatum vocando. Eam conditionem eſſe imperandi, ut non aliter ratio conſtet, quam ſi uni reddatur".

VII. At Romae ruere in ſervitium conſules, patres, eques: quanto quis inluſtrior, tanto magis falſi ac feſtinantes, vultuque compoſito, ne laeti exceſſu principis, neu triſtiores primordio, lacrymas, gaudium, queſtus, adulationem miſcebant. Sex. Pompeius & Sex. Appuleius, conſules, primi in verba Tiberii Caeſaris juravere: apudque eos Seius Strabo, & C. Turranius, ille praetoriarum cohortium praefectus, hic annonae: mox ſenatus, mileſque & populus. Nam Tiberius cuncta per conſules incipiebat, tamquam vetere republica, & ambiguus imperandi: ne edictum quidem, quo patres in curiam vocabat, niſi tribuniciae poteſtatis

praescriptione posuit, sub Augusto acceptae. Verba edicti fuere pauca, & sensu permodesto: " de honoribus parentis consulturum: neque abscedere a corpore: idque unum ex publicis muneribus usurpare ". Sed defuncto Augusto, signum praetoriis cohortibus, ut imperator, dederat: excubiae, arma, cetera aulae: miles in forum, miles in curiam comitabatur: literas ad exercitus, tamquam adepto principatu, misit: nusquam cunctabundus, nisi cum in senatu loqueretur. Causa praecipua ex formidine, ne Germanicus, in cujus manu tot legiones, immensa sociorum auxilia, mirus apud populum favor, habere imperium, quam exspectare mallet. Dabat & famae, ut vocatus electusque potius a republica videretur, quam per uxorium ambitum, & senili adoptione inrepsisse. Postea cognitum est, ad introspiciendas etiam procerum voluntates, inductam dubitationem: nam verba, vultus, in crimen detorquens, recondebat.

VIII. Nihil primo senatus die agi passus, nisi de supremis Augusti, cujus testamentum, inlatum per virgines Vestae, Tiberium & Liviam heredes habuit. Livia in familiam Juliam, nomenque Augustae adsumebatur:

in spem secundam nepotes pronepotesque: tertio gradu primores civitatis scripserat: plerosque invisos sibi, sed jactantia gloriaque ad posteros. Legata non ultra civilem modum, nisi quod populo & plebi CCCCXXXV, praetoriarum cohortium militibus singula nummûm millia, legionariis atque cohortibus civium Romanorum trecenos nummos viritim dedit. Tum consultatum de honoribus, ex quîs maxime insignes visi: "ut porta triumphali duceretur funus", Gallus Asinius; "ut legum latarum tituli, victarum ab eo gentium vocabula anteferrentur", L. Arruntius censuere. Addebat Messala Valerius, "renovandum per annos sacramentum in nomen Tiberii": interrogatusque a Tiberio, "num, se mandante, eam sententiam prompsisset"? "sponte dixisse", respondit; "neque in iis, quae ad rempublicam pertinerent, consilio, nisi suo, usurum, vel cum periculo offensionis". Ea sola species adulandi supererat. Conclamant patres, "corpus ad rogum humeris senatorum ferendum". Remisit Caesar adroganti moderatione, populumque edicto monuit, "ne, ut quondam nimiis studiis funus divi Julii turbassent, ita Augustum in foro potius, quam in campo

Martis,

Martis, ſede deſtinata, cremari vellent". Die funeris, milites velut praeſidio ſtetere, multum inridentibus, qui ipſi viderant, quique a parentibus acceperant diem illum crudi adhuc ſervitii, & libertatis improſpere repetitae, cum occiſus dictator Caeſar, aliis peſſimum, aliis pulcherrimum facinus videretur: " nunc ſenem principem, longa potentia, proviſis etiam heredum in rempublicam opibus, auxilio ſcilicet militari tuendum, ut ſepultura ejus quieta foret".

IX. Multus hinc ipſo de Auguſto ſermo, pleriſque vana mirantibus: "quod idem dies accepti quondam imperii princeps, & vitae ſupremus: quod Nolae in domo & cubiculo, in quo pater ejus Octavius, vitam finiviſſet. Numerus etiam conſulatuum celebrabatur, quo Valerium Corvinum & C. Marium ſimul aequaverat; continuata per ſeptem & triginta annos tribunicia poteſtas; nomen imperatoris ſemel atque vicies partum; aliaque honorum multiplicata, aut nova". At apud prudentes vita ejus varie extollebatur, arguebaturve. Hi "pietate erga parentem, & neceſſitudine reipublicae, in qua nullus tunc legibus locus, ad arma civilia actum, quae neque parari poſſent, neque haberi per bonas artes: multa

Antonio, dum interfectores patris ulcisceretur, multa Lepido concessisse; postquam hic socordia senuerit, ille per libidines pessum datus sit, non aliud discordantis patriae remedium fuisse, quam ut ab uno regeretur. Non regno tamen, neque dictatura, sed Principis nomine constitutam rempublicam: mari Oceano, aut amnibus longinquis septum imperium: legiones, provincias, classes, cuncta inter se connexa: jus apud cives, modestiam apud socios: Urbem ipsam magnifico ornatu: pauca admodum vi tractata, quo ceteris quies esset".

X. Dicebatur contra, "pietatem erga parentem, & tempora reipublicae, obtentui sumpta: ceterum cupidine dominandi concitos per largitiones veteranos, paratum ab adolescente privato exercitum, corruptas consulis legiones, simulatam Pompeianarum gratiam partium: mox ubi, decreto patrum, fasces & jus praetoris invaserit, caesis Hirtio & Pansa, (sive hostis illos, seu Pansam venenum vulneri adfusum, sui milites Hirtium, & machinator doli Caesar abstulerant) utriusque copias occupavisse: extortum invito senatu consulatum, armaque, quae in Antonium acceperit, contra rempublicam versa: proscriptio-

nem civium, divisiones agrorum, ne ipsis quidem, qui fecere, laudatas. Sane Cassii & Brutorum exitus paternis inimicitiis datos, (quamquam fas sit privata odia publicis utilitatibus remittere) sed Pompeium imagine pacis, sed Lepidum specie amicitiae deceptos: post, Antonium Tarentino Brundisinoque foedere, & nuptiis sororis inlectum, subdolae adfinitatis poenas morte exsolvisse. Pacem sine dubio posthaec, verum cruentam: Lollianas, Varianasque clades: interfectos Romae Varrones, Egnatios, Julos". Nec domesticis abstinebatur. „ Abducta Neroni uxor; & consulti per ludibrium pontifices, an concepto, necdum edito partu rite nuberet: Q. Tedii & Vedii Pollionis luxus: postremo Livia, gravis in rempublicam mater, gravior domui Caesarum noverca. Nihil deorum honoribus relictum, cum se templis & effigie numinum, per flamines & sacerdotes, coli vellet. Ne Tiberium quidem caritate, aut reipublicae cura successorem adscitum: sed quoniam adrogantiam, saevitiamque ejus introspexerit, comparatione deterrima sibi gloriam quaesivisse". Etenim Augustus, paucis ante annis, cum Tiberio tribuniciam potestatem a patribus rursum postularet, quamquam ho-

nora oratione, quaedam de habitu vultuque & institutis ejus jecerat, quae velut excusando exprobraret.

XI. Ceterum sepultura more perfecta, templum & caelestes religiones decernuntur. Versae inde ad Tiberium preces. Et ille varie differebat, de magnitudine imperii, sua modestia. "Solam divi Augusti mentem tantae molis capacem: se in partem curarum ab illo vocatum, experiendo didicisse, quam arduum, quam subjectum fortunae, regendi cuncta onus: proinde in civitate, tot inlustribus viris subnixa, non ad unum omnia deferrent; plures facilius munia reipublicae sociatis laboribus executuros". Plus in oratione tali dignitatis, quam fidei erat: Tiberioque etiam in rebus, quas non occuleret, seu natura, sive adsuetudine, suspensa semper & obscura verba: tunc vero, nitenti, ut sensus suos penitus abderet, in incertum & ambiguum magis implicabantur. At patres, quibus unus metus, si intelligere viderentur, in questus, lacrimas, vota effundi: ad deos, ad effigiem Augusti, ad genua ipsius manus tendere; cum proferri libellum recitarique jussit. Opes publicae continebantur: quantum civium, sociorumque in armis; quot classes, regna,

provinciae, tributa, & vectigalia, & necessitates ac largitiones: quae cuncta sua manu perscripserat Augustus: addideratque consilium, coercendi intra terminos imperii; incertum metu, an per invidiam.

XII. Inter quae senatu ad infimas obtestationes procumbente, dixit forte Tiberius, "se, ut non toti reipublicae parem, ita quaecumque pars sibi mandaretur, ejus tutelam suscepturum". Tum Asinius Gallus, "Interrogo", inquit, "Caesar, quam partem reipublicae mandari tibi velis"? Perculsus improvisa interrogatione, paullum reticuit, dein collecto animo respondit: "Nequaquam decorum pudori suo, legere aliquid aut evitare ex eo, cui in universum excusari mallet". Rursum Gallus (etenim vultu offensionem conjectaverat) "non idcirco interrogatum" ait, "ut divideret, quae separari nequirent: sed ut sua confessione argueretur, unum esse reipublicae corpus, atque unius animo regendum". Addidit laudem de Augusto, Tiberiumque ipsum victoriarum suarum, quaeque in toga per tot annos egregie fecisset, admonuit. Nec ideo iram ejus lenivit, pridem invisus, tamquam, ducta in matrimonium Vipsania, M. Agrippae filia, quae quondam

Tiberii uxor fuerat, plusquam civilia agitaret, Pollionisque Asinii, patris, ferociam retineret.

XIII. Post quae L. Arruntius, haud multum discrepans a Galli oratione, perinde offendit. Quamquam Tiberio nulla vetus in Arruntium ira: sed divitem, promptum, artibus egregiis, & pari fama publice, suspectabat. Quippe Augustus, supremis sermonibus cum tractaret, quinam adipisci principem locum suffecturi abnuerent, aut impares vellent, vel iidem possent cuperentque; "*M.* Lepidum" dixerat "capacem, sed aspernantem: Gallum Asinium, avidum, at minorem: L. Arruntium, non indignum, &, si casus daretur, ausurum". De prioribus consentitur. Pro Arruntio quidam Cn. Pisonem tradidere: omnesque, praeter Lepidum, variis mox criminibus, struente Tiberio, circumventi sunt. Etiam Q. Haterius, & Mamercus Scaurus, suspicacem animum perstrinxere: Haterius cum dixisset, "Quousque patieris, Caesar, non adesse caput reipublicae"? Scaurus quia dixerat, "spem esse ex eo, non inritas fore senatus preces, quod relationi consulum jure tribuniciae potestatis non intercessisset". In Haterium statim invectus est;

Scaurum, cui implacabilius irafcebatur, filentio tramifit: feffusque clamore omnium, expoftulatione fingulorum, flexit paullatim, non ut fateretur, fufcipi a fe imperium, fed ut negare & rogari defineret. Conftat Haterium, cum deprecandi caufa palatium introiffet, ambulantifque Tiberii genua advolveretur, prope a militibus interfectum, quia Tiberius cafu, an manibus ejus impeditus, prociderat: neque tamen periculo talis viri mitigatus eft, donec Haterius Auguftam oraret, ejufque curatiffimis precibus protegeretur.

XIV. Multa patrum & in Auguftam adulatio. Alii *parentem*, alii *matrem patriae* appellandam; plerique, ut nomini Caefaris adfcriberetur „ *Juliae filius*, cenfebant. Ille "moderandos feminarum honores" dictitans, "eademque fe temperantia ufurum in his, quae fibi tribuerentur"; ceterum anxius invidia, & muliebre faftigium in deminutionem fui accipiens, ne lictorem quidem ei decerni paffus eft: aramque adoptionis, & alia hujufcemodi prohibuit. At Germanico Caefari proconfulare imperium petivit, miffique legati, qui deferrent, fimul maeftitiam ejus ob exceffum Augufti folarentur. Quominus idem pro Drufo poftularetur, ea caufa, quod defignatus

consul Drusus, praesensque erat. Candidatos praeturae duodecim nominavit, numerum ab Augusto traditum: & hortante senatu, ut augeret, jurejurando obstrinxit, se non excessurum.

XV. Tum primum e campo comitia ad patres translata sunt. Nam ad eam diem, & si potissima arbitrio principis, quaedam tamen studiis tribuum fiebant: neque populus ademptum jus questus est, nisi inani rumore: & senatus largitionibus ac precibus sordidis exsolutus, libens tenuit, moderante Tiberio, ne plures, quam quatuor candidatos, commendaret, sine repulsa & ambitu designandos. Inter quae tribuni plebeii petivere, ut proprio sumptu ederent ludos, qui de nomine Augusti, fastis additi, Augustales vocarentur: sed decreta pecunia ex aerario, utque per Circum triumphali veste uterentur: curru vehi haud permissum. Mox celebratio annua ad praetorem translata, cui inter cives & peregrinos jurisdictio evenisset.

Pannonicas legiones tres seditio gravis incessit. Ea, missa Druso, Tiberii filio, aegre componitur.

XVI. Hic rerum urbanarum status erat, cum Pannonicas legiones seditio incessit: nul-

iis novis caufis, nifi quod mutatus princeps licentiam turbarum, & ex civili bello fpem praemiorum oftendebat. Caftris aeftivis tres fimul legiones habebantur, praefidente Junio Blaefo: qui fine Augufti, & initiis Tiberii auditis, ob juftitium aut gaudium, intermiferat folita munia. Eo principio lafcivire miles, difcordare, peffimi cujufque fermonibus praebere aures, denique luxum & otium cupere, difciplinam & laborem afpernari. Erat in caftris Percennius quidam, dux olim theatralium operarum, dein gregarius miles, procax lingua, & mifcere coetus hiftrionali ftudio doctus. Is imperitos animos, & quaenam poft Auguftum militiae conditio ambigentes, impellere paullatim nocturnis conloquiis, aut flexo in vefperam die, & dilapfis melioribus, deterrimum quemque congregare. Poftremo, promptis jam & aliis feditionis miniftris, velut concionabundus interrogabat:

XVII. "Cur paucis centurionibus, paucioribus tribunis, in modum fervorum obedirent? quando aufuros expofcere remedia, nifi novum & nutantem adhuc principem precibus, vel armis adirent? fatis per tot annos ignavia peccatum, quod tricena aut quadragena ftipendia fenes, & plerique truncato ex

vulneribus corpore, tolerent: ne dimiſſis quidem finem eſſe militiae, ſed apud vexillum retentos, alio vocabulo, eosdem labores perferre. Ac ſi quis tot caſus vita ſuperaverit; trahi adhuc diverſas in terras, ubi, per nomen agrorum, uligines paludum, vel inculta montium accipiant. Enimvero militiam ipſam gravem, infructuoſam: denis in diem aſſibus animam & corpus aeſtimari: hinc veſtem, arma, tentoria; hinc ſaevitiam centurionum, & vacationes munerum redimi. At hercule verbera, & vulnera, duram hiemem, exercitas aeſtates, bellum atrox, aut ſterilem pacem, ſempiterna: nec aliud levamentum, quam ſi certis ſub legibus militia iniretur; ut ſingulos denarios mererent: ſextuſdecimus ſtipendii annus finem adferret; ne ultra ſub vexillis tenerentur, ſed iisdem in caſtris praemium pecunia ſolveretur. An praetorias cohortes, quae binos denarios acciperent, quae poſt ſexdecim annos penatibus ſuis reddantur, plus periculorum ſuſcipere? Non obtrectari a ſe urbanas excubias, ſibi tamen apud horridas gentes e contuberniis hoſtem aſpici".

XVIII. Adſtrepebat vulgus diverſis incitamentis: hi verberum notas, illi canitiem, plurimi detrita tegmina & nudum corpus ex-

probrantes. Poſtremo eo furoris venere, ut tres legiones miſcere in unam agitaverint: depulſi aemulatione, quia ſuae quiſque legioni eum honorem quaerebant, alio vertunt, atque una tres aquilas & ſigna cohortium locant: ſimul congerunt ceſpites, exſtruunt tribunal, quo magis conſpicua ſedes foret. Properantibus Blaeſus advenit; increpabatque, ac retinebat ſingulos, clamitans: "Mea potius caede imbuite manus: leviore flagitio legatum interficietis, quam ab imperatore deſciſcitis. Aut incolumis fidem legionum retinebo, aut jugulatus paenitentiam adcelerabo".

XIX. Aggerebatur nihilominus ceſpes, jamque pectori uſque adcreverat, cum tandem pervicacia victi incoeptum omiſere. Blaeſus multa dicendi arte, "Non per ſeditionem & turbas deſideria militum ad Caeſarem ferenda", ait: "neque veteres ab imperatoribus priſcis, neque ipſos a divo Auguſto tam nova petiviſſe: & parum in tempore incipientes principis curas onerari. Si tamen tenderent in pace tentare, quae ne civilium quidem bellorum victores expoſtulaverint; cur contra morem obſequii, contra fas diſciplinae, vim meditentur? decernerent legatos, ſeque co-

ram mandata darent". Adclamavere, "ut filius Blaesi, tribunus, legatione ea fungeretur, peteretque militibus missionem ab sexdecim annis: cetera mandaturos, ubi prima provenissent". Profecto juvene, modicum otium: sed superbire miles, quod filius legati, orator publicae causae, satis ostenderet, *necessitate* expressa, quae per modestiam non obtinuissent.

XX. Interea manipuli, ante coeptam seditionem Nauportum missi, ob itinera, & pontes, & alios usus, postquam turbatum *in* castris accepere, vexilla convellunt: direptisque proximis vicis, ipsoque Nauporto, quod municipii instar erat, retinentes centuriones inrisu & contumeliis, postremo verberibus insectantur: praecipua in Aufidienum Rufum, praefectum castrorum, ira, quem dereptum vehiculo, sarcinis gravant, aguntque primo in agmine, per ludibrium rogitantes, "an tam immensa onera, tam longa itinera libenter ferret"? Quippe Rufus diu manipularis, dein centurio, mox castris praefectus, antiquam duramque militiam revocabat, vetus operis ac laboris, & eo immitior, quia toleraverat.

XXI. Horum adventu redintegratur seditio, & vagi circumjecta populabantur. Blaesus paucos, maxime praeda onustos, ad terrorem ceterorum, adfici verberibus, claudi carcere jubet; nam etiam tum legato a centurionibus, & optimo quoque manipularium, parebatur. Illi obniti trahentibus, prensare circumstantium genua, ciere modo nomina singulorum, modo centuriam quisque, cujus manipularis erat, cohortem, legionem, eadem omnibus imminere clamitantes: simul probra in legatum cumulant; caelum ac deos obtestantur: nihil reliqui faciunt, quominus invidiam, misericordiam, metum & iras permoverent. Adcurritur ab universis, & carcere effracto, solvunt vincula; desertoresque ac rerum capitalium damnatos, sibi jam miscent.

XXII. Flagrantior inde vis, plures seditioni duces: & Vibulenus quidam gregarius miles, ante tribunal Blaesi adlevatus circumstantium humeris, apud turbatos, & quid pararet intentos: "Vos quidem", inquit, "his innocentibus & miserrimis lucem & spiritum reddidistis, sed quis fratri meo vitam, quis fratrem mihi reddit? quem, missum ad vos a Germanico exercitu de commu-

nibus commodis, nocte proxima jugulavi per gladiatores suos, quos in exitium militum habet atque armat. Responde, Blaese, ubi cadaver abjeceris? ne hostes quidem sepulturae invident: cum osculis, cum lacrymis dolorem meum implevero, me quoque trucidari jube; dum interfectos nullum ob scelus, sed quia utilitati legionum consulebamus, hi sepeliant".

XXIII. Incendebat haec fletu, & pectus atque os manibus verberans: mox disjectis, quorum per humeros sustinebatur, praeceps & singulorum pedibus advolutus, tantum consternationis invidiaeque concivit, ut pars militum gladiatores, qui e servitio Blaesi erant, pars ceteram ejusdem familiam vincirent, alii ad quaerendum corpus effunderentur. Ac ni propere, neque corpus ullum reperiri, & servos, adhibitis cruciatibus, abnuere caedem, neque illi fuisse umquam fratrem, pernotuisset, haud multum ab exitio legati aberant. Tribunos tamen, ac praefectum castrorum extrusere. Sarcinae fugientium direptae, & centurio Lucillius interficitur, cui militaribus facetiis vocabulum, *Cedo alteram*, indiderant: quia, fracta vite in tergo militis, alteram clara voce, ac rursus aliam poscebat.

Ceteros latebrae texere, uno retento Clemente Julio, qui perferendis militum mandatis habebatur idoneus, ob promptum ingenium. Quin ipſae inter ſe legiones, octava & quintadecuma, ferrum parabant: dum centurionem, cognomento Sirpicum, illa morti depoſcit, quintadecumani tuentur: ni miles nonanus preces, & adverſum aſpernantes, minas interjeciſſet.

XXIV. Haec audita, quamquam abſtruſum, & triſtiſſima quaeque maxime occultantem Tiberium perpulere, ut Druſum filium cum primoribus civitatis, duabuſque praetoriis cohortibus mitteret, nullis ſatis certis mandatis: ex re conſulturum. Et cohortes delecto milite ſupra ſolitum firmatae. Additur magna pars praetoriani equitis, & robora Germanorum, qui tum cuſtodes imperatori aderant: ſimul praetorii praefectus, Aelius Sejanus, collega Straboni patri ſuo datus, magna apud Tiberium auctoritate, rector juveni, & ceteris periculorum praemiorumque oſtentator. Druſo propinquanti, quaſi per officium, obviae fuere legiones: non laetae, ut adſolet, neque inſignibus fulgentes, ſed inluvie deformi, & vultu, quamquam maeſtitiam imitarentur, contumaciae propiores.

XXV. Poſtquam vallum introiit; portas ſtationibus firmant, globos armatorum certis caſtrorum locis opperiri jubent: ceteri tribunal ingenti agmine circumveniunt. Stabat Druſus, ſilentium manu poſcens. Illi quotiens oculos ad multitudinem retulerant, vocibus truculentis ſtrepere; rurſum, viſo Caeſare, trepidare: murmur incertum, atrox clamor, & repente quies: diverſis animorum motibus, pavebant terrebantque. Tandem interrupto tumultu, literas patris recitat, in quîs perſcriptum erat, "praecipuam ipſi fortiſſimarum legionum curam, quibuſcum plurima bella toleraviſſet: ubi primum a luctu requieſſet animus, acturum apud patres de poſtulatis eorum: miſiſſe interim filium, ut ſine cunctatione concederet, quae ſtatim tribui poſſent: cetera Senatui ſervanda, quem neque gratiae, neque ſeveritatis expertem haberi, par eſſet".

XXVI. Reſponſum eſt a concione, "mandata Clementi centurioni, quae proferret". Is orditur "de miſſione a ſexdecim annis: de praemiis finitae militiae: ut denarius diurnum ſtipendium foret: ne veterani ſub vexillo haberentur". Ad ea Druſus, cum arbitrium ſenatus & patris obtenderet, clamore turbatur.

"Cur

"Cur venisset, neque augendis militum stipendiis, neque adlevandis laboribus, denique nulla benefaciendi licentia? at, hercule, verbera & necem cunctis permitti: Tiberium olim nomine Augusti desideria legionum frustrari solitum: easdem artes Drusum retulisse. Numquamne ad se nisi filios familiarum venturos? novum id plane, quod imperator sola militis commoda ad senatum rejiciat: eumdem ergo senatum consulendum, quotiens supplicia aut praelia indicantur; an praemia sub dominis, poenas sine arbitro esse"?

XXVII. Postremo deserunt tribunal, ut quis praetorianorum militum, amicorumve Caesaris occurreret, manus intentantes, caussam discordiae & initium armorum: maxime infensi Cn. Lentulo, quod is ante alios aetate & gloria belli, firmare Drusum credebatur, & illa militiae flagitia primus aspernari. Nec multo post digredientem cum Caesare, ac provisu periculi hiberna castra repetentem, circumsistunt, rogitantes, "quo pergeret? ad imperatorem, an ad patres? ut illic quoque commodis legionum adversaretur"? simul ingruunt, saxa jaciunt: jamque lapidis ictu cruentus, & exitii certus, ad-

curſu multitudinis, quae cum Druſo advenerat, protectus eſt.

XXVIII. Noctem minacem, & in ſcelus erupturam, fors lenivit: nam luna claro repente caelo viſa langueſcere. Id miles, rationis ignarus, omen praeſentium accepit, ac ſuis laboribus defectionem ſideris adſimulans, proſpereque ceſſura, quae pergerent, ſi fulgor & claritudo deae redderetur. Igitur aeris ſono, tubarum cornuumque concentu ſtrepere: prout ſplendidior, obſcuriorve, laetari, aut maerere: & poſtquam ortae nubes offecere viſui, creditumque conditam tenebris; ut ſunt mobiles ad ſuperſtitionem perculſae ſemel mentes, "ſibi aeternum laborem portendi, ſua facinora averſari deos" lamentantur. Utendum inclinatione ea Caeſar, & quae caſus obtulerat, in ſapientiam vertenda ratus, circumiri tentoria jubet. Accitur centurio Clemens, & ſi qui alii bonis artibus grati in vulgus: ii vigiliis, ſtationibus, cuſtodiis portarum ſe inferunt, ſpem offerunt, metum intendunt. "Quouſque filium imperatoris obſidebimus? quis certaminum finis? Percennione & Vibuleno ſacramentum dicturi ſumus? Percennius & Vibulenus ſtipendia militibus, agros emeritis lar-

gientur? Denique, pro Neronibus & Drusis, imperium populi Romani capessent? quin potius, ut novissimi in culpam, ita primi ad paenitentiam sumus? Tarda sunt, quae in commune expostulantur: privatam gratiam statim mereare, statim recipias". Commotis per haec mentibus, & inter se suspectis, tironem a veterano, legionem a legione dissociant. Tum redire paullatim amor obsequii: omittunt portas, signa, unum in locum principio seditionis congregata, suas in sedes referunt.

XXIX. Drusus, orto die, & vocata concione, quamquam rudis dicendi, nobilitate ingenita, incusat priora, probat praesentia. Negat "se terrore & minis vinci: flexos ad modestiam si videat, si supplices audiat, scripturum patri, ut placatus legionum preces exciperet". Orantibus, rursum idem Blaesus & L. Apronius, eques Romanus, e cohorte Drusi, Justusque Catonius, primi ordinis centurio, ad Tiberium mittuntur. Certatum inde sententiis, cum alii "opperiendos legatos, atque interim comitate permulcendum militem" censerent: alii "fortioribus remediis agendum: nihil in vulgo modicum: terrere, ni paveant: ubi pertimuerint, impune

contemni: dum superstitio urgeat, adjiciendos ex duce metus, sublatis seditionis auctoribus". Promptum ad asperiora ingenium Druso erat: vocatos Vibulenum & Percennium interfici jubet. Tradunt plerique, intra tabernaculum ducis obrutos: alii, corpora extra vallum abjecta ostentui.

XXX. Tum, ut quisque praecipuus turbator, conquisiti: & pars, extra castra palantes, a centurionibus, aut praetoriarum cohortium militibus caesi: quosdam ipsi manipuli, documentum fidei, tradidere. Auxerat militum curas praematura hiems, imbribus continuis, adeoque saevis, ut non egredi tentoria, congregari inter se, vix tutari signa possent, quae turbine atque unda raptabantur: durabat & formido caelestis irae, "nec frustra adversus impios hebescere sidera, ruere tempestates: non aliud malorum levamentum, quam si linquerent castra infausta temerataque, & soluti piaculo, suis quisque hibernis redderentur". Primum octava, dein quintadecuma legio, rediere. Nonanus opperiendas Tiberii epistolas clamitaverat: mox desolatus aliorum discessione, imminentem necessitatem sponte praevenit: & Drusus, non exspectato legatorum regressu,

quia praesentia satis consederant, in urbem rediit.

Idem in Germania inferiore motus, qui consedit, non sine sanguine & caede.

XXXI. Iisdem ferme diebus, iisdem caussis Germanicae legiones turbatae, quanto plures, tanto violentius: & magna spe, fore, ut Germanicus Caesar imperium alterius pati nequiret, daretque se legionibus, vi sua cuncta tracturus. Duo apud ripam Rheni exercitus erant: cui nomen superiori, sub C. Silio legato; inferiorem A. Caecina curabat. Regimen summae rei penes Germanicum, agendo Galliarum censui tum intentum. Sed quibus Silius moderabatur, mente ambigua fortunam seditionis alienae speculabantur: inferioris exercitus miles in rabiem prolapsus est, orto ab unetvicesimanis quintanisque initio, & tractis prima quoque ac vicesima legionibus: nam iisdem aestivis, in finibus Ubiorum, habebantur per otium, aut levia munia. Igitur audito fine Augusti, vernacula multitudo, nuper acto in urbe delectu, lasciviae sueta, laborum intolerans, implere ceterorum rudes animos: "Venisse tempus, quo veterani maturam missionem, juvenes largiora stipendia, cuncti modum

milleriarum expofcerent, faevitiamque centurionum ulcifcerentur". Non unus haec, ut Pannonicas inter legiones, Percennius, nec apud trepidas militum aures, alios validiores exercitus refpicientium, fed multa feditionis ora vocesque: "fua in manu fitam rem Romanam, fuis victoriis augeri rempublicam, in fuum cognomentum adfcifci Imperatores".

XXXII. Nec legatus obviam ibat: quippe plurium vecordia conftantiam exemerat. Repente lymphati, deftrictis gladiis, in centuriones invadunt: ea vetuftiffima militaribus odiis materies, & faeviendi principium: proftratos verberibus mulcant, fexageni fingulos, ut numerum centurionum adaequarent. Tum convulfos laniatofque, & partim exanimos, ante vallum, aut in amnem Rhenum projiciunt. Septimius, cum perfugiffet ad tribunal, pedibufque Caecinae advolveretur, eo ufque flagitatus eft, donec ad exitium dederetur. Caffius Chaerea, mox caede C. Caefaris memoriam apud pofteros adeptus, tum adolefcens, & animi ferox, inter obftantes & armatos ferro viam patefecit. Non tribunus ultra, non caftrorum praefectus jus obtinuit; vigilias, ftationes, &

ſi qua alia praeſens uſus indixerat, ipſi partiebantur. Id militares animos altius conjectantibus praecipuum indicium magni atque implacabilis motus, quod neque disjecti, vel paucorum inſtinctu, ſed pariter ardeſcerent, pariter ſilerent: tanta aequalitate & conſtantia, ut regi crederes.

XXXIII. Interea Germanico per Gallias, ut diximus, cenſus accipienti, "exceſſiſſe Auguſtum" adfertur. Neptem ejus Agrippinam in matrimonio, pluresque ex ea liberos habebat. Ipſe Druſo, fratre Tiberii, genitus, Auguſtae nepos: ſed anxius occultis in ſe patrui aviaeque odiis, quorum cauſae acriores, quia iniquae: quippe Druſi magna apud populum Romanum memoria, credebaturque, ſi rerum potitus foret, libertatem redditurus: unde in Germanicum favor, & ſpes eadem. Nam juveni civile ingenium, mira comitas, & diverſa a Tiberii ſermone, vultu, adrogantibus & obſcuris. Accedebant muliebres offenſiones, novercalibus Liviae in Agrippinam ſtimulis: atque ipſa Agrippina paullo commotior, niſi quod caſtitate, & mariti amore, quamvis indomitum animum in bonum vertebat.

XXXIV. Sed Germanicus, quanto summae spei propior, tanto impensius pro Tiberio niti. Sequanos proximos, & Belgarum civitates in verba ejus adigit. Dehinc, audito legionum tumultu, raptim profectus, obvias extra castra habuit, dejectis in terram oculis, velut paenitentia. Postquam vallum iniit, dissoni questus audiri coepere: & quidam, prensa manu ejus, per speciem exosculandi, inseruerunt digitos, ut vacua dentibus ora contingeret: alii curvata senio membra ostendebant. Adsistentem concionem, quia permixta videbatur, "discedere in manipulos" jubet: "sic melius audituros responsum: vexilla praeferri, ut id saltem discerneret cohortes". Tarde obtemperavere. Tunc "a veneratione Augusti" orsus, flexit "ad victorias triumphosque Tiberii", praecipuis laudibus celebrans, "quae apud Germanias illis cum legionibus pulcherrima fecisset". "Italiae" inde "consensum, Galliarum fidem" extollit; "nil usquam turbidum aut discors".

XXXV. Silentio haec, vel murmure modico audita sunt. Ut seditionem attigit, "ubi modestia militaris? ubi veteris disciplinae decus? quonam tribunos? quo centuriones exegissent"? rogitans: nudant uni-

versi corpora, "cicatrices ex vulneribus, verberum notas" exprobrant; mox indiscretis vocibus, "pretia vacationum, angustias stipendii, duritiam operum", ac propriis nominibus incusant, "vallum, fossas, pabuli, materiae, lignorum adgestus", & si qua alia ex necessitate, aut adversus otium castrorum quaeruntur. Atrocissimus veteranorum clamor oriebatur, qui tricena, aut supra, stipendia numerantes, "mederetur fessis, neu mortem in iisdem laboribus, sed finem tam exercitae militiae, neque inopem requiem", orabant. Fuere etiam, qui legatam a divo Augusto pecuniam reposcerent, faustis in Germanicum ominibus: &, si vellet imperium, promptos ostentavere. Tum vero, quasi scelere contaminaretur, praeceps tribunali desiluit: opposuerunt abeunti arma, minitantes, ni regrederetur. At ille "moriturum potius, quam fidem exueret" clamitans, ferrum a latere diripuit, elatumque deferebat in pectus, ni proximi prensam dextram vi attinuissent. Extrema & conglobata inter se pars concionis, ac vix credibile dictu, quidam singuli propius incedentes, "feriret", hortabantur: & miles, nomine Calusidius, strictum obtulit gladium, addito, acutiorem

esse". Saevum id, malique moris, etiam furentibus visum; ac spatium fuit, quo Caesar ab amicis in tabernaculum raperetur.

XXXVI. Consultatum ibi de remedio: etenim nuntiabatur "parari legatos, qui superiorem exercitum ad causam eamdem traherent: destinatum excidio Ubiorum oppidum: imbutasque praeda manus, in direptionem Galliarum erupturas". Augebat metum gnarus Romanae seditionis, &, si omitteretur ripa, invasurus hostis. At si auxilia & socii adversum abscedentes legiones armarentur, civile bellum suscipi. Periculosa severitas, flagitiosa largitio: seu nihil militi, seu omnia concederentur, in ancipiti respublica. Igitur, volutatis inter se rationibus, placitum, ut epistolae nomine Principis scriberentur: "missionem dari vicena stipendia meritis, exauctorari, qui senadena fecissent, ac retineri sub vexillo, ceterorum immunes, nisi propulsandi hostis: legata, quae petiverant, exsolvi duplicarique".

XXXVII. Sensit miles in tempus conficta, statimque flagitavit: missio per tribunos maturatur: largitio differebatur in hiberna cujusque. Non abscessere quintani unetvicesimanique, donec, iisdem in aestivis, con-

tracta ex viatico amicorum ipsiusque Caesaris pecunia persolveretur. Primam ac vicesimam legiones Caecina legatus in civitatem Ubiorum reduxit, turpi agmine, cum fisci de imperatore rapti, inter signa, interque aquilas, veherentur. Germanicus, superiorem ad exercitum profectus, secundam & tertiamdecumam & sextamdecumam legiones, nihil cunctatas, sacramento adigit. Quartadecumani paullum dubitaverant: pecunia & missio, quamvis non flagitantibus, oblata est.

XXXVIII. At in Chaucis coeptavere seditionem praesidium agitantes vexillarii discordium legionum, & praesenti duorum militum supplicio paullum repressi sunt. Jusserat id Mennius, castrorum praefectus, bono magis exemplo, quam concesso jure. Deinde intumescente motu, profugus repertusque, postquam intutae latebrae, praesidium ab audacia mutuatur: "Non praefectum ab iis, sed Germanicum ducem, sed Tiberium imperatorem violari". Simul exterritis, qui obstiterant, raptum vexillum ad ripam vertit, & "si quis agmine decessisset, pro desertore fore" clamitans, reduxit in hiberna turbidos, & nihil ausos.

XXXIX. Interea legati ab ſenatu, regreſſum jam, apud aram Ubiorum, Germanicum adeunt. Duae ibi legiones, prima atque viceſima, veteranique nuper miſſi ſub vexillo hiemabant. Pavidos & conſcientia vecordes intrat metus, veniſſe patrum juſſu, qui irrita facerent, quae per ſeditionem expreſſerant: utque mos vulgo, quamvis falſis reum ſubdere, Munatium Plancum, conſulatu functum, principem legationis, auctorem ſenatuſconſulti incuſant: & nocte concubia vexillum, in domo Germanici ſitum, flagitare occipiunt: concurſuque ad januam facto, moliuntur fores: extractum cubili Caeſarem, tradere vexillum, intento mortis metu, ſubigunt: mox vagi per vias, obvios habuere legatos, audita conſternatione, ad Germanicum tendentes: ingerunt contumelias; caedem parant, Planco maxime, quem dignitas fuga impediverat: neque aliud periclitanti ſubſidium, quam caſtra primae legionis: illic ſigna & aquilam amplexus, religione ſeſe tutabatur: ac ni aquilifer Calpurnius vim extremam arcuiſſet, rarum etiam inter hoſtes, legatus populi Romani, Romanis in caſtris, ſanguine ſuo altaria deûm commaculaviſſet. Luce demum, poſtquam

ux, & miles, & facta noscebantur, ingres-
us castra Germanicus, perduci ad se Plan-
um imperat, recipitque in tribunal. Tum
"fatalem" increpans "rabiem, neque mili-
um, sed deûm ira resurgere", cur venerint
egati, aperit: "jus legationis, atque ipsius
Planci gravem & immeritum casum, simul
quantum dedecoris adierit legio", facunde
niseratur: attonitaque magis, quam quieta
concione, legatos praesidio auxiliarium equi-
tum dimittit.

XL. Eo in metu arguere Germanicum omnes, quod non ad superiorem exercitum pergeret, ubi obsequia, & contra rebelles auxilium. "Satis superque missione, & pecunia, & mollibus consultis peccatum: vel si vilis ipsi salus, cur filium parvulum, cur gravidam conjugem inter furentes, & omnis humani juris violatores haberet? illos saltem avo, & reipublicae redderet". Diu cunctatus, aspernantem uxorem, cum "se divo Augusto ortam, neque degenerem ad pericula" testaretur, postremo uterum ejus, & communem filium multo cum fletu complexus, ut abiret perpulit. Incedebat muliebre & miserabile agmen, profuga ducis uxor parvulum sinu filium gerens; lamentantes circum

amicorum conjuges, quae ſimul trahebantur: nec minus triſtes, qui manebant.

XLI. Non florentis Caeſaris, neque ſuis in caſtris, ſed velut in urbe victa, facies gemituſque ac planctus, etiam militum aures oraque advertere. Progrediuntur contuberniis: "quis ille flebilis ſonus? quod tam triſte? feminas inluſtres, non centurionem ad tutelam, non militem, nihil imperatoriae uxoris, aut comitatus ſoliti, pergere ad Treveros, & externae fidei". Pudor inde & miſeratio, & patris Agrippae, Auguſti avi memoria, ſocer Druſus; ipſa inſigni fecunditate, praeclara pudicitia: jam infans in caſtris genitus, in contubernio legionum eductus, quem militari vocabulo *Caligulam* appellabant, quia plerumque, ad concilianda vulgi ſtudia, eo tegmine pedum induebatur. Sed nihil aeque flexit, quam invidia in Treveros: orant, obſiſtunt, "rediret, maneret": pars Agrippinae occurſantes, plurimi ad Germanicum regreſſi: iſque, ut erat recens dolore & ira, apud circumfuſos ita coepit.

XLII. "Non mihi uxor, aut filius, patre & republica cariores ſunt: ſed illum quidem ſua majeſtas, imperium Romanum ceteri exercitus defendent: conjugem, & liberos

meos, quos pro gloria veſtra libens ad exitium offerrem, nunc procul a furentibus ſubmoveo: ut, quidquid iſtuc ſceleris imminet, meo tantum ſanguine pietur; neve occiſus Auguſti pronepos, interfecta Tiberii nurus, nocentiores vos faciat. Quid enim per hos dies inauſum, intemeratumve vobis? quod nomen huic coetui dabo? *militeſ*ne appellem? qui filium imperatoris veſtri vallo & armis circumſediſtis. An *cives?* quibus tam projecta ſenatus auctoritas: hoſtium quoque jus, & ſacra legationis, & fas gentium rupiſtis. Divus Julius ſeditionem exercitus verbo uno compeſcuit, *Quirites* vocando, qui ſacramentum ejus detrectabant. Divus Auguſtus, vultu & aſpectu, Actiacas legiones exterruit: nos, ut nondum eoſdem, ita ex illis ortos, ſi Hiſpaniae Syriaeve miles aſpernaretur, tamen mirum & indignum erat: primane, & viceſima legiones, illa ſignis a Tiberio acceptis, tu tot proeliorum ſocia, tot praemiis aucta, egregiam duci veſtro gratiam refertis? hunc ego nuntium patri, laeta omnia aliis e provinciis audienti, feram? ipſius tirones, ipſius veteranos, non miſſione, non pecunia ſatiatos: hic tantum interfici centuriones, ejici tribunos, includi legatos:

infecta sanguine castra, flumina: meque precariam animam inter infensos trahere"?

XLIII. "Cur enim, primo concionis die, ferrum illud, quod pectori meo infigere parabam, detraxistis? O improvidi amici! melius & amantius ille, qui gladium offerebat: cecidissem certe, nondum tot flagitiorum exercitui meo conscius: legissetis ducem, qui meam quidem mortem impunitam sineret, Vari tamen & trium legionum ulcisceretur. Neque enim dii sinant, ut Belgarum, quamquam offerentium, decus istud & claritudo sit, subvenisse Romano nomini, compressisse Germaniae populos. Tua, dive Auguste, caelo recepta mens; tua, pater Druse, imago, tui memoria, iisdem istis cum militibus, quos jam pudor & gloria intrat, eluant hanc maculam, irasque civiles in exitium hostibus vertant. Vos quoque, quorum alia nunc ora, alia pectora contueor, si legatos senatui, obsequium imperatori, si mihi conjugem ac filium redditis, discedite a contactu, ac dividite turbidos: id stabile ad paenitentiam, id fidei vinculum erit".

XLIV. Supplices ad haec, & vera exprobrari fatentes, orabant, "puniret noxios, ignosceret lapsis, & duceret in hostem; revoca-

vocaretur conjunx, rediret legionum alumnus, neve obſes Gallis traderetur". Reditum Agrippinae excuſavit, ob imminentem partum, & hiemem: "venturum filium: cetera ipſi exſequerentur". Diſcurrunt mutati, & ſeditioſiſſimum quemque vinctos trahunt ad legatum legionis primae, C. Cetronium, qui judicium & poenas de ſingulis in hunc modum exercuit. Stabant pro concione legiones, deſtrictis gladiis: reus in ſuggeſtu per tribunum oſtendebatur: ſi "nocentem" adclamaverant, praeceps datus trucidabatur. Et gaudebat caedibus miles, tamquam ſemet abſolveret: nec Caeſar arcebat, quando nullo ipſius juſſu, penes eoſdem ſaevitia facti & invidia erat. Secuti exemplum veterani, haud multo poſt in Raetiam mittuntur, ſpecie defendendae provinciae, ob imminentes Suevos: ceterum, ut avellerentur caſtris, trucibus adhuc non minus aſperitate remedii, quam ſceleris memoria. Centurionatum inde egit: citatus ab imperatore, nomen, ordinem, patriam, numerum ſtipendiorum, quae ſtrenue in proeliis feciſſet, & cui erant dona militaria, edebat: ſi tribuni, ſi legio, induſtriam innocentiamque adprobaverant, retinebat ordinem: ubi avaritiam, aut crude-

litatem consensu objectavissent, solvebatur militia.

XLV. Sic compositis praesentibus, haud minor moles supererat, ob ferociam quintae & unetvicesimae legionum, sexagesimum apud lapidem, (loco *Vetera* nomen est) hibernantium: nam primi seditionem coeptaverant; atrocissimum quodque facinus horum manibus patratum: nec poena commilitonum exterriti, nec paenitentia conversi, iras retinebant. Igitur Caesar arma, classem, socios demittere Rheno parat: si imperium detrectetur, bello certaturus.

XLVI. At Romae nondum cognito, qui fuisset exitus in Illyrico, & legionum Germanicarum motu audito, trepida civitas incusare Tiberium, "quod, dum patres & plebem, invalida & inermia, cunctatione ficta ludificetur, dissideat interim miles, neque duorum adolescentium nondum adulta auctoritate comprimi queat: ire ipsum, & opponere majestatem imperatoriam debuisse cessuris, ubi principem longa experientia, eumdemque severitatis & munificentiae summum vidissent. An Augustum, fessa aetate, totiens in Germanias commeare potuisse; Tiberium, vigentem annis, sedere in senatu verba pa-

trum cavillantem? ſatis proſpectum urbanae ſervituti: militaribus animis adhibenda fomenta, ut ferre pacem velint".

XLVII. Immotum adverſus eos ſermones, fixumque Tiberio fuit, non omittere caput rerum, neque ſe, remque publicam in caſum dare. Multa quippe & diverſa angebant: "validior per Germaniam exercitus; propior apud Pannoniam: ille Galliarum opibus ſubnixus, hic Italiae imminens: quos igitur anteferret? ac, ne poſtpoſiti contumelia incenderentur. At per filios pariter adiri, majeſtate ſalva, cui major e longinquo reverentia: ſimul adoleſcentibus excuſatum, quaedam ad patrem rejicere: reſiſtenteſque Germanico, aut Druſo, poſſe a ſe mitigari vel infringi: quod aliud ſubſidium, ſi imperatorem ſpreviſſent"? Ceterum, ut jam jamque iturus, legit comites, conquiſivit impedimenta, adornavit naves: mox hiemem, aut negotia varie cauſatus, primo prudentes, dein vulgum, diutiſſime provincias fefellit.

XLVIII. At Germanicus, quamquam contracto exercitu, & parata in defectores ultione, dandum adhuc ſpatium ratus, ſi recenti exemplo ſibi ipſi conſulerent, praemittit literas ad Caecinam, " venire ſe valida manu,

ae, ni supplicium in malos praesumant, usurum promiscua caede". Eas Caecina aquiliferis signiferisque, &, quod maxime castrorum sincerum erat, occulte recitat; "utque cunctos infamiae, seipsos morti eximant" hortatur: "nam in pace causas & merita spectari: ubi bellum ingruat, innocentes ac noxios juxta cadere". Illi, tentatis quos idoneos rebantur, postquam majorem legionum partem in officio vident; de sententia legati, statuunt tempus, quo foedissimum quemque & seditioni promptum ferro invadant. Tunc, signo inter se dato, inrumpunt contubernia, trucidant ignaros: nullo, nisi consciis; noscente, quod caedis initium, quis finis.

XLIX. Diversa omnium, quae umquam accidere, civilium armorum facies: non proelio, non adversis e castris, sed iisdem e cubilibus, quos simul vescentes dies, simul quietos nox habuerat, discedunt in partes, ingerunt tela: clamor, vulnera, sanguis palam; causa in occulto: cetera fors regit: & quidam bonorum caesi, postquam, intellecto in quos saeviretur, pessimi quoque arma rapuerant. Neque legatus, aut tribunus moderator adfuit: permissa vulgo licentia atque

ultio & ſacietas. Mox ingreſſus caſtra Germanicus, "non medicinam illud" plurimis cum lacrimis, "ſed cladem" appellans, "cremari corpora" jubet. Truces etiam tum animos cupido involat eundi in hoſtem, piaculum furoris: nec aliter poſſe placari commilitonum manes, quam ſi pectoribus impiis honeſta vulnera accepiſſent. Sequitur ardorem militum Caeſar, junctoque ponte tramittit duodecim millia e legionibus, ſex & viginti ſocias cohortes, octo equitum alas, quarum ea ſeditione intemerata modeſtia fuit.

Germanicus Caeſar in hoſtem ducit: eaque expeditione Marſi, Tubantes, Bructeri, Uſipetes vaſtati, aut caeſi.

L. Laeti, neque procul, Germani agitabant, dum juſtitio, ob amiſſum Auguſtum, poſt diſcordiis attinemur. At Romanus agmine propero ſilvam Caeſiam, limitemque a Tiberio coeptum ſcindit: caſtra in limite locat: frontem ac tergum vallo, latera concaedibus munitus. Inde ſaltus obſcuros permeat, conſultatque "ex duobus itineribus breve & ſolitum ſequatur: an impeditius & intentatum, eoque hoſtibus incautum". Delecta longiore via, cetera adcelerantur: etenim attulerant exploratores "feſtam eam

Germanis noctem, ac ſollemnibus epulis ludicram". Caecina cum expeditis cohortibus praeire, & obſtantia ſilvarum amoliri jubetur: legiones modico intervallo ſequuntur. Juvit nox ſideribus inluſtris: ventumque ad vicos Marſorum, & circumdatae ſtationes, ſtratis etiam tum per cubilia, propterque menſas, nullo metu, non antepoſitis vigiliis; adeo cuncta incuria disjecta erant: neque belli timor; ac ne pax quidem, niſi languida & ſoluta inter temulentos.

LI. Caeſar avidas legiones, quo latior populatio foret, quatuor in cuneos diſpertit: quinquaginta millium ſpatium ferro flammiſque pervaſtat: non ſexus, non aetas miſerationem attulit; profana ſimul & ſacra, & celeberrimum illis gentibus templum, quod *Tanfanae* vocabant, ſolo aequantur. Sine vulnere milites, qui ſemiſomnos, inermos, aut palantes ceciderant. Excivit ea caedes Bructeros, Tubantes, Uſipetes; ſaltuſque, per quos exercitui regreſſus, inſedere: quod gnarum duci: inceſſitque itineri & proelio: pars equitum, & auxiliariae cohortes ducebant; mox prima legio, & mediis impedimentis, ſiniſtrum latus unetviceſimani, dextrum quintani clauſere: viceſima legio terga

firmavit, post ceteri sociorum. Sed hostes, donec agmen per saltus porrigeretur, immoti; dein latera, & frontem modice adsultantes, tota vi novissimos incurrere: turbabanturque densis Germanorum catervis leves cohortes, cum Caesar, advectus ad vicesimanos, voce magna, "hoc illud tempus obliterandae seditionis" clamitabat: "pergerent, properarent culpam in decus vertere". Exarsere animis, unoque impetu perruptum hostem redigunt in aperta, caeduntque: simul primi agminis copiae evasere silvas, castraque communivere. Quietum inde iter: fidensque recentibus, ac priorum oblitus miles, in hibernis locatur.

LII. Nuntiata ea Tiberium laetitia curaque adfecere: gaudebat oppressam seditionem; sed, quod largiendis pecuniis, & missione festinata favorem militum quaesivisset, bellica quoque Germanici gloria, angebatur. Retulit tamen ad senatum de rebus gestis, multaque de virtute ejus memoravit, magis in speciem verbis adornata, quam ut penitus sentire crederetur. Paucioribus Drusum, & finem Illyrici motus laudavit; sed intentior, & fida oratione: cunctaque, quae Germanicus indulserat, servavit, etiam apud Pannonicos exercitus.

Julia, Augusti filia, Rhegii vitam finiit.

LIII. Eodem anno Julia supremum diem obiit, ob impudicitiam olim a patre Augusto Pandataria insula, mox oppido Rheginorum, qui Siculum fretum accolunt, clausa. Fuerat in matrimonio Tiberii, florentibus Caio & Lucio Caesaribus, spreveratque ut imparem: nec alia tam intima Tiberio causa, cur Rhodum abscederet: imperium adeptus, extorrem, infamem, & post interfectum Postumum Agrippam, omnis spei egenam, inopia ac tabe longa peremit, obscuram fore necem longinquitate exsilii ratus. Par causa saevitiae in Sempronium Graccum, qui familia nobili, solers ingenio, & prave facundus, eamdem Juliam in matrimonio M. Agrippae temeraverat: nec is libidini finis; traditam Tiberio, pervicax adulter contumacia & odiis in maritum accendebat; literaeque, quas Julia patri Augusto eum insectatione Tiberii scripsit, a Gracco compositae credebantur. Igitur amotus Cercinam, Africi maris insulam, quatuordecim annis exsilium toleravit. Tunc milites ad caedem missi, invenere in prominenti litoris, nihil laetum opperientem: quorum adventu "breve tempus" petivit, "ut suprema mandata uxori

Alliariae per literas daret": cervicemque percussoribus obtulit, constantia mortis haud indignus Sempronio nomine; vita degeneraverat. Quidam non Roma eos milites, sed ab L. Asprenate, proconsule Africae, missos tradidere, auctore Tiberio, qui famam caedis posse in Asprenatem verti, frustra speraverat.

Sodales in honorem Augusti, & ludi Augustales instituti.

LIV. Idem annus novas caerimonias accepit, addito sodalium Augustalium sacerdotio; ut quondam T. Tatius, retinendis Sabinorum sacris, sodales Tatios instituerat: sorte ducti e primoribus civitatis unus & viginti. Tiberius, Drususque, & Claudius, & Germanicus adjiciuntur. Ludos Augustales tunc primum coepta turbavit discordia, ex certamine histrionum. Indulserat ei ludicro Augustus, dum Maecenati obtemperat effuso in amorem Bathylli: neque ipse abhorrebat talibus studiis, & civile rebatur, misceri voluptatibus vulgi: alia Tiberio morum via; sed populum, per tot annos molliter habitum, nondum audebat ad duriora vertere.

An. v. c. dcclxviii. Aer. chr. 15.

Germanicus iterum Rhenum transmittit, in Cattos ducit: agros, domos, homines, vastat, urit, caedit: Segestem obsidione Arminii liberat. Ob haec imperator consalutatus.

LV. Druso Caesare, C. Norbano Consulibus, decernitur Germanico triumphus, manente bello; quod quamquam in aestatem summa ope parabat, initio veris, & repentino in Cattos excursu, praecepit: nam spes incesserat, dissidere hostem in Arminium ac Segestem, insignem utrumque perfidia in nos, aut fide. Arminius turbator Germaniae: Segestes, "parari rebellionem" saepe alias, & supremo convivio, post quod in arma itum, aperuit: suasitque Varo, "ut se, & Arminium, & ceteros proceres vinciret: nihil ausuram plebem, principibus amotis; atque ipsi tempus fore, quo crimina, & innoxios discerneret": sed Varus fato, & vi Arminii cecidit. Segestes, quamquam consensu gentis in bellum tractus, discors manebat, auctis privatim odiis, quod Arminius filiam ejus, alii pactam, rapuerat; gener invisus, inimici soceri; quaeque apud concordes vincula caritatis, incitamenta irarum apud infensos erant.

LVI. Igitur Germanicus quatuor legiones, quinque auxiliarium millia, & tumultuarias catervas Germanorum, cis Rhenum colentium, Caecinae tradit: totidem legiones, duplicem fociorum numerum ipfe ducit: pofitoque caftello fuper veftigia paterni praefidii in monte Tauno, expeditum exercitum in Cattos rapit; L. Apronio ad munitiones viarum & fluminum relicto. Nam, rarum illi caelo, ficcitate, & amnibus modicis inoffenfum iter properaverat; imbrefque & fluminum auctus regredienti metuebatur. Sed Cattis adeo improvifus advenit, ut quod imbecillum aetate ac fexu, ftatim captum, aut trucidatum fit. Juventus flumen Adranam nando tramiferat, Romanofque pontem coeptantes arcebant: dein tormentis fagittifque pulfi, tentatis fruftra conditionibus pacis, cum quidam ad Germanicum perfugiffent, reliqui, omiffis pagis vicifque, in filvas difperguntur. Caefar incenfo Mattio (id genti caput) aperta populatus, vertit ad Rhenum: non aufo hofte terga abeuntium laceffere, quod illi moris, quotiens aftu magis, quam per formidinem ceffit. Fuerat animus Cherufcis juvare Cattos, fed exterruit Caecina huc illuc ferens arma: & Marfos, congredi aufos, profpero proelio cohibuit.

LVII. Neque multo poſt legati a Segeſte venerunt, auxilium orantes adverſus vim popularium, a quîs circumſidebatur; validiore apud eos Arminio, quando bellum ſuadebat. Nam barbaris, quanto quis audacia promptus, tanto magis fidus, rebuſque motis potior habetur. Addiderat Segeſtes legatis filium, nomine Segimundum: ſed juvenis conſcientia cunctabatur: quippe anno, quo Germaniae deſcivere, ſacerdos, apud Aram Ubiorum creatus, ruperat vittas, profugus ad rebelles. Adductus tamen in ſpem clementiae Romanae, pertulit patris mandata, benigneque exceptus cum praeſidio Gallicam in ripam miſſus eſt. Germanico pretium fuit, convertere agmen: pugnatumque in obſidentes, & ereptus Segeſtes magna cum propinquorum & clientium manu. Inerant feminae nobiles, inter quas uxor Arminii, eademque filia Segeſtis, mariti magis quam parentis animo, neque victa in lacrimas, neque voce ſupplex, compreſſis intra ſinum manibus, gravidum uterum intuens. Ferebantur & ſpolia Varianae cladis, pleriſque eorum, qui tum in deditionem veniebant, praedae data. Simul Segeſtes ipſe, ingens viſu, & memoria bonae ſocietatis impavidus: verba ejus in hunc modum fuere.

LVIII. "Non hic mihi primus erga populum Romanum fidei & constantiae dies: ex quo a divo Augusto civitate donatus sum, amicos inimicosque ex vestris utilitatibus delegi: neque odio patriae, (quippe proditores, etiam iis quos anteponunt, invisi sunt) verum quia Romanis Germanisque idem conducere; & pacem, quam bellum probabam. Ergo raptorem filiae meae, violatorem foederis vestri Arminium, apud Varum, qui tum exercitui praesidebat, reum feci: dilatus segnitia ducis, quia parum praesidii in legibus erat, ut me, & Arminium, & conscios vinciret, flagitavi. Testis illa nox, mihi utinam potius novissima! Quae secuta sunt, defleri magis, quam defendi possunt: ceterum & injeci catenas Arminio, & a factione ejus injectas perpessus sum. Atque ubi primum tui copia, vetera novis, & quieta turbidis antehabeo: neque ob praemium, sed ut me perfidia exsolvam; simul genti Germanorum idoneus conciliator, si paenitentiam, quam perniciem maluerit. Pro juventa & errore filii veniam precor: filiam necessitate huc adductam fateor: tuum erit consultare, utrum praevaleat, quod ex Arminio concepit, an quod ex me genita est". Caesar, clementi

responso, liberis propinquisque ejus incolumitatem, ipsi sedem Vetere in provincia, pollicetur. Exercitum reduxit, nomenque *imperatoris* auctore Tiberio accepit. Arminii uxor virilis sexus stirpem edidit: educatus Ravennae puer, quo mox ludibrio conflictatus sit, in tempore memorabo.

Bellum deinde in Cheruscos gestum. Reliquiae Vari & militum lectae: supremaque iis soluta.

LIX. Fama dediti benigneque excepti Segestis vulgata, ut quibusque bellum invitis aut cupientibus erat, spe vel dolore accipitur. Arminium, super insitam violentiam, rapta uxor, subjectus servitio uxoris uterus, vecordem agebant: volitabatque per Cheruscos, arma in Segestem, arma in Caesarem poscens: neque probris temperabat. "Egregium patrem! magnum imperatorem! fortem exercitum! quorum tot manus unam mulierculam avexerint. Sibi tres legiones, totidem legatos procubuisse. Non enim se proditione, neque adversus feminas gravidas, sed palam adversus armatos bellum tractare: cerni adhuc Germanorum in lucis signa Romana, quae diis patriis suspenderit: coleret Segestes victam ripam; redderet filio sacerdotium:

hominem Germanos numquam satis excusaturos, quod inter Albim & Rhenum virgas, & secures, & togam viderint. Aliis gentibus, ignorantia imperii Romani, inexperta esse supplicia, nescia tributa: quae quando exuerint, irritusque discesserit ille inter numina dicatus Augustus, ille delectus Tiberius, ne imperitum adolescentulum, ne seditiosum exercitum pavescerent. Si patriam, parentes, antiqua mallent, quam dominos, & colonias novas; Arminium potius gloriae ac libertatis, quam Segestem flagitiosae servitutis ducem sequerentur".

LX. Conciti per haec non modo Cherusci, sed conterminae gentes: tractusque in partes Inguiomerus, Arminii patruus, veteri apud Romanos auctoritate: unde major Caesari metus: & ne bellum mole una ingrueret, Caecinam cum quadraginta cohortibus Romanis, distrahendo hosti, per Bructeros ad flumen Amisiam mittit: equitem Pedo, praefectus, finibus Frisiorum ducit: ipse impositas navibus quatuor legiones per lacus vexit: simulque pedes, eques, classis, apud praedictum amnem convenere. Chauci, cum auxilia pollicerentur, in commilitium adsciti sunt. Bructeros sua urentes, expedita cum

manu L. Stertinius, missu Germanici, fudit, interque caedem & praedam reperit undevicesimae legionis aquilam, cum Varo amissam. Ductum inde agmen ad ultimos Bructerorum: quantumque Amisiam & Luppiam amnes inter, vastatum; haud procul Teutoburgiensi saltu, in quo reliquiae Vari legionumque insepultae dicebantur.

LXI. Igitur cupido Caesarem invadit, solvendi suprema militibus, ducique; permoto ad miserationem omni, qui aderat, exercitu, ob propinquos, amicos, denique ob casus bellorum & sortem hominum. Praemisso Caecina, ut occulta saltuum scrutaretur, pontesque & aggeres humido paludum & fallacibus campis imponeret, incedunt maestos locos, visuque ac memoria deformes. Prima Vari castra, lato ambitu, & dimensis principiis, trium legionum manus ostentabant: dein semiruto vallo, humili fossa, accisae jam reliquiae consedisse intelligebantur: medio campi albentia ossa, ut fugerant, ut restiterant, disjecta vel aggerata: adjacebant fragmina telorum, equorumque artus, simul truncis arborum antefixa ora; lucis propinquis barbarae arae, apud quas tribunos, ac primorum ordinum centuriones mactaverant:

&

& cladis ejus ſuperſtites pugnam aut vincula elapſi, referebant, "hic cecidiſſe legatos; illic raptas aquilas; primum ubi vulnus Varo adactum; ubi infelici dextra, & ſuo ictu mortem invenerit; quo tribunali concionatus Arminius; quot patibula captivis, quae ſcrobes; utque ſignis & aquilis per ſuperbiam inluſerit".

LXII. Igitur Romanus, qui aderat, exercitus, ſextum poſt cladis annum, trium legionum oſſa, nullo noſcente alienas reliquias, an ſuorum, humo tegeret, omnes, ut conjunctos, ut conſanguineos, aucta in hoſtem ira, maeſti ſimul & infenſi condebant. Primum exſtruendo tumulo ceſpitem Caeſar poſuit, gratiſſimo munere in defunctos, & praeſentibus doloris ſocius. Quod Tiberio haud probatum; ſeu cuncta Germanici in deterius trahenti; ſive exercitum imagine caeſorum inſepultorumque tardatum ad proelia, & formidoloſiorem hoſtium credebat: "neque imperatorem, auguratu & vetuſtiſſimis caerimoniis praeditum, adtrectare feralia debuiſſe".

Romani in reditu, ſub Caecina duce, periclitati. Hoſtes tamen proſpera eruptione fuſi, fugati.

LXIII. Sed Germanicus, cedentem in avia Arminium ſecutus, ubi primum copia fuit, evehi equites, campumque, quem hoſtis inſederat, eripi jubet. Arminius colligi ſuos, & propinquare ſilvis monitos, vertit repente: mox ſignum prorumpendi dedit iis, quos per ſaltus occultaverat. Tunc nova acie turbatus eques, miſſaeque ſubſidiariae cohortes, & fugientium agmine impulſae, auxerant conſternationem: trudebanturque in paludem gnaram vincentibus, iniquam neſciis, ni Caeſar productas legiones inſtruxiſſet: inde hoſtibus terror, fiducia militi: & manibus aequis abſceſſum. Mox, reducto ad Amiſiam exercitu, legiones claſſe, ut advexerat, reportat. Pars equitum litore Oceani petere Rhenum juſſa. Caecina, qui ſuum militem ducebat, monitus, quamquam notis itineribus regrederetur, Pontes longos quam maturrime ſuperare. Anguſtus is trames, vaſtas inter paludes, & quondam a L. Domitio aggeratus: cetera limoſa, tenacia gravi coeno, aut rivis incerta erant: circum ſilvae paullatim adclives; quas tum Arminius implevit,

compendiis viarum, & cito agmine, onustum sarcinis armisque militem cum antevenisset. Caecinae, dubitanti quonam modo ruptos vetustate pontes reponeret, simulque propulsaret hostem, castrametari in loco placuit; ut opus, & alii proelium inciperent.

LXIV. Barbari perstringere stationes, seque inferre munitoribus nisi, lacessunt, circumgrediuntur, occursant: miscetur operantium bellantiumque clamor: & cuncta pariter Romanis adversa; locus uligine profunda, idem ad gradum instabilis, procedentibus lubricus; corpora gravia loricis, neque librare pila inter undas poterant. Contra Cheruscis sueta apud paludes proelia, procera membra, hastae ingentes ad vulnera facienda, quamvis procul: nox demum inclinantes tum legiones adversae pugnae exemit. Germani ob prospera indefessi, ne tum quidem sumpta quiete, quantum aquarum circumsurgentibus jugis oritur, vertere in subjecta: mersaque humo, & obruto, quod effectum operis, duplicatus militi labor. Quadragesimum id stipendium Caecina parendi, aut imperitandi habebat: secundarum ambiguarumque rerum sciens, eoque interritus. Igitur futura volvens, non aliud reperit, quam ut hostem

silvis coerceret, donec saucii, quantumque gravioris agminis, anteirent: nam medio montium & paludum porrigebatur planicies, quae tenuem aciem pateretur. Deliguntur legiones, quinta dextro lateri; unetvicesima in laevum; primani ducendum ad agmen; vicesimanus adversum secuturos.

LXV. Nox per diversa inquies: cum barbari festis epulis, laeto cantu, aut truci sonore subjecta vallium ac resultantes saltus complerent; apud Romanos invalidi ignes, interruptae voces, atque ipsi passim adjacerent vallo, oberrarent tentoriis, insomnes magis quam pervigiles. Ducemque terruit dira quies: nam Quinctilium Varum sanguine oblitum, & paludibus emersum, cernere & audire visus est, velut vocantem, non tamen obsecutus, & manum intendentis repulisse. Coepta luce, missae in latera legiones metu, an contumacia, locum deseruere: capto propere campo, humentia ultra. Neque tamen Arminius, quamquam libero incursu, statim prorupit: sed ut haesere coeno fossisque impedimenta, turbati circum milites, incertus signorum ordo, utque tali in tempore sibi quisque properus, & lentae adversum imperia aures, irrumpere Germanos jubet, cla-

mitans, "En Varus, & eodem iterum fato victae legiones"! Simul haec: & cum delectis scindit agmen, equisque maxime vulnera ingerit: illi sanguine suo, & lubrico paludum lapsantes, excussis rectoribus disjicere obvios, proterere jacentes: plurimus circa aquilas labor, quae neque adversum ferri ingruentia tela, neque figi limosa humo poterant. Caecina, dum sustentat aciem, suffosso equo delapsus, circumveniebatur, ni prima legio sese opposuisset: juvit hostium aviditas, omissa caede, praedam sectantium; enisaeque legiones, vesperascente die, in aperta & solida: neque is miseriarum finis: struendum vallum, petendus agger: amissa magna ex parte, per quae egeritur humus, aut exciditur cespes: non tentoria manipulis, non fomenta sauciis: infectos coeno aut cruore cibos dividentes, funestas tenebras, & tot hominum millibus unum jam reliquum diem lamentabantur.

LXVI. Forte equus abruptis vinculis vagus, & clamore territus, quosdam occurrentium obturbavit: tanta inde consternatio, inrupisse Germanos credentium, ut cuncti ruerent ad portas; quarum Decumana maxime petebatur, aversa hosti, & fugientibus

tutior. Caecina, comperto vanam esse formidinem, cum tamen neque auctoritate, neque precibus, ne manu quidem obsistere, aut retinere militem quiret, projectus in limine portae, miseratione demum, quia per corpus legati eundum erat, clausit viam: simul tribuni & centuriones falsum pavorem docuerunt.

LXVII. Tunc contractos in principia, jussosque dicta cum silentio accipere, temporis ac necessitatis monet. "Unam in armis salutem, sed ea consilio temperanda: manendumque intra vallum, donec expugnandi hostes spe propius succederent: mox undique erumpendum: illa eruptione ad Rhenum perveniri: quod si fugerent, plures silvas, profundas magis paludes, saevitiam hostium superesse: at victoribus decus, gloriam: quae domi cara, quae in castris honesta", memorat: reticuit de adversis. Equos dehinc, orsus a suis, legatorum tribunorumque, nulla ambitione, fortissimo cuique bellatori tradit, ut hi, mox pedes, in hostem invaderent.

LXVIII. Haud minus inquies Germanus, spe, cupidine, & diversis ducum sententiis agebat: Arminio, "sinerent egredi, egressosque rursum per humida & impedita cir-

cumvenirent", ſuadente: atrociora Inguiomero, & laeta barbaris, "ut vallum armis ambirent: promptam expugnationem, plures captivos, incorruptam praedam fore". Igitur orta die, proruunt foſſas, injiciunt crates, ſumma valli prenſant, raro ſuper milite, & quaſi ob metum defixo. Poſtquam haeſere munimentis, datur cohortibus ſignum, cornuaque ac tubae concinuere: exin clamore & impetu tergis Germanorum circumfunduntur, exprobrantes, "non hic ſilvas, nec paludes, ſed aequis locis aequos deos". Hoſti, facile excidium, & paucos & ſemermos cogitanti, ſonus tubarum, fulgor armorum, quanto inopina, tanto majora offunduntur: cadebantque, ut rebus ſecundis avidi, ita adverſis incauti. Arminius integer, Inguiomerus poſt grave vulnus, pugnam deſeruere: vulgus trucidatum eſt, donec ira & dies permanſit. Nocte demum reverſae legiones, quamvis plus vulnerum, eadem ciborum egeſtas fatigaret, vim, ſanitatem, copias, cuncta in victoria habuere.

LXIX. Pervaſerat interim "circumventi exercitus" fama, & "infeſto Germanorum agmine Gallias peti": ac ni Agrippina impoſitum Rheno pontem ſolvi prohibuiſſet

erant, qui id flagitium formidine auderent. Sed femina, ingens animi, munia ducis per eos dies induit, militibusque, ut quis inops, aut saucius, vestem & fomenta dilargita est. Tradit C. Plinius, Germanicorum bellorum scriptor, stetisse apud principium pontis, laudes & grates reversis legionibus habentem. Id Tiberii animum altius penetravit. "Non enim simplices eas curas: nec adversus externos militem quaeri: nihil relictum imperatoribus, ubi femina manipulos intervisat, signa adeat, largitionem tentet, tamquam parum ambitiose filium ducis gregali habitu circumferat, *Caesarem*que *Caligulam* appellari velit. Potiorem jam apud exercitus Agrippinam, quam legatos, quam duces: compressam a muliere seditionem, cui nomen Principis obsistere non quiverit". Accendebat haec onerabatque Seianus, peritia morum Tiberii, odia in longum jaciens, quae reconderet, auctaque promeret.

LXX. At Germanicus legionum, quas navibus vexerat, secundam & quartamdecimam itinere terrestri P. Vitellio ducendas tradit, quo levior classis vadoso mari innaret, vel reciproco sideret. Vitellius primum iter sicca humo, aut modice adlabente aestu,

quietum habuit. Mox impulſu aquilonis, ſimul ſidere aequinoctii, quo maxime tumeſcit Oceanus, rapi agique agmen: & opplebantur terrae: eadem freto, litori, campis facies: neque diſcerni poterant incerta ab ſolidis, brevia a profundis. Sternuntur fluctibus, hauriuntur gurgitibus: jumenta, ſarcinae, corpora exanima, interfluunt, occurſant: permiſcentur inter ſe manipuli, modo pectore, modo ore tenus exſtantes, aliquando ſubtracto ſolo disjecti aut obruti: non vox, & mutui hortatus juvabant, adverſante unda: nihil ſtrenuus ab ignavo, ſapiens ab imprudenti, conſilia a caſu differre: cuncta pari violentia involvebantur. Tandem Vitellius in editiora eniſus, eodem agmen ſubduxit: pernoctavere ſine utenſilibus, ſine igni, magna pars nudo aut mulcato corpore, haud minus miſerabiles, quam quos hoſtis circumſidet: quippe illis etiam honeſtae mortis uſus, his inglorium exitium. Lux reddidit terram; penetratumque ad amnem Unſingin, quo Caeſar claſſe contenderat: impoſitae deinde legiones, vagante fama ſubmerſas; nec fides ſalutis, antequam Caeſarem exercitumque reducem videre.

LXXI. Jam Stertinius ad accipiendum in deditionem Segimerum, fratrem Segestis, praemissus, ipsum & filium ejus in civitatem Ubiorum perduxerat: data utrique venia, facile Segimero, cunctantius filio; quia Quinctilii Vari corpus inlusisse dicebatur. Ceterum ad supplenda exercitus damna certavere Galliae, Hispaniae, Italia; quod cuique promptum, arma, equos, aurum offerentes: quorum laudato studio Germanicus, armis modo & equis ad bellum sumptis, propria pecunia militem juvit. Utque cladis memoriam etiam comitate leniret, circumire saucios; facta singulorum extollere; vulnera intuens, alium spe, alium gloria, cunctos alloquio & cura, sibique & proelio firmabat.

Majestatis lex reducta, & aspere exercita.

LXXII. Decreta eo anno triumphalia insignia A. Caecinae, L. Apronio, C. Silio, ob res cum Germanico gestas. Nomen patris patriae Tiberius, a populo saepius ingestum, repudiavit: neque in acta sua jurari, quamquam censente senatu, permisit: "cuncta mortalium incerta, quantoque plus adeptus foret, tanto se magis in lubrico" dictans. Non tamen ideo faciebat fidem civilis animi:

nam legem majeſtatis reduxerat, cui nomen apud veteres idem, ſed alia in judicium veniebant; ſi quis proditione exercitum, aut plebem ſeditionibus, denique male geſta republica majeſtatem populi Romani minuiſſet: facta arguebantur, dicta impune erant. Primus Auguſtus cognitionem de famoſis libellis, ſpecie legis ejus, tractavit, commotus Caſſii Severi libidine, qua viros feminaſque inluſtres procacibus ſcriptis diffamaverat: mox Tiberius, conſultante Pompeio Macro praetore, "an judicia majeſtatis redderentur"? "exercendas leges eſſe" reſpondit. Hunc quoque aſperavere carmina, incertis auctoribus vulgata in ſaevitiam ſuperbiamque ejus, & diſcordem cum matre animum.

LXXIII. Haud pigebit referre, in Falanio & Rubrio, modicis equitibus Romanis, praetentata crimina; ut quibus initiis, quanta Tiberii arte, graviſſimum exitium irrepſerit, dein repreſſum ſit, poſtremo arſerit, cunctaque corripuerit, noſcatur. Falanio objiciebat accuſator, "quod inter cultores Auguſti, qui per omnes domos in modum collegiorum habebantur, Caſſium quemdam, mimum corpore infamem, adſciviſſet: quodque venditis hortis, ſtatuam Auguſti ſimul mancipaſſet".

Rubrio crimini dabatur, "violatum perjurio nomen Augufti". Quae ubi Tiberio notuere, fcripfit confulibus; "Non ideo decretum patri fuo caelum, ut in perniciem civium is honor verteretur. Caffium hiftrionem folitum inter alios ejufdem artis intereffe ludis, quos mater fua in memoriam Augufti facraffet. Nec contra religiones fieri, quod effigies ejus, ut alia numinum fimulacra, venditionibus hortorum & domuum accedant. Jusjurandum perinde aeftimandum, quam fi Jovem fefelliffet: deorum injurias diis curae".

LXXIV. Nec multo poft Granium Marcellum, praetorem Bithyniae, quaeftor ipfius, Caepio Crifpinus, majeftatis poftulavit, fubfcribente Romano Hifpone: qui formam vitae iniit, quam poftea celebrem miferiae temporum, & audaciae hominum fecerunt. Nam egens, ignotus, inquies, dum occultis libellis faevitiae principis adrepit, mox clariffimo cuique periculum faceffit, potentiam apud unum, odium apud omnes adeptus, dedit exemplum, quod fecuti, ex pauperibus divites, ex contemptis metuendi, perniciem aliis ac poftremum fibi invenere. Sed Marcellum infimulabat, "finiftros de Tiberio fermones habuiffe": inevitabile crimen, cum

ex moribus Principis foediſſima quaeque deligeret accuſator, objectaretque reo: nam quia vera erant, etiam dicta credebantur. Addidit Hiſpo, "ſtatuam Marcelli altius, quam Caeſarum ſitam: & alia in ſtatua, amputato capite Auguſti, effigiem Tiberii inditam": ad quod exarſit adeo, ut rupta taciturnitate proclamaret, "ſe quoque in ea cauſa laturum ſententiam palam & juratum", quo ceteris eadem neceſſitas fieret. Manebant etiam tum veſtigia morientis libertatis. Igitur Cn. Piſo, "Quo", inquit, "loco cenſebis, Caeſar? ſi primus, habebo quod ſequar: ſi "poſt omnes, vereor ne imprudens diſſentiam". Permotus his, quantoque incautius efferbuerat, paenitentia patiens, tulit abſolvi reum criminibus majeſtatis: de pecuniis repetundis ad reciperatores itum eſt.

LXXV. Nec patrum cognitionibus ſatiatus, judiciis adſidebat in cornu tribunalis, ne praetorem curuli depelleret: multaque eo coram, adverſus ambitum & potentium preces, conſtituta; ſed dum veritati conſulitur, libertas corrumpebatur. Inter quae Pius Aurelius, ſenator, queſtus "mole publicae viae, ductuque aquarum, labefactas aedes ſuas", auxilium patrum invocabat. Reſiſten-

tibus aerarii praetoribus, ſubvenit Caeſar, pretiumque aedium Aurelio tribuit, erogandae per honeſta pecuniae cupiens: quam virtutem diu retinuit, cum ceteras exueret. Propertio Celeri, praetorio, veniam ordinis ob paupertatem petenti, decies ſeſtertium largitus eſt, ſatis comperto, paternas ei anguſtias eſſe: tentantes eadem alios, probare cauſam ſenatui juſſit; cupidine ſeveritatis, in his etiam, quae rite faceret, acerbus: unde ceteri ſilentium & paupertatem confeſſioni & beneficio praepoſuere.

Tiberis inundat.

LXXVI. Eodem anno continuis imbribus auctus Tiberis, plana urbis ſtagnaverat: relabentem ſecuta eſt aediſiciorum & hominum ſtrages. Igitur cenſuit Aſinius Gallus, "ut libri Sibyllini adirentur": renuit Tiberius, perinde divina humanaque obtegens: ſed remedium coercendi fluminis Ateio Capitoni, & L. Arruntio mandatum. Achaiam ac Macedoniam, onera deprecantes, levari in praeſens proconſulari imperio, tradique Caeſari placuit. Edendis gladiatoribus, quos Germanici fratris ac ſuo nomine obtulerat, Druſus praeſedit, quamquam vili ſanguine nimis gaudens: quod vulgus formidoloſum, & pater

ırguiſſe dicebatur. Cur abſtinuerit ſpectaculo pſe, varie trahebant; alii taedio coetus, quidam triſtitia ingenii, & metu comparationis, quia Auguſtus comiter interfuiſſet. Non crediderim, ad oſtentandam ſaevitiam, movendaſque populi offenſiones, conceſſam filio materiem: quamquam id quoque dictum eſt.

Theatri licentia erumpit: & per eam cauſam decreta patrum expreſſa ad coercendos hiſtriones.

LXXVII. At theatri licentia, proximo priore anno coepta, gravius tum erupit, occiſis non modo e plebe, ſed militibus & centurione, vulnerato tribuno praetoriae cohortis, dum probra in magiſtratus & diſſenſionem vulgi prohibent. Actum de ea ſeditione apud patres, dicebanturque ſententiae, "ut praetoribus jus virgarum in hiſtriones eſſet": interceſſit Haterius Agrippa, tribunus plebei, increpituſque eſt Aſinii Galli oratione, ſilente Tiberio, qui ea ſimulacra libertatis ſenatui praebebat: valuit tamen interceſſio, quia divus Auguſtus "immunes verberum hiſtriones" quondam reſponderat, neque fas Tiberio, infringere dicta ejus. De modo lucaris, & adverſus laſciviam fautorum, multa decernuntur; ex quîs maxime inſignia: "Ne

domos Pantomimorum ſenator introiret: ne egredientes in publicum equites Romani cingerent: aut alibi, quam in theatro, ſpectarentur: & ſpectantium immodeſtiam exſilio multandi poteſtas praetoribus fieret".

LXXVIII. Templum, ut in colonia Tarraconenſi ſtrueretur Auguſto, petentibus Hiſpanis permiſſum; datumque in omnes provincias exemplum. Centeſimam rerum venalium, poſt bella civilia inſtitutam, deprecante populo, edixit Tiberius, "militare aerarium eo ſubſidio niti: ſimul imparem oneri rempublicam, niſi viceſimo militiae anno veterani dimitterentur". Ita proximae ſeditionis male conſulta, quibus ſexdecim ſtipendiorum finem expreſſerant, abolita in poſterum.

Poſtremo actum de ſubducendis Tiberi aquis. Eoque nomine querelae civitatum Italiae, & legationes.

LXXIX. Actum deinde in ſenatu ab Arruntio & Ateio, an ob moderandas Tiberis exundationes verterentur flumina & lacus, per quos augeſcit. Auditaeque municipiorum & coloniarum legationes, orantibus Florentinis, "ne Clanis, ſolito alveo demotus, in amnem Arnum transferretur, idque ipſis perniciem adferret". Congruentia his Interam-

teramnates differuere: "pessum ituros fecundissimos Italiae campos, si amnis Nar", (id enim parabatur) "in rivos diductus, superstagnavisset". Nec Reatini silebant, Velinum lacum, qua in Narem effunditur, obstrui recusantes; "quippe in adjacentia erupturum: optume rebus mortalium consuluisse naturam, quae sua ora fluminibus, suos cursus, utque originem, ita fines dederit: spectandas etiam religiones sociorum, qui sacra, & lucos, & aras patriis amnibus dicaverint: quin ipsum Tiberim nolle, prorsus accolis fluviis orbatum, minore gloria fluere". Seu preces coloniarum, seu difficultas operum, sive superstitio valuit, ut in sententiam Pisonis concederetur, qui nil mutandum censuerat.

LXXX. Prorogatur Poppaeo Sabino provincia Moesia, additis Achaia & Macedonia. Id quoque morum Tiberii fuit, continuare imperia, ac plerosque ad finem vitae in iisdem exercitibus, aut jurisdictionibus habere. Causae variae traduntur: alii "taedio novae curae, semel placita pro aeternis servavisse": quidam "invidia, ne plures fruerentur"; sunt qui existiment, "ut callidum ejus ingenium, ita anxium judicium": neque enim

eminentes virtutes sectabatur, & rursum vitia ôderat: ex optimis, periculum sibi; à pessimis, dedecus publicum metuebat: qua haesitatione postremo eo provectus est, ut mandaverit quibusdam provincias, quos egredi urbe non erat passurus.

LXXXI. De comitiis consularibus, quae tum primum illo Principe, ac deinceps fuere, vix quidquam firmare ausim; adeo diversa, non modo apud auctores, sed in ipsius orationibus reperiuntur. Modo, subtractis candidatorum nominibus, originem cujusque, & vitam, & stipendia descripsit, ut qui forent intelligeretur: aliquando, ea quoque significatione subtracta, candidatos hortatus, ne ambitu comitia turbarent, suam ad id curam pollicitus est: plerumque, "eos tantum apud se professos" disseruit, "quorum nomina consulibus edidisset; posse & alios profiteri, si gratiae, aut meritis confiderent": speciosa verbis, re inania, aut subdola: quantoque majore libertatis imagine tegebantur, tanto eruptura ad infensius servitium.

BREVIARIVM
LIBRI SECVNDI.

I. Motus aliqui in Oriente. III. Vonones, Parthorum rex, solio ab Artabano pulsus, & ad Armenios profugus, ab his in regnum accipitur: quo mox demovetur, ob metum & Artabani minas. V. Tiberius, specie moti Orientis, Germanicum a Germanicis legionibus abstrahit. Paret ille, sed lente. Germaniam enim ingreditur. Cheruscos & Arminium magno proelio vincit. Mox adversa maris expertus, quae prospera in Marsos expeditione pensavit. XXVII. Libo Drusus rerum novarum accusatus. Spretae M. Hortali preces. XXXIX. Clemens, ementito Postumi Agrippae nomine, turbat. Sallustii Crispi artibus capitur, & Romam perducitur. XLI. Germanicus de Cattis, Cheruscis, aliisque nationibus usque ad Albim triumphat. XLII. Archelaus, Cappadocum rex, dolo in urbem accitus, & indigne habitus, moritur. Regnum ejus in provinciam redactum. XLIII. Germanico Oriens permissus; Pisoni Syria, cum occultis, ut creditur, in Germanicum mandatis. XLIV. Drusus in Illyricum mittitur contra Germanos, qui inter se discordes otium & securitatem Romanis fecere. XLV. Cherusci, duce Arminio, potentem & veterem regem Maroboduum, magno nec incruento proelio, vincunt. XLVII. In Asia duodecim urbes terrae motu collapsae. Tiberii liberalitas. L. Adolescit lex majestatis. LII. Tacfarinas in Africa bellum movet. A Furio Camillo statim repressus. LIII. Germanicus, iterum consul, in Armeniam venit: regem Zenonem amoto Vonone, volentibus iis imponit. Deinde Aegyptum proficiscitur. LXII. Drusus Germanos ad discordias inlicit. Maroboduus, vi Catualdae regno pulsus, in Italiam venit, & Ravennae per duodeviginti annos egit. Idem Catualdae mox casus, qui Forum Julium missus est. LXIV. Rhescuporis, Thracum rex, opera Pomponii Flacci datur in vincula: Romam perducitur. LXVIII. Vononis caedes. LXIX. Germanicus,

Aegypto remeans, cuncta, quae jusserat, a Pisone abolita, vel in contrarium versa reperit. Hinc inimicitiarum semina. Paullo post morbo correptus, cum ingenti gentium omnium luctu, Antiochiae exstinguitur. LXXIV. Piso, veneficii suspectus, Syriam repetere impeditur. LXXXIII. Honores multi mortuo Germanico Romae decreti. LXXXV. Sanctiones contra muliebrem impudicitiam. LXXXVI. Virginis Vestalis delectus. LXXXVII. Arminius in Germania popularium dolo caesus.

Haec gesta annis quatuor.

An. V. C.	Aer. Chr.		
DCCLXIX.	16.	*Coss.*	T. STATILIO Sisenna Tauro, L. SCRIBONIO Libone.
DCCLXX.	17.	*Coss.*	C. CAECILIO Rufo, L. POMPONIO Flacco Graecino.
DCCLXXI.	18.	*Coss.*	TIBERIO Caesare Augusto III, GERMANICO Caesare II.
DCCLXXII.	19.	*Coss.*	M. IVNIO Silano, L. NORBANO Flacco.

An. v. c. dcclxix. Aer. chr. 16.

Motus aliqui in Oriente.

Sisenna Statilio Tauro, L. Libone Consulibus, mota Orientis regna, provinciaeque Romanae; initio apud Parthos orto, qui petitum Roma, acceptumque regem, quamvis gentis Arsacidarum, ut externum, aspernabantur. Is fuit Vonones, obses Augusto datus a Phraate. Nam Phraates, quamquam depulisset exercitus, ducesque Romanos, cuncta venerantium officia ad Augustum verterat; partemque prolis, firmandae amicitiae, miserat: haud perinde nostri metu, quam fidei popularium diffisus.

II. Post finem Phraatis & sequentium regum, ob internas caedes, venere in urbem legati a primoribus Parthis, qui Vononen, vetustissimum liberorum ejus, accirent. Magnificum id sibi credidit Caesar, auxitque opibus: & accepere barbari laetantes, ut ferme ad nova imperia. Mox subit pudor, "degeneravisse Parthos: petitum alio ex orbe regem, hostium artibus infectum: jam inter provincias Romanas solium Arsacidarum haberi, darique. Ubi illam gloriam trucidan-

tium Craſſum, exturbantium Antonium, ſi mancipium Caeſaris, tot per annos ſervitutem perpeſſum, Parthis imperitet"? Accendebat dedignantes & ipſe, diverſus a majorum inſtitutis, raro venatu; ſegni equorum cura, quotiens per urbes incederet lecticae geſtamine, faſtuque erga patrias epulas: inridebantur & Graeci comites, ac viliſſima utenſilium anulo clauſa: ſed prompti aditus, obvia comitas, ignotae Parthis virtutes, nova vitia; & quia ipſorum moribus aliena, perinde odium pravis & honeſtis.

Vonones, Parthorum rex, ſolio ab Artabano pulſus, & ad Armenios profugus, ab his in regnum accipitur: quo mox demovetur, ob metum & Artabani minas.

III. Igitur Artabanus, Arſacidarum e ſanguine, apud Dahas adultus, excitur; primoque congreſſu fuſus, reparat vires, regnoque potitur. Victo Vononi perfugium Armenia fuit, vacua tunc, interque Parthorum & Romanas opes infida, ob ſcelus Antonii, qui Artavaſden, regem Armeniorum, ſpecie amicitiae inlectum, dein catenis oneratum, poſtremo interfecerat. Ejus filius Artaxias, memoria patris nobis infenſus, Arſacidarum vi ſeque regnumque tutatus eſt. Occiſo Artaxia

per dolum propinquorum, datus a Caesare Armeniis Tigranes, deductusque in regnum a Tiberio Nerone. Nec Tigrani diuturnum imperium fuit, neque liberis ejus, quamquam sociatis, more externo, in matrimonium regnumque. Dein jussu Augusti impositus Artavasdes, & non sine clade nostra dejectus.

IV. Tum C. Caesar componendae Armeniae deligitur. Is Ariobarzanen, origine Medum, ob insignem corporis formam, & praeclarum animum, volentibus Armeniis praefecit. Ariobarzane morte fortuita absumpto, stirpem ejus haud toleravere: tentatoque feminae imperio, cui nomen Erato, eaque brevi pulsa, incerti solutique, & magis sine domino, quam in libertate, profugum Vononen in regnum accipiunt. Sed ubi minitari Artabanus, & parum subsidii in Armeniis, vel si nostra vi defenderetur, bellum adversus Parthos sumendum erat: rector Syriae, Creticus Silanus, excitum custodia circumdat, manente luxu & regio nomine: quod ludibrium ut effugere agitaverit Vonones, in loco reddemus.

Tiberius, specie moti Orientis, Germanicum a Germanicis legionibus abstrahit. Paret ille, sed lente. Germaniam enim ingreditur. Cheruscos & Arminium magno proelio vincit. Mox adversa maris expertus, quae prospera in Marsos expeditione pensavit.

V. Ceterum Tiberio haud ingratum accidit, turbari res Orientis, ut ea specie Germanicum suetis legionibus abstraheret; novisque provinciis impositum, dolo simul & casibus objectaret. At ille, quanto acriora in eum studia militum, & aversa patrui voluntas, celerandae victoriae intentior, tractare proeliorum vias, & quae sibi tertium jam annum belligeranti saeva vel prospera evenissent: "fundi Germanos acie & justis locis; juvari silvis, paludibus, brevi aestate, & praematura hieme: suum militem haud perinde vulneribus, quam spatiis itinerum, damno armorum adfici: fessas Gallias ministrandis equis: longum impedimentorum agmen, opportunum ad insidias, defensantibus iniquum. At si mare intretur, promptam ipsis possessionem, & hostibus ignotam: simul bellum maturius incipi, legionesque & commeatus pariter vehi, integrum equitem, equosque, per ora & alveos fluminum, media in Germania fore".

VI. Igitur huc intendit: missis, ad census Galliarum, P. Vitellio & C. Antio. Silius, & Anteius, & Caecina fabricandae classi praeponuntur. Mille naves sufficere visae, properataeque: aliae breves, angusta puppi proraque, & lato utero, quo facilius fluctus tolerarent: quaedam planae carinis, ut sine noxa siderent: plures, adpositis utrimque gubernaculis, converso ut repente remigio hinc vel illinc adpellerent: multae pontibus stratae, super quas tormenta veherentur, simul aptae ferendis equis aut commeatui, velis habiles, citae remis, augebantur alacritate militum in speciem ac terrorem. Insula Batavorum, in quam convenirent, praedicta, ob faciles adpulsus, accipiendisque copiis, & transmittendum ad bellum opportuna. Nam Rhenus uno alveo continuus, aut modicas insulas circumveniens, apud principium agri Batavi, velut in duos amnes dividitur, servatque nomen & violentiam cursus, qua Germaniam praevehitur, donec Oceano misceatur: ad Gallicam ripam latior & placidior adfluens, verso cognomento *Vahalem* accolae dicunt: mox id quoque vocabulum mutat *Mosa* flumine, ejusque immenso ore eumdem in Oceanum effunditur.

VII. Sed Caesar, dum adiguntur naves, Silium legatum cum expedita manu inruptionem in Cattos facere jubet: ipse, audito castellum Luppiae flumini adpositum obsideri, sex legiones eo duxit. Neque Silio ob subitos imbres aliud actum, quam ut modicam praedam, & Arpi, principis Cattorum, conjugem, filiamque raperet: neque Caesari copiam pugnae obsessores fecere, ad famam adventus ejus dilapsi. Tumulum tamen nuper Varianis legionibus structum, & veterem aram Druso sitam disjecerant: restituit aram; honorique patris princeps ipse cum legionibus decucurrit. Tumulum iterare haud visum: & cuncta inter castellum Alisonem, ac Rhenum, novis limitibus, aggeribusque permunita.

VIII. Jamque classis advenerat, cum praemisso commeatu, & distributis in legiones ac socios navibus, fossam, cui *Drusianae* nomen, ingressus, precatusque Drusum patrem, "ut se eadem ausum, libens placatusque exemplo ac memoria consiliorum atque operum juvaret": lacus inde & Oceanum, usque ad Amisiam flumen, secunda navigatione pervehitur: classis Amisiae relicta, laevo amne; erratumque in eo, quod non subvexit:

transposuit militem, dextras in terras iturum: ita plures dies efficiendis pontibus absumpti. Et eques quidem ac legiones prima aestuaria, nondum adcrescente unda, intrepidi transiere: postremum auxiliorum agmen, Batavique in parte ea, dum insultant aquis, artemque nandi ostentant, turbati, & quidam hausti sunt. Metanti castra Caesari Angrivariorum defectio a tergo nuntiatur; missus illico Stertinius, cum equite & armatura levi, igne & caedibus perfidiam ultus est.

IX. Flumen Visurgis Romanos Cheruscosque interfluebat: ejus in ripa cum ceteris primoribus Arminius adstitit, quaesitoque "an Caesar venisset"? postquam "adesse" responsum est, "ut liceret cum fratre conloqui" oravit. Erat is in exercitu, cognomento Flavius, insignis fide, & amisso per vulnus oculo paucis ante annis, duce Tiberio: tum permissum; progressusque salutatur ab Arminio: qui amotis stipatoribus, "ut sagittarii, nostra pro ripa dispositi, abscederent", postulat; & postquam digressi, "unde ea deformitas oris"? interrogat fratrem: illo locum, & proelium referente, "quodnam praemium recepisset"? exquirit. Flavius "aucta stipendia, torquem, & coronam, aliaque mi-

litaria dona" memorat, inridente Arminio vilia fervitii pretia.

X. Exin diverfi ordiuntur: hic "magnitudinem Romanam, opes Caefaris, & victis graves poenas; in deditionem venienti paratam clementiam: neque conjugem & filium ejus hoftiliter haberi". Ille "fas patriae, libertatem avitam, penetrales Germaniae deos, matrem precum fociam; ne propinquorum & adfinium, denique gentis fuae defertor & proditor, quam imperator effe mallet". Paullatim inde ad jurgia prolapfi, quominus pugnam confererent, ne flumine quidem interjecto cohibebantur; ni Stertinius adcurrens, plenum irae, "armaque & equum" pofcentem Flavium attinuiffet. Cernebatur contra minitabundus Arminius, proeliumque denuntians: nam pleraque Latino fermone interjaciebat, ut qui Romanis in caftris ductor popularium meruiffet.

XI. Poftero die Germanorum acies trans Vifurgim ftetit. Caefar, nifi pontibus praefidiifque impofitis, dare in difcrimen legiones haud imperatorium ratus, equitem vado tramittit: praefuere Stertinius, & e numero primipilarium Aemilius, diftantibus locis invecti, ut hoftem diduoerent. Qua celerrimus

amnis, Cariovalda, dux Batavorum, erupit: eum Cherusci, fugam simulantes, in planitiem saltibus circumjectam traxere: dein coorti, & undique effusi trudunt adversos, instant cedentibus, collectosque in orbem, pars congressi, quidam eminus proturbant. Cariovalda, diu sustentata hostium saevitia, hortatus suos, ut ingruentes catervas globo frangerent, atque ipse in densissimos inrumpens, congestis telis & suffosso equo labitur, ac multi nobilium circa: ceteros vis sua, aut equites, cum Stertinio Aemilioque subvenientes, periculo exemere.

XII. Caesar, transgressus Visurgim, indicio perfugae cognoscit, "delectum ab Arminio locum pugnae; convenisse & alias nationes in silvam, Herculi sacram, ausurosque nocturnam castrorum oppugnationem". Habita indici fides, & cernebantur ignes; suggressique propius speculatores "audiri fremitum equorum, immensique & inconditi agminis murmur" attulere. Igitur propinquo summae rei discrimine, explorandos militum animos ratus, quonam id modo incorruptum foret, secum agitabat: "Tribunos & centuriones laeta saepius, quam comperta nuntiare; libertorum servilia ingenia; amicis

inesse adulationem: si concio vocetur, illic quoque, quae pauci incipiant, reliquos adstrepere: penitus noscendas mentes, cum secreti & incustoditi, inter militares cibos, spem aut metum proferrent".

XIII. Nocte coepta, egressus augurali, per occulta & vigilibus ignara, comite uno, contectus humeros ferina pelle, adit castrorum vias, adsistit tabernaculis, fruiturque fama sui: cum hic "nobilitatem ducis", "decorem" alius, plurimi "patientiam, comitatem, per seria, per jocos eumdem animum", laudibus ferrent: "reddendamque gratiam in acie" faterentur: simul "perfidos & ruptores pacis, ultioni & gloriae mactandos". Inter quae unus hostium, Latinae linguae sciens, acto ad vallum equo, voce magna, "conjuges, & agros, & stipendii in dies, donec bellaretur, sestertios centenos, si quis transfugisset", Arminii nomine pollicetur. Incendit ea contumelia legionum iras: "veniret dies, daretur pugna: sumpturum militem Germanorum agros, tracturum conjuges: accipere omen, & matrimonia ac pecunias hostium praedae destinare". Tertia ferme vigilia adsultatum est castris, sine conjectu teli, postquam crebras pro munimentis cohortes, & nihil remissum sensere.

XIV. Nox eadem laetam Germanico quietem tulit, viditque se operatum, & sanguine sacro respersa praetexta, pulchriorem aliam manibus aviae Augustae accepisse. Auctus omine, addicentibus auspiciis, vocat concionem, & quae sapientia praevisa, aptaque imminenti pugnae, disserit. "Non campos modo militi Romano ad proelium bonos, sed si ratio adsit, silvas & saltus: nec enim immensa barbarorum scuta, enormes hastas, inter truncos arborum, & enata humo virgulta, perinde haberi quam pila, & gladios, & haerentia corpori tegmina: densarent ictus, ora mucronibus quaererent: non loricam Germano, non galeam; ne scuta quidem ferro nervove firmata, sed viminum textus, vel tenues & fucatas colore tabulas: primam utcumque aciem hastatam; ceteris praeusta aut brevia tela: jam corpus, ut visu torvum, & ad brevem impetum validum; sic nulla vulnerum patientia: sine pudore flagitii, sine cura ducum, abire, fugere; pavidos adversis, inter secunda non divini, non humani juris memores. Si taedio viarum ac maris finem cupiant, hac acie parari: propiorem jam Albim, quam Rhenum: neque bellum ultra, modo se, patris patruique vestigia pre-

mentem, iisdem in terris victorem sisterent". Orationem ducis secutus militum ardor; signumque pugnae datum.

XV. Nec Arminius, aut ceteri Germanorum proceres omittebant suos quisque testari: "Hos esse Romanos, Variani exercitus fugacissimos, qui, ne bellum tolerarent, seditionem induerint: quorum pars onusta vulneribus tergum, pars fluctibus & procellis fractos artus, infensis rursum hostibus, adversis diis, objiciant, nulla boni spe. Classem quippe & avia Oceani quaesita, ne quis venientibus occurreret, ne pulsos premeret; sed ubi miscuerint manus, inane victis ventorum remorumque subsidium. Meminissent modo avaritiae, crudelitatis, superbiae: aliud sibi reliquum, quam tenere libertatem, aut mori, ante servitium"?

XVI. Sic accensos & proelium poscentes in campum, cui *Idistaviso* nomen, deducunt. Is medius inter Visurgim & colles, ut ripae fluminis cedunt, aut prominentia montium resistunt, inaequaliter sinuatur: pone tergum insurgebat silva, editis in altum ramis, & pura humo inter arborum truncos. Campum & prima silvarum barbara acies tenuit: soli Cherusci juga insedere, ut proeliantibus Romanis

manis desuper incurrerent. Noster exercitus sic incessit: auxiliares Galli, Germanique in fronte: post quos pedites sagittarii: dein quatuor legiones, & cum duabus praetoriis cohortibus, ac delecto equite Caesar: exin totidem aliae legiones, & levis armatura cum equite sagittario, ceteraeque sociorum cohortes. Intentus paratusque miles, ut ordo agminis in aciem adsisteret.

XVII. Visis Cheruscorum catervis, quae per ferociam proruperant, validissimos equitum incurrere latus, Stertinium cum ceteris turmis circumgredi, tergaque invadere jubet, ipse in tempore adfuturus. Interea pulcherrimum augurium, octo aquilae petere silvas, & intrare visae, imperatorem advertere: exclamat, "Irent, sequerentur Romanas aves, propria legionum numina". Simul pedestris acies infertur; & praemissus eques, postremos ac latera impulit. Mirumque dictu, duo hostium agmina diversa fuga, qui silvam tenuerant, in aperta, qui campis adstiterant, in silvam ruebant: medii inter hos Cherusci collibus detrudebantur: inter quos insignis Arminius manu, voce, vulnere, sustentabat pugnam: incubueratque sagittariis, illa rupturus, ni Raetorum Vindelicorumque, & Gal-

licae cohortes ſigna objeciſſent. Niſu tamen corporis, & impetu equi pervaſit, oblitus faciem ſuo cruore, ne noſceretur. Quidam "agnitum a Chaucis, inter auxilia Romana agentibus, emiſſumque" tradiderunt. Virtus, ſeu fraus eadem, Inguiomero effugium dedit: ceteri paſſim trucidati. Et pleroſque, tranare Viſurgim conantes, injecta tela aut vis fluminis, poſtremo moles ruentium, & incidentes ripae, operuere. Quidam turpi fuga in ſumma arborum niſi, ramiſque ſe occultantes, admotis ſagittariis per ludibrium figebantur: alios prorutae arbores adflixere. Magna ea victoria, neque cruenta nobis fuit.

XVIII. Quinta ab hora diei ad noctem caeſi hoſtes, decem millia paſſuum cadaveribus atque armis opplevere; repertis inter ſpolia eorum catenis, quas in Romanos, ut non dubio eventu, portaverant. Miles, in loco proelii, Tiberium *Imperatorem* ſalutavit, ſtruxitque aggerem, & in modum trophaeorum arma, ſubſcriptis victarum gentium nominibus, impoſuit.

XIX. Haud perinde Germanos vulnera, luctus, excidia, quam ea ſpecies dolore & ira adfecit: qui modo abire ſedibus, trans Albim concedere parabant, pugnam volunt,

arma rapiunt: plebes, primores, juventus, ſenes, agmen Romanum repente incurſant, turbant: poſtremo deligunt locum, flumine & ſilvis clauſum, arcta intus planitie, & humida: ſilvas quoque profunda palus ambibat, niſi quod latus unum Angrivarii lato aggere extulerant, quo a Cheruſcis dirimerentur: hic pedes adſtitit; equitem propinquis lucis texere, ut ingreſſis ſilvam legionibus a tergo foret.

XX. Nihil ex iis Caeſari incognitum: conſilia, locos, prompta, occulta noverat, aſtuſque hoſtium in perniciem ipſis vertebat. Seio Tuberoni legato tradit equitem, campumque: peditum aciem ita inſtruxit, ut pars aequo in ſilvam aditu incederet, pars objectum aggerem eniteretur: quod arduum, ſibi; cetera legatis permiſit. Quibus plana evenerant, facile inrupere: quis impugnandus agger, ut ſi murum ſuccederent, gravibus ſuperne ictibus conflictabantur. Senſit dux imparem cominus pugnam, remotiſque paullum legionibus, funditores libratoreſque excutere tela, & proturbare hoſtem jubet: miſſae e tormentis haſtae, quantoque conſpicui magis propugnatores, tanto pluribus vulneribus dejecti. Primus Caeſar cum prae-

toriis cohortibus, capto vallo, dedit impetum in ſilvas: conlato illic gradu certatum: hoſtem a tergo palus, Romanos flumen aut montes claudebant: utriſque neceſſitas in loco, ſpes in virtute, ſalus ex victoria.

XXI. Nec minor Germanis animus, ſed genere pugnae & armorum ſuperabantur; cum ingens multitudo, arctis locis, praelongas haſtas non protenderet, non colligeret, neque adſultibus & velocitate corporum uteretur, coacta ſtabile ad proelium: contra miles, cui ſcutum pectori adpreſſum, & inſidens capulo manus, latos barbarorum artus, nuda ora foderet, viamque ſtrage hoſtium aperiret: imprompto jam Arminio, ob continua pericula, ſive illum recens acceptum vulnus tardaverat. Quin & Inguiomerum, tota volitantem acie, fortuna magis quam virtus deſerebat: & Germanicus, quo magis adgnoſceretur, detraxerat tegimen capiti, orabatque "inſiſterent caedibus, nil opus captivis, ſolam internecionem gentis finem bello fore". Jamque ſero diei ſubducit ex acie legionem, faciendis caſtris: ceterae ad noctem cruore hoſtium ſatiatae ſunt: equites ambigue certavere.

XXII. Laudatis pro concione victoribus, Caesar congeriem armorum struxit, superbo cum titulo: DEBELLATIS INTER RHENUM ALBIMQUE NATIONIBUS EXERCITUM TIBERII CAESARIS EA MONIMENTA MARTI JOVI ET AUGUSTO SACRAVISSE. De se nihil addidit, metu invidiae, an ratus conscientiam factis satis esse. Mox bellum in Angrivarios Stertinio mandat, ni deditionem properavissent: atque illi supplices, nihil abnuendo, veniam omnium accepere.

XXIII. Sed aestate jam adulta, legionum aliae itinere terrestri in hibernacula remissae: plures Caesar classi impositas per flumen Amisiam Oceano invexit. Ac primo placidum aequor mille navium remis strepere, aut velis impelli: mox atro nubium globo effusa grando: simul variis undique procellis, incerti fluctus prospectum adimere, regimen impedire: milesque pavidus, & casuum maris ignarus, dum turbat nautas, vel intempestive juvat, officia prudentium corrumpebat. Omne dehinc caelum, & mare omne in austrum cessit, qui tumidis Germaniae terris, profundis amnibus, immenso nubium tractu validus, & rigore vicini septemtrionis horridior, rapuit disjecitque naves in

aperta Oceani, aut insulas saxis abruptis, vel per occulta vada infestas. Quibus paullum aegreque vitatis, postquam mutabat aestus, eodemque, quo ventus, ferebat; non adhaerere anchoris, non exhaurire inrumpentes undas poterant: equi, jumenta, sarcinae, etiam arma praecipitantur, quo levarentur alvei, manantes per latera, & fluctu superurgente.

XXIV. Quanto violentior cetero mari Oceanus, & truculentia caeli praestat Germania, tantum illa clades novitate & magnitudine excessit, hostilibus circum litoribus, aut ita vasto & profundo, ut credatur novissimum, ac sine terris, mare: pars navium haustae sunt; plures apud insulas longius sitas ejectae: milesque nullo illic hominum cultu, fame absumptus, nisi quos corpora equorum eodem elisa toleraverant. Sola Germanici triremis Chaucorum terram adpulit; quem per omnes illos dies noctesque, apud scopulos & prominentes oras, cum "se tanti exitii reum" clamitaret, vix cohibuere amici, quominus eodem mari oppeteret. Tandem relabente aestu, & secundante vento, claudae naves, raro remigio, aut intentis vestibus, & quaedam a validioribus tractae,

revertere: quas raptim refectas misit, ut scrutarentur insulas: collecti ea cura plerique: multos Angrivarii, nuper in fidem accepti, redemptos ab interioribus reddidere: quidam in Britanniam rapti, & remissi a regulis. Ut quis ex longinquo revenerat, "miracula" narrabant, "vim turbinum, & inauditas volucres, monstra maris, ambiguas hominum & belluarum formas": visa, sive ex metu credita.

XXV. Sed fama classis amissae, ut Germanos ad spem belli, ita Caesarem ad coercendum erexit. C. Silio cum triginta peditum, tribus equitum millibus ire in Cattos imperat: ipse majoribus copiis Marsos inrumpit: quorum dux Malovendus nuper in deditionem acceptus, "propinquo luco defossam Varianae legionis aquilam modico praesidio servari" indicat. Missa extemplo manus, quae hostem a fronte eliceret, alii, qui terga circumgressi recluderent humum: & utrisque adfuit fortuna. Eo promptior Caesar pergit introrsus, populatur, exscindit non ausum congredi hostem: aut sicubi restiterat, statim pulsum, nec umquam magis, ut ex captivis cognitum est, paventem. Quippe "invictos & nullis casibus superabiles

Romanos" praedicabant, "qui perdita classe, amissis armis, post constrata equorum virorumque corporibus litora, eadem virtute, pari ferocia, & veluti aucti numero inrupissent".

XXVI. Reductus inde in hiberna miles, laetus animi, quod adversa maris expeditione prospera pensavisset: addidit munificentiam Caesar, quantum quis damni professus erat, exsolvendo. Nec dubium habebatur, labare hostes, petendaeque pacis consilia sumere, & si proxima aestas adjiceretur, posse bellum patrari: sed crebris epistolis Tiberius monebat, "rediret ad decretum triumphum: satis jam eventuum, satis casuum: prospera illi & magna proelia: eorum quoque meminisset, quae venti & fluctus, nulla ducis culpa, gravia tamen & saeva damna intulissent: se novies a divo Augusto in Germaniam missum, plura consilio, quam vi perfecisse. Sic Sugambros in deditionem acceptos, sic Suevos, regemque Maroboduum pace obstrictum: posse & Cheruscos, ceterasque rebellium gentes, quando Romanae ultioni consultum esset, internis discordiis relinqui". Precante Germanico annum efficiendis c[illegible]is, acrius modestiam ejus ad-

greditur, alterum consulatum offerendo, cujus munia praesens obiret: simul adnectebat, "si foret adhuc bellandum, relinqueret materiem Drusi fratris gloriae, qui nullo tum alio hoste, nonnisi apud Germanias adsequi nomen imperatorium, & deportare lauream posset". Haud cunctatus est ultra Germanicus, quamquam fingi ea, seque per invidiam parto jam decori abstrahi intelligeret.

Libo Drusus rerum novarum accusatus.
Spretae M. Hortali preces.

XXVII. Sub idem tempus, e familia Scriboniorum Libo Drusus defertur moliri res novas. Ejus negotii initium, ordinem, finem curatius differam; quia tum primum reperta sunt, quae per tot annos rempublicam exedere. Firmius Catus senator, ex intima Libonis amicitia, juvenem improvidum & facilem inanibus, ad Chaldaeorum promissa, Magorum sacra, somniorum etiam interpretes impulit: dum "proavum Pompeium, amitam Scriboniam, quae quondam Augusti conjux fuerat, consobrinos Caesares, plenam imaginibus domum" ostentat; hortaturque ad luxum & aes alienum, socius libidinum & necessitatum, quo pluribus indiciis inligaret.

XXVIII. Ut satis testium, & qui servi eadem noscerent, reperit, aditum ad principem postulat, demonstrato crimine & reo per Flaccum Vescularium, equitem Romanum, cui propior cum Tiberio usus erat. Caesar indicium haud aspernatus, congressus abnuit: "posse enim, eodem Flacco internuntio, sermones commeare". Atque interim Libonem ornat praetura, convictibus adhibet, non vultu alienatus, non verbis commotior (adeo iram condiderat) cunctaque ejus dicta factaque, cum prohibere posset, scire malebat: donec Junius quidam, tentatus, ut infernas umbras carminibus eliceret, ad Fulcinium Trionem indicium detulit. Celebre inter accusatores Trionis ingenium erat, avidumque famae malae. Statim corripit reum, adit consules, senatus cognitionem poscit: & vocantur patres, addito, "consultandum super re magna & atroci".

XXIX. Libo interim, veste mutata, cum primoribus feminis circumire domos, orare adfines, vocem adversum pericula poscere: abnuentibus cunctis, cum diversa praetenderent, eadem formidine, die senatus metu & aegritudine fessus, sive, ut tradidere quidam, simulato morbo, lectica delatus ad fores cu-

riae, innisusque fratri, & manus ac supplices voces ad Tiberium tendens, immoto ejus vultu excipitur; mox libellos & auctores recitat Caesar, ita moderans, ne lenire, neve asperare crimina videretur.

XXX. Accesserant, praeter Trionem & Catum accusatores, Fonteius Agrippa, & C. Vibius, certabantque, cui jus perorandi in reum daretur; donec Vibius, quia nec ipsi inter se concederent, & Libo sine patrono introisset, singillatim se crimina objecturum professus, protulit libellos, vecordes adeo, ut consultaverit Libo, "an habiturus foret opes, quîs viam Appiam Brundisium usque pecunia operiret". Inerant & alia hujuscemodi, stolida, vana; si mollius acciperes, miseranda. Uni tamen libello, manu Libonis, nominibus Caesarum aut senatorum, additas atroces vel occultas notas, accusator arguebat. Negante reo, agnoscentes servos per tormenta interrogari placuit. Et quia vetere senatusconsulto, quaestio in caput domini prohibebatur, callidus & novi juris repertor Tiberius, mancipari singulos actori publico jubet: scilicet, ut in Libonem ex servis, salvo senatusconsulto, quaereretur. Ob quae posterum diem reus petivit; domumque digressus,

extremas preces P. Quirinio, propinquo suo, ad Principem mandavit: responsum est, "ut senatum rogaret".

XXXI. Cingebatur interim milite domus; strepebant etiam in vestibulo, ut audiri, ut aspici possent; cum Libo, ipsis, quas in novissimam voluptatem adhibuerat, epulis excruciatus, vocare percussorem, prensare servorum dextras, inserere gladium: atque illis, dum trepidant, dum refugiunt, evertentibus adpositum mensa lumen, feralibus jam sibi tenebris, duos ictus in viscera direxit. Ad gemitum conlabentis, adcurrere liberti, & caede visa miles abstitit. Accusatio tamen apud patres adseveratione eadem peracta, juravitque Tiberius, "petiturum se vitam, quamvis nocenti, nisi voluntariam mortem properavisset".

XXXII. Bona inter accusatores dividuntur: & praeturae extra ordinem datae his, qui senatorii ordinis erant. Tunc Cotta Messalinus, "ne imago Libonis exsequias posterorum comitaretur", censuit: Cn. Lentulus, "ne quis Scribonius cognomentum Drusi adsumeret": "supplicationum dies", Pomponii Flacci sententia, constituti: "ut dona Jovi, Marti, Concordiae, utque Iduum Septem-

›rium dies, quo se Libo interfecerat, dies festus haberetur", L. P. & Gallus Asinius, & Papius Mutilus, & L. Apronius decrevere: quorum auctoritates adulationesque retuli, ut sciretur, vetus id in republica malum. Facta & de mathematicis magisque Italia pellendis senatusconsulta: quorum e numero L. Pituanius saxo dejectus est. In P. Martium consules extra portam Esquilinam, cum classicum canere jussissent, more prisco advertere.

XXXIII. Proximo senatus die, multa in luxum civitatis dicta a Q. Haterio consulari, Octavio Frontone praetura functo: decretumque "ne vasa auro solida ministrandis cibis fierent: ne vestis serica viros foedaret". Excessit Fronto, ac postulavit "modum argento, supellectili, familiae". Erat quippe adhuc frequens senatoribus, si quid e republica crederent, loco sententiae promere. Contra Gallus Asinius disseruit, "auctu imperii adolevisse etiam privatas opes; idque non novum, sed e vetustissimis moribus. Aliam apud Fabricios, aliam apud Scipiones pecuniam, & cuncta ad rempublicam referri: qua tenui, angustas civium domos; postquam eo magnificentiae venerit, gliscere singulos.

Neque in familia & argento, quaeque a[d] usum parentur, nimium aliquid, aut modi-cum, nisi ex fortuna possidentis: distincto[s] senatus & equitum census, non quia diversi natura, sed ut locis, ordinibus, dignationibus, antistent & aliis, quae ad requiem animi aut salubritatem corporum parentur: nisi forte clarissimo cuique plures curas, majora pericula subeunda; delinimentis curarum & periculorum carendum esse". Facilem adsensum Gallo, sub nominibus honestis, confessio vitiorum & similitudo audientium dedit. Adjecerat & Tiberius, "non id tempus censurae: nec, si quid in moribus labaret, defuturum corrigendi auctorem".

XXXIV. Inter quae L. Piso "ambitum fori, corrupta judicia, saevitiam oratorum accusationes minitantium" increpans, "abire se, & cedere Urbe, victurum in aliquo abdito & longinquo rure" testabatur: simul curiam relinquebat. Commotus est Tiberius, & quamquam mitibus verbis Pisonem permulsisset, propinquos quoque ejus impulit, ut abeuntem auctoritate vel precibus tenerent. Haud minus liberi doloris documentum idem Piso mox dedit, vocata in jus Urgulania, quam supra leges amicitia Augustae

extulerat: nec aut Urgulania obtemperavit, in domum Caesaris, spreto Pisone, vecta; aut ille abstitit, quamquam Augusta "se violari & imminui" quereretur. Tiberius hactenus indulgere matri civile ratus, ut "se iturum ad praetoris tribunal, adfuturum Urgulaniae" diceret, processit palatio, procul sequi jussis militibus: spectabatur, occursante populo, compositus ore, & sermonibus variis tempus atque iter ducens; donec, propinquis Pisonem frustra coercentibus, deferri Augusta pecuniam, quae petebatur, juberet. Isque finis rei, ex qua neque Piso inglorius, & Caesar majore fama fuit. Ceterum Urgulaniae potentia adeo nimia civitati erat, ut testis in causa quadam, quae apud senatum tractabatur, venire dedignaretur: missus est praetor, qui domi interrogaret; cum virgines Vestales in foro & judicio audiri, quotiens testimonium dicerent, vetus mos fuerit.

XXXV. Res eo anno prolatas haud referrem, ni pretium foret, Cn. Pisonis & Asinii Galli super eo negotio diversas sententias noscere. Piso, "quamquam afuturum se dixerat Caesar, ob id magis agendum" censebat, "& absente Principe, senatum & equites posse sua munia sustinere, decorum

reipublicae fore". Gallus, quia speciem libertatis Piso praeceperat, nihil "satis inlustre, aut ex dignitate populi Romani, nisi coram & sub oculis Caesaris: eoque conventum Italiae & adfluentes provincias, praesentiae ejus servanda" dicebat. Audiente haec Tiberio ac silente, magnis utrimque contentionibus acta; sed res dilatae.

XXXVI. Et certamen Gallo adversus Caesarem exortum est: nam censuit "in quinquennium magistratuum comitia habenda: utque legionum legati, qui ante praeturam ea militia fungebantur, jam tum praetores destinarentur: Princeps duodecim candidatos in annos singulos nominaret". Haud dubium erat, eam sententiam altius penetrare, & arcana imperii tentari: Tiberius tamen, quasi augeretur potestas ejus, disseruit: "Grave moderationi suae tot eligere, tot differre: vix per singulos annos offensiones vitari, quamvis repulsam propinqua spes soletur: quantum odii fore ab his, qui ultra quinquennium projiciantur! unde prospici posse, quae cuique tam longo temporis spatio mens, domus, fortuna? superbire homines etiam annua designatione: quid si honorem per quinquennium agitent? quinquiplicari

prorsus

prorſus magiſtratus, ſubverti leges, quae ſua ſpatia exercendae candidatorum induſtriae, quaerendiſque aut potiundis honoribus ſtatuerint".

XXXVII. Favorabili in ſpeciem oratione vim imperii tenuit, cenſuſque quorumdam ſenatorum juvit: quo magis mirum fuit, quod preces M. Hortali, nobilis juvenis, in paupertate manifeſta, ſuperbius accepiſſet. Nepos erat oratoris Hortenſii, inlectus a divo Auguſto liberalitate decies ſeſtertii ducere uxorem, ſuſcipere liberos, ne clariſſima familia exſtingueretur. Igitur, quatuor filiis ante limen curiae adſtantibus, loco ſententiae, cum in palatio ſenatus haberetur, modo Hortenſii inter oratores ſitam imaginem, modo Auguſti intuens, ad hunc modum coepit: "Patres conſcripti, hos, quorum numerum & pueritiam videtis, non ſponte ſuſtuli, ſed quia Princeps monebat: ſimul majores mei meruerant, ut poſteros haberent. Nam ego, qui non pecuniam, non ſtudia populi, neque eloquentiam, gentile domûs noſtrae bonum, varietate temporum accipere vel parare potuiſſem, ſatis habebam, ſi tenues res meae nec mihi pudori, nec cuiquam oneri forent: juſſus ab imperatore, uxorem duxi.

En ſtirps & progenies tot conſulum, tot dictatorum: nec ad invidiam iſta, ſed conciliandae miſericordiae refero: adſequentur, florente te, Caeſar, quos dederis, honores; interim Q. Hortenſii pronepotes, divi Auguſti alumnos, ab inopia defende".

XXXVIII. Inclinatio ſenatus incitamentum Tiberio fuit, quo promptius adverſaretur, his ferme verbis uſus: "Si quantum pauperum eſt, venire huc, & liberis ſuis petere pecunias coeperint; ſinguli numquam exſatiabuntur, reſpublica deficiet. Nec ſane ideo a majoribus conceſſum eſt, egredi aliquando relationem, & quod in commune conducat, loco ſententiae proferre, ut privata negotia, res familiares noſtras hic augeamus, cum invidia ſenatus & principum, ſive indulſerint largitionem, ſive abnuerint. Non enim preces ſunt iſtuc, ſed efflagitatio, intempeſtiva quidem & improviſa; cum aliis de rebus convenerint patres, conſurgere, & numero atque aetate liberum ſuorum urgere modeſtiam ſenatus, eamdem vim in me tranſmittere, ac velut perfringere aerarium: quod ſi ambitione exhauſerimus, per ſcelera ſupplendum erit. Dedit tibi, Hortale, divus Auguſtus pecuniam, ſed non compellatus,

dum, modo non omnia metuenda, ambiguus pudoris ac metus, reputabat. Poſtremo dat negotium Salluſtio Criſpo: ille e clientibus duos (quidam milites fuiſſe tradunt) deligit, atque hortatur, ſimulata conſcientia adeant, offerant pecuniam, fidem atque pericula polliceantur. Exſequuntur, ut juſſum erat: dein ſpeculati noctem incuſtoditam, accepta idonea manu, vinctum clauſo ore in palatium traxere. Percunctanti Tiberio, "Quomodo Agrippa factus eſſet"? reſpondiſſe fertur, "Quomodo tu Caeſar". Ut ederet ſocios, ſubigi non potuit: nec Tiberius poenam ejus palam auſus; in ſecreta palatii parte interfici juſſit, corpuſque clam auferri: & quamquam multi e domo principis, equiteſque ac ſenatores, ſuſtentaſſe opibus, juviſſe conſiliis dicerentur, haud quaeſitum.

AN. V. C. DCCLXX. AER. CHR. 17.

Germanicus de Cattis, Cheruſcis, aliiſque nationibus uſque ad Albim triumphat.

XLI. Fine anni, arcus propter aedem Saturni, ob recepta ſigna cum Varo amiſſa, ductu Germanici, auſpiciis Tiberii; & aedes Fortis Fortunae, Tiberim juxta, in hortis, quos Caeſar dictator populo Romano legaverat; ſacrarium genti Juliae, effigieſque divo

Augusto apud Bovillas, dicantur. C. Caecilio, L. Pomponio consulibus, Germanicus Caesar A. D. VII. Kalendas Junias triumphavit de Cheruscis Cattisque & Angrivariis, quaeque aliae nationes usque ad Albim colunt: vecta spolia, captivi, simulacra montium, fluminum, proeliorum: bellumque, quia conficere prohibitus erat, pro confecto accipiebatur: augebat intuentium visus eximia ipsius species, currusque quinque liberis onustus: sed suberat occulta formido reputantibus, "haud prosperum in Druso patre ejus favorem vulgi: avunculum ejusdem, Marcellum, flagrantibus plebis studiis intra juventam ereptum: breves & infaustos populi Romani amores".

Archelaus, Cappadocum rex, dolo in urbem accitus, & indigne habitus, moritur. Regnum ejus in provinciam redactum.

XLII. Ceterum Tiberius, nomine Germanici, trecenos plebi sestertios viritim dedit, seque collegam consulatui ejus destinavit: nec ideo sincerae caritatis fidem adsecutus, amoliri juvenem specie honoris statuit, struxitque causas, aut forte oblatas arripuit. Rex Archelaus quinquagesimum annum Cappadocia potiebatur, invisus Tiberio, quod

eum Rhodi agentem nullo officio coluisset: nec id Archelaus per superbiam omiserat, sed ab intimis Augusti monitus; quia florente C. Caesare, missoque ad res Orientis, intuta Tiberii amicitia credebatur. Ut, versa Caesarum sobole, imperium adeptus est; elicit Archelaum matris literis, quae, non dissimulatis filii offensionibus, clementiam offerebat, si ad precandum veniret: ille ignarus doli, vel, si intelligere crederetur, vim metuens, in urbem properat: exceptusque immiti a principe, & mox accusatus in senatu; non ob crimina, quae fingebantur, sed angore, simul fessus senio, & quia regibus aequa, nedum infima, insolita sunt, finem vitae, sponte an fato, implevit. Regnum in provinciam redactum est, "fructibusque ejus levari posse centesimae vectigal" professus Caesar, ducentesimam in posterum statuit. Per idem tempus, Antiocho Commagenorum, Philopatore Cilicum regibus defunctis, turbabantur nationes, plerisque Romanum, aliis regium imperium cupientibus: & provinciae, Syria atque Judaea, fessae oneribus, deminutionem tributi orabant.

Germanico Oriens permissus; Pisoni Syria, cum occultis, ut creditur, in Germanicum mandatis.

XLIII. Igitur haec, & de Armenia, quae supra memoravi, apud patres disseruit: "nec posse motum Orientem nisi Germanici sapientia componi. Nam suam aetatem vergere, Drusi nondum satis adolevisse". Tunc decreto patrum, permissae Germanico provinciae, quae mari dividuntur, majusque imperium, quoquo adisset, quam his, qui sorte aut missu Principis obtinerent. Sed Tiberius demoverat Syria Creticum Silanum, per adfinitatem connexum Germanico, quia Silani filia Neroni, vetustissimo liberorum ejus, pacta erat: praefeceratque Cn. Pisonem, ingenio violentum, & obsequii ignarum, insita ferocia a patre Pisone, qui civili bello resurgentes in Africa partes acerrimo ministerio adversus Caesarem juvit: mox Brutum & Cassium secutus, concesso reditu, petitione honorum abstinuit, donec ultro ambiretur delatum ab Augusto consulatum accipere. Sed praeter paternos spiritus, uxoris quoque Plancinae nobilitate & opibus accendebatur: vix Tiberio concedere, liberos ejus, ut multum infra, despectare: nec dubium habebat, se

delectum, qui Syriae imponeretur, ad spes Germanici coercendas. Credidere quidam data & a Tiberio occulta mandata, & Plancinam haud dubie Augusta monuit, muliebri aemulatione Agrippinam insectandi. Divisa namque & discors aula erat, tacitis in Drusum aut Germanicum studiis. Tiberius, ut proprium, & sui sanguinis, Drusum fovebat: Germanico alienatio patrui amorem apud ceteros auxerat; & quia claritudine materni generis anteibat, avum M. Antonium, avunculum Augustum ferens: contra Druso proavus, eques Romanus, Pomponius Atticus, dedecere Claudiorum imagines videbatur: & conjunx Germanici, Agrippina, fecunditate ac fama Liviam, uxorem Drusi, praecellebat: sed fratres egregie concordes, & proximorum certaminibus inconcussi.

Drusus in Illyricum mittitur contra Germanos, qui, inter se discordes, otium & securitatem Romanis fecere.

XLIV. Nec multo post Drusus in Illyricum missus est, ut suesceret militiae, studiaque exercitus pararet; simul juvenem, urbano luxu lascivientem, melius in castris haberi Tiberius, seque tutiorem rebatur, utroque filio legiones obtinente. Sed Suevi praeten-

debantur, auxilium adverſus Cheruſcos orantes: nam diſceſſu Romanorum, ac vacui externo metu, gentis adſuetudine, tum & aemulatione gloriae, arma in ſe verterant: vis nationum, virtus ducum in aequo: ſed Maroboduum regis nomen inviſum apud populares; Arminium, pro libertate bellantem, favor habebat.

Cheruſci, duce Arminio, potentem & veterem regem Maroboduum, magno nec incruento proelio, vincunt.

XLV. Igitur non modo Cheruſci ſociique eorum, vetus Arminii miles, ſumpſere bellum: ſed e regno etiam Marobodui Suevae gentes, Semnones ac Langobardi, defecere ad eum: quibus additis praepollebat, ni Inguiomerus cum manu clientium ad Maroboduum perfugiſſet; non aliam ob cauſam, quam quia fratris filio, juveni, patruus ſenex parere dedignabatur. Diriguntur acies pari utrimque ſpe, nec, ut olim apud Germanos, vagis incurſibus, aut disjectas per catervas: quippe, longa adverſum nos militia, inſueverant ſequi ſigna, ſubſidiis firmari, dicta imperatorum accipere. At tunc Arminius equo conluſtrans cuncta, ut quoſque advectus erat: "Reciperatam libertatem, trucidatas legio-

nos, ſpolia adhuc & tela Romanis derepta, in manibus multorum" oſtentabat: "contra fugacem Maroboduum" appellans, "proeliorum expertem, Hercyniae latebris defenſum, ac mox per dona & legationes petiviſſe foedus; proditorem patriae, ſatellitem Caeſaris, haud minus infenſis animis exturbandum, quam Varum Quinctilium interfecerint: meminiſſent modo tot proeliorum, quorum eventu, & ad poſtremum ejectis Romanis, ſatis probatum, penes utros ſumma belli fuerit".

XLVI. Neque Maroboduus jactantia ſui, aut probris in hoſtem abſtinebat: ſed Inguiomerum tenens, "Illo in corpore decus omne Cheruſcorum, illius conſiliis geſta, quae proſpere ceciderint", teſtabatur: "vecordem Arminium, & rerum neſcium, alienam gloriam in ſe trahere, quoniam tres vacuas legiones & ducem., fraudis ignarum, perfidia deceperit, magna cum clade Germaniae, & ignominia ſua; cum conjunx, cum filius ejus, ſervitium adhuc tolerent. At ſe, duodecim legionibus petitum, duce Tiberio, illibatam Germanorum gloriam ſervaviſſe: mox conditionibus aequis diſceſſum: neque paenitere, quod ipſorum in manu ſit, integrum adverſus

Romanos bellum, an pacem incruentam malint". His vocibus inſtinctos exercitus, propriae quoque cauſae ſtimulabant: cum a Cheruſcis Langobardiſque, pro antiquo decore, aut recenti libertate; & contra, augendae dominationi certaretur. Non alias majore mole concurſum, neque ambiguo magis eventu, fuſis utrimque dextris cornibus. Sperabaturque rurſum pugna, ni Maroboduus caſtra in colles ſubduxiſſet. Id ſignum perculſi fuit: & transfugis paullatim nudatus, in Marcomannos conceſſit, miſitque legatos ad Tiberium, oraturos auxilia. Reſponſum eſt, "non jure eum adverſus Cheruſcos arma Romana invocare, qui pugnantes in eumdem hoſtem Romanos nulla ope juviſſet". Miſſus tamen Druſus, ut retulimus, pacis firmator.

In Aſia duodecim urbes terrae motu collapſae. Tiberii liberalitas.

XLVII. Eodem anno duodecim celebres Aſiae urbes conlapſae nocturno motu terrae; quo improviſior graviorque peſtis fuit. Neque ſolitum in tali caſu effugium ſubveniebat, in aperta prorumpendi, quia diductis terris hauriebantur. "Sediſſe immenſos montes: viſa in arduo, quae plana fuerint: effulſiſſe

inter ruinam ignes" memorant. Asperrima in Sardianos lues plurimum in eosdem misericordiae traxit: nam centies sestertium pollicitus Caesar, & quantum aerario, aut fisco pendebant, in quinquennium remisit. Magnetes a Sipylo, proximi damno ac remedio habiti. Temnios, Philadelphenos, Aegeatas, Apollonidienses, quique Mosteni, atque Macedones Hyrcani vocantur, & Hierocaesaream, Myrinam, Cymen, Tmolum, levari idem in tempus tributis, mittique ex senatu placuit, qui praesentia spectaret, refoveretque. Delectus est M. Aletus e praetoriis, ne, consulari obtinente Asiam, aemulatio inter pares, & ex eo impedimentum oriretur.

XLVIII. Magnificam in publicum largitionem auxit Caesar haud minus grata liberalitate, quod bona Aemiliae Musae, locupletis intestatae, petita in fiscum, Aemilio Lepido, cujus e domo videbatur; & Patulei divitis equitis Romani hereditatem (quamquam ipse heres in parte legeretur) tradidit M. Servilio, quem prioribus, neque suspectis, tabulis scriptum compererat; "nobilitatem utriusque pecunia juvandam" praefatus. Neque hereditatem cujusquam adiit, nisi cum amicitia meruisset; ignotos, & aliis

infenſos, eoque Principem nuncupantes, procul arcebat. Ceterum, ut honeſtam innocentium paupertatem levavit, ita prodigos & ob flagitia egentes, Vibidium Varronem, Marium Nepotem, Appium Appianum, Cornelium Sullam, Q. Vitellium movit ſenatu, aut ſponte cedere paſſus eſt.

XLIX. Iiſdem temporibus deûm aedes, vetuſtate aut igni abolitas, coeptaſque ab Auguſto, dedicavit: Libero Liberaeque & Cereri, juxta Circum maximum, quam A. Poſtumius dictator voverat; eodemque in loco aedem Florae, ab Lucio & Marco Publiciis, aedilibus, conſtitutam: & Jano templum, *quod* apud forum olitorium C. Duillius ſtruxerat, qui primus rem Romanam proſpere mari geſſit, triumphumque navalem de Poenis meruit. Spei aedes a Germanico ſacratur: hanc Atilius voverat eodem bello.

Adoleſcit lex majeſtatis.

L. Adoleſcebat interea lex majeſtatis. Et Apuleiam Variliam, ſororis Auguſti neptem, quia probroſis ſermonibus divum Auguſtum ac Tiberium, & matrem ejus inluſiſſet, Caeſarique connexa, adulterio teneretur, majeſtatis delator arceſſebat. "De adulterio ſatis caveri lege Julia" viſum. "Majeſtatis

crimen diſtingui" Caeſar poſtulavit; "damnarique, ſi qua de Auguſto inreligioſe dixiſſet: in ſe jacta, nolle ad cognitionem vocari". Interrogatus a conſule, "quid de his cenſeret, quae de matre ejus locuta ſecus argueretur", reticuit: dein, proximo ſenatus die, illius quoque nomine oravit, "ne cui verba in eam quoquo modo habita crimini forent". Liberavitque Apuleiam lege majeſtatis; adulterii graviorem poenam deprecatus, "ut, exemplo majorum, propinquis ſuis ultra ducenteſimum lapidem removeretur" ſuaſit. Adultero Manlio Italia atque Africa interdictum eſt.

LI. De praetore, in locum Vipſanii Galli, quem mors abſtulerat, ſubrogando, certamen inceſſit. Germanicus atque Druſus (nam etiam tum Romae erant) Haterium Agrippam, propinquum Germanici, fovebant: contra plerique nitebantur, ut numerus liberorum in candidatis praepolleret, quod lex jubebat. Laetabatur Tiberius, cum inter filios ejus & leges ſenatus diſceptaret. Victa eſt ſine dubio lex; ſed neque ſtatim, & paucis ſuffragiis: quomodo, etiam cum valerent, leges vincebantur.

Tacfarinas in Africa bellum movet. A. Furio Camillo statim repressus.

LII. Eodem anno coeptum in Africa bellum, duce hostium Tacfarinate: is natione Numida, in castris Romanis auxiliaria stipendia meritus, mox desertor, vagos primum, & latrociniis suetos, ad praedam & raptus congregare; dein more militiae per vexilla & turmas componere; postremo non inconditae turbae, sed Musulanorum dux haberi. Valida ea gens, & solitudinibus Africae propinqua, nullo etiam tum urbium cultu, cepit arma, Maurosque accolas in bellum traxit: dux & his Mazippa: divisusque exercitus; ut Tacfarinas lectos viros, & Romanum in modum armatos castris attineret, disciplina & imperiis suesceret: Mazippa, levi cum copia, incendia & caedes, & terrorem circumferret: compulerantque Cinithios, haud spernendam nationem, in eadem; cum Furius Camillus, proconsul Africae, legionem, & quod sub signis sociorum, in unum conductos, ad hostem duxit: modicam manum, si multitudinem Numidarum atque Maurorum spectares: sed nihil aeque cavebatur, quam ne bellum metu eluderent: spe victoriae inducti sunt, ut vincerentur.

Igitur

Igitur legio medio, leves cohortes duaeque alae in cornibus locantur; nec Tacfarinas pugnam detrectavit. Fusi Numidae, multosque post annos Furio nomini partum decus militiae: nam post illum reciperatorem urbis, filiumque ejus Camillum, penes alias familias imperatoria laus fuerat. Atque hic, quem memoramus, bellorum expers habebatur: eo pronior Tiberius res gestas apud Senatum celebravit: & decrevere patres triumphalia insignia: quod Camillo ob modestiam vitae impune fuit.

AN. V. C. DCCLXXI. AER. CHR. 18.

Germanicus, iterum consul, in Armeniam venit: regem Zenonem, amoto Vonone, volentibus iis imponit. Deinde Aegyptum proficiscitur.

LIII. Sequens annus Tiberium tertio, Germanicum iterum consules habuit: sed eum honorem Germanicus iniit apud urbem Achaiae, Nicopolim, quo venerat per Illyricam oram, viso fratre Druso, in Dalmatia agente, Adriatici ac mox Ionii maris adversam navigationem perpessus. Igitur paucos dies insumpsit reficiendae classi: simul sinus, Actiaca victoria inclitos, & sacratas ab Augusto manubias, castraque Antonii cum re-

cordatione majorum ſuorum adiit. Namque ei, ut memoravi, avunculus Auguſtus, avus Antonius erant, magnaque illic imago triſtium laetorumque. Hinc ventum Athenas, foederique ſociae & vetuſtae urbis datum, ut uno lictore uteretur. Excepere Graeci quaeſitiſſimis honoribus, vetera ſuorum facta dictaque praeferentes, quo plus dignationis adulatio haberet.

LIV. Petita inde Euboea, tramiſit Leſbum, ubi Agrippina noviſſimo partu Juliam edidit: tum extrema Aſiae, Perinthumque ac Byzantium, Thracias urbes, mox Propontidis anguſtias, & os Ponticum intrat, cupidine veteres locos, & fama celebratos noſcendi: pariterque provincias internis certaminibus, aut magiſtratuum injuriis feſſas reſovebat: atque illum, in regreſſu ſacra Samothracum viſere nitentem, obvii aquilones depulere. Igitur Ilio, quaeque ibi varietate fortunae, & noſtri origine veneranda, relegit Aſiam, appellitque Colophona, ut Clarii Apollinis oraculo uteretur. Non femina illic, ut apud Delphos, ſed certis e familiis, & ferme Mileto accitus ſacerdos, numerum modo conſultantium & nomina audit: *tum* in ſpecum degreſſus, hauſta fontis arcani

aqua, ignarus plerumque literarum & carminum, edit responsa versibus, compositis super rebus, quas quis mente concepit: & ferebatur, Germanico per ambages, ut mos oraculis, "maturum exitium" cecinisse.

LV. At Cn. Piso, quo properantius destinata inciperet, civitatem Atheniensium, turbido incessu exterritam, oratione saeva increpat, oblique Germanicum perstringens, "quod contra decus Romani nominis non Athenienses, tot cladibus exstinctos, sed colluviem illam nationum comitate nimia coluisset. Hos enim esse Mithridatis adversus Sullam, Antonii adversus divum Augustum socios". Etiam vetera objectabat, "quae in Macedones improspere, violenter in suos fecissent": offensus urbi propria quoque ira; quia Theophilum quemdam, Areo judicio falsi damnatum, precibus suis non concederent. Exin navigatione celeri per Cyclades, & compendia maris, adsequitur Germanicum apud insulam Rhodum, haud nescium, quibus insectationibus petitus foret: sed tanta mansuetudine agebat, ut cum orta tempestas raperet in abrupta, possetque interitus inimici ad casum referri, miserit triremes, quarum subsidio discrimini eximeretur. Neque tamen

mitigatus Piso, & vix diei moram perpessus, linquit Germanicum, praevenitque: & postquam Syriam ac legiones attigit, largitione, ambitu, infirmos manipularium juvando, cum veteres centuriones, severos tribunos demoveret, locaque eorum clientibus suis, vel deterrimo cuique attribueret, desidiam in castris, licentiam in urbibus, vagum ac lascivientem per agros militem sineret, eo usque corruptionis provectus est, ut sermone vulgi, *parens legionum* haberetur. Nec Plancina se intra decora feminis tenebat; sed exercitio equitum, decursibus cohortium interesse: in Agrippinam, in Germanicum contumelias jacere: quibusdam etiam bonorum militum ad mala obsequia promptis, quod, "haud invito imperatore, ea fieri" occultus rumor incedebat.

LVI. Nota haec Germanico; sed praeverti ad Armenios instantior cura fuit. Ambigua gens ea antiquitus, hominum ingeniis, & situ terrarum, quo nostris provinciis late praetenta, penitus ad Medos porrigitur, maximisque imperiis interjecti, & saepius discordes sunt, adversus Romanos odio, & in Parthum invidia. Regem illa tempestate non habebant, amoto Vonone: sed favor nationis in-

clinabat in Zenonem, Polemonis, regis Pontici, filium, quod is prima ab infantia instituta & cultum Armeniorum aemulatus, venatu, epulis, & quae alia barbari celebrant, proceres plebemque juxta devinxerat. Igitur Germanicus in urbe Artaxata, adprobantibus nobilibus, circumfusa multitudine, insigne regium capiti ejus imposuit: ceteri venerantes regem, *Artaxiam* consalutavere; quod illi vocabulum indiderant ex nomine urbis. At Cappadoces, in formam provinciae redacti, Q. Veranium legatum accepere: & quaedam ex regiis tributis deminuta, quo mitius Romanum imperium speraretur. Commagenis Q. Servaeus praeponitur, tum primum ad jus praetoris translatis.

LVII. Cunctaque socialia prospere composita, non ideo laetum Germanicum habebant, ob superbiam Pisonis, qui jussus partem legionum ipse, aut per filium in Armeniam ducere, utrumque neglexerat. Cyrrhi demum apud hiberna decumae legionis convenere, firmato vultu, Piso adversus metum, Germanicus, ne minari crederetur; & erat, ut retuli, clementior: sed amici accendendis offensionibus callidi, intendere vera, adgerere falsa, ipsumque & Plancinam, & filios

variis modis criminari. Postremo paucis familiarium adhibitis sermo coeptus a Caesare, qualem ira & dissimulatio gignit: responsum a Pisone precibus contumacibus, discesserantque opertis odiis: postque rarus in tribunali Caesaris Piso; & si quando adsideret, atrox, ac dissentire manifestus: vox quoque ejus audita est in convivio, cum apud regem Nabataeorum coronae aureae magno pondere Caesari & Agrippinae, leves Pisoni & ceteris offerrentur: "Principis Romani, non Parthi regis filio, eas epulas dari": abjecitque simul coronam, & multa in luxum addidit, quae Germanico, quamquam acerba, tolerabantur tamen.

LVIII. Inter quae ab rege Parthorum Artabano legati venere. Miserat "amicitiam ac foedus" memoraturos, & "cupere renovari dextras, daturumque honori Germanici, ut ripam Euphratis accederet: petere interim, ne Vonones in Syria haberetur, neu proceres gentium propinquis nuntiis ad discordias traheret". Ad ea Germanicus, de societate Romanorum Parthorumque magnifice; de adventu regis & cultu sui, cum decore ac modestia respondit. Vonones Pompeiopolim, Ciliciae maritimam urbem,

amotus eſt: datum id non modo precibus Artabani, ſed contumeliae Piſonis, cui gratiſſimus, erat ob plurima officia & dona, quibus Plancinam devinxerat.

AN. V. C. DCCLXXII. AER. CHR. 19.

LIX. M. Silano, L. Norbano, conſulibus, Germanicus Aegyptum proficiſcitur, cognoſcendae antiquitatis: ſed cura provinciae praetendebatur; levavitque, apertis horreis, pretia frugum: multaque in vulgus grata uſurpavit, ſine milite incedere, pedibus intectis, & pari cum Graecis amictu, P. Scipionis aemulatione; quem eadem factitaviſſe apud Siciliam, quamvis flagrante adhuc Poenorum bello, accepimus. Tiberius, cultu habituque ejus lenibus verbis perſtricto, acerrime increpuit, quod contra inſtituta Auguſti[1], non ſponte Principis, Alexandriam introiſſet. Nam Auguſtus, inter alia dominationis arcana, vetitis, niſi permiſſu, ingredi ſenatoribus aut equitibus Romanis inluſtribus, ſepoſuit Aegyptum: ne fame urgeret Italiam, quiſquis eam provinciam, clauſtraque terrae ac maris, quamvis levi praeſidio adverſum ingentes exercitus, inſediſſet.

LX. Sed Germanicus, nondum comperto profectionem eam incusari, Nilo subvehebatur, orsus oppido a Canopo. Condidere id Spartani, ob sepultum illic rectorem navis Canopum; qua tempestate Menelaus, Graeciam repetens, diversum ad mare terramque Libyam dejectus. Inde proximum amnis os dicatum Herculi, quem indigenae ortum apud se & antiquissimum perhibent; eosque, qui postea pari virtute fuerint, in cognomentum ejus adscitos: mox visit veterum Thebarum magna vestigia: & manebant structis molibus literae Aegyptiae, priorem opulentiam complexae: jussusque e senioribus sacerdotum patrium sermonem interpretari, referebat "habitasse quondam septingenta millia aetate militari: atque eo cum exercitu regem Rhamsen Libya, Aethiopia, Medisque & Persis, & Bactriano, ac Scythia potitum; quasque terras Suri Armeniique & contigui Cappadoces colunt, inde Bithynum, hinc Lycium ad mare imperio tenuisse". Legebantur & indicta gentibus tributa, pondus argenti & auri, numerus armorum equorumque, & dona templis, ebur, atque odores, quasque copias frumenti & omnium utensilium quaeque natio penderet, haud

minus magnifica, quam nunc vi Parthorum, aut potentia Romana jubentur.

LXI. Ceterum Germanicus aliis quoque miraculis intendit animum, quorum praecipua fuere Memnonis ſaxea effigies, ubi radiis ſolis icta eſt, vocalem ſonum reddens: disjectaſque inter & vix pervias arenas, inſtar montium eductae Pyramides, certamine & opibus regum: lacuſque, effoſſa humo, ſuperfluentis Nili receptacula: atque alibi anguſtiae, & profunda altitudo, nullis inquirentium ſpatiis penetrabilis. Exin ventum Elephantinen ac Syenen, clauſtra olim Romani imperii; quod nunc rubrum ad mare pateſcit.

Druſus Germanos ad diſcordias inlicit. Maroboduus, vi Catualdae regno pulſus, in Italiam venit, & Ravennae per duodeviginti annos egit. Idem Catualdae mox caſus, qui Forum Julium miſſus eſt.

LXII. Dum ea aeſtas Germanico plures per provincias tranſigitur, haud leve decus Druſus quaeſivit, inliciens Germanos ad diſcordias, utque, fracto jam Maroboduo, uſque in exitium inſiſteretur. Erat inter Gothones nobilis juvenis, nomine Catualda, profugus olim vi Marobodui, & tunc, dubiis

rebus ejus, ultionem ausus. Is valida manu fines Marcomannorum ingreditur, corruptisque primoribus ad societatem, inrumpit regiam, castellumque juxta situm: veteres illic Suevorum praedae, & nostris e provinciis lixae, ac negotiatores reperti, quos jus commercii, dein cupido augendi pecuniam, postremum oblivio patriae, suis quemque ab sedibus hostilem in agrum transtulit.

LXIII. Maroboduo undique deserto non aliud subsidium, quam misericordia Caesaris fuit: transgressus Danubium, qua Noricam provinciam praefluit, scripsit Tiberio, non ut profugus aut supplex, sed ex memoria prioris fortunae. "Nam multis nationibus, clarissimum quondam regem ad se vocantibus, Romanam amicitiam praetulisse". Responsum a Caesare, "tutam ei honoratamque sedem in Italia fore, si maneret: sin rebus ejus aliud conduceret, abiturum fide, qua venisset". Ceterum apud senatum disseruit, "non Philippum Atheniensibus, non Pyrrhum, aut Antiochum, populo Romano perinde metuendos fuisse". Exstat oratio, "qua magnitudinem viri, violentiam subjectarum ei gentium, & quam propinquus Italiae hostis, suaque in destruendo eo con-

filia" extulit. Et Maroboduus quidem Ravennae habitus, si quando insolescerent Suevi, quasi rediturus in regnum ostentabatur: sed non excessit Italia per duodeviginti annos; consenuitque, multum imminuta claritate, ob nimiam vivendi cupidinem. Idem Catualdae casus, neque aliud perfugium: pulsus haud multo post Hermundurorum opibus, & Vibilio duce; receptusque, Forum Julium, Narbonensis Galliae coloniam, mittitur. Barbari utrumque comitati, ne quietas provincias immixti turbarent, Danubium ultra, inter flumina Marum & Cusum, locantur, dato rege Vannio, gentis Quadorum.

Rhescuporis, Thracum rex, opera Pomponii Flacci datur in vincula: Romam perducitur.

LXIV. Simul nuntiato "regem Artaxiam Armeniis a Germanico datum", decrevere patres, "ut Germanicus atque Drusus ovantes urbem introirent". Structi & arcus circum latera templi Martis Ultoris, cum effigie Caesarum: laetiore Tiberio, quia pacem sapientia firmaverat, quam si bellum per acies confecisset. Igitur Rhescuporin quoque, Thraciae regem, astu adgreditur. Omnem eam nationem Rhoemetalces tenuerat: quo

defuncto, Augustus partem Thracum Rhescuporidi, fratri ejus, partem filio Cotyi permisit. In ea divisione arva, & urbes, & vicina Graecis, Cotyi; quod incultum, ferox, adnexum hostibus, Rhescuporidi cessit: ipsorumque regum ingenia, illi mite, & amoenum, huic atrox, avidum & societatis impatiens erat. Sed primo subdola concordia egere: mox Rhescuporis egredi fines, vertere in se Cotyi data, & resistenti vim facere; cunctanter sub Augusto, quem auctorem utriusque regni, si sperneretur, vindicem metuebat: enimvero audita mutatione Principis, immittere latronum globos, exscindere castella, causas bello.

LXV. Nihil aeque Tiberium anxium habebat, quam ne composita turbarentur: deligit centurionem, qui nuntiaret regibus, "ne armis disceptarent": statimque a Cotye dimissa sunt, quae paraverat, auxilia. Rhescuporis ficta modestia postulat, "eumdem in locum coiretur, posse de controversiis colloquio transigi"; nec diu dubitatum de tempore, loco, dein conditionibus: cum alter facilitate, alter fraude cuncta inter se concederent, acciperentque. Rhescuporis sanciendo, ut dictitabat, foederi, convivium

djicit; tractaque in multam noctem laetitia, per epulas ac vinolentiam incautum Cotyn, & postquam dolum intellexerat, "sacra regni, ejusdem familiae deos, & hospitales mensas" obtestantem, catenis onerat. Thraciaque omni potitus, scripsit ad Tiberium, "structas sibi insidias, praeventum insidiatorem": simul bellum adversus Bastarnas Scythasque praetendens, novis peditum & equitum copiis sese firmabat.

LXVI. Molliter rescriptum, "si fraus abesset, posse eum innocentiae fidere: ceterum neque se, neque senatum, nisi cognita causa, jus & injuriam discreturos: proinde, tradito Cotye, veniret, transferretque invidiam criminis". Eas literas Latinius Pandus, propraetor Moesiae, cum militibus, quîs Cotys traderetur, in Thraciam misit. Rhescuporis, inter metum & iram cunctatus, maluit patrati, quam incepti facinoris reus esse: "occidi Cotyn" jubet, mortemque sponte sumptam ementitur. Nec tamen Caesar placitas semel artes mutavit; sed defuncto Pando, quem sibi infensum Rhescuporis arguebat, Pomponium Flaccum, veterem stipendiis, & arcta cum rege amicitia, eoque accommodatiorem ad fallendum, ob id maxime Moesiae praefecit.

LXVII. Flaccus, in Thraciam transgressus, per ingentia promissa, quamvis ambiguum & scelera sua reputantem, perpulit, ut praesidia Romana intraret: circumdata hinc regi specie honoris valida manus, tribunique, & centuriones, monendo, suadendo, & quanto longius abscedebatur, apertiore custodia, postremo gnarum necessitatis in Urbem traxere. Accusatus in senatu ab uxore Cotyis damnatur, ut procul regno teneretur. Thracia in Rhoemetalcen filium, quem paternis consiliis adversatum constabat, inque liberos Cotyis dividitur: iisque nondum adultis Trebellienus Rufus, praetura functus, datur, qui regnum interim tractaret, exemplo, quo majores Marcum Lepidum, Ptolemaei liberis tutorem, in Aegyptum miserant. Rhescuporis Alexandriam devectus, atque illic fugam tentans, an ficto crimine, interficitur.

Vononis caedes.

LXVIII. Per idem tempus Vonones, quem amotum in Ciliciam memoravi, corruptis custodibus effugere ad Armenios, inde in Albanos Heniochosque, & consanguineum sibi regem Scytharum conatus est. Specie venandi, omissis maritimis locis, avia sal-

tuum petiit: mox pernicitate equi ad amnem Pyramum contendit, cujus pontes accolae ruperant, audita regis fuga: neque vado penetrari poterat. Igitur in ripa fluminis, a Vibio Frontone, praefecto equitum, vincitur: mox Remmius, evocatus, priori custodiae regis adpositus, quasi per iram, gladio eum transfigit: unde major fides, conscientia sceleris & metu indicii, mortem Vononi inlatam.

Germanicus, Aegypto remeans, cuncta, quae jusserat, a Pisone abolita, vel in contrarium versa reperit. Hinc inimicitiarum semina. Paullo post morbo correptus, cum ingenti gentium omnium luctu, Antiochiae exstinguitur.

LXIX. At Germanicus, Aegypto remeans, cuncta, quae apud legiones aut urbes jusserat, abolita, vel in contrarium versa cognoscit: hinc graves in Pisonem contumeliae; nec minus acerba, quae ab illo in Caesarem tentabantur. Dein Piso abire Syria statuit; mox adversa Germanici valetudine detentus, ubi recreatum accepit, votaque pro incolumitate solvebantur, admotas hostias, sacrificalem apparatum, festam Antiochiensium plebem, per lictores proturbat. Tum Se-

leuciam digreditur, opperiens aegritudinem, quae rurſum Germanico acciderat. Saevam vim morbi augebat perſuaſio veneni, a Piſone accepti: & reperiebantur ſolo ac parietibus erutae humanorum corporum reliquiae, carmina, & devotiones, & nomen Germanici plumbeis tabulis inſculptum, ſemiuſti cineres, ac tabe obliti, aliaque maleficia, quis creditur animas numinibus infernis ſacrari: ſimul miſſi a Piſone incuſabantur, ut valetudinis adverſa rimantes.

LXX. Ea Germanico haud minus ira, quam per metum accepta; "ſi limen obſideretur, ſi effundendus ſpiritus ſub oculis inimicorum foret; quid deinde miſerrimae conjugi, quid infantibus liberis eventurum? lenta videri veneficia: feſtinare & urgere, ut provinciam, ut legiones ſolus habeat: ſed non uſque eo defectum Germanicum, neque praemia caedis apud interfectorem manſura". Componit epiſtolas, "quis amicitiam ei renuntiabat". Addunt plerique juſſum "provincia decedere": nec Piſo moratus ultra, naves ſolvit; moderabaturque curſui, quo propius regrederetur, ſi mors Germanici Syriam aperuiſſet.

LXXI.

LXXI. Caesar, paullisper ad spem erectus, dein fesso corpore, ubi finis aderat, adsistentes amicos in hunc modum adloquitur: "Si fato concederem, justus mihi dolor etiam adversus deos esset, quod me parentibus, liberis, patriae, intra juventam, praematuro exitu raperent: nunc scelere Pisonis & Plancinaè interceptus, ultimas preces pectoribus vestris relinquo: referatis patri ac fratri, quibus acerbitatibus dilaceratus, quibus insidiis circumventus miserrimam vitam pessima morte finierim. Si quos spes meae, si quos propinquus sanguis, etiam quos invidia erga viventem movebat, inlacrimabunt, quondam florentem, & tot bellorum superstitem, muliebri fraude cecidisse. Erit vobis locus querendi apud senatum, invocandi leges. Non hoc praecipuum amicorum munus est, prosequi defunctum ignavo questu: sed, quae voluerit, meminisse, quae mandaverit exsequi: flebunt Germanicum etiam ignoti: vindicabitis vos, si me potius, quam fortunam meam fovebatis. Ostendite populo Romano divi Augusti neptem, eamdemque conjugem meam: numerate sex liberos. Misericordia cum accusantibus erit: fingentibusque scelesta

mandata, aut non credent homines, aut non ignoscent". Iuravere amici, dextram morientis contingentes, "spiritum ante quam ultionem amissuros".

LXXII. Tum ad uxorem versus, "per memoriam sui, per communes liberos" oravit, "exueret ferociam, saevienti fortunae submitteret animum; neu regressa in Urbem aemulatione potentiae validiores inritaret". Haec palam, & alia secreto, per quae ostendere credebatur metum ex Tiberio. Neque multo post exstinguitur, ingenti luctu provinciae & circumjacentium populorum. Indoluere exterae nationes regesque: tanta *illi* comitas in socios, mansuetudo in hostes; visuque & auditu juxta venerabilis, cum magnitudinem & gravitatem summae fortunae retineret, invidiam & adrogantiam effugerat.

LXXIII. Funus sine imaginibus & pompa, per laudes, & memoriam virtutum ejus celebre fuit. Et erant, qui formam, aetatem, genus mortis, ob propinquitatem etiam locorum, in quibus interiit, Magni Alexandri fatis adaequarent. "Nam utrumque corpore decoro, genere insigni, haud multum triginta annos egressum, suorum *insidiis*

externas inter gentes occidisse: sed hunc mitem erga amicos, modicum voluptatum, uno matrimonio, certis liberis egisse: neque minus proeliatorem, etiam si temeritas absfuerit, praepeditusque sit, perculsas tot victoriis Germanias servitio premere. Quod si solus arbiter rerum, si jure & nomine regio fuisset, tanto promptius adsecuturum gloriam militiae, quantum clementia, temperantia, ceteris bonis artibus praestitisset". Corpus antequam cremaretur, nudatum in foro Antiochiensium, qui locus sepulturae destinabatur. Praetuleritne veneficii signa, parum constitit: nam, ut quis misericordia in Germanicum, & praesumpta suspicione, aut favore in Pisonem pronior, diversi interpretabantur.

Piso, veneficii suspectus, Syriam repetere impeditur.

LXXIV. Consultatum inde inter legatos, quique alii senatorum aderant, "quisnam Syriae praeficeretur": & ceteris modice nisis, inter Vibium Marsum, & Cn. Sentium diu quaesitum: dein Marsus seniori, & acrius tendenti Sentio concessit. Isque infamem veneficiis ea in provincia, & Plancinae per-

caram, nomine Martinam, in Urbem misit, postulantibus Vitellio ac Veranio, ceterisque qui crimina & accusationem, tamquam adversus receptos jam reos, instruebant.

LXXV. At Agrippina, quamquam defessa luctu, & corpore aegro, omnium tamen, quae ultionem morarentur, intolerans, ascendit classem cum cineribus Germanici, & liberis; miserantibus cunctis, quod femina nobilitate princeps, pulcherrimo modo matrimonio, inter venerantes gratantesque aspici solita, tunc ferales reliquias sinu ferret, incerta ultionis, anxia sui, & infelici fecunditate fortunae totiens obnoxia". Pisonem interim apud Coum insulam nuntius adsequitur, "excessisse Germanicum". Quo intemperanter accepto, caedit victimas, adit templa: neque ipse gaudium moderans, & magis insolescente Plancina, quae luctum amissae sororis tum primum laeto cultu mutavit.

LXXVI. Adfluebant centuriones, monebantque "prompta illi legionum studia: repeteret provinciam, non jure ablatam, & vacuam". Igitur "quid agendum" consultanti, M. Piso filius "properandum in Ur-

bem" censebat: "nihil adhuc inexpiabile admissum, neque suspiciones imbecillas, aut inania famae pertimescenda: discordiam erga Germanicum odio fortasse dignam, non poena: & ademptione provinciae satisfactum inimicis. Quod si regrederetur, obsistente Sentio, civile bellum incipi: nec duraturos in partibus centuriones militesque, apud quos recens imperatoris sui memoria, & penitus infixus in Caesares amor praevaleret".

LXXVII. Contra Domitius Celer ex intima ejus amicitia disseruit, "Utendum eventu. Pisonem, non Sentium, Syriae praepositum: huic fasces & jus praetoris, huic legiones datas: si quid hostile ingruat, quam justius arma oppositurum, qui legati auctoritatem, & propria mandata acceperit? Relinquendum etiam rumoribus tempus, quo senescant: plerumque innocentes recenti invidiae impares. At si teneat exercitum, augeat vires, multa, quae provideri non possint, fortuito in melius casura. An festinamus, cum Germanici cineribus adpellere, ut te inauditum & indefensum planctus Agrippinae, ac vulgus imperitum, primo rumore rapiant? Est tibi Augustae conscien-

tia, eſt Caeſaris favor, ſed in occulto: & periiſſe Germanicum nulli jactantius moerent, quam qui maxime laetantur".

LXXVIII. Haud magna mole Piſo, promptus ferocibus, in ſententiam trahitur: miſſiſque ad Tiberium epiſtolis, incuſat Germanicum "luxus & ſuperbiae; ſeque pulſum, ut locus rebus novis patefieret, curam exercitus, eadem fide qua tenuerit, repetiviſſe". Simul Domitium impoſitum triremi "vitare litorum oram, praeterque inſulas lato mari pergere in Syriam" jubet: concurrentes deſertores per manipulos componit, armat lixas, trajectiſque in continentem navibus, vexillum tironum in Syriam euntium intercipit. Regulis Cilicum, "ut ſe auxiliis juvarent" ſcribit; haud ignavo ad miniſteria belli juvene Piſone, quamquam ſuſcipiendum bellum abnuiſſet.

LXXIX. Igitur oram Lyciae ac Pamphyliae praelegentes, obviis navibus, quae Agrippinam vehebant, utrimque infenſi, arma primo expediere: dein mutua formidine, non ultra jurgium proceſſum eſt: Marſuſque Vibius nuntiavit Piſoni, "Romam ad dicendam cauſam veniret". Ille eludens reſpon-

dit, "adfuturum, ubi praetor, qui de veneficiis quaereret, reo atque accuſatoribus diem praedixiſſet". Interim Domitius Laodiceam, urbem Syriae, adpulſus, cum hiberna ſextae legionis peteret, quod eam maxime novis conſiliis idoneam rebatur, a Pacuvio legato praevenitur. Id Sentius Piſoni per literas aperit, monetque "ne caſtra corruptoribus, ne provinciam bello tentet": quoſque Germanici memores, aut inimicis ejus adverſos cognoverat, contrahit, magnitudinem Imperatoris idemtidem ingerens, & "rempublicam armis peti": ducitque validam manum, & proelio paratam.

LXXX. Nec Piſo, quamquam coepta ſecus cadebant, omiſit tutiſſima e praeſentibus: ſed caſtellum Ciliciae munitum admodum, cui nomen Celendris, occupat. Nam admixtis deſertoribus, & tirone nuper intercepto, ſuiſque & Plancinae ſervitiis, auxilia Cilicum, quae reguli miſerant, in numerum legionis compoſuerat. "Caeſariſque ſe legatum" teſtabatur "provincia, quam is dediſſet, arceri, non a legionibus (earum quippe accitu venire) ſed a Sentio, privatum odium falſis criminibus tegente: conſiſterent

in acie, non pugnaturis militibus, ubi Pisonem, ab ipsis *parentem* quondam appellatum, si jure ageretur, potiorem, si armis, non invalidum, vidissent". Tum pro munimentis castelli manipulos explicat, colle arduo & derupto; nam cetera mari cinguntur. Contra veterani, ordinibus ac subsidiis instructi: hinc militum, inde locorum asperitas: sed non animus, non spes, ne tela quidem, nisi agrestia, ad subitum usum properata. Ut venere in manus, non ultra dubitatum, quam dum Romanae cohortes in aequum eniterentur: vertunt terga Cilices, seque castello claudunt.

LXXXI. Interim Piso classem, haud procul opperientem, adpugnare frustra tentavit: regressusque, & pro muris modo semet adflictando, modo singulos nomine ciens, praemiis vocans, seditionem coeptabat; adeoque commoverat, ut signifer legionis sextae signum ad eum transtulerit. Tum Sentius "occanere cornua tubasque, & peti aggerem, erigi scalas" jussit, "ac promptissimum quemque succedere: alios tormentis hastas, saxa & faces ingerere". Tandem, victa pertinacia, Piso oravit, "uti, tra-

ditis armis, maneret in caſtello, dum Caeſar, cui Syriam permitteret, conſulitur". Non receptae conditiones: nec aliud, quam naves & tutum in Urbem iter, conceſſum eſt.

LXXXII. At Romae, poſtquam Germanici valetudo percrebuit, cunctaque, ut ex longinquo, aucta in deterius adferebantur, dolor, ira. Et erumpebant queſtus: "Ideo nimirum in extremas terras relegatum: ideo Piſoni permiſſam provinciam: hoc egiſſe ſecretos Auguſtae cum Plancina ſermones: vera prorſus de Druſo ſeniores locutos: diſplicere regnantibus civilia filiorum ingenia: neque ob aliud interceptos, quam quia populum Romanum aequo jure complecti, reddita libertate, agitaverint". Hos vulgi ſermones audita mors adeo incendit, ut ante edictum magiſtratuum, ante ſenatuſconſultum, ſumpto juſtitio, deſererentur fora, clauderentur domus; paſſim ſilentia & gemitus, nihil compoſitum in oſtentationem: & quamquam neque inſignibus lugentium abſtinerent, altius animis moerebant. Forte negotiatores, vivente adhuc Germanico, Syria egreſſi, laetiora de valetudine ejus attulere: ſtatim credita, ſtatim vulgata ſunt: ut quiſ-

que obvius, quamvis leviter audita, in alios, atque illi in plures cumulata gaudio transferunt: cursant per Urbem, moliuntur templorum fores: juvit credulitatem nox, & promptior inter tenebras adfirmatio. Nec obstitit falsis Tiberius, donec tempore ac spatio vanescerent. Et populus, quasi rursum ereptum, acrius doluit.

Honores multi mortuo Germanico Romae decreti.

LXXXIII. Honores, ut quis amore in Germanicum, aut ingenio validus, reperti, decretique, "ut nomen ejus Saliari carmine caneretur: sedes curules sacerdotum Augustalium locis, superque eas querceae coronae statuerentur: ludos Circenses eburna effigies praeiret: neve quis flamen aut augur in locum Germanici, nisi gentis Juliae, crearetur". Arcus additi Romae, & apud ripam Rheni, & in monte Syriae Amano, cum inscriptione rerum gestarum, ac "mortem ob rempublicam obiisse": sepulchrum Antiochiae, ubi crematus: tribunal Epidaphnae, quo in loco vitam finierat. Statuarum locorumve, in quîs colerentur, haud facile quis numerum inierit. Cum censeretur clipeus, auro &

magnitudine insignis, inter auctores eloquentiae; adseveravit Tiberius, "solitum paremque ceteris dicaturum: neque enim eloquentiam fortuna discerni; & satis inlustre, si veteres inter scriptores haberetur". Equester ordo *cuneum Germanici* appellavit, qui *Juniorum* dicebatur; instituitque, uti turmae Idibus Juliis imaginem ejus sequerentur. Pleraque manent: quaedam statim omissa sunt, aut vetustas obliteravit.

LXXXIV. Ceterum recenti adhuc moestitia, soror Germanici, Livia, nupta Druso, duos virilis sexus simul enixa est: quod rarum laetumque etiam modicis penatibus, tanto gaudio Principem adfecit, ut non temperaverit, quin jactaret apud patres, "nulli ante Romanorum ejusdem fastigii viro geminam stirpem editam": nam cuncta etiam fortuita ad gloriam vertebat. Sed populo, tali in tempore, id quoque dolorem tulit; tamquam auctus liberis Drusus domum Germanici magis urgeret.

Sanctiones contra muliebrem impudicitiam.

LXXXV. Eodem anno gravibus senatus decretis libido feminarum coercita; cautumque "ne quaestum corpore faceret, cui

avus, aut pater, aut maritus eques Romanus fuiſſet". Nam Viſtilia, praetoria familia genita, licentiam ſtupri apud aediles vulgaverat; more inter veteres recepto, qui ſatis poenarum adverſum impudicas in ipſa profeſſione flagitii credebant. Exactum & a Titidio Labeone, Viſtiliae marito, "cur in uxore delicti manifeſta ultionem legis omiſiſſet"? atque illo praetendente "ſexaginta dies ad conſultandum datos, necdum praeteriiſſe", ſatis viſum, de Viſtilia ſtatuere. Eaque in inſulam Seriphon abdita eſt. Actum & de ſacris Aegyptiis Judaiciſque pellendis: factumque patrum conſultum, "ut quatuor millia libertini generis, ea ſuperſtitione infecta, quîs idonea aetas, in inſulam Sardiniam veherentur", coercendis illic latrociniis, &, ſi ob gravitatem caeli interiiſſent, vile damnum: "ceteri cederent Italia, niſi certam ante diem profanos ritus exuiſſent".

Virginis Veſtalis delectus. Statutum frumento pretium.

LXXXVI. Poſt quae retulit Caeſar, "capiendam virginem in locum Occiae", quae ſeptem & quinquaginta per annos ſumma ſanctimonia Veſtalibus ſacris praeſederat:

egitque grates Fonteio Agrippae, & Domitio Pollioni, "quod, offerendo filias, de officio in rempublicam certarent". Praelata est Pollionis filia, non ob aliud, quam quod mater ejus in eodem conjugio manebat: nam Agrippa discidio domum imminuerat, & Caesar, quamvis posthabitam, decies sestertii dote solatus est.

LXXXVII. Saevitiam annonae incusante plebe, statuit frumento pretium, quod emptor penderet, "binosque nummos se additurum negotiatoribus in singulos modios". Neque tamen ob ea *parentis patriae*, delatum & antea, vocabulum adsumpsit, acerbeque increpuit eos, qui *divinas occupationes*, ipsumque *dominum* dixerant: unde angusta & lubrica oratio sub Principe, qui libertatem metuebat, adulationem oderat.

Arminius in Germania popularium dolo caesus.

LXXXVIII. Reperio apud scriptores senatoresque eorumdem temporum, Adgandestrii, principis Cattorum, lectas in senatu literas, quibus "mortem Arminii" promittebat, "si patrandae neci venenum mitteretur": responsumque esse, "non fraude, ne-

que occultis, sed palam & armatum populum Romanum hostes suos ulcisci": qua gloria aequabat se Tiberius priscis imperatoribus, qui venenum in Pyrrhum regem vetuerant, prodiderantque. Ceterum Arminius, abscedentibus Romanis, & pulso Maroboduo, regnum adfectans, libertatem popularium adversam habuit: petitusque armis, cum varia fortuna certaret, dolo propinquorum cecidit: liberator haud dubie Germaniae, & qui non primordia populi Romani, sicut alii reges ducesque, sed florentissimum imperium lacessierit: proeliis ambiguus, bello non victus: septem & triginta annos vitae, duodecim potentiae explevit: caniturque adhuc barbaras apud gentes; Graecorum annalibus ignotus, qui sua tantum mirantur: Romanis haud perinde celebris, dum vetera extollimus, recentium incuriosi.

BREVIARIUM LIBRI TERTII.

I. Agrippina cum Germanici reliquiis Brundisium, inde Romam pervenit. Eae tumulo Augusti illatae, & funus ductum. VII. Drusus in Illyricum rursus proficiscitur. VIII. Cn. Piso, cum Romam rediisset, veneni & majestatis postulatur. Dicta causa, cum omnia infensa & infesta experiretur, manus sibi adfert. XX. Tacfarinas bellum in Africa renovat, quod opprimitur a L. Apronio, proconsule. XXII. Lepida Aemilia adulterii & veneni defertur, & damnatur. XXV. Papia Poppaea lex, ad id tempus asperius exercita, mollitur a Tiberio, & nexus ejus exsolvuntur. Legum initia & vices. XXX. L. Volusii & Sallustii Crispi, insignium virorum, obitus. XXXI. Tiberius in Campaniam concedit. XXXII. Iterum Africam incurrit Tacfarinas: cui tutandae Junius Blaesus deligitur. XXXVII. Equites aliquot Romani majestatis damnantur. XXXVIII. Thracum discordia. XL. Galliarum civitates rebellant, ducibus Julio Sacroviro & Julio Floro. At infeliciter. A legionibus Germanicis copiae earum caesae; & ipsae ad vetus jugum retractae. XLIX. C. Lutorius, eques, majestatis damnatus, & in carcere exanimatus. LII. Cura luxus coercendi coepta & omissa. LVI. Drusus tribuniciam potestatem accipit. LVIII. Flamen Dialis vetitus provinciam sortiri. LX. Asyla Graecorum lustrata & repurgata. LXVI. C. Silanus repetundarum & majestatis damnatus. LXXIII. Tacfarinatem Junius Blaesus proturbat & fratrem ejus capit. LXXVI. Juniae illustris feminae mors & funus.

Haec triennio gesta.

An. V. C.	Aer. Chr.		
DCCLXXIII.	20.	Coss.	M. VALERIO Messala, C. AVRELIO Cotta.
DCCLXXIV.	21.	Coss.	TIBERIO Augusto IV, DRVSO Caesare II.
DCCLXXV.	22.	Coss.	D. HATERIO Agrippa, C. SVLPICIO Galba.

Agrippina cum Germanici reliquiis Brundisium, inde Romam pervenit. Eae tumulo Augusti illatae, & funus ductum.

Nihil intermiſſa navigatione hiberni maris, Agrippina Corcyram inſulam advehitur, litora Calabriae contra ſitam. Illic paucos dies componendo animo inſumit, violenta luctu, & neſcia tolerandi. Interim adventu ejus audito, intimus quiſque amicorum, & plerique militares, ut quique ſub Germanico ſtipendia fecerant, multique etiam ignoti vicinis e municipiis, pars officium in Principem rati, plures illos ſecuti, ruere ad oppidum Brundiſium; quod naviganti celerrimum fideliſſimumque adpulſu erat. Atque ubi primum ex alto viſa claſſis, complentur non modo portus & proxima maris, ſed moenia ac tecta, quaque longiſſime proſpectari poterat, moerentium turba, & rogitantium inter ſe, "ſilentione, an voce aliqua egredientem exciperent"? neque ſatis conſtabat, quid pro tempore foret: cum claſſis paullatim ſucceſſit, non alacri, ut adſolet, remigio, ſed cunctis ad triſtitiam compoſitis. Poſtquam duobus cum liberis feralem

lem urnam tenens, egreſſa navi, defixit oculos; idem omnium gemitus, neque diſcerneres, proximos, alienos, virorum feminarumve planctus: niſi quod comitatum Agrippinae, longo moerore feſſum, obvii & recentes in dolore anteibant.

AN. V. C. DCCLXXIII. AER. CHR. 20.

II. Miſerat duas praetorias cohortes Caeſar, addito "ut magiſtratus Calabriae, Apulique & Campani, ſuprema erga memoriam filii ſui munera fungerentur". Igitur tribunorum centurionumque humeris cineres portabantur: praecedebant incompta ſigna, verſi faſces: atque ubi colonias tranſgrederentur, atrata plebes, trabeati equites, pro opibus loci, veſtem, odores, aliaque funerum ſollemnia cremabant: etiam quorum diverſa oppida, tamen obvii, & victimas atque aras Diis Manibus ſtatuentes, lacrimis & conclamationibus dolorem teſtabantur. Druſus Tarracinam progreſſus eſt, cum Claudio fratre, liberiſque Germanici, qui in Urbe fuerant. Conſules, M. Valerius & C. Aurelius (jam enim magiſtratum occoeperant) & ſenatus, ac magna pars populi viam complevere, disjecti, & ut cuique libitum, flentes.

Aberat quippe adulatio, gnaris omnibus, laetam Tiberio Germanici mortem male dissimulari.

III. Tiberius atque Augusta publico abstinuere; inferius majestate sua rati, si palam lamentarentur, an, ne, omnium oculis vultum eorum scrutantibus, falsi intelligerentur. Matrem Antoniam non apud auctores rerum, non diurna actorum scriptura, reperio, ullo insigni officio functam; cum super Agrippinam, & Drusum, & Claudium, ceteri quoque consanguinei nominatim perscripti sint: seu valetudine praepediebatur, seu victus luctu animus magnitudinem mali perferre visu non toleravit. Facilius crediderim, Tiberio & Augusta, qui domo non excedebant, cohibitam, ut par moeror, & matris exemplo avia quoque & patruus attineri viderentur.

IV. Dies, quo reliquiae tumulo Augusti inferebantur, modo per silentium vastus, modo ploratibus inquies: plena Urbis itinera, conlucentes per campum Martis faces: illic miles cum armis, sine insignibus magistratus, populus per tribus, "concidisse rempublicam, nihil spei reliquum" clamitabant; promtius apertiusque, quam ut meminisse imperitantium

crederes. Nihil tamen Tiberium magis penetravit, quam ſtudia hominum accenſa in Agrippinam; cum "decus patriae, ſolum Auguſti ſanguinem, unicum antiquitatis ſpecimen" appellarent, verſique ad caelum ac deos, integram illi ſubolem, ac ſuperſtitem iniquorum precarentur.

V. Fuere, qui publici funeris pompam requirerent, compararentque, quae in Druſum, patrem Germanici, honora & magnifica Auguſtus feciſſet: "ipſum quippe, aſperrimo hiemis, Ticinum uſque progreſſum, neque abſcedentem a corpore ſimul Urbem intraviſſe: circumfuſas lecto Claudiorum Juliorumque imagines, defletum in foro, laudatum pro roſtris, cuncta a majoribus reperta, aut quae poſteri invenerint, cumulata. At Germanico ne ſolitos quidem, & cuicumque nobili debitos honores, contigiſſe: ſane corpus ob longinquitatem itinerum externis terris quoquo modo crematum: ſed tanto plura decora mox tribui par fuiſſe, quanto prima fors negaviſſet: non fratrem, niſi unius diei via, non patruum ſaltem porta tenus obvium. Ubi illa veterum inſtituta? praepoſitam toro effigiem, meditata ad memoriam virtutis carmina, & laudationes & lacrimas, vel doloris imitamenta"?

VI. Gnarum id Tiberio fuit; utque premeret vulgi ſermones, monuit edicto: "Multos inluſtrium Romanorum ob rempublicam obiiſſe; neminem tam flagranti deſiderio celebratum: idque & ſibi, & cunctis egregium, ſi modus adjiceretur: non enim eadem decora principibus viris, & imperatori populo, quae modicis domibus, aut civitatibus: conveniſſe recenti dolori luctum, & ex moerore ſolatia: ſed referendum jam animum ad firmitudinem, ut quondam divus Julius, amiſſa unica filia, ut divus Auguſtus, ereptis nepotibus, abſtruſerint triſtitiam. Nil opus vetuſtioribus exemplis: quotiens populus Romanus clades exercituum, interitum ducum, funditus amiſſas nobiles familias conſtanter tulerit? Principes mortales, rempublicam aeternam eſſe. Proin repeterent ſollemnia: & quia ludorum Megaleſium ſpectaculum ſuberat, etiam voluptates reſumerent".

Druſus in Illyricum rurſus proficiſcitur.

VII. Tum exuto juſtitio, reditum ad munia; & Druſus Illyricos ad exercitus profectus eſt, erectis omnium animis petendae e Piſone ultionis, & crebro queſtu, "quod vagus interim per amoena Aſiae atque

Achaiae, adroganti & subdola mora, scelerum probationes subverteret". Nam vulgatum erat "missam", ut dixi, "a Cn. Sentio famosam veneficiis Martinam, subita morte Brundisii exstinctam, venenumque nodo crinium ejus occultatum, nec ulla in corpore signa sumpti exitii reperta".

Cn. Piso, cum Romam rediisset, veneni & majestatis postulatur. Dicta causa, cùm omnia infensa & infesta experiretur, manus sibi adfert.

VIII. At Piso, praemisso in Urbem filio, datisque mandatis, per quae Principem molliret, ad Drusum pergit; quem haud fratris interitu trucem, quam remoto aemulo aequiorem sibi sperabat. Tiberius, quo integrum judicium ostentaret, exceptum comiter juvenem, sueta erga filios familiarum nobiles liberalitate auget. Drusus Pisoni, "si vera forent, quae jacerentur, praecipuum in dolore suum locum" respondit: "sed malle falsa & inania, nec cuiquam mortem Germanici exitiosam esse". Haec palam, & vitato omni secreto: neque dubitabantur praescripta ei a Tiberio, cum, incallidus alioqui & facilis juventa, senilibus tum artibus uteretur.

IX. Piſo, Dalmatico mari tramiſſo, relictiſque apud Anconam navibus, per Picenum, ac mox Flaminiam viam, adſequitur legionem, quae e Pannonia in Urbem, dein praeſidio Africae, ducebatur: eaque res agitata rumoribus, "ut in agmine atque itinere crebro ſe militibus oſtentaviſſet". Ab Narnia, vitandae ſuſpicionis, an quia pavidis conſilia in incerto ſunt, Nare, ac mox Tiberi devectus, auxit vulgi iras, quia navem tumulo Caeſarum adpulerat; dieque, & ripa frequenti, magno clientium agmine ipſe, feminarum comitatu Plancina, & vultu alacres inceſſere. Fuit inter inritamenta invidiae domus foro imminens, feſta ornatu, conviviumque & epulae, & celebritate loci nihil occultum.

X. Poſtera die, Fulcinius Trio Piſonem apud conſules poſtulavit: contra Vitellius, ac Veranius, ceterique Germanicum comitati tendebant, "nullas eſſe partes Trioni; neque ſe accuſatores, ſed rerum indices & teſtes, mandata Germanici perlaturos". Ille, dimiſſa ejus cauſae delatione, "ut priorem vitam accuſaret" obtinuit; petitumque eſt a principe, "cognitionem exciperet". Quod ne reus quidem abnuebat, ſtudia populi &

patrum metuens: contra, "Tiberium ſpernendis rumoribus validum, & conſcientiae matris innexum eſſe: veraque, aut in deterius credita, judice ab uno facilius diſcerni: odium & invidiam apud multos valere". Haud fallebat Tiberium moles cognitionis, quaque ipſe fama diſtraheretur. Igitur, paucis familiarum adhibitis, minas accuſantium, & hinc preces audit, integramque cauſam ad ſenatum remittit.

XI. Atque interim Druſus, rediens Illyrico, quamquam patres cenſuiſſent, "ob receptum Maroboduum, & res priore aeſtate geſtas, ut ovans iniret", prolato honore Urbem intravit. Poſt quae reo, "T. Arruntium, T. Vinicium, Aſinium Gallum, Aeſerninum Marcellum, Sex. Pompeium patronos" petenti, iiſque diverſa excuſantibus, M. Lepidus & L. Piſo, & Livineius Regulus adfuere: arrecta omni civitate, quanta fides amicis Germanici, quae fiducia reo: ſatin' cohiberet, an promeret ſenſus ſuos Tiberius": iis haud alias intentior populus, plus ſibi in Principem occultae vocis, aut ſuſpicacis ſilentii permiſit.

XII. Die ſenatus, Caeſar orationem habuit meditato temperamento: "Patris ſui

legatum atque amicum Pisonem fuisse, adjutoremque Germanico datum a se, auctore senatu, rebus apud Orientem administrandis: illic contumacia & certaminibus asperasset juvenem, exituque ejus laetatus esset, an scelere exstinxisset, integris animis dijudicandum. Nam si legatus officii terminos, obsequium erga imperatorem exuit, ejusdemque morte, & luctu meo laetatus est; odero, seponamque a domo mea, & privatas inimicitias, non Principis ulciscar: sin facinus, in cujuscumque mortalium nece vindicandum, detegitur; vos vero & liberos Germanici, & nos parentes justis solatiis adficite: simulque illud reputate, turbide & seditiose tractaverit exercitus Piso; quaesita sint per ambitionem studia militum; armis repetita provincia; an falsa haec in majus vulgaverint accusatores: quorum ego nimiis studiis jure succenseo. Nam quo pertinuit, nudare corpus, & contrectandum vulgi oculis permittere, differrique etiam per externos, tamquam veneno interceptus esset, si incerta adhuc ista, & scrutanda sunt? Defleo equidem filium meum, semperque deflebo: sed neque reum prohibeo, quominus cuncta proferat, quibus innocentia ejus sublevari, aut, si qua fuit ini-

quitas Germanici, coargui poffit: vofque oro, ne, quia dolori meo caufa connexa eft, objecta crimina pro adprobatis accipiatis. Si quos propinquus fanguis, aut fides fua patronos dedit, quantum quifque eloquentia & cura valet, juvate periclitantem. Ad eumdem laborem, eamdem conftantiam accufatores hortor. Id folum Germanico fuper leges praeftiterimus, quod in curia potius quam in foro, apud fenatum quam apud judices, de morte ejus anquiritur: cetera pari modeftia tractentur: nemo Drufi lacrimas, nemo moeftitiam meam fpectet, nec fi qua in nos adverfa finguntur".

XIII. Exin "biduum criminibus objiciendis" ftatuitur, "utque fex dierum fpatio interjecto, reus per triduum defenderetur". Tum Fulcinius vetera & inania orditur, ambitiofe avareque habitam Hifpaniam; quod neque convictum noxae reo, fi recentia purgaret, neque defenfum abfolutioni erat, fi teneretur majoribus flagitiis. Poft quem Servaeus, & Veranius, & Vitellius, confimili ftudio, fed multa eloquentia Vitellius, objecere, "odio Germanici, & rerum novarum ftudio, Pifonem vulgus militum, per licentiam & fociorum injurias, eo ufque corru-

piſſe, ut *parens legionum* a deterrimis appellaretur: contra, in optimum quemque, maxime in comites & amicos Germanici, ſaeviſſe: poſtremo ipſum devotionibus & veneno peremiſſe: ſacra hinc & immolationes nefandas ipſius atque Plancinae: petitam armis rempublicam; utque reus agi poſſet, acie victum".

XIV. Defenſio in ceteris trepidavit. Nam neque ambitionem militarem, neque provinciam peſſimo cuique obnoxiam, ne contumelias quidem adverſum imperatorem infitiari poterat: ſolum veneni crimen viſus eſt diluiſſe; quod ne accuſatores quidem ſatis firmabant, "in convivio Germanici, cum ſuper eum Piſo diſcumberet, infectos manibus ejus cibos" arguentes: quippe abſurdum videbatur, inter aliena ſervitia, & tot adſtantium viſu, ipſo Germanico coram, id auſum: offerebatque familiam reus, & miniſtros in tormenta flagitabat. Sed judices per diverſa implacabiles erant: Caeſar ob bellum provinciae inlatum; Senatus, numquam ſatis credito, ſine fraude Germanicum interiiſſe: (*& quae*) ſcripſiſſent expoſtulantes: quod haud minus Tiberius, quam Piſo abnuere. Simul populi ante curiam voces audiebantur,

"non temperaturos manibus, si patrum sententias evasisset": effigiesque Pisonis traxerant in Gemonias ac devellebant, ni jussu Principis protectae repositaeque forent. Igitur inditus lecticae, & a tribuno praetoriae cohortis deductus est: vario rumore, custos salutis, an mortis exactor sequeretur.

XV. Eadem Plancinae invidia, major gratia: eoque ambiguum habebatur, quantum Caesari in eam liceret. Atque ipsa, donec mediae Pisoni spes, "sociam se cujuscumque fortunae, & si ita ferret, comitem exitii" promittebat. Ut secretis Augustae precibus veniam obtinuit, paullatim segregari a marito, dividere defensionem coepit: quod reus postquam sibi exitiabile intelligit, an adhuc experiretur dubitans, hortantibus filiis durat mentem, senatumque rursum ingreditur: redintegratamque accusationem, infensas patrum voces, adversa & saeva cuncta perpessus, nullo magis exterritus est, quam quod Tiberium sine miseratione, sine ira, obstinatum, clausumque vidit, ne quo adfectu perrumperetur. Relatus domum, tamquam defensionem in posterum meditaretur, pauca conscribit, obsignatque, & liberto tradit. Tum solita curando corpori

exſequitur: dein multam poſt noctem, egreſſa cubiculo uxore, "operiri fores" juſſit: & coepta luce, perfoſſo jugulo, jacente humi gladio, repertus eſt.

XVI. Audire me memini ex ſenioribus, viſum ſaepius inter manus Piſonis libellum, quem ipſe non vulgaverit; ſed amicos ejus dictitaviſſe, "literas Tiberii, & mandata in Germanicum continere: ac deſtinatum promere apud patres, Principemque arguere, ni eluſus a Sejano per vana promiſſa foret: nec illum ſponte exſtinctum, verum immiſſo percuſſore": quorum neutrum adſeveraverim: neque tamen occulere debui narratum ab iis, qui noſtram ad juventam duraverunt. Caeſar, flexo in moeſtitiam ore, "ſuam invidiam tali morte quaeſitam apud ſenatum" (*indolet,*) crebriſque interrogationibus exquirit "qualem Piſo diem ſupremum, noctemque exegiſſet". Atque illo pleraque ſapienter, quaedam inconſultius reſpondente, recitat codicillos a Piſone in hunc ferme modum compoſitos: "Conſpiratione inimicorum & invidia falſi criminis oppreſſus, quatenus veritati & innocentiae meae nuſquam locus eſt, deos immortales teſtor, vixiſſe me, Caeſar, cum fide adverſum te, neque alia in matrem tuam

pietate: vosque oro, liberis meis consulatis: ex quibus Cn. Piso qualicumque fortunae meae non est adjunctus, cum omne hoc tempus in Urbe egerit: M. Piso repetere Syriam dehortatus est. Atque utinam ego potius filio juveni, quam ille patri seni cessisset! eo impensius precor., ne meae pravitatis poenas innoxius luat. Per quinque & quadraginta annorum obsequium, per collegium consulatus quondam divo Augusto, parenti tuo, probatus, & tibi amicus, nec quidquam post haec rogaturus, salutem infelicis filii rogo". De Plancina nihil addidit.

XVII. Post quae Tiberius adolescentem crimine civilis belli purgavit: "patris quippe jussa, nec potuisse filium detrectare": simul "nobilitatem domûs, etiam ipsius, quoquo modo meriti, gravem casum" miseratus. Pro Plancina cum pudore & flagitio disseruit, "matris preces" obtendens: in quam optimi cujusque secreti questus magis ardescebant. "Id ergo fas aviae, interfectricem nepotis aspicere, adloqui, eripere senatui? quod pro omnibus civibus leges obtineant, uni Germanico non contigisse! Vitellii & Veranii voce defletum Caesarem; ab Imperatore & Augusta defensam Plancinam! proinde ve-

nena & artes tam feliciter expertas verteret in Agrippinam, in liberos ejus, egregiamque aviam ac patruum ſanguine miſerrimae domûs exſatiaret". Biduum ſuper hac imagine cognitionis abſumptum; urgente Tiberio liberos Piſonis, "matrem uti tuerentur". Et cum accuſatores ac teſtes certatim perorarent, reſpondente nullo, miſeratio quam invidia augebatur. Primus ſententiam rogatus Aurelius Cotta, conſul (nam, referente Caeſare, magiſtratus eo etiam munere fungebantur) "nomen Piſonis radendum faſtis" cenſuit: "partem bonorum publicandam; pars ut Cn. Piſoni filio concederetur, isque praenomen mutaret. M. Piſo exuta dignitate, & accepto quinquagies ſeſtertio, in decem annos relegaretur, conceſſa Plancinae incolumitate, ob preces Auguſtae".

XVIII. Multa ex ea ſententia mitigata ſunt a Principe: "ne nomen Piſonis faſtis eximeretur, quando M. Antonii, qui bellum patriae feciſſet; Juli Antonii, qui domum Auguſti violaſſet, manerent": & M. Piſonem ignominiae exemit, conceſſitque ei paterna bona; ſatis firmus, ut ſaepe memoravi, adverſum pecuniam, & tum pudore abſolutae Plancinae placabilior. Atque idem, cum

Valerius Meſſalinus "ſignum aureum in aede Martis Ultoris"; Caecina Severus "aram Ultioni ſtatuendam" cenſuiſſent, prohibuit: "ob externas ea victorias ſacrari" dictitans, "domeſtica mala triſtitia operienda". Addiderat Meſſalinus, "Tiberio, & Auguſtae, & Antoniae, & Agrippinae, Druſoque, ob vindictam Germanici, grates agendas", omiſeratque Claudii mentionem: & Meſſalinum quidem L. Aſprenas, ſenatu coram, percunctatus eſt, "an prudens praeteriſſet"? ac tum demum nomen Claudii adſcriptum eſt. Mihi, quanto plura recentium, ſeu veterum revolvo, tanto magis ludibria rerum mortalium cunctis in negotiis obverſantur: quippe fama, ſpe, veneratione potius omnes deſtinabantur imperio, quam quem futurum principem fortuna in occulto tenebat.

XIX. Paucis poſt diebus Caeſar auctor ſenatui fuit, "Vitellio, atque Veranio, & Servaeo ſacerdotia tribuendi": Fulcinio "ſuffragium ad honores" pollicitus, monuit, "ne facundiam violentia praecipitaret". Is finis fuit ulciſcenda Germanici morte, non modo apud illos homines, qui tum agebant, etiam ſecutis temporibus vario rumore jactata; adeo maxima quaeque ambigua ſunt,

dum alii quoquo modo audita pro compertis habent; alii vera in contrarium vertunt: & gliſcit utrumque poſteritate. At Druſus Urbe egreſſus repetendis auſpiciis, mox ovans introiit, paucoſque poſt dies Vipſania mater ejus exceſſit, una omnium Agrippae liberorum miti obitu. Nam ceteros manifeſtum ferro, vel creditum eſt, veneno aut fame exſtinctos.

Tacfarinas bellum in Africa renovat, quod opprimitur a L. Apronio, proconſule.

XX. Eodem anno Tacfarinas, quem priore aeſtate pulſum a Camillo memoravi, bellum in Africa renovat, vagis primum populationibus, & ob pernicitatem inultis: dein vicos exſcindere, trahere graves praedas: poſtremo, haud procul Pagyda flumine, cohortem Romanam circumſedit. Praeerat caſtello Decrius, impiger manu, exercitus militia, & illam obſidionem flagitii ratus. Is cohortatus milites, " ut copiam pugnae in aperto facerent", aciem pro caſtris inſtruit; primoque impetu pulſa cohorte, promptus inter tela occurſat fugientibus, increpat ſigniferos, "quod inconditis aut deſertoribus miles Romanus terga daret": ſimul excepta vulnera, & quamquam transfoſſo oculo, adverſum os

in

In hoſtem intendit, neque proelium omiſit, donec deſertus ſuis caderet.

XXI. Quae poſtquam L. Apronio (nam Camillo ſucceſſerat) comperta; magis dedecore ſuorum, quam gloria hoſtis anxius, raro ea tempeſtate, & e vetere memoria facinore, decumum quemque ignominioſae cohortis, ſorte ductos, fuſti necat. Tantumque ſeveritate profectum, ut vexillum veteranorum, non amplius quingenti numero, eaſdem Tacfarinatis copias, praeſidium, cui Thala nomen, adgreſſas, fuderint: quo proelio Rufus Helvius, gregarius miles, ſervati civis decus retulit, donatuſque eſt ab Apronio torquibus & haſta. Caeſar addidit civicam coronam, "quod non eam quoque Apronius jûre proconſulis tribuiſſet", queſtus magis, quam offenſus. Sed Tacfarinas, perculſis Numidis, & obſidia aſpernantibus, ſpargit bellum; ubi inſtaretur, cedens, ac rurſum in terga remeans: & dum ea ratio barbaro fuit, inritum feſſumque Romanum impune ludificabatur. Poſtquam deflexit ad maritimos locos, inligatus praeda, ſtativis caſtris adhaerebat: miſſu patris Apronius Caeſianus cum equite & cohortibus auxiliariis, quîs velociſſimos legionum addiderat, proſperam

adversum Numidas pugnam facit, pellitque in deserta.

Lepida Aemilia adulterii & veneni defertur, & damnatur.

XXII. At Romae Lepida, cui super Aemiliorum decus L. Sulla ac Cn. Pompeius proavi erant, defertur "simulavisse partum ex P. Quirinio divite atque orbo": adjiciebantur "adulteria, venena; quaesitumque per Chaldaeos in domum Caesaris", defendente ream Manio Lepido, fratre. Quirinius, post dictum repudium adhuc infensus, quamvis infami ac nocenti miserationem addiderat. Haud facile quis dispexerit illa in cognitione mentem Principis; adeo vertit ac miscuit irae & clementiae signa; deprecatus primo senatum, "ne majestatis crimina tractarentur": mox M. Servilium e consularibus, aliosque testes inlexit ad proferenda, quae velut reticere voluerat. Idemque servos Lepidae, cum militari custodia haberentur, transtulit ad consules; neque per tormenta interrogari passus est de his, quae ad domum suam pertinerent. Exemit etiam Drusum, consulem designatum, dicendae primo loco sententiae: quod alii civile rebantur, "ne ceteris adsentiendi necessitas

fieret": quidam ad ſaevitiam trahebant; neque enim ceſſurum, niſi damnandi officio".

XXIII. Lepida ludorum diebus, qui cognitionem intervenerant, theatrum cum claris feminis ingreſſa, lamentatione flebili "majores ſuos" ciens, "ipſumque Pompeium", cujus ea monimenta & adſtantes imagines viſebantur, tantum miſericordiae permovit, ut effuſi in lacrimas, "ſaeva & deteſtanda Quirinio" clamitarent, "cujus ſenectae atque orbitati, & obſcuriſſimae domui, deſtinata quondam uxor L. Caeſari, ac divo Auguſto nurus, dederetur". Dein tormentis ſervorum patefacta ſunt flagitia, itumque in ſententiam Rubellii Blandi, a quo aqua atque igni arcebatur. Huic Druſus adſenſit, quamquam alii mitius cenſuiſſent: mox Scauro, qui filiam ex ea genuerat, datum, ne bona publicarentur. Tum demum aperuit Tiberius, "compertum ſibi etiam ex P. Quirinii ſervis, veneno eum a Lepida petitum".

XXIV. Inluſtrium domuum adverſa (etenim haud multum diſtanti tempore Calpurnii Piſonem, Aemilii Lepidam amiſerant) ſolatio adfecit D. Silanus, Juniae familiae redditus. Caſum ejus paucis repetam. Ut

valida divo Augusto in rempublicam fortuna, ita domi improspera fuit, ob impudicitiam filiae ac neptis, quas Urbe depulit, adulterosque earum morte aut fuga punivit. Nam culpam, inter viros ac feminas vulgatam, gravi nomine "laesarum religionum", ac "violatae majestatis" appellando, clementiam majorum suasque ipse leges egrediebatur. Sed aliorum exitus, simul cetera illius aetatis, memorabo, si effectis, in quae tendi, plures ad curas vitam produxero. D. Silanus, in nepti Augusti adulter, quamquam non ultra foret saevitum, quam ut amicitia Caesaris prohiberetur, exsilium sibi demonstrari intellexit: nec, nisi Tiberio imperitante, deprecari senatum ac Principem ausus est, M. Silani fratris potentia, qui per insignem nobilitatem & eloquentiam praecellebat. Sed Tiberius grates agenti Silano, patribus coram, respondit, "se quoque laetari, quod frater ejus a peregrinatione longinqua revertisset: idque jure licitum, quia non senatusconsulto, non lege pulsus foret: sibi tamen adversus eum integras parentis sui offensiones; neque reditu Silani dissoluta, quae Augustus voluisset". Fuit posthac in Urbe, neque honores adeptus est.

Papia Poppaea lex, ad id tempus asperius exercita, mollitur a Tiberio, & nexus ejus exsolvuntur. Legum initia & vices.

XXV. Relatum deinde de moderanda Papia Poppaea, quam senior Augustus, post Julias rogationes, incitandis caelibum poenis, & augendo aerario sanxerat: nec ideo conjugia & educationes liberum frequentabantur, praevalida orbitate. Ceterum multitudo periclitantium gliscebat, cum omnis domus delatorum interpretationibus subverteretur: utque antehac flagitiis, ita tunc legibus laborabatur. Ea res admonet, ut de principiis juris, & quibus modis ad hanc multitudinem infinitam ac varietatem legum perventum sit, altius disseram.

XXVI. Vetustissimi mortalium, nulla adhuc mala libidine, sine probro, scelere, eoque sine poena aut coercitionibus, agebant; neque praemiis opus erat, cum honesta suopte ingenio peterentur; & ubi nihil contra morem cuperent, nihil per metum vetabantur. At postquam exui aequalitas, & pro modestia ac pudore, ambitio & vis incedebat; provenere dominationes: multosque apud populos aeternum mansere. Quidam statim, aut postquam regum pertaesum, leges

maluerunt. Hae primo, rudibus hominum animis, ſimplices erant: maximeque fama celebravit Cretenſium, quas Minos; Spartanorum, quas Lycurgus; ac mox Athenienſibus quaeſitiores jam & plures Solon perſcripſit. Nobis Romulus, ut libitum, imperitaverat: dein Numa religionibus & divino jure populum devinxit: repertaque quaedam a Tullo & Anco: ſed praecipuus Servius Tullius ſanctor legum fuit, quîs etiam reges obtemperarent.

XXVII. Pulſo Tarquinio, adverſum patrum factiones multa populus paravit tuendae libertatis, & firmandae concordiae: creatique decemviri, & accitis, quae uſquam egregia, compoſitae duodecim tabulae, finis aequi juris. Nam ſecutae leges, etſi aliquando in maleficos ex delicto, ſaepius tamen diſſenſione ordinum, & apiſcendi inlicitos honores, aut pellendi claros viros, aliaque ob prava per vim latae ſunt. Hinc Gracchi, & Saturnini, turbatores plebis: nec minor largitor, nomine ſenatus, Druſus; corrupti ſpe, aut inluſi per interceſſionem ſocii. Ac ne bello quidem Italico, mox civili, omiſſum, quin multa & diverſa ſciſcerentur; donec L. Sulla, dictator, abolitis

vel converſis prioribus, cum plura addidiſſet, otium ejus rei haud in longum paravit; ſtatim turbidis Lepidi rogationibus, neque multo poſt tribunis reddita licentia, quoquo vellent, populum agitandi. Jamque non modo in commune, ſed in ſingulos homines latae quaeſtiones: & corruptiſſima republica plurimae leges.

XXVIII. Tum Cn. Pompeius, tertium conſul, corrigendis moribus delectus, & gravior remediis, quam delicta erant, ſuarumque legum auctor idem ac ſubverſor, quae armis tuebatur, armis amiſit. Exin continua per viginti annos diſcordia: non mos, non jus: deterrima quaeque impune; ac multa honeſta exitio fuere. Sexto demum conſulatu Caeſar Auguſtus, potentiae ſecurus, quae triumviratu juſſerat, abolevit: deditque jura, quîs pace & Principe uteremur: acriora ex eo vincla, inditi cuſtodes, & lege Papia Poppaea praemiis inducti, ut, ſi a privilegiis parentum ceſſaretur, velut parens omnium populus vacantia teneret. Sed altius penetrabant; Urbemque, & Italiam, & quod uſquam civium, corripuerant: multorumque exciſi ſtatus, & terror omnibus intentabatur; ni Tiberius ſtatuendo re-

medio, quinque consularium, quinque e praetoriis, totidem e cetero senatu sorte duxisset: apud quos exsoluti plerique legis nexus modicum in praesens levamentum fuere.

XXIX. Per idem tempus Neronem, e liberis Germanici jam ingressum juventam, commendavit patribus; utque "munere capessendi vigintiviratus solveretur, & quinquennio maturius, quam per leges, quaesturam peteret", non sine inrisu audientium postulavit. Praetendebat "sibi atque fratri decreta eadem, petente Augusto": sed neque tum fuisse dubitaverim, qui ejusmodi preces occulti inluderent: ac tamen initia fastigii Caesaribus erant: magisque in oculis vetus mos, & privignis cum vitrico levior necessitudo, quam avo adversum nepotem. Additur pontificatus, & quo primum die forum ingressus est, congiarium plebi, admodum laetae, quod Germanici stirpem jam puberem aspiciebat. Auctum dehinc gaudium nuptiis Neronis & Juliae, Drusi filiae. Utque haec secundo rumore, ita adversis animis acceptum, quod filio Claudii socer Sejanus destinaretur: polluisse nobilitatem familiae videbatur, suspectumque jam nimiae spei Sejanum ultro extulisse.

L. Volusii & Sallustii Crispi, insignium virorum, obitus.

XXX. Fine anni concessere vita insignes viri, L. Volusius, & Sallustius Crispus. Volusio vetus familia, neque tamen praeturam egressa: ipse consulatum intulit, censoria etiam potestate legendis equitum decuriis functus, opumque, quîs domus illa immensum viguit, primus adcumulator. Crispum, equestri ortum loco, C. Sallustius, rerum Romanorum florentissimus auctor, sororis nepotem in nomen adscivit: atque ille, quamquam prompto ad capessendos honores aditu, Maecenatem aemulatus, sine dignitate senatoria multos triumphalium, consulariumque potentia anteiit: diversus a veterum instituto, per cultum & munditias; copiaque & affluentia, luxu propior: suberat tamen vigor animi, ingentibus negotiis par; eo acrior, quo somnum & inertiam magis ostentabat. Igitur, incolumi Maecenate, proximus; mox praecipuus, cui secreta imperatorum inniterentur, & interficiendi Postumi Agrippae conscius, aetate provecta speciem magis in amicitia principis, quam vim tenuit. Idque & Maecenati acciderat; fato potentiae, raro sempiternae: an satias capit,

aut illos, cum omnia tribuerunt, aut hos, cum jam nihil reliquum est, quod cupiant?

AN. V. C. DCCLXXIV. AER. CHR. 21.

Tiberius in Campaniam concedit.

XXXI. Sequitur Tiberii quartus, Drusi secundus consulatus, patris atque filii collegio insignis: nam biennio ante, Germanici cum Tiberio idem honor, neque patruo laetus, neque natura tam connexus fuerat. Ejus anni principio Tiberius, quasi firmandae valetudini, in Campaniam concessit, longam & continuam absentiam paullatim meditans; sive ut, amoto patre, Drusus munia consulatus solus impleret. Ac forte parva res, magnum ad certamen progressa, praebuit juveni materiem apiscendi favoris. Domitius Corbulo, praetura functus, de L. Sulla, nobili juvene, questus est apud senatum, "quod sibi, inter spectacula gladiatorum, loco non decessisset". Pro Corbulone aetas, patrius mos, studia seniorum erant: contra Mamercus Scaurus, & L. Arruntius, aliique Sullae propinqui nitebantur: certabant orationibus, & memorabantur "exempla majorum, qui juventutis inreverentiam gravibus decretis notavissent": donec Dru-

ſus apta temperandis animis diſſeruit; & ſatisfactum Corbuloni per Mamercum, qui patruus ſimul ac vitricus Sullae, & oratorum ea aetate uberrimus erat. Idem Corbulo, "plurima per Italiam itinera, fraude mancipum & incuria magiſtratuum, interrupta & impervia" clamitando, exſecutionem ejus negotii libens ſuſcepit: quod haud perinde publice uſui habitum, quam exitioſum multis, quorum in pecuniam atque famam damnationibus & haſta ſaeviebat.

Iterum Africam incurrit Tacfarinas: cui tutandae Junius Blaeſus deligitur.

XXXII. Neque multo poſt miſſis ad ſenatum literis Tiberius, "motam rurſum Africam incurſu Tacfarinatis" docuit; "judicioque patrum deligendum proconſulem, gnarum militiae, corpore validum, & bello ſuffecturum": quod initium Sex. Pompeius agitandi adverſus M. Lepidum odii nactus, "ut ſecordem, inopem, & majoribus ſuis dedecorum, eoque etiam Aſiae ſorte depellendum", incuſavit; adverſo ſenatu, qui "Lepidum mitem magis, quam ignavum, paternas ei anguſtias, & nobilitatem ſine probro actam, honori quam ignominiae habendam" ducebat. Igitur miſſus in Aſiam

Et de Africa decretum, "ut Caesar legeret, cui mandanda foret".

XXXIII. Inter quae Severus Caecina censuit, ne quem magistratum, cui provincia obvenisset, uxor comitaretur": multum ante repetito, "concordem sibi conjugem, & sex partus enixam: seque, quae in publicum statueret, domi servavisse, cohibita intra Italiam, quamquam ipse plures per provincias quadraginta stipendia explevisset. Haud enim frustra placitum olim, ne feminae in socios aut gentes externas traherentur: inesse mulierum comitatui, quae pacem luxu, bellum formidine morentur, & Romanum agmen ad similitudinem barbari incessus convertant. Non imbecillum tantum, & imparem laboribus sexum; sed, si licentia adsit, saevum, ambitiosum, potestatis avidum: incedere inter milites, habere ad manum centuriones: praesedisse nuper feminam exercitio cohortium, decursu legionum. Cogitarent ipsi, quotiens repetundarum aliqui arguerentur, plura uxoribus objectari: his statim adhaerescere deterrimum quemque provincialium: ab his negotia suscipi, transigi: duorum egressus coli, duo esse praetoria; pervicacibus magis & impotentibus mulierum jussis,

quae Oppiis quondam, aliisque legibus constrictae, nunc, vinclis exsolutis, domos, fora, jam & exercitus regerent".

XXXIV. Paucorum haec adsensu audita; plures obturbabant, "neque relatum de negotio; neque Caecinam dignum tantae rei censorem". Mox Valerius Messalinus, cui parens Messala, ineratque imago paternae facundiae, respondit: "Multa duritiae veterum in melius & laetius mutata. Neque enim, ut olim, obsideri Urbem bellis, aut provincias hostiles esse; & pauca feminarum necessitatibus concedi, quae ne conjugum quidem penates, adeo socios non onerent: cetera promiscua cum marito, nec ullum in eo pacis impedimentum. Bella plane accinctis obeunda: sed revertentibus post laborem, quod honestius, quam uxorium, levamentum? At quasdam in ambitionem, aut avaritiam prolapsas. Quid? ipsorum magistratuum nonne plerosque variis libidinibus obnoxios? non tamen ideo neminem in provinciam mitti. Corruptos saepe pravitatibus uxorum maritos: num ergo omnes caelibes integros? Placuisse quondam Oppias leges, sic temporibus reipublicae postulantibus: remissum aliquid postea, & mitigatum,

quia expedierit. Fruſtra noſtram ignaviam alia ad vocabula transferri: nam viri in eo culpam, ſi femina modum excedat: porro ob unius aut alterius imbecillum animum, male eripi maritis conſortia rerum ſecundarum adverſarumque. Simul ſexum natura invalidum deſeri, & exponi ſuo luxu, cupidinibus alienis. Vix praeſenti cuſtodia manere illaeſa conjugia: quid fore, ſi per plures annos in modum diſcidii obliterentur? Sic obviam irent iis, quae alibi peccarentur, ut flagitiorum Urbis meminiſſent". Addidit pauca Druſus de matrimonio ſuo: "Nam Principibus adeunda ſaepius longinqua imperii. Quotiens divum Auguſtum in Occidentem atque Orientem meaviſſe, comite Livia? ſe quoque in Illyricum profectum; &, ſi ita conducat, alias ad gentes iturum, haud ſemper aequo animo, ſi ab uxore cariſſima, & tot communium liberorum parente, divelleretur". Sic Caecinae ſententia eluſa.

XXXV. Et proximi ſenatus die, Tiberius per literas caſtigatis oblique patribus, "quod cuncta curarum ad Principem rejicerent", M. Lepidum & Junium Blaeſum nominavit: ex quîs proconſul Africae legeretur. Tum audita amborum verba, intentius

excusante se Lepido, cum valetudinem corporis, aetatem liberûm, nubilem filiam" obtenderet: intelligereturque etiam, quod silebat, avunculum esse Sejani Blaesum, atque eo praevalidum. Respondit Blaesus specie recusantis, sed neque eadem adseveratione, & consensu adulantium haud jutus est.

XXXVI. Exin promptum, quod multorum intimis questibus tegebatur. Incedebat enim deterrimo cuique licentia, impune probra & invidiam in bonos excitandi, arrepta imagine Caesaris: libertique etiam ac servi, patrono vel domino, cum voces, cum manus intentarent, ultro metuebantur. Igitur C. Cestius senator disseruit: "Principes quidem instar deorum esse, sed neque a Diis nisi justas supplicum preces audiri, neque quemquam in Capitolium, aliave Urbis templa perfugere, ut eo subsidio ad flagitia utatur. Abolitas leges, & funditus versas, ubi in foro, in limine curiae, ab Annia Rufilla, quam fraudis sub judice damnavisset, probra sibi & minae intendantur, neque ipse audeat jus experiri, ob effigiem Imperatoris oppositam". Haud dissimilia alii, & quidam atrociora circumstrepebant; precabanturque Drusum, "daret ultionis exemplum": donec

accitam convictamque attineri publica custodia jussit.

Equites aliquot Romani majestatis damnantur.

XXXVII. Et Confidius Aequus, & Coelius Cursor, equites Romani, quod fictis majestatis criminibus Magium Caecilianum, praetorem, petivissent, auctore Principe, ac decreto senatus puniti. Utrumque in laudem Drusi trahebatur: "ab eo, in Urbe inter coetus & sermones hominum obversante, secreta patris mitigari". Neque luxus in juvene adeo displicebat: "huc potius intenderet, diem editionibus, noctem conviviis traheret, quam solus & nullis voluptatibus avocatus, maestam vigilantiam, & malas curas exerceret".

Thracum discordia.

XXXVIII. Non enim Tiberius, non accusatores fatiscebant. Et Ancharius Priscus Caesium Cordum, proconsulem Cretae, postulaverat repetundis; addito majestatis crimine, quod tum omnium accusationum complementum erat. Caesar Antistium Veterem, e primoribus Macedoniae, absolutum adulterii, increpitis judicibus, ad dicendam majestatis causam retraxit, ut turbidum, &

Rhescu-

Rhescuporidis consiliis permixtum, qua tempestate Cotye, fratris F. interfecto, bellum adversus nos volverat. Igitur "aqua & igni interdictum reo", adpositumque "ut teneretur insula, neque Macedoniae, neque Thraciae opportuna". Nam Thracia, diviso imperio in Rhoemetalcen & liberos Cotyis, quîs ob infantiam tutor erat Trebellienus Rufus, insolentia nostri discors agebat; neque minus Rhoemetalcen, quam Trebellienum incusans, popularium injurias inultas sinere. Coeletae, Odrysaeque, & Dii, validae nationes, arma cepere, ducibus diversis & paribus inter se per ignobilitatem: quae causa fuit, ne in bellum atrox coalescerent: pars turbant praesentia: alii montem Haemum transgrediuntur, ut remotos populos concirent: plurimi ac maxime compositi regem, urbemque Philippopolim a Macedone Philippo sitam, circumsidunt.

XXXIX. Quae ubi cognita P. Velleio, (is proximum exercitum praesidebat) alarios equites, ac leves cohortium mittit in eos, qui praedabundi, aut adsumendis auxiliis, vagabantur: ipse robur peditum, ad exsolvendum obsidium, ducit. Simulque cuncta prospere acta, caesis populatoribus, & dis-

fenfione orta apud obfidentes; regifque opportuna eruptione, & adventu legionis: neque aciem aut proelium dici decuerit, in quo femermes ac palantes trucidati funt, fine noftro fanguine.

Galliarum civitates rebellant, ducibus Julio Sacroviro & Julio Floro. At infeliciter. A legionibus Germanicis copiae earum caesae; & ipsae ad vetus jugum retractae.

XL. Eodem anno Galliarum civitates, ob magnitudinem aeris alieni, rebellionem coeptavere: cujus exftimulator acerrimus inter Treveros Julius Florus, apud Aeduos Julius Sacrovir: nobilitas ambobus, & majorum bona facta, eoque Romana civitas olim data, cum id rarum, nec nifi virtuti pretium effet. Ii fecretis conloquiis, ferociffimo quoque adfumpto, aut quibus ob egeftatem, ac metum ex flagitiis maxima peccandi neceffitudo, componunt, Florus Belgas, Sacrovir propiores Gallos concire. Igitur per conciliabula & coetus feditiofa differebant, "de continuatione tributorum, gravitate fenoris, faevitia ac fuperbia praefidentium: & difcordare militem, audito Germanici exitio: egregium refumendae libertati tempus, fi

ipſi florentes, quam inops Italia, quam imbellis urbana plebes, nihil validum in exercitibus, niſi quod externum, cogitarent".

XLI. Haud ferme ulla civitas intacta ſeminibus ejus motus fuit: ſed erupere primi Andecavi, ac Turonii: quorum Andecavos Acilius Aviola legatus, excita cohorte, quae Lugduni praeſidium agitabat, coercuit: Turonii, legionario milite, quem Viſellius Varro, inferioris Germaniae legatus, miſerat, oppreſſi, eodem Aviola duce, & quibuſdam Galliarum primoribus; qui tulere auxilium, quo diſſimularent defectionem, magiſque in tempore efferrent: ſpectatus & Sacrovir, intecto capite pugnam pro Romanis ciens, "oſtentandae", ut ferebat, "virtutis": ſed captivi, "ne inceſſeretur telis, adgnoſcendum ſe praebuiſſe", arguebant. Conſultus ſuper eo Tiberius, aſpernatus eſt indicium, aluitque dubitatione bellum.

XLII. Interim Florus inſiſtere deſtinatis, pellicere alam equitum, quae conſcripta Treveris, militia diſciplinaque noſtra habebatur, ut, caeſis negotiatoribus Romanis, bellum inciperet: paucique equitum corrupti, plures in officio manſere. Aliud vulgus obaeratorum aut clientium arma cepit: petebant-

que ſaltus, quibus nomen *Arduenna*, cum legiones utroque ab exercitu, quas Viſellius & C. Silius adverſis itineribus objecerant, arcuerunt: praemiſſuſque cum delecta manu Julius Indus, e civitate eadem, diſcors Floro, & ob id navandae operae avidior, inconditam multitudinem adhuc disjecit. Florus incertis latebris victores fruſtratus, poſtremo, viſis militibus, qui effugia inſederant, ſua manu cecidit: iſque Treverici tumultus finis.

XLIII. Apud Aeduos major moles exorta, quanto civitas opulentior, & comprimendi procul praeſidium. Auguſtodunum caput gentis, armatis cohortibus, Sacrovir occupaverat, & nobiliſſimam Galliarum ſubolem, liberalibus ſtudiis ibi operatam, ut eo pignore parentes propinquoſque eorum adjungeret: ſimul arma occulte fabricata juventuti diſpertit. Quadraginta millia fuere, quinta ſui parte legionariis armis, ceteri cum venabulis & cultris, quaeque alia venantibus tela ſunt: adduntur e ſervitiis gladiaturae deſtinati, quibus, more gentico, continuum ferri tegimen (*Crupellarios* vocant) inferendis ictibus inhabiles, accipiendis impenetrabiles. Augebantur hae copiae, vicinarum civita-

tum, ut nondum aperta consensione, ita viritim promptis studiis & certamine ducum Romanorum, quos inter ambigebatur; utroque bellum sibi poscente. Mox Varro invalidus senecta, viginti Silio concessit.

XLIV. At Romae "non Treveros modo & Aeduos, sed quatuor & sexaginta Galliarum civitates descivisse, adsumptos in societatem Germanos, dubias Hispanias"; cuncta (ut mos famae) in majus credita. Optimus quisque reipublicae cura moerebat: multi odio praesentium, & cupidine mutationis, suis quoque periculis laetabantur, increpabantque Tiberium, quod in tanto rerum motu, libellis accusatorum insumeret operam. "An Julium Sacrovirum majestatis crimine reum in senatu fore? exstitisse tandem viros, qui cruentas epistolas armis cohiberent: miseram pacem vel bello bene mutari". Tanto impensius in securitatem compositus, neque loco, neque vultu mutato, sed, ut solitum, per illos dies egit: altitudine animi, an compererat modica esse & vulgatis leviora?

XLV. Interim Silius, cum legionibus duabus incedens, praemissa auxiliari manu, vastat Sequanorum pagos, qui finium extremi & Aeduis contermini, sociique in armis

erant. Mox Augustodunum petit propero agmine, certantibus inter se signiferis, fremente etiam gregario milite, "ne suetam requiem, ne spatia noctium opperiretur: viderent modo adversos & aspicerentur: id satis ad victoriam". Duodecimum apud lapidem, Sacrovir, copiaeque patentibus locis apparuere: in fronte statuerat ferratos, in cornibus cohortes, a tergo semermos. Ipse inter primores equo insigni adire, memorare "veteres Gallorum glorias, quaeque Romanis adversa intulissent: quam decora victoribus libertas; quanto intolerantior servitus iterum victis".

XLVI. Non diu haec, nec apud laetos: etenim propinquabat legionum acies: inconditique ac militiae nescii oppidani, neque oculis neque auribus satis competebant. Contra Silius, etsi praesumpta spes hortandi causas exemerat, clamitabat tamen: "Pudendum ipsis, quod Germaniarum victores, adversum Gallos, tamquam in hostem, ducerentur: una nuper cohors rebellem Turonium, una ala Treverum, paucae hujus ipsius exercitus turmae profligavere Sequanos: quanto pecunia dites & voluptatibus opulentos, tanto magis imbelles Aeduos

evincite & fugientibus confulite". Ingens ad ea clamor; & circumfudit eques; frontemque pedites invafere: nec cunctatum apud latera: paullum morae attulere ferrati, reftantibus laminis adverfum pila & gladios: fed miles, correptis fecuribus & dolabris, ut fi murum perrumperet, caedere tegmina & corpora: quidam, trudibus aut furcis, inertem molem profternere; jacentefque nullo ad refurgendum nifu, quafi exanimes linquebantur. Sacrovir primo Auguftodunum, dein metu deditionis in villam propinquam cum fidiffimis pergit. Illic fua manu reliqui mutuis ictibus occidere: incenfa fuper villa, omnes cremavit.

XLVII. Tum demum Tiberius ortum patratumque bellum fenatui fcripfit: neque dempfit, aut addidit vero; fed "fide ac virtute legatos, fe confiliis fuperfuiffe". Simul caufas, cur non ipfe, non Drufus profecti ad id bellum forent, adjunxit, "magnitudinem imperii" extollens. "Neque decorum Principibus, fi una alterave civitas turbet, omiffa Urbe, unde in omnia regimen: nunc quia non metu ducatur, iturum, ut praefentia fpectaret, componeretque". Decrevere patres vota pro reditu ejus, fupplica-

tionesque, & alia decora. Solus Dolabella Cornelius dum anteire ceteros parat, absurdam in adulationem progressus, censuit "ut ovans e Campania Urbem introiret". Igitur secutae Caesaris literae, quibus "se non tam vacuum gloria" praedicabat, "ut post ferocissimas gentes perdomitas, tot receptos in juventa, aut spretos triumphos, jam senior peregrinationis suburbanae inane praemium peteret".

XLVIII. Sub idem tempus, "ut mors Sulpicii Quirinii publicis exsequiis frequentaretur", petivit a senatu. Nihil ad veterem & patriciam Sulpiciorum familiam Quirinius pertinuit, ortus apud municipium Lanuvium: sed impiger militiae, & acribus ministeriis, consulatum sub divo Augusto; mox expugnatis per Ciliciam Homonadensium castellis insignia triumphi adeptus, datusque rector C. Caesari Armeniam obtinenti, Tiberium quoque Rhodi agentem coluerat: quod tunc patefecit in senatu: laudatis in se officiis, & incusato "M. Lollio", quem "auctorem C. Caesari pravitatis & discordiarum" arguebat: sed ceteris haud laeta memoria Quirinii erat, ob intenta, ut memoravi, Lepidae pericula, sordidamque & praepotentem senectam.

C. Lutorius, eques, majeſtatis damnatus, & in carcere examinatus.

XLIX. Fine anni C. Lutorium Priſcum, equitem Romanum, poſt celebre carmen, quo Germanici ſuprèma defleverat, pecunia donatum a Caeſare, corripuit delator, objectans, "aegro Druſo compoſuiſſe, quod, ſi exſtinctus foret, majore praemio vulgaretur". Id C. Lutorius in domo P. Petronii, ſocru ejus Vitellia coram, multiſque inluſtribus feminis, per vaniloquentiam legerat. Ut delator exſtitit, ceteris ad dicendum teſtimonium exterritis, ſola Vitellia "nihil ſe audiviſſe" adſeveravit; ſed arguentibus, ad perniciem plus fidei fuit. Sententiaque Haterii Agrippae, conſulis deſignati, indictum reo ultimum ſupplicium.

L. Contra M. Lepidus in hunc modum exorſus eſt. "Si, patres conſcripti, unum id ſpectamus, quam nefaria voce C. Lutorius Priſcus mentem ſuam, & aures hominum polluerit; neque carcer, neque laqueus, ne ſerviles quidem cruciatus in eum ſuffecerint: ſin flagitia & facinora ſine modo ſunt; ſuppliciis ac remediis, Principis moderatio, majorumque & veſtra exempla temperant: & vana a ſceleſtis, dicta a maleficiis diffe-

runt: est locus sententiae, per quam neque huic delictum impune sit, & nos clementiae simul ac severitatis non paeniteat. Saepe audivi Principem nostrum conquerentem, si quis, sumpta morte, misericordiam ejus praevenisset. Vita C. Lutorii in integro est, qui neque servatus in periculum reipublicae, neque interfectus in exemplum ibit: studia illi, ut plena vecordiae, ita inania & fluxa sunt: nec quidquam grave ac serium ex eo metuas, qui suorum ipse flagitiorum proditor, non virorum animis, sed mulierculaum adrepit. Cedat tamen Urbe, &, bonis amissis, aqua & igni arceatur: quod perinde censeo, ac si lege majestatis teneretur".

LI. Solus Lepido Rubellius Blandus e consularibus adsensit: ceteri sententiam Agrippae secuti; ductusque in carcerem Priscus, ac statim exanimatus. Id Tiberius solitis sibi ambagibus apud senatum incusavit, cum extolleret "pietatem, quamvis modicas Principis injurias acriter ulciscentium"; deprecaretur "tam praecipites verborum poenas": laudaret Lepidum, neque Agrippam argueret. Igitur factum senatusconsultum, "ne decreta patrum, ante diem decimum, ad aerarium deferrentur; idque vitae spatium

damnatis prorogaretur": sed non senatui libertas ad paenitendum erat; neque Tiberius interjectu temporis mitigabatur.

AN. V. C. DCCLXXV. AER. CHR. 22.

Cura luxus coercendi coepta & omissa.

LII. C. Sulpicius, D. Haterius, consules, sequuntur. Inturbidus externis rebus annus, domi suspecta severitate adversum luxum, qui immensum proruperat ad cuncta, quîs pecunia prodigitur. Sed alîa sumptuum, quamvis graviora, dissimulatis plerumque pretiis, occultabantur; ventris & ganeae paratus, adsiduis sermonibus vulgati, fecerant curam, ne Princeps antiquae parcimoniae durius adverteret. Nam incipiente C. Bibulo, ceteri quoque aediles disseruerant, "sperni sumptuariam legem, vetitaque utensilium pretia augeri in dies: nec mediocribus remediis sisti posse": & consulti patres, integrum id negotium ad Principem distulerant. Sed Tiberius, saepe apud se pensitato, an coerceri tam profusae cupidines possent; num coercitio plus damni in rempublicam ferret; quam indecorum adtrectare, quod non obtineret; vel retentum, ignominiam & infamiam virorum inlustrium posceret:

poſtremo literas ad ſenatum compoſuit, quarum ſententia in hunc modum fuit.

LIII. "Ceteris forſitan in rebus, patres conſcripti, magis expediat me coram interrogari, & dicere, quid e republica cenſeam: in hac relatione, ſubtrahi oculos meos melius fuit, ne denotantibus vobis ora, ac metum ſingulorum, qui pudendi luxus arguerentur, ipſe etiam viderem eos, ac velut deprehenderem. Quod ſi mecum ante viri ſtrenui, aediles, conſilium habuiſſent; neſcio an ſuaſurus fuerim, omittere potius praevalida & adulta vitia, quam hoc adſequi, ut palam fieret, quibus flagitiis impares eſſemus: ſed illi quidem officio functi ſunt, ut ceteros quoque magiſtratus ſua munia implere velim: mihi autem neque honeſtum ſilere, neque proloqui expeditum, quia non aedilis, aut praetoris, aut conſulis partes ſuſtineo: majus aliquid & excelſius a Principe poſtulatur; & cum recte factorum ſibi quiſque gratiam trahant; unius invidia ab omnibus peccatur. Quid enim primum prohibere, & priſcum ad morem recidere aggrediar? villarum ne infinita ſpatia, familiarum numerum & nationes? argenti & auri pondus? aeris, tabularumque miracula?

promiſcuas viris & feminis veſtes? atque illa feminarum propria, quîs, lapidum cauſa, pecuniae noſtrae ad externas, aut hoſtiles gentes transferuntur"?

LIV. "Nec ignoro in conviviis & circulis incuſari iſta, & modum poſci: ſed ſi quis legem ſanciat, poenas indicat: iidem illi civitatem verti, ſplendidiſſimo cuique exitium parari, neminem criminis expertem clamitabunt. Atqui, ne corporis quidem morbos veteres, & diu auctos, niſi per dura & aſpera coerceas: corruptus ſimul & corruptor, aeger & flagrans animus, haud levioribus remediis reſtinguendus eſt, quam libidinibus ardeſcit. Tot a majoribus repertae leges, tot quas divus Auguſtus tulit, illae oblivione, hae (quod flagitioſius eſt) contemptu abolitae, ſecuriorem luxum fecere: nam ſi velis quod nondum vetitum eſt; timeas, ne vetere: at ſi prohibita impune tranſcenderis, neque metus ultra, neque pudor eſt. Cur ergo olim parcimonia pollebat? quia ſibi quiſque moderabatur: quia unius Urbis cives eramus: ne irritamenta quidem eadem, intra Italiam dominantibus: externis victoriis, aliena; civilibus, etiam noſtra conſumere didicimus. Quantulum iſtud eſt, de quo

aediles admonent! Quam, si cetera respicias, in levi habendum! At hercule nemo refert, quod Italia externae opis indiget, quod vita populi Romani per incerta maris & tempestatum quotidie volvitur; ac nisi provinciarum copiae & dominis, & servitiis, & agris subvenerint, nostra nos scilicet nemora, nostraeque villae tuebuntur? Hanc, patres conscripti, curam sustinet Princeps: haec omissa, funditus rempublicam trahet. Reliquis intra animum medendum est: nos, pudor; pauperes, necessitas; divites, satias in melius mutet. Aut, si quis ex magistratibus tantam industriam ac severitatem pollicetur, ut ire obviam queat; hunc & laudo, & exonerari laborum meorum partem fateor: sin accusare vitia volunt, dein cum gloriam ejus rei adepti sunt, simultates faciunt, ac mihi relinquunt; credite, patres conscripti, me quoque non esse offensionum avidum: quas, cum graves & plerumque iniquas pro republica suscipiam; inanes & inritas, neque mihi aut vobis usui futuras, jure deprecor".

LV. Auditis Caesaris literis, remissa aedilibus talis cura; luxusque mensae, a fine Actiaci belli, ad ea arma quîs Ser. Galba rerum adeptus est, per annos centum, pro-

fusis sumptibus, exerciti, paullatim exolevere. Causas ejus mutationis quaerere libet. Dites olim familiae nobilium, aut claritudine insignes, studio magnificentiae prolabebantur: nam etiam tum plebem, socios, regna colere, & coli licitum: ut quisque opibus, domo, paratu speciosus, per nomen & clientelas inlustrior habebatur: postquam caedibus saevitum, & magnitudo famae exitio erat; ceteri ad sapientiora convertere: simul novi homines e municipiis & coloniis, atque etiam provinciis, in senatum crebro adsumpti, domesticam parcimoniam intulerunt: & quamquam fortuna, vel industria, plerique pecuniosam ad senectam pervenirent; mansit tamen prior animus. Sed praecipuus adstricti moris auctor Vespasianus fuit, antiquo ipse cultu victuque: obsequium inde in Principem, & aemulandi amor validior, quam poena ex legibus & metus. Nisi forte rebus cunctis inest quidam velut orbis, ut quemadmodum temporum vices, ita morum vertantur: nec omnia apud priores meliora, sed nostra quoque aetas multa laudis & artium, imitanda posteris tulit. Verum haec nobis majores. Certamina ex honesto maneant.

Drusus tribuniciam potestatem accipit.

LVI. Tiberius, fama moderationis parta, quod ingruentes accusatores represserat, mittit literas ad senatum, quîs "potestatem tribuniciam" Druso petebat. Id summi fastigii vocabulum Augustus reperit, ne *regis* aut *dictatoris* nomen adsumeret, ac tamen appellatione aliqua cetera imperia praemineret. M. deinde Agrippam socium ejus potestatis; quo defuncto, Tiberium Neronem delegit, ne successor in incerto foret! sic cohiberi pravas aliorum spes rebatur: simul modestiae Neronis, & suae magnitudini fidebat. Quo tunc exemplo, Tiberius Drusum summae rei admovet; cum, incolumi Germanico, integrum inter duos judicium tenuisset. Sed principio literarum veneratus deos, "ut consilia sua reipublicae prosperarent", modica de moribus adolescentis, neque in falsum aucta retulit: "esse illi conjugem & tres liberos, eamque aetatem, qua ipse quondam a divo Augusto, ad capessendum hoc munus, vocatus sit. Neque nunc propere, sed per octo annos, capto experimento, compressis seditionibus, compositis bellis, triumphalem & bis consulem, noti laboris participem, sumi".

LVII.

LVII. Praeceperant animis orationem patres, quo quaesitior adulatio fuit: nec tamen repertum, nisi "ut effigies Principum, aras deûm, templa & arcus", aliaque solita censerent: nisi quod M. Silanus ex contumelia consulatus, honorem Principibus petivit, dixitque pro sententia, "ut publicis privatisque monimentis, ad memoriam temporum, non consulum nomina praescriberentur, sed eorum, qui tribuniciam potestatem gererent". At Q. Haterius, cum "ejus diei senatusconsulta aureis literis figenda in curia" censuisset, deridiculo fuit senex foedissimae adulationis, tantum infamia usurus.

Flamen Dialis vetitus provinciam sortiri.

LVIII. Inter quae, provincia Africa Junio Blaeso prorogata, Servius Maluginensis, flamen Dialis, ut Asiam sorte haberet, postulavit; frustra vulgatum dictitans, "non licere Dialibus egredi Italia: neque aliud jus suum, quam Martialium, Quirinaliumque flaminum: porro, si hi duxissent provincias, cur Dialibus id vetitum? nulla de eo populi scita, non in libris caerimoniarum reperiri. Saepe pontifices Dialia sacra fecisse, si flamen valetudine, aut munere publico, impediretur. Sex & septuaginta annis post Cornelii Merulae

caedem, neminem suffectum; neque tamen cessavisse religiones. Quod si per tot annos possit non creari, nullo sacrorum damno; quanto facilius absuturum, ad unius anni proconsulare imperium? Privatis olim simultatibus effectum, ut a pontificibus maximis ire in provincias prohiberentur: nunc, deûm munere, summum pontificum etiam summum hominum esse, non aemulationi, non odio, aut privatis adfectionibus obnoxium".

LIX. Adversus quae cum augur Lentulus, aliique varie differerent, eo decursum est, "ut pontificis maximi sententiam opperirentur". Tiberius, dilata notione de jure flaminis, decretas ob tribuniciam Drusi potestatem caerimonias temperavit; nominatim arguens "insolentiam sententiae, aureasque literas contra patrium morem". Recitatae & Drusi epistolae, quamquam ad modestiam flexae, pro superbissimis accipiuntur: "Huc decidisse cuncta, ut ne juvenis quidem, tanto honore accepto, adiret Urbis deos, ingrederetur senatum, auspicia saltem gentile apud solum inciperet? Bellum scilicet, aut diverso terrarum distineri, litora & lacus Campaniae cum maxime peragrantem: sic imbui rectorem generis humani: id primum e paternis

consiliis discere: sane gravaretur aspectum civium senex Imperator, fessamque aetatem, & actos labores praetenderet: Druso quod, nisi ex adrogantia, impedimentum"?

Asyla Graecorùm lustrata & repurgata.

LX. Sed Tiberius, vim principatus sibi firmans, imaginem antiquitatis senatui praebebat, postulata provinciarum ad disquisitionem patrum mittendo. Crebrescebat enim Graecas per urbes licentia atque impunitas asyla statuendi. Complebantur templa pessimis servitiorum: eodem subsidio obaerati adversum creditores, suspectique capitalium criminum receptabantur. Nec ullum satis validum imperium erat coercendis seditionibus populi, flagitia hominum, ut caerimonias deùm, protegentis. Igitur placitum, ut mitterent civitates jura, atque legatos. Et quaedam, quod falso usurpaverant, sponte omisere: multae vetustis superstitionibus, aut meritis in populum Romanum fidebant. Magnaque ejus diei species fuit, quo senatus majorum beneficia, sociorum pacta, regum etiam, qui ante vim Romanam valuerant, decreta, ipsorumque numinum religiones introspexit; libero, ut quondam, quid firmaret mutaretve.

LXI. Primi omnium Ephefii adiere, memorantes: "Non, ut vulgus crederet, Dianam atque Apollinem Delo genitos: effe apud fe Cenchrium amnem, lucum Ortygiam, ubi Latonam, partu gravidam, & oleae, quae tum etiam maneat, adnifam, edidiffe ea numina: deorumque monitu facratum nemus. Atque ipfum illic Apollinem, poft interfectos Cyclopas, Jovis iram vitaviffe. Mox Liberum patrem, bello victorem, fupplicibus Amazonum, quae aram infederant, ignoviffe. Auctam hinc, conceffu Herculis, cum Lydia potiretur, caerimoniam templo: neque Perfarum ditione deminutum jus. Poft Macedonas, dein nos fervaviffe".

LXII. Proximo Magnetes, L. Scipionis & L. Sullae conftitutis nitebantur: quorum ille Antiocho, hic Mithridate, pulfis, fidem atque virtutem Magnetum decoravere, "uti Dianae Leucophryenae perfugium inviolabile foret". Aphrodifienfes pofthac, & Stratonicenfes dictatoris Caefaris, ob vetufta in partes merita, & recens divi Augufti decretum attulere. Laudati, "quod Parthorum inruptionem, nihil mutata in populum Romanum conftantia, pertuliffent". Sed Aphrodifienfium civitas, Veneris; Stratonicenfium,

Jovis & Triviae religionem tuebantur. Altius Hierocaesarienses exposuere, "Persicam apud se Dianam; delubrum, rege Cyro, dicatum": & memorabantur "Perpernae, Isaurici", multaque alia imperatorum nomina, qui non modo templo, sed duobus millibus passuum eamdem sanctitatem tribuerant. Exin Cyprii tribus delubris, quorum vetustissimum Paphiae Veneri auctor Aerias, post filius ejus, Amathus, Veneri Amathusiae, & Jovi Salàminio Teucer, Telamonis patris ira profugus, posuissent.

LXIII. Auditae aliarum quoque civitatum legationes. Quorum copia fessi patres, & quia studiis certabatur, consulibus permisere, "ut perspecto jure, & si qua iniquitas involveretur, rem integram rursum ad senatum referrent". Consules super eas civitates, quas memoravi, "apud Pergamum Aesculapii compertum asylum" retulerunt: "ceteros obscuris ob vetustatem initiis niti: nam Smyrnaeos oraculum Apollinis, cujus imperio Stratonicidi Veneri templum dicaverint: Tenios ejusdem carmen referre, quo sacrare Neptuni effigiem, aedemque jussi sint: propiora Sardianos; Alexandri victoris id donum: neque minus Milesios Dario rege

niti: ſed cultus numinum utriſque, Dianam aut Apollinem venerandi. Petere & Cretenſes, ſimulacro divi Auguſti". Factaque ſenatuſconſulta, quîs multo cum honore, modus tamen praeſcribebatur; juſſique "ipſis in templis figere aera, ſacrandam ad memoriam, neu ſpecie religionis in ambitionem delaberentur".

LXIV. Sub idem tempus Juliae Auguſtae valetudo atrox, neceſſitudinem Principi fecit feſtinati in Urbem reditus: ſincera adhuc inter matrem filiumque concordia; ſive occultis odiis. Neque enim multo ante, cum haud procul theatro Marcelli, effigiem divo Auguſto Julia dicaret, Tiberii nomen ſuo poſtſcripſerat; idque ille credebatur, ut inferius majeſtate Principis, gravi & diſſimulata offenſione abdidiſſe. Sed tum "ſupplicia Diis, ludique magni" ab ſenatu decernuntur, "quos pontifices, & augures, & quindecimviri, ſeptemviris ſimul & ſodalibus Auguſtalibus ederent". Cenſuerat L. Apronius, "ut feciales quoque iis ludis praeſiderent": contradixit Caeſar, diſtincto ſacerdotiorum jure, & repetitis exemplis: "neque enim umquam fecialibus hoc majeſtatis fuiſſe. Ideo Auguſtales adjectos, quia proprium ejus domûs

ſacerdotium eſſet, pro qua vota perſolverentur".

LXV. Exſequi ſententias haud inſtitui, niſi inſignes per honeſtum, aut notabili dedecore: quod praecipuum munus annalium reor, ne virtutes ſileantur, utque pravis dictis factiſque ex poſteritate & infamia metus ſit. Ceterum tempora illa adeo infecta, & adulatione ſordida fuere, ut non modo primores civitatis, quibus claritudo ſua obſequiis protegenda erat; ſed omnes conſulares, magna pars eorum, qui praetura functi, multique etiam pedarii ſenatores certatim exſurgerent, foedaque & nimia cenſerent. Memoriae proditur, Tiberium, quotiens curia egrederetur, Graecis verbis in hunc modum eloqui ſolitum, *o homines ad ſervitutem paratos!* Scilicet etiam illum, qui libertatem publicam nollet, tam projectae ſervientium patientiae taedebat.

C. Silanus repetundarum & majeſtatis damnatus.

LXVI. Paullatim dehinc, ab indecoris ad infeſta tranſgrediebantur. C. Silanum, proconſulem Aſiae, repetundarum a ſociis poſtulatum, Mamercus Scaurus e conſularibus, Junius Otho, praetor, Brutidius Niger

aedilis, ſimul corripiunt, objectantque "violatum Auguſti numen, ſpretam Tiberii majeſtatem". Mamercus, antiqua exempla jaciens, L. Cottam a Scipione Africano, Ser. Galbam a Catone cenſorio, P. Rutilium a M. Scauro accuſatos". Videlicet Scipio & Cato talia ulciſcebantur; aut ille Scaurus, quem proavum ſuum, opprobrium majorum Mamercus, infami opera dehoneſtabat. Junio Othoni, literarium ludum exercere, vetus ars fuit: mox Sejani potentia ſenator, obſcura initia impudentibus auſis ~~propellebat~~ proluebat. Brutidium artibus honeſtis copioſum, &, ſi rectum iter pergeret, ad clariſſima quaeque iturum, feſtinatio exſtimulabat, dum aequales, dein ſuperiores, poſtremo ſuaſmet ipſe ſpes anteire parat: quod multos etiam bonos peſſum dedit, qui, ſpretis, quae tarda cum ſecuritate, praematura vel cum exitio properant.

LXVII. Auxere numerum accuſatorum Gellius Poplicola & M. Paconius: ille quaeſtor Silani, hic legatus. Nec dubium habebatur, ſaevitiae captarumque pecuniarum teneri reum: ſed multa adgerebantur etiam inſontibus periculoſa; cum, ſuper tot ſenatores adverſos, facundiſſimis totius Aſiae,

eoque ad accuſandum delectis, reſponderet ſolus, & orandi neſcius, proprio in metu, qui exercitam quoque eloquentiam debilitat: non temperante Tiberio, quin premeret voce, vultu, eo quod ipſe creberrime interrogabat: neque refellere, aut eludere, dabatur; ac ſaepe etiam confitendum erat, ne fruſtra quaeſiviſſet. Servos quoque Silani, ut tormentis interrogarentur, actor publicus mancipio acceperat: & ne quis neceſſariorum juvaret periclitantem, majeſtatis crimina ſubdebantur, vinclum & neceſſitas ſilendi. Igitur petito paucorum dierum interjectu, defenſionem ſui deſeruit, auſis ad Caeſarem codicillis, quibus invidiam & preces miſcuerat.

LXVIII. Tiberius, quae in Silanum parabat, quo excuſatius ſub exemplo acciperentur, libellus divi Auguſti de Voleſo Meſſala, ejuſdem Aſiae proconſule, factumque in eum ſenatuſconſultum recitari jubet. Tum L. Piſonem ſententiam rogat: ille multum de "clementia Principis" praefatus, "aqua atque igni Silano interdicendum" cenſuit, "ipſumque in inſulam Gyarum relegandum". Eadem ceteri, niſi quod Cn. Lentulus "ſeparanda Silani materna bona (quippe alia pa-

rente geniti) reddendaque filio" dixit, adnuente Tiberio. At Cornelius Dolabella, dum adulationem longius sequitur, increpitis C. Silani moribus, addidit: "ne quis vita probrosus, & opertus infamià, provinciam sortiretur; idque Princeps dijùdicaret. Nam a legibus delicta puniri: quanto fore mitius in ipsos, melius in socios, provideri, ne peccaretur".

LXIX. Adversum quae disseruit Caesar: "Non quidem sibi ignara, quàe de Silano vulgabantur, sed non ex rumore statuendum: multos in provinciis contra, quam spes aut metus de illis fuerit, egisse: excitari quosdam ad meliora, magnitudine rerum; hebescere alios: neque posse Principem sua scientia cuncta complecti; neque expedire, ut ambitione aliena trahatur. Ideo leges in facta constitui, quia futura in incerto sint: sic a majoribus institutum, ut si anteissent delicta, poenae sequerentur. Ne verterent sapienter reperta, & semper placita: satis onerum Principibus, satis etiam potentiae: minui jura, quotiens gliscat potestas: nec utendum imperio, ubi legibus agi possit". Quanto rarior apud Tiberium popularitas, tanto laetioribus animis accepta. Atque ille prudens

moderandi, ſi propria ira non impelleretur, addidit, "inſulam Gyarum immitem & ſine cultu hominum eſſe: darent Juniae familiae, & viro quondam ordinis ejuſdem, ut Cytheram potius concederet: id ſororem quoque Silani, Torquatam, priſcae ſanctimoniae virginem, expetere". In hanc ſententiam facta diſceſſio.

LXX. Poſt auditi Cyrenenſes, &, accuſante Anchario Priſco, Caeſius Cordus repetundarum damnatur. L. Ennium, equitem Romanum, majeſtatis poſtulatum, "quod effigiem Principis promiſcuum ad uſum argenti vertiſſet", recipi Caeſar inter reos vetuit; palam aſpernante Ateio Capitone, quaſi per libertatem. "Non enim debere eripi patribus vim ſtatuendi, neque tantum maleficium impune habendum: ſane lentus in ſuo dolore eſſet; reipublicae injurias ne largiretur". Intellexit haec Tiberius, ut erant magis, quam ut dicebantur: perſtititque intercedere. Capito inſignitior infamia fuit, quod humani divinique juris ſciens, egregium publicum, & bonas domi artes dehoneſtaviſſet.

LXXI. Inceſſit dein religio, quonam in templo locandum foret donum, quod pro valetudine Auguſtae equites Romani voverant Equeſtri Fortunae. Nam etſi delubra ejus

deae multa in Urbe, nullum tamen tali cognomento erat: repertum eſt, aedem eſſe apud Antium, quae ſic nuncuparetur, "cunctaſque caerimonias Italicis in oppidis, templaque, & numinum effigies, juris atque imperii Romani eſſe". Ita donum apud Antium ſtatuitur. Et quando de religionibus tractabatur, dilatum nuper responſum adverſus Servium Maluginenſem, flaminem Dialem, prompſit Caeſar; recitavitque decretum pontificum: "Quotiens valetudo adverſa flaminem Dialem inceſſiſſet, ut, pontificis maximi arbitrio, pluſquam binoctium abeſſet: dum ne diebus publici ſacrificii, neu ſaepius quam bis eumdem in annum". Quae, Principe Auguſto conſtituta, ſatis oſtendebant, annuam abſentiam & provinciarum adminiſtrationem Dialibus non concedi: memorabaturque L. Metelli, pontificis maximi, exemplum, qui Aulum Poſtumium, flaminem, attinuiſſet. Ita ſors Aſiae in eum, qui conſularium Maluginenſi proximus erat, conlata.

LXXII. Iisdem diebus Lepidus ab ſenatu petivit, "ut baſilicam Paulli, Aemilia monimenta, propria pecunia firmaret ornaretque". Erat etiam tum in more publica munificentia: nec Auguſtus arcuerat Taurum, Philip-

pum, Balbum, hostiles exuvias, aut exundantes opes, ornatum ad Urbis, & posterûm gloriam conferre: quo tum exemplo Lepidus, quamquam pecuniae modicus, avitum decus recoluit. At Pompeii theatrum igne fortuito haustum, Caesar exstructurum pollicitus est, "eo quod nemo e familia restaurando sufficeret, manente tamen nomine Pompeii". Simul laudibus Sejanum extulit, "tamquam labore vigilantiaque ejus tanta vis unum intra damnum stetisset"; & censuere patres "effigiem Sejano, quae apud theatrum Pompeii locaretur". Neque multo post Caesar, cum Junium Blaesum, proconsulem Africae, triumphi insignibus attolleret, "dare id se", dixit, "honori Sejani", cujus ille avunculus erat.

Tacfarinatem Junius Blaesus proturbat & fratrem ejus capit.

LXXIII. At tamen res Blaesi dignae decore tali fuere. Nam Tacfarinas, quamquam saepius depulsus, reparatis per intima Africae auxiliis, huc adrogantiae venerat, ut legatos ad Tiberium mitteret, "sedemque" ultro "sibi atque exercitui suo" postularet, aut "bellum inexplicabile" minitaretur. Non alias magis sua populique Romani contumelia

indoluisse Caesarem ferunt, quam "quod desertor & praedo, hostium more, ageret. Ne Spartaco quidem, post tot consularium exercituum clades inultam Italiam urenti, quamquam Sertorii atque Mithridatis ingentibus bellis labaret respublica, datum, ut pacto in fidem acciperetur: nedum, pulcherrimo populi Romani fastigio, latro Tacfarinas, pace & concessione agrorum redimeretur". Dat negotium Blaeso, "ceteros quidem ad spem proliceret arma sine noxa ponendi; ipsius autem ducis quoquo modo potiretur".

LXXIV. Et recepti ea venia plerique: mox adversum artes Tacfarinatis, haud dissimili modo belligeratum. Nam quia ille, robore exercitus impar, furandi melior, plures per globos incursaret, eluderetque, & insidias simul tentaret; tres incessus, todidem agmina parantur: ex quîs Cornelius Scipio legatus praefuit, qua praedatio in Leptitanos, & suffugia Garamantum; alio latere, ne Cirtensium pagi impune traherentur, propriam manum Blaesus filius duxit: medio, cum delectis castella & munitiones idoneis locis imponens, dux ipse arcta & infensa hostibus cuncta fecerat; quia, quoquo inclinarent, pars aliqua militis Romani in ore, in latere, & saepe a tergo erat:

multique eo modo caesi, aut circumventi. Tunc tripartitum exercitum plures in manus dispergit, praeponitque centuriones virtutis expertae: nec, ut mos fuerat, acta aestate retrahit copias, aut in hibernaculis veteris provinciae componit: sed ut in limine belli, dispositis castellis, per expeditos & solitudinum gnaros, mutantem mapalia Tacfarinatem proturbat: donec, fratre ejus capto, regressus est, properantius tamen, quam ex utilitate sociorum, relictis, per quos resurgeret bellum. Sed Tiberius, pro confecto interpretatus, id quoque Blaeso tribuit, ut *imperator* a legionibus salutaretur; prisco erga duces honore, qui, bene gesta republica, gaudio & impetu victoris exercitus conclamabantur: erantque plures simul imperatores, nec super ceterorum aequalitatem: concessit quibusdam & Augustus id vocabulum; ac tunc Tiberius Blaeso postremum.

Mortes illustres & funera.

LXXV. Obiere eo anno viri inlustres, Asinius Saloninus, M. Agrippa & Pollione Asinio avis, fratre Druso insignis, Caesarique progener destinatus: & Capito Ateius, de quo memoravi, principem in civitate locum studiis civilibus adsecutus; sed avo centurione

Sulpicio, patre praetorio. Consulatum ei adceleraverat Augustus, ut Labeonem Antistium, iisdem artibus praecellentem, dignatione ejus magistratus anteiret. Namque illa aetas duo pacis decora simul tulit: sed Labeo incorrupta libertate, & ob id fama celebratior: Capitonis obsequium dominantibus magis probabatur. Illi, quod praeturam intra stetit, commendatio ex injuria; huic, quod consulatum adeptus est, odium ex invidia oriebatur.

LXXVI. Et Junia, sexagesimo quarto post Philippensem aciem anno, supremum diem explevit, Catone avunculo genita, C. Cassii uxor, M. Bruti soror. Testamentum ejus multo apud vulgum rumore fuit; quia, in magnis opibus, cum ferme cunctos proceres cum honore nominavisset, Caesarem omisit: quod civiliter acceptum: neque prohibuit quominus laudatione pro rostris, ceterisque sollemnibus funus cohonestaretur. Viginti clarissimarum familiarum imagines antelatae sunt, Manlii, Quinctii, aliaque ejusdem nobilitatis nomina: sed praefulgebant Cassius atque Brutus, eo ipso, quod effigies eorum non visebantur.

BRE-

BREVIARIUM
LIBRI QVARTI.

I. Aelii Sejani origo & mores. II. Militari & senatorio ambitu ad dominationem adſpirat. III. Qualem exercituum & reipublicae ſtatum nactus. VIII. Primas dominandi ſpes, veneno Druſo Caeſari dato, auſpicatur, conſcia uxore ejus Livia. Senatum, morte Druſi moeſtum, erigit Tiberius; patribuſque commendat, ut imperii heredes, Germanici filios. XII. Iis, matrique Agrippinae perniciem molitur Sejanus, ſcelerum ferox. XIII. Aliquot provinciarum legationes & accuſationes. Hiſtriones Italia pulſi. XV. Templum ab Aſiae civitatibus Tiberio, Liviae, & ſenatui decretum. XVI. De flamine Diali nova lex. XVII. Neronem & Druſum, Germanici filios, Diis commendatos a pontificibus queritur Tiberius. XVIII. Qua cauſa promptiſſimos Germanici amicos ſubvertit Sejanus. Alii accuſati ac damnati. XXIII. In Africa bello finem imponit Dolabella, caeſo Tacfarinate. XXVII. Mota per Italiam ſervilis belli ſemina ſtatim oppreſſa. XXVIII. Vibius Serenus a filio accuſatus. P. Suilius, Cremutius Cordus, aliique damnati. XXXVI. Cyzicenis libertas adempta. XXXVII. Tiberius ſpernit templi honorem ab Hiſpanis oblatum. XXXIX. Sejanus, nimia fortuna ſocors, Liviam ſibi uxorem petit. XLI. Matrimonii ſpe dejectus, Principem ad vitam procul Roma degendam impellit. XLIII. Legationes Graecorum de aſylorum jure. XLIV. Mors Cn. Lentuli & L. Domitii. XLV. L. Piſo in Hiſpania interficitur. XLVI. Contuſis Thracum gentibus, triumphi inſignia accipit Poppaeus Sabinus. LII. Claudia Pulchra adulterii accuſata & damnata. LIII. Agrippina maritum ſibi poſtulat, nec obtinet. LV. Undecim Aſiae urbes certant, in qua earum templum Tiberii ſtatueretur. Smyrnaei praelati. LVII. Tiberius in Campaniam ſecedit. Ibi repentino lapidum lapſu periclitantem, oppoſito corpore, periculo eximit Sejanus, ex eo major, & adverſus Germanici ſtirpem audacior. LX.

Neronem adgreditur. LXII. Apud Fidenas amphitheatri casu quinquaginta hominum millia debilitata, vel obtrita. LXIV. Romae deustus mons Caelius. LXVII. In insulam Capreas se abdit Tiberius. Sejanus apertis adversum Agrippinam & Neronem insidiis grassatur. LXVIII. Titius Sabinus ob amicitiam Germanici ipsis Calendis Januarii punitur. LXXI. Mors Juliae, Augusti neptis. LXXII. Frisii rebellant, & aegre repressi. LXXV. Agrippina, Germanici filia; Cn. Domitio nupta.

Haec sexennio fere gesta.

An. V. C.	Aer. Chr.		
DCCLXXVI.	23.	Coss.	C. Asinio Pollione, C. Antistio Vetere.
DCCLXXVII.	24.	Coss.	Sergio Cornelio Cethego, L. Visellio Varrone.
DCCLXXVIII.	25.	Coss.	M. Asinio Agrippa, Cosso Cornelio Lentulo.
DCCLXXIX.	26.	Coss.	Cn. Cornelio Lentulo Gaetulico, C. Calvisio Sabino.
DCCLXXX.	27.	Coss.	M. Licinio Crasso, L. Calpvrnio Pisone.
DCCLXXXI.	28.	Coss.	Ap. Junio Silano, P. Silio Nerva.

AN. V. C. DCCLXXVI. AER. CHR. 23.

Aelii Sejani origo & mores.

C. ASINIO, C. Antiſtio conſulibus, nonus Tiberio annus erat compoſitae reipublicae, florentis domus: (nam Germanici mortem inter proſpera ducebat) cum repente turbare fortuna coepit; ſaevire ipſe, aut ſaevientibus vires praebere. Initium & cauſa penes Aelium Sejanum, cohortibus praetoriis praefectum, cujus de potentia ſupra memoravi: nunc originem, mores, &, quo facinore dominationem raptum ierit, expediam. Genitus Vulſiniis, patre Sejo Strabone, equite Romano, & prima juventa C. Caeſarem, divi Augusti nepotem, ſectatus, non ſine rumore Apicio, diviti & prodigo, ſtuprum veno dediſſet mox Tiberium variis artibus devinxit adeo, ut obſcurum adverſum alios, ſibi uni incautum inteſtumque efficeret; non tam ſolertia, (quippe iiſdem artibus victus eſt) quam deûm ira in rem Romanam, cujus pari exitio viguit, ceciditque. Corpus illi laborum tolerans, animus audax: ſui obtegens, in alios criminator: juxta adulatio & ſuperbia; palam compoſitus pudor, intus ſumma apiſcendi

libido: ejusque causa modo largitio & luxus, saepius industria ac vigilantia, haud minus noxiae, quotiens parando regno finguntur.

Militari & senatorio ambitu ad dominationem adspirat.

II. Vim praefecturae, modicam antea, intendit, dispersas per Urbem cohortes una in castra conducendo; ut simul imperia acciperent, numeroque & robore, & visu inter se, fiducia ipsis, in ceteros metus crederetur. Praetendebat, "lascivire militem diductum: si quid subitum ingruat, majore auxilio pariter subveniri: & severius acturos, si vallum statuatur procul Urbis inlecebris". Ut perfecta sunt castra, inrepere paullatim militares animos, adeundo, appellando: simul centuriones ac tribunos ipse deligere: neque senatorio ambitu abstinebat, clientes suos honoribus aut provinciis ornando, facili Tiberio, atque ita prono, ut *socium laborum*, non modo in sermonibus, sed apud patres & populum celebraret, colique per theatra & fora effigies ejus, interque principia legionum sineret.

Qualem exercituum & reipublicae statum nactus.

III. Ceterum plena Caesarum domus, juvenis filius, nepotes adulti, moram cupitis

adferebant: &, quia vi tot ſimul corripere intutum, dolus intervalla ſcelerum poſcebat. Placuit tamen occultior via, & a Druſo incipere, in quem recenti ira ferebatur. Nam Druſus, impatiens aemuli, & animo commotior, orto forte jurgio, intenderat Sejano manus, & contra tendentis os verberaverat. Igitur cuncta tentanti promptiſſimum viſum, ad uxorem ejus Liviam convertere; quae, ſoror Germanici, formae initio aetatis indecorae, mox pulchritudine praecellebat. Hanc, ut amore incenſus, adulterio pellexit: &, poſtquam primi flagitii potitus eſt, (neque femina, amiſſa pudicitia, alia abnuerit) ad conjugii ſpem, conſortium regni, & necem mariti impulit. Atque illa, cui avunculus Auguſtus, ſocer Tiberius, ex Druſo liberi, ſeque ac majores & poſteros municipali adultero foedabat; ut, pro honeſtis & praeſentibus, flagitioſa & incerta exſpectaret. Sumitur in conſcientiam Eudemus, amicus ac medicus Liviae, ſpecie artis frequens ſecretis: pellit domo Sejanus uxorem Apicatam, ex qua tres liberos genuerat, ne pellici ſuſpectaretur. Sed magnitudo facinoris metum, prolationes, diverſa interdum conſilia adferebat.

IV. Interim anni principio Drufus, ex Germanici liberis, togam virilem fumpfit; quaeque fratri ejus Neroni decreverat fenatus, repetita: addidit orationem Caefar, multa cum laude filii fui, "quod patria benevolentia in fratris liberos foret". Nam Drufus (quamquam arduum fit, eodem loci potentiam & concordiam effe) aequus adolefcentibus, aut certe non adverfus habebatur. Exin vetus & faepe fimulatum proficifcendi in provincias confilium refertur: "multitudinem veteranorum" praetexebat Imperator, & "delectibus fupplendos exercitus; nam voluntarium militem deeffe; ac fi fuppeditet, non eadem virtute ac modeftia agere: quia plerumque inopes ac vagi fponte militiam fumant". Percenfuitque curfim numerum legionum, & quas provincias tutarentur. Quod mihi quoque exfequendum reor, quae tum Romana copia in armis, qui focii reges, quanto fit anguftius imperitatum.

V. Italiam utroque mari duae claffes, Mifenum apud & Ravennam, proximumque Galliae litus roftratae naves praefidebant, quas Actiaca victoria captas Auguftus in oppidum Forojulienfe miferat, valido cum remige. Sed praecipuum robur Rhenum

juxta, commune in Germanos Gallosque subsidium, octo legiones erant. Hispaniae, recens perdomitae, tribus habebantur. Mauros Juba rex acceperat, donum populi Romani. Cetera Africae, per duas legiones, parique numero Aegyptus: dehinc initio ab Syria usque ad flumen Euphraten, quantum ingenti terrarum sinu ambitur, quatuor legionibus coercita; accolis Ibero, Albanoque, & aliis regibus, qui magnitudine nostra proteguntur adversum externa imperia. Et Thraciam Rhoemetalces, ac liberi Cotyis; ripamque Danubii, legionum duae in Pannonia, duae in Moesia, attinebant: totidem apud Dalmatiam locatis, quae positu regionis a tergo illis, ac, si repentinum auxilium Italia posceret, haud procul accirentur: quamquam insideret Urbem proprius miles, tres urbanae, novem praetoriae cohortes, Etruria ferme Umbriaque delectae, aut vetere Latio, & coloniis antiquitus Romanis. At apud idonea provinciarum sociae triremes, alaeque, & auxilia cohortium: neque multo secus in iis virium: sed persequi incertum fuerit, cum ex usu temporis huc illuc mearent, gliscerent numero, & aliquando minuerentur.

VI. Congruens crediderim recenfere ceteras quoque reipublicae partes, quibus modis ad eam diem habitae fint; quando Tiberio mutati in deterius principatus initium ille annus attulit. Jam primum publica negotia, & privatorum maxima, apud patres tractabantur; dabaturque primoribus differere; & in adulationem lapfos, cohibebat ipfe. Mandabatque honores, nobilitatem majorum, claritudinem militiae, inluftres domi artes fpectando; ut fatis conftaret, non alios potiores fuiffe. Sua confulibus, fua praetoribus fpecies; minorum quoque magiftratuum exercita poteftas; legesque, fi majeftatis quaeftio eximeretur, bono in ufu. At frumenta, & pecuniae vectigales, cetera publicorum fructuum, focietatibus equitum Romanorum agitabantur. Res fuas Caefar fpectatiffimo cuique, quibufdam ignotis ex fama mandabat; femelque adfumpti tenebantur, prorfus fine modo, cum plerique iifdem negotiis infenefcerent. Plebes acri quidem annona fatigabatur: fed nulla in eo culpa ex Principe: quin infecunditati terrarum, aut afperis maris obviam iit, quantum impendio, diligentiaque poterat. Et ne provinciae novis oneribus turbarentur, utque

vetera, ſine avaritia aut crudelitate magiſtratuum, tolerarent, providebat: corporum verbera, ademptiones bonorum aberant.

VII. Rari per Italiam Caeſaris agri, modeſta ſervitia, intra paucos libertos domus; ac ſi quando cum privatis diſceptaret, forum & jus. Quae cuncta, non quidem comi via, ſed horridus, ac plerumque formidatus, retinebat tamen, donec morte Druſi verterentur. Nam dum ſuperfuit, manſere; quia Sejanus, incipiente adhuc potentia, bonis conſiliis noteſcere volebat; & ultor metuebatur, non occultus odii, & crebro querens, "incolumi filio, adjutorem imperii alium vocari: & quantum ſupereſſe, ut collega dicatur? Primas dominandi ſpes in arduo: ubi ſis ingreſſus, adeſſe ſtudia & miniſtros; exſtructa jam, ſponte praefecti, caſtra; datos in manum milites: cerni effigiem ejus in monimentis Cn. Pompeii: communes illi cum familia Druſorum fore nepotes: precandam poſt haec modeſtiam, ut contentus eſſet". Neque raro, neque apud paucos talia jaciebat: & ſecreta quoque ejus, corrupta uxore, prodebantur.

Primas dominandi ſpes, veneno Druſo Caeſari dato, auſpicatur, conſcia uxore ejus Livia. Senatum, morte Druſi moeſtum, erigit Tiberius, patribuſque commendat, ut imperii heredes, Germanici filios.

VIII. Igitur Sejanus maturandum ratus, deligit venenum, quo paullatim inrepente, fortuitus morbus adſimularetur: id Druſo datum per Lygdum ſpadonem, ut octo poſt annos cognitum eſt. Ceterum Tiberius per omnes valetudinis ejus dies, nullo metu, an ut firmitudinem animi oſtentaret, etiam defuncto, necdum ſepulto, curiam ingreſſus eſt: conſuleſque, ſede vulgari, per ſpeciem moeſtitiae ſedentes, honoris locique admonuit; & effuſum in lacrimas ſenatum, victo gemitu, ſimul oratione continua erexit. "Non quidem ſibi ignarum, poſſe argui, quod tam recenti dolore ſubierit oculos ſenatus: vix propinquorum adloquia tolerari, vix diem aſpici a pleriſque lugentium: neque illos imbecillitatis damnandos; ſe tamen fortiora ſolatia e complexu reipublicae petiviſſe". Miſeratuſque "Auguſtae extremam ſenectam, rudem adhuc nepotum, & vergentem aetatem ſuam, ut Germanici liberi, unica praeſentium malorum levamenta, in-

ducerentur", petivit. Egreſſi conſules firmatos adloquio adoleſcentulos, deductoſque ante Caeſarem ſtatuunt. Quibus adprehenſis, "Patres conſcripti, hos", inquit, "orbatos parente, tradidi patruo ipſorum, precatuſque ſum, quamquam eſſet illi propria ſoboles, ne ſecus quam ſuum ſanguinem foveret ac tolleret, ſibique & poſteris conformaret. Erepto Druſo, preces ad vos converto, Diiſque & patria coram obteſtor, Auguſti pronepotes, clariſſimis majoribus genitos, ſuſcipite, regite: veſtram meamque vicem explete. Hi vobis, Nero & Druſe, parentum loco: ita nati eſtis, ut bona malaque veſtra ad rempublicam pertineant".

IX. Magno ea fletu, & mox precationibus fauſtis audita; ac, ſi modum orationi poſuiſſet, miſericordia ſui gloriaque animos audientium impleverat: ad vana & totiens inriſa revolutus, "de reddenda republica; utque conſules, ſeu quis alius, regimen ſuſciperent", vero quoque & honeſto fidem dempſit. Memoriae Druſi eadem, quae in Germanicum, decernuntur; pleriſque additis, ut ferme amat poſterior adulatio. Funus imaginum pompa maxime inluſtre fuit, cum origo Juliae gentis, Aeneas, omneſque

Albanorum reges, & conditor Urbis Romulus, post Sabina nobilitas, Attus Clausus ceteraeque Claudiorum effigies, longo ordine spectarentur.

X. In tradenda morte Drusi, quae plurimis maximeque fidis auctoribus memorata sunt, retuli: sed non omiserim eorumdem temporum rumorem, validum adeo, ut nondum exolescat. "Corrupta ad scelus Livia, Sejanum Lygdi quoque spadonis animum stupro vinxisse: quod is Lygdus aetate atque forma carus domino, interque primores ministros erat: deinde, inter conscios ubi locus veneficii tempusque composita sint, eo audaciae provectum, ut verteret: & occulto indicio Drusum veneni in patrem arguens, moneret Tiberium, vitandam potionem, quae prima ei, apud filium epulanti, offerretur. Ea fraude tum senem, postquam convivium inierat, exceptum poculum Druso tradidisse; atque illo ignaro, & juveniliter hauriente, auctam suspicionem, tamquam metu & pudore, sibimet inrogaret mortem, quam patri struxerat".

XI. Haec vulgo jactata, super id, quod nullo auctore certo firmantur, prompte refutaveris. Quis enim mediocri prudentia,

tedum Tiberius, tantis rebus exercitus, inaudito filio exitium offerret, idque sua manu, & nullo ad poenitendum regressu? Quin potius ministrum veneni excruciaret, auctorem exquireret; insita denique, etiam in extraneos, cunctatione & mora, adversum unicum & nullius ante flagitii compertum, uteretur. Sed quia Sejanus facinorum omnium repertor habebatur, ex nimia caritate in eum Caesaris, & ceterorum in utrumque odio, quamvis fabulosa & immania credebantur: atrociore semper fama erga dominantium exitus. Ordo alioqui sceleris, per Apicatam Sejani proditus, tormentis Eudemi ac Lygdi patefactus est: neque quisquam scriptor tam infensus exstitit, ut Tiberio objectaret, cum omnia alia conquirerent, intenderentque. Mihi tradendi arguendique rumoris caussa fuit, ut, claro sub exemplo, falsas auditiones depellerem, peteremque ab iis, quorum in manus cura nostra venerit, ne divulgata atque incredibilia, avide accepta, veris, neque in miraculum corruptis, antehabeant.

Germanici filiis, matrique Agrippinae perniciem molitur Sejanus, scelerum ferox.

XII. Ceterum laudante filium pro rostris

Tiberio, ſenatus populuſque habitum ac voces dolentum, ſimulatione magis, quam libens induebat, domumque Germanici revireſcere occulti laetabantur. Quod principium favoris, & mater Agrippina, ſpem male tegens, perniciem adceleravere. Nam Sejanus, ubi videt mortem Druſi, inultam interfectoribus, ſine moerore publico eſſe, ferox ſcelerum, & quia prima provenerant, volutare ſecum, quonam modo Germanici liberos perverteret, quorum non dubia ſucceſſio: neque ſpargi venenum in tres poterat, egregia cuſtodum fide, & pudicitia Agrippinae impenetrabili. Igitur contumaciam ejus inſectari, vetus Auguſtae odium, recentem Liviae conſcientiam exagitare, ut "ſuperbam fecunditate, ſubnixam popularibus ſtudiis, inhiare dominationi", apud Caeſarem arguerent. Atque haec callidis criminatoribus; inter quos delegerat Julium Poſtumum, per adulterium Mutiliae Priſcae inter intimos aviae, & conſiliis ſuis peridoneum: quia Priſca, in animo Auguſtae valida, anum, ſuapte natura potentiae anxiam, inſociabilem nurui efficiebat. Agrippinae quoque proximi inliciebantur, pravis ſermonibus tumidos ſpiritus perſtimulare.

Aliquot provinciarum legationes & accusationes. Histriones Italia pulsi.

XIII. At Tiberius, nihil intermissa rerum cura, negotia pro solatiis accipiens, jus civium, preces sociorum tractabat. Factaque, auctore eo, senatusconsulta, "ut civitati Cibyraticae apud Asiam, Aegiensi apud Achaiam, motu terrae labefactis, subveniretur remissione tributi in triennium". Et Vibius Serenus, proconsul ulterioris Hispaniae, de vi publica damnatus, ob atrocitatem (morum) temporum in insulam Amorgum deportatur. Carsidius Sacerdos, reus, tamquam frumento hostem Tacfarinatem juvisset, absolvitur; ejusdemque criminis C. Gracchus. Hunc comitem exsilii, admodum infantem, pater Sempronius in insulam Cercinam tulerat. Illic adultus inter extorres, & liberalium artium nescios, mox per Africam ac Siciliam mutando sordidas merces sustentabatur: nec tamen effugit magnae fortunae pericula. Ac ni Aelius Lamia, & L. Apronius, qui Africam obtinuerant, insontem protexissent, claritudine infausti generis, & paternis adversis foret abstractus.

XIV. Is quoque annus legationes Graecarum civitatum habuit, Samiis "Junonis",

Cois "Aesculapii delubro, vetustum asyli jus ut firmaretur", petentibus. Samii decreto Amphictyonum nitebantur, quis praecipuum fuit rerum omnium judicium, qua tempestate Graeci, conditis per Asiam urbibus, ora maris potiebantur. Neque dispar apud Coos antiquitas; & accedebat meritum ex loco. Nam cives Romanos templo Aesculapii induxerant, cum, jussu regis Mithridatis, apud cunctas Asiae insulas & urbes trucidarentur. Variis dehinc & saepius irritis praetorum questibus, postremo Caesar "de immodestia histrionum" retulit: "multa ab iis in publicum seditiose, foeda per domos tentari: Oscum quondam ludicrum, levissimae apud vulgum oblectationis, eo flagitiorum & virium venisse, ut auctoritate patrum coercendum sit". Pulsi tum histriones Italia.

Templum ab Asiae civitatibus Tiberio, Liviae, & senatui decretum.

XV. Idem annus alio quoque luctu Caesarem adficit, alterum ex geminis Drusi liberis exstinguendo: neque minus morte amici. Is fuit Lucilius Longus, omnium illi tristium laetorumque socius, unusque e senatoribus Rhodii secessus comes. Ita, quamquam novo homini, censorium funus, effigiem apud fo-

rum

rum Augusti, publica pecunia patres decrevere; apud quos etiam tum cuncta tractabantur, adeo ut procurator Asiae, Lucilius Capito, accusante provincia, causam dixerit, magna cum adseveratione Principis, "non se jus, nisi in servitia & pecunias familiares, dedisse: quod si vim praetoris usurpasset, manibusque militum usus foret, spreta in eo mandata sua: audirent socios". Ita reus, cognito negotio, damnatur. Ob quam ultionem, & quia priòre anno in C. Silanum vindicatum erat, decrevere Asiae urbes "templum Tiberio matrique ejus, ac senatui". Et permissum statuere: egitque Nero grates ea causa patribus atque avo, laetas inter audientium adfectiones, qui, recenti memoria Germanici, illum aspici, illum audiri rebantur: aderantque juveni modestia, ac forma, principe viro digna, notis in eum Sejani odiis, ob periculum gratiora.

De flamine Diali nova lex.

XVI. Sub idem tempus "de flamine Diali, in locum Servii Maluginensis defuncti legendo, simul roganda nova lege", disseruit Caesar. "Nam patricios, confarreatis parentibus genitos, tres simul nominari, ex quîs unus

legeretur, vetusto more; neque adesse, ut olim, eam copiam, omissa confarreandi adsuetudine, aut inter paucos retenta: puresque ejus rei causas" adferebat; "potissimam, penes incuriam virorum feminarumque. Accedere ipsius caerimoniae difficultates, quae consulto vitarentur; & quando exiret e jure patrio, qui id flaminium apisceretur, quaeque in manum flaminis conveniret. Ita medendum senatus decreto, aut lege; sicut Augustus quaedam, ex horrida illa antiquitate, ad praesentem usum flexisset". Igitur tractatis religionibus, placitum, "instituto flaminum nihil demutari": sed lata lex, qua "flaminica Dialis sacrorum causa in potestate viri, cetera promiscuo feminarum jure ageret". Et filius Maluginensis patri suffectus. Utque glisceret dignatio sacerdotum, atque ipsis promptior animus foret ad capessendas caerimonias, decretum "Corneliae virgini", quae in locum Scantiae capiebatur, "LLS. XX; & quotiens Augusta theatrum introisset, ut sedes inter Vestalium consideret".

AN. V. C. DCCLXXVII. AER. CHR. 24.

Neronem & Drusum, Germanici filios, Diis commendatos a pontificibus queritur Tiberius.

XVII. Cornelio Cethego, Visellio Varrone consulibus, pontifices, eorumque exemplo ceteri sacerdotes, cum pro incolumitate Principis vota susciperent, Neronem quoque & Drusum iisdem Diis commendavere; non tam caritate juvenum, quam adulatione: quae moribus corruptis, perinde anceps, si nulla, & ubi nimia est. Nam Tiberius haud umquam domui Germanici mitis, tum vero "aequari adolescentes senectae suae", impatienter indoluit: accitosque pontifices percunctatus est, "num id precibus Agrippinae, aut minis tribuissent". Et illi quidem, quamquam abnuerent, modice perstricti, (etenim pars magna e propinquis ipsius, aut primores civitatis erant.) Ceterum in senatu oratione monuit in posterum, "ne quis mobiles adolescentium animos praematuris honoribus ad superbiam extolleret". Instabat quippe Sejanus, incusabatque "diductam civitatem, ut civili bello: esse, qui se partium Agrippinae vocent: ac ni resistatur, fore plures: neque aliud gliscentis discordiae remedium, quam

ſi unus alterve maxime prompti ſubverterentur".

Qua cauſa promptiſſimos Germanici amicos ſubvertit Sejanus. Alii accuſati ac damnati.

XVIII. Qua cauſa C. Silium, & Titium Sabinum, adgreditur: amicitia Germanici perniciosa utrique; Silio &, quod ingentis exercitus ſeptem per annos moderator, partiſque apud Germaniam triumphalibus, Sacroviriani belli victor, quanto majore mole procideret, plus formidinis in alios diſpergebatur. Credebant plerique auctam offenſionem ipſius intemperantia, immodice jactantis, "ſuum militem in obſequio duraviſſe, cum alii ad ſeditiones prolaberentur: neque manſurum Tiberio imperium, ſi iis quoque legionibus cupido novandi fuiſſet". Deſtrui per haec fortunam ſuam Caeſar, imparemque tanto merito rebatur. Nam beneficia eo uſque laeta ſunt, dum videntur exſolvi poſſe: ubi multum antevenere, pro gratia odium redditur.

XIX. Erat uxor Silio Soſia Galla, caritate Agrippinae inviſa Principi. Hos corripi, dilato ad tempus Sabino, placitum: immiſſuſque Varro conſul, qui "paternas

inimicitias" obtendens, odiis Sejani per dedecus ſuum gratificabatur. Precante reo, "brevem moram, dum accuſator conſulatu abiret", adverſatus eſt Caeſar: "ſolitum quippe magiſtratibus, diem privatis dicere: nec infringendum conſulis jus, cujus vigiliis niteretur, ne quod reſpublica detrimentum caperet". Proprium id Tiberio fuit, ſcelera nuper reperta priſcis verbis obtegere. Igitur multa adſeveratione, quaſi aut legibus cum Silio ageretur, aut Varro conſul, aut illud reſpublica eſſet, coguntur patres; ſilente reo, vel, ſi defenſionem coeptaret, non occultante, cujus ira premeretur. "Conſcientia belli, Sacrovir diu diſſimulatus, victoria per avaritiam foedata, & uxor Soſia" arguebantur: nec dubie repetundarum criminibus haerebant: ſed cuncta quaeſtione majeſtatis exercita; & Silius imminentem damnationem voluntario fine praevertit.

XX. Saevitum tamen in bona, non ut ſtipendiariis pecuniae redderentur, quorum nemo repetebat: ſed liberalitas Auguſti avulſa, computatis ſingillatim, quae fiſco petebantur. Ea prima Tiberio erga pecuniam alienam diligentia fuit. Soſia in exſilium pellitur Aſinii Galli ſententia, qui "partem

bonorum publicandam, pars ut liberis relinqueretur", cenſuerat. Contra M. Lepidus "quartam accuſatoribus, ſecundum neceſſitudinem legis, cetera liberis" conceſſit. Hunc ego Lepidum, temporibus illis, gravem & ſapientem virum fuiſſe comperio. Nam pleraque ab ſaevis adulationibus aliorum in melius flexit: neque tamen temperamenti egebat, cum aequabili auctoritate & gratia apud Tiberium viguerit. Unde dubitare cogor, fato & forte naſcendi, ut cetera, ita principum inclinatio in hos, offenſio in illos: an ſit aliquid in noſtris conſiliis, liceatque inter abruptam contumaciam, & deforme obſequium, pergere iter, ambitione ac periculis vacuum. At Meſſalinus Cotta, haud minus claris majoribus, ſed animo diverſus, cenſuit "cavendum ſenatuſconſulto, ut quamquam inſontes magiſtratus, & culpae alienae neſcii, provincialibus uxorum criminibus, perinde quam ſuis, plecterentur".

XXI. Actum dehinc de Calpurnio Piſone, nobili ac feroci viro. Is namque, ut retuli, "ceſſurum ſe Urbe ob factiones accuſatorum", in ſenatu clamitaverat: & ſpreta potentia Auguſtae, trahere in jus Urgulaniam, domoque Principis excire auſus erat. Quae

in praesens Tiberius civiliter habuit: sed in animo revolvente iras, etiam si impetus offensionis languerat, memoria valebat. Pisonem Q. Granius secreti sermonis incusavit, adversum majestatem habiti: adjecitque "in domo ejus venenum esse, eumque gladio accinctum introire curiam". Quod, ut atrocius vero, tramissum: ceterorum, quae multa cumulabantur, receptus est reus; neque peractus, ob mortem opportunam. Relatum & de Cassio Severo exsule, qui sordidae originis, maleficae vitae, sed orandi validus, per immodicas inimicitias, ut judicio jurati senatus Cretam amoveretur, effecerat: atque illic eadem actitando, recentia veteraque odia advertit: bonisque exutus, interdicto igni atque aqua, saxo Seriphio consenuit.

XXII. Per idem tempus Plautius Silvanus, praetor, incertis causis, Aproniam conjugem in praeceps jecit; tractusque ad Caesarem ab L. Apronio socero, turbata mente respondit, tamquam "ipse somno gravis, atque eo ignarus, & uxor sponte mortem sumpsisset". Non cunctanter Tiberius pergit in domum, visit cubiculum; in quo reluctantis & impulsae vestigia cernebantur.

Refert ad ſenatum, datiſque judicibus, Urgulania, Silvani avia, pugionem nepoti miſit. Quod perinde creditum, quaſi Principis monitu, ob amicitiam Auguſtae cum Urgulania. Reus, fruſtra tentato ferro, venas praebuit exſolvendas. Mox Numantina, prior uxor ejus, accuſata "injeciſſe carminibus & veneficiis vecordiam marito", inſons judicatur.

In Africa bello finem imponit Dolabella, caeſo Tacfarinate.

XXIII. Is demum annus populum Romanum longo adverſum Numidam Tacfarinatem bello abſolvit. Nam priores duces, ubi impetrando triumphalium inſigni ſufficere res ſuas crediderant, hoſtem omittebant: jamque tres laureatae in Urbe ſtatuae; & adhuc raptabat Africam Tacfarinas, auctus Maurorum auxiliis, qui, Ptolemaeo, Jubae filio, juventa incurioſo, libertos regios & ſervilia imperia bello mutaverant. Erat illi praedarum receptor, ac ſocius populandi, rex Garamantum; non ut cum exercitu incederet, ſed miſſis levibus copiis, quae ex longinquo in majus audiebantur: ipſaque e provincia, ut quis fortunae inops, moribus turbidus, promptius ruebant, quia

Caesar, post res a Blaeso gestas, quasi nullis jam in Africa hostibus, reportari nonam legionem jusserat: nec proconsul ejus anni P. Dolabella retinere ausus erat, jussa Principis magis, quam incerta belli, metuens.

XXIV. Igitur Tacfarinas, disperso rumore, "rem Romanam aliis quoque ab nationibus lacerari, eoque paullatim Africa decedere, ac posse reliquos circumveniri, si cuncti, quibus libertas servitio potior, incubuissent"; auget vires, positisque castris, Thubuscum oppidum circumsidet. At Dolabella, contracto quod erat militum, terrore nominis Romani, & quia Numidae peditum aciem ferre nequeunt, primo sui incessu solvit obsidium, locorumque opportuna permunivit: simul principes Musulanorum, defectionem coeptantes, securi percutit. Dein, quia pluribus adversum Tacfarinatem expeditionibus cognitum, non gravi, nec uno incursu consectandum hostem vagum; excito cum popularibus rege Ptolemaeo, quatuor agmina parat, quae legatis aut tribunis data; & praedatorias manus delecti Maurorum duxere: ipse consultor aderat omnibus.

XXV. Nec multo post adfertur, "Numidas apud castellum semirutum, ab ipsis

quondam incenſum, cui nomen Auzea, poſitis mapalibus conſediſſe; fiſos loco, quia vaſtis circum ſaltibus claudebatur". Tum expeditae cohortes alaeque, quam in partem ducerentur ignarae, cito agmine rapiuntur. Simulque coeptus dies, & concentu tubarum, ac truci clamore aderant ſemiſomnos in barbaros: praepeditis Numidarum equis, aut diverſos paſtus pererrantibus. Ab Romanis confertus pedes, diſpoſitae turmae, cuncta proelio proviſa: hoſtibus contra omnium neſciis, non arma, non ordo, non conſilium, ſed pecorum modo, trahi, occidi, capi. Infenſus miles memoria laborum, & adverſum eludentes optatae totiens pugnae, ſe quiſque ultione & ſanguine explebant. Differtur per manipulos, "Tacfarinatem omnes, notum tot proeliis, conſectentur: non, niſi duce interfecto, requiem belli fore". At ille, dejectis circum ſtipatoribus, vinctoque jam filio, & effuſis undique Romanis, ruendo in tela, captivitatem haud inulta morte effugit. Iſque finis armis impoſitus.

XXVI. Dolabellae petenti abnuit triumphalia Tiberius, Sejano tribuens, ne Blaeſi, avunculi ejus, laus obſoleſceret. Sed neque Blaeſus ideo inluſtrior, & huic negatus ho-

nor gloriam intendit. Quippe minore exercitu, insignes captivos, caedem ducis, bellique confecti famam deportarat. Sequebantur & Garamantum legati, raro in Urbe visi, quos, Tacfarinate caeso, perculsa gens, nec culpae nescia, ad satisfaciendum populo Romano miserat. Cognitis dehinc Ptolemaei per id bellum studiis, repetitus ex vetusto mos, missusque e senatoribus, qui scipionem eburnum, togam pictam, antiqua patrum munera, daret, "regemque & socium atque amicum" appellaret. I.

Mota per Italiam servilis belli semina statim oppressa.

XXVII. Eadem aestate, mota per Italiam servilis belli semina fors oppressit. Auctor tumultus T. Curtisius, quondam praetoriae cohortis miles, primo coetibus clandestinis, apud Brundisium & circumjecta oppida; mox positis propalam libellis, ad libertatem vocabat agrestia per longinquos saltus & ferocia servitia: cum, velut munere deûm, tres biremes adpulere ad usus commeantium illo mari. Et erat iisdem regionibus Curtius Lupus, quaestor, cui provincia vetere ex more Calles evenerat. Is, disposita Classiariorum copia, coeptantem cum maxime conjuratio-

nem disjecit. Miſſuſque a Caeſare propere Staius, tribunus, cum valida manu, ducem ipſum, & proximos audaciae in Urbem traxit, jam trepidam, ob multitudinem familiarum, quae gliſcebat immenſum, minore in dies plebe ingenua.

Vibius Serenus a filio accuſatus. P. Suilius, Cremutius Cordus, aliique damnati.

XXVIII. Iiſdem conſulibus, miſeriarum ac ſaevitiae exemplum atrox, reus pater, accuſator filius, (nomen utrique Vibius Serenus). In ſenatum inducti ſunt. Ab exſilio retractus, inluvieque ac ſqualore obſitus, & tum catena vinctus, perorante filio, pater. Paratus adoleſcens multis munditiis, alacri vultu. "ſtructas Principi inſidias, miſſos in Galliam concitores belli", index idem & teſtis dicebat; adnectebatque, Caecilium Cornutum, praetorium, miniſtraviſſe pecuniam": qui taedio curarum, & quia periculum pro exitio habebatur, mortem in ſe feſtinavit. At contra reus, nihil infracto animo, obverſus in filium, quatere vincula, "vocare ultores deos, ut ſibi quidem redderent exſilium, ubi procul tali more ageret; filium autem quandoque ſupplicia ſequerentur". Adſeverabatque "innocentem Cornu-

tum, & falſa exterritum: idque facile intellectu, ſi proderentur alii: non enim ſe caedem Principis, & res novas, uno ſocio cogitaſſe".

XXIX. Tum accuſator "Cn. Lentulum, & Sejum Tuberonem", nominat: magno pudore Caeſaris, cum primores civitatis, intimi ipſius amici, Lentulus ſenectutis extremae, Tubero, defecto corpore, tumultus hoſtilis & turbandae reipublicae arceſſerentur. Sed hi quidem ſtatim exempti. In patrem ex ſervis quaeſitum: & quaeſtio adverſa accuſatori fuit: qui ſcelere vecors, ſimul vulgi rumore territus, "robur & ſaxum, aut parricidarum poenas" minitantium, ceſſit Urbe: ac retractus Ravenna, exſequi accuſationem adigitur; non occultante Tiberio vetus odium adverſus exſulem Serenum. Nam poſt damnatum Libonem, miſſis ad Caeſarem literis, exprobraverat, "ſuum tantum ſtudium ſine fructu fuiſſe": addideratque quaedam contumacius, quam tutum apud aures ſuperbas & offenſioni proniores. Ea Caeſar octo poſt annos retulit, medium tempus varie arguens; etiam ſi tormenta, pervicacia ſervorum, contra eveniſſent.

XXX. Dictis dein ſententiis, "ut Serenus more majorum puniretur", quo molliret invidiam, interceſſit. Gallus Aſinius, "Gyaro aut Donuſa claudendum" cenſere: id quoque aſpernatus eſt, "egenam aquae utramque inſulam" referens, "dandoſque vitae uſus, cui vita concederetur". Ita Serenus Amorgum reportatur. Et quia Cornutus ſua manu ceciderat, actum "de praemiis accuſatorum abolendis, ſi quis majeſtatis poſtulatus ante perfectum judicium ſe ipſe vita privaviſſet": ibaturque in eam ſententiam, ni durius contraque morem ſuum palam pro accuſatoribus Caeſar, "irritas leges, rempublicam in praecipiti" conqueſtus eſſet: "ſubverterent potius jura, quam cuſtodes eorum amoverent". Sic delatores, genus hominum publico exitio repertum, & poenis quidem numquam ſatis coercitum, per praemia eliciebantur.

XXXI. His tam adſiduis, tamque moeſtis, modica laetitia interjicitur, quod C. Cominium, equitem Romanum, probroſi in ſe carminis convictum, Caeſar precibus fratris, qui ſenator erat, conceſſit. Quo magis mirum habebatur, gnarum meliorum, & quae fama clementiam ſequeretur, triſtiora malle. Neque enim ſocordia peccabat; nec

occultum est, quando ex veritate, quando adumbrata laetitia, facta imperatorum celebrentur: quin ipse compositus alias, & velut eluctantium verborum, solutius promptiusque eloquebatur, quotiens subveniret. At Suillium, quaestorem quondam Germanici, cum Italia arceretur, convictus, pecuniam ob rem judicandam cepisse, "amovendum in insulam" censuit; tanta contentione animi, ut & jurando obstringeret, "e republica id esse". Quod aspere acceptum ad praesens, mox in laudem vertit, regresso Suilio: quem vidit sequens aetas praepotentem, venalem, & Claudii Principis amicitia diu prospere, numquam bene usum. Eadem poena in Catum Firmium senatorem statuitur, tamquam falsis majestatis criminibus sororem petivisset. Catus, ut retuli, Libonem inlexerat insidiis, deinde indicio perculerat: ejus operae memor Tiberius, sed alia praetendens, exsilium deprecatus est: quominus senatu pelleretur, non obstitit.

XXXII. Pleraque eorum, quae retuli, quaeque referam, parva forsitan, & levia memoratu videri, non nescius sum: sed nemo Annales nostros cum scriptura eorum contenderit, qui veteres populi Romani res

composuere. Ingentia illi bella, expugnationes urbium, fusos captosque reges; aut, si quando ad interna praeverterent, discordias consulum adversum tribunos, agrarias frumentariasque leges, plebis & optimatium certamina, libero egressu memorabant. Nobis in arcto, & inglorius labor. Immota quippe, aut modice lacessita pax, moestae Urbis res, & Princeps proferendi imperii incuriosus erat. Non tamen sine usu fuerit, introspicere illa, primo aspectu levia, ex quîs magnarum saepe rerum motus oriuntur.

XXXIII. Nam cunctas nationes & urbes populus, aut primores, aut singuli regunt: delecta ex his & consociata reipublicae forma, laudari facilius, quam evenire; vel, si evenit, haud diuturna esse potest. Igitur ut olim, plebe valida, vel cum patres pollerent, noscenda vulgi natura, & quibus modis temperanter haberetur; senatusque & optimatium ingenia, qui maxime perdidicerant, callidi temporum & sapientes credebantur: sic converso statu, neque alia re Romana, quam si unus imperitet, haec conquiri tradique in rem fuerit: quia pauci prudentia, honesta ab deterioribus, utilia ab noxiis discernunt; plures aliorum eventis docen-

docentur. Ceterum ut profutura, ita minimum oblectationis adferunt. Nam situs gentium, varietates proeliorum, clari ducum exitus, retinent ac redintegrant legentium animum: nos saeva jussa, continuas accusationes, fallaces amicitias, perniciem innocentium, & easdem exitu causas conjungimus; obvia rerum similitudine, & satietate. Tum quod antiquis scriptoribus rarus obtrectator; neque refert cujusquam, Punicas Romanasve acies laetius extuleris: at multorum, qui, Tiberio regente, poenam vel infamiam subiere, posteri manent: utque familiae ipsae jam exstinctae sint; reperies, qui, ob similitudinem morum, aliena malefacta sibi objectari putent. Etiam gloria ac virtus infensos habet, ut nimis ex propinquo diversa arguens. Sed ad incoepta redeo.

An. v. c. dcclxxviii. Aer. chr. 25.

XXXIV. Cornelio Cosso, Asinio Agrippa Consulibus, Cremutius Cordus postulatur, novo ac tunc primum audito crimine, quod, editis annalibus, laudatoque M. Bruto, C. Cassium *Romanorum ultimum* dixisset. Accusabant Satrius Secundus & Pinarius Natta, Sejani clientes: id perniciabile reo, & Caesar

truci vultu defenſionem accipiens: quam Cremutius, relinquendae vitae certus, in hunc modum exorſus eſt: "Verba mea, patres conſcripti, arguuntur: adeo factorum innocens ſum. Sed neque haec in Principem, aut Principis parentem, quos lex majeſtatis amplectitur. Brutum & Caſſium laudaviſſe dicor; quorum res geſtas cum plurimi compoſuerint, nemo ſine honore memoravit." Titus Livius, eloquentiae ac fidei praeclarus in primis, Cn. Pompeium tantis laudibus tulit, ut *Pompeianum* eum Auguſtus appellaret: neque id amicitiae eorum offecit. Scipionem, Afranium, hunc ipſum Caſſium, hunc Brutum, nuſquam *latrones & parricidas*, quae nunc vocabula imponuntur, ſaepe ut inſignes viros nominat. Aſinii Pollionis ſcripta egregiam eorumdem memoriam tradunt. Meſſala Corvinus *imperatorem ſuum Caſſium* praedicabat: & uterque opibuſque atque honoribus perviguere. Marci Ciceronis libro, quo Catonem coelo aequavit, quid aliud dictator Caeſar, quam reſcripta oratione, velut apud judices, reſpondit? Antonii epiſtolae, Bruti conciones, falſa quidem in Auguſtum probra, ſed multa cum acerbitate habent: carmina Bibaculi & Catulli, referta

contumeliis Caesarum, leguntur. Sed ipse divus Julius, ipse divus Augustus, & tulere ista, & reliquere; haud facile dixerim, moderatione magis, an sapientia: namque spreta exolescunt: si irascare, adgnita videntur".

XXXV. "Non attingo Graecos, quorum non modo libertas, etiam libido impunita: aut si quis advertit, dictis dicta ultus est. Sed maxime solutum, & sine obtrectatore fuit, prodere de iis, quos mors odio aut gratiae exemisset. Num cum armatis Cassio & Bruto, ac Philippenses campos obtinentibus, belli civilis causa, populum per conciones incendo? An illi quidem, sexagesimum ante annum perempti, quo modo imaginibus suis noscuntur, quas ne victor quidem abolevit, sic partem memoriae apud scriptores retinent? Suum cuique decus posteritas rependit: nec deerunt, si damnatio ingruit, qui non modo Cassii & Bruti, sed etiam mei meminerint". Egressus dein senatu, vitam abstinentia finivit. Libros per aediles cremandos censuere patres, sed manserunt occultati, & editi. Quo magis socordiam eorum inridere libet, qui praesenti potentia credunt exstingui posse etiam sequentis aevi memoriam. Nam contra, punitis ingeniis,

glifcit auctoritas: neque aliud externi reges, aut qui eadem faevitia ufi funt, nifi dedecus fibi, atque illis gloriam peperere.

Cyzicenis libertas adempta.

XXXVI. Ceterum poftulandis reis tam continuus annus fuit, ut feriarum Latinarum diebus, praefectum Urbis, Drufum, aufpicandi gratia tribunal ingreffum, adierit Calpurnius Salvianus in Sex. Marium: quod a Caefare palam increpitum, caufa exfilii Salviano fuit. Objecta publice Cyzicenis "incuria caerimoniarum divi Augufti", additis "violentiae criminibus adverfum cives Romanos": & amifere libertatem, quam bello Mithridatis meruerant circumfeffi, nec minus fua conftantia, quam praefidio Luculli, pulfo rege. At Fonteius Capito, qui proconful Afiam curaverat, abfolvitur, comperto ficta in eum crimina per Vibium Serenum: neque tamen id Sereno noxae fuit, quem odium publicum tutiorem faciebat: nam ut quis diftrictior accufator, velut facrofanctus erat: leves, ignobiles, poenis adficiebantur.

Tiberius fpernit templi honorem ab Hifpanis oblatum.

XXXVII. Per idem tempus Hifpania

ulterior, missis ad senatum legatis, oravit, "ut exemplo Asiae delubrum Tiberio matrique ejus exstrueret": qua occasione Caesar, validus alioqui spernendis honoribus, & respondendum ratus iis, quorum rumore arguebatur "in ambitionem flexisse", hujuscemodi orationem coepit. "Scio, patres conscripti, constantiam meam a plerisque desideratam, quod Asiae civitatibus, nuper idem istud petentibus, non sim adversatus: ergo & prioris silentii defensionem, & quid in futurum statuerim, simul aperiam. Cum divus Augustus, sibi atque urbi Romae templum apud Pergamum sisti non prohibuisset; qui omnia facta dictaque ejus vice legis observem, placitum jam exemplum promptius secutus sum, quia cultui meo veneratio senatus adjungebatur. Ceterum ut semel recepisse, veniam habuerit; ita per omnes provincias effigie numinum sacrari, ambitiosum, superbum: & vanescet Augusti honor, si promiscuis adulationibus vulgatur".

XXXVIII. "Ego me, patres conscripti, mortalem esse, & hominum officia fungi, satisque habere, si locum principem impleam, & vos testor, & meminisse posteros volo: qui satis superque memoriae meae tribuent, ut

majoribus meis dignum, rerum veſtrarum providum, conſtantem in periculis, offenſionum pro utilitate publica non pavidum, credant. Haec mihi in animis veſtris templa, hae pulcherrimae effigies, & manſurae: nam quae ſaxo ſtruuntur, ſi judicium poſterorum in odium vertit, pro ſepulchris ſpernuntur. Proinde ſocios, cives, & deos ipſos precor: hos, ut mihi, ad finem uſque vitae, *quietam* & intelligentem humani divinique juris mentem duint; illos, ut quandoque conceſſero, cum laude & bonis recordationibus, facta atque famam nominis mei proſequantur". Perſtititque poſthac, ſecretis etiam *ſermonibus*, aſpernari talem ſui cultum: quod alii "modeſtiam", multi, "quia diffideret", quidam, "ut degeneris animi", interpretabantur. "Optumos quippe mortalium altiſſima cupere. Sic Herculem & Liberum apud Graecos, Quirinum apud nos, deûm numero additos. Melius Auguſtum, qui ſperaverit. Cetera Principibus ſtatim adeſſe: unum inſatiabiliter parandum, proſperam ſui memoriam: nam contemptu famae, *contemni* virtutes".

Sejanus, nimia fortuna socors, Liviam sibi uxorem petit.

XXXIX. At Sejanus nimia fortuna socors, & muliebri insuper cupidine incensus, promissum matrimonium flagitante Livia, componit ad Caesarem codicillos. Moris quippe tum erat, quamquam praesentem, scripto adire. Ejus talis forma fuit": Benevolentia patris Augusti, & mox pluribus Tiberii judiciis, ita insuevisse, ut spes votaque sua non prius ad deos, quam ad Principum aures conferret. Neque fulgorem honorum umquam precatum: excubias ac labores, ut unum e militibus, pro incolumitate Imperatoris malle. Attamen, quod pulcherrimum, adeptum, ut conjunctione Caesaris dignus crederetur: hinc initium spei. Et quoniam audiverit, Augustum, in conlocanda filia, nonnihil etiam de equitibus Romanis consultavisse: ita, si maritus Liviae quaereretur, haberet in animo amicum, sola necessitudinis gloria usurum. Non enim exuere imposita munia: satis aestimare, firmari domum adversum iniquas Agrippinae offensiones; idque liberorum causa. Nam sibi mul um superque vitae fore, quod tali cum Principe explevisset".

XL. Ad ea Tiberius, laudata pietate Sejani, suisque in eum beneficiis modice percursis, cum tempus, tamquam ad integram consultationem, petivisset, adjunxit: "Ceteris mortalibus in eo stare consilia, quid sibi conducere putent: Principum diversam esse sortem, quibus praecipua rerum ad famam dirigenda: ideo se non illuc decurrere, quod promptum rescriptu: posse ipsam Liviam statuere, nubendum post Drusum, an in penatibus iisdem tolerandum haberet: esse illi matrem & aviam, propiora consilia: simplicius acturum: de inimicitiis primum Agrippinae, quas longe acrius arsuras, si matrimonium Liviae, velut in partes, domum Caesarum distraxisset: sic quoque erumpere aemulationem feminarum, eaque discordia nepotes suos convelli: quid si intendatur certamen, tali conjugio? Falleris enim, Sejane, si te mansurum in eodem ordine putas, & Liviam, quae C. Caesari, mox Druso nupta fuerit, ea mente acturam, ut cum equite Romano senescat. Ego ut sinam, credisne passuros, qui fratrem ejus, qui patrem majoresque nostros, in summis imperiis videre? Vis tu quidem istum intra locum sistere: sed illi magistratus & primores, qui, te invito,

perrumpunt, omnibusque de rebus consulunt, excessisse jam pridem equestre fastigium, longeque anteisse patris mei amicitias, non occulti ferunt, perque invidiam tui me quoque incusant. At enim Augustus filiam suam equiti Romano tradere meditatus est. Mirum hercule, si, cum in omnes curas distraheretur, immensumque attolli provideret, quem conjunctione tali super alios extulisset, C. Proculeium, & quosdam in sermonibus habuit, insigni tranquillitate vitae, nullis reipublicae negotiis permixtos. Sed si dubitatione Augusti movemur; quanto validius est, quod M. Agrippae, mox mihi conlocavit? Atque ego haec, pro amicitia, non occultavi: ceterum neque tuis, neque Liviae destinatis adversabor. Ipse quid intra animum volutaverim, quibus adhuc necessitudinibus immiscere te mihi parem, omittam ad praesens referre: id tantum aperiam, nihil esse tam excelsum, quod non virtutes istae, tuusque in me animus mereantur; datoque tempore, vel in senatu, vel in concione non reticebo".

Matrimonii spe dejectus, Principem ad vitam procul Roma degendam impellit.

XLI. Rursum Sejanus, non jam de ma-

trimonio, ſed altius metuens, "tacita ſuſpicionum, vulgi rumorem, ingruentem invidiam" deprecatur. Ac ne adſiduos in domum coetus arcendo, infringeret potentiam, aut receptando, facultatem criminantibus praeberet; huc flexit, ut Tiberium ad vitam, procul Roma, amoenis locis degendam, impelleret. Multa quippe providebat: ſua in manu aditus, literarumque magna ex parte ſe arbitrum fore, cum per milites commearent: mox Caeſarem, vergente jam ſenecta, ſecretoque loci mollitum, munia imperii facilius tramiſſurum: & minui ſibi invidiam, adempta ſalutantum turba; ſublatiſque inanibus, vera potentia augere. Igitur paullatim negotia Urbis, populi adcurſus, multitudinem adfluentium increpat, extollens laudibus "quietem & ſolitudinem: quîs abeſſe taedia & offenſiones, ac praecipua rerum maxime agitari".

XLII. Ac forte habita per illos dies de Votieno Montano, celebris ingenii viro, cognitio cunctantem jam Tiberium perpulit, ut vitandos crederet patrum coetus voceſque, quae plerumque verae & graves coram ingerebantur. Nam, poſtulato Votieno, "ob contumelias in Caeſarem dictas", teſtis

Aemilius, e militaribus viris, dum ſtudio probandi cuncta refert, &, quamquam inter obſtrepentes, magna adſeveratione nititur, audivit Tiberius probra, quîs per occultum lacerabatur: adeoque perculſus eſt, ut "ſe vel ſtatim, vel in cognitione purgaturum" clamitaret; precibuſque proximorum, adulatione omnium, aegre componeret animum. Et Votienus quidem majeſtatis poenis adfectus eſt. Caeſar objectam ſibi adverſus reos inclementiam eo pervicacius amplexus, Aquiliam, adulterii delatam cum Vario Ligure, quamquam Lentulus Gaetulicus, conſul deſignatus, lege Julia damnaſſet, exſilio punivit: Apidiumque Merulam, "quod in acta divi Auguſti non juraverat", albo ſenatorio eraſit.

Legationes Graecorum de aſylorum jure.

XLIII. Auditae dehinc Lacedaemoniorum & Meſſeniorum legationes; de jure templi Dianae Limnatidis, "quod ſuis a majoribus, ſuaque in terra dicatum", Lacedaemonii firmabant annalium memoria, vatumque carminibus: "ſed Macedonis Philippi, cum quo bellaſſent, armis ademptum, ac poſt C. Caeſaris & M. Antonii ſententia redditum". Contra Meſſenii, "veterem inter Herculis poſte-

ros divisionem Peloponnesi" protulere, "suoque regi Dentheliatem agrum, in quo id delubrum, cessisse: monimentaque ejus rei sculpta saxis & aere prisco manere. Quod si vatum, annalium ad testimonia vocentur, plures sibi ac locupletiores esse: neque Philippum potentia, sed ex vero statuisse: idem regis Antigoni, idem imperatoris Mummii judicium: sic Milesios, permisso publice arbitrio, postremo Atidium Geminum, praetorem Achaiae, decrevisse". Ita secundum Messenios datum. Et Segestani, "aedem Veneris, montem apud Erycem, vetustate dilapsam, restaurari" postulavere: nota memorantes de origine ejus, & laeta Tiberio. Suscepit curam libens, ut consanguineus. Tunc tractatae Massiliensium preces, probatumque P. Rutilii exemplum. Namque eum, legibus pulsum, civem sibi Smyrnaei addiderant: quo jure Vulcatius Moschus, exsul, in Massilienses receptus, bona sua reipublicae eorum, ut patriae, reliquerat.

Mors Cn. Lentuli & L. Domitii.

XLIV. Obiere eo anno viri nobiles, Cn. Lentulus, & L. Domitius. Lentulo, super consulatum & triumphalia de Gaetulis, gloriae fuerat bene tolerata paupertas, dein

magnae opes innocenter paratae & modeste habitae. Domitium decoravit pater, civili bello maris potens, donec Antonii partibus, mox Caesaris misceretur. Avus, Pharsalica acie, pro optimatibus ceciderat: ipse electus, cui minor Antonia, Octavia genita, in matrimonium daretur. Post exercitu flumen Albim transcendit; longius penetrata Germania, quam quisquam priorum: easque ob res insignia triumphi adeptus est. Obiit & L. Antonius, multa claritudine generis, sed improspera. Nam patre ejus, Julo Antonio, ob adulterium Juliae morte punito, hunc admodum adolescentulum, sororis nepotem, seposuit Augustus in civitatem Massiliensem, ubi specie studiorum nomen exsilii tegeretur. Habitus tamen supremis honor: ossaque tumulo Octaviorum inlata, per decretum senatus.

L. Piso in Hispania interficitur.

XLV. Iisdem consulibus, facinus atrox, in citeriore Hispania, admissum a quodam agreste, nationis Termestinae. Is praetorem provinciae, L. Pisonem, pace incuriosum, ex improviso in itinere adortus, uno vulnere in mortem adfecit: ac pernicitate equi profugus, postquam saltuosos locos attigerat,

dimiſſo equo, per dirupta & avia ſequentes fruſtratus eſt: neque diu fefellit. Nam prehenſo ductoque per proximos pagos equo, cujus foret cognitum: & repertus, cum tormentis edere conſcios adigeretur, voce magna, ſermone patrio, "fruſtra ſe interrogari" clamitavit: "adſiſterent ſocii ac ſpectarent: nullam vim tantam doloris fore, ut veritatem eliceret". Idemque cum poſtero ad quaeſitionem retraheretur, eo niſu proripuit ſe cuſtodibus, ſaxoque caput adflixit, ut ſtatim exanimaretur. Sed Piſo Termeſtinorum dolo caeſus habetur: qui pecunias, e publico interceptas, acrius, quam ut tolerarent barbari, cogebat.

AN. V. C. DCCLXXIX. AER. CHR. 26.

Contuſis Thracum gentibus, triumphi inſignia accipit Poppaeus Sabinus.

XLVI. Lentulo Gaetulico, C. Calviſio conſulibus, decreta triumphi inſignia Poppaeo Sabino, contuſis Thracum gentibus, qui montium editis, inculti, atque eo ferocius agitabant. Cauſa motus, ſuper hominum ingenium, quod pati delectus, & validiſſimum quemque militiae noſtrae dare aſpernabantur; ne regibus quidem parere, niſi ex libidine, ſoliti; aut, ſi mitterent auxilia, ſuos ductores

praeficere, nec nisi adversum accolas belligerare. Ac tum rumor incesserat, fore, ut disjecti, aliisque nationibus permixti, diversas in terras traherentur. Sed antequam arma inciperent, misere legatos, "amicitiam, obsequiumque" memoraturos; "& mansura haec, si nullo novo onere tentarentur. Sin ut victis servitium indiceretur; esse sibi ferrum & juventutem, & promptum libertati, aut ad mortem animum". Simul castella rupibus indita, conlatosque illuc parentes & conjuges ostentabant, "bellumque impeditum, arduum, cruentum", minitabantur.

XLVII. At Sabinus (donec exercitus in unum conduceret, datis mitibus responsis) postquam Pomponius Labeo e Moesia cum legione, rex Rhoemetalces cum auxiliis popularium, qui fidem non mutaverant, venere, addita praesenti copia, ad hostem pergit, compositum jam per angustias saltuum: quidam audentius apertis in collibus visebantur: quos dux Romanus, acie suggressus, haud aegre pepulit, sanguine barbarorum modico, ob propinqua suffugia. Mox castris in loco communitis, valida manu montem occupat, angustum, & aequali dorso continuum usque ad proximum castellum, quod magna vis

armata, aut incondita, tuebatur: ſimul in ferociſſimos, qui ante vallum, more gentis, cum carminibus & tripudiis perſultabant, mittit delectos ſagittariorum. Ii dum eminus graſſabantur, crebra & inulta vulnera fecere; propius incedentes, eruptione ſubita turbati ſunt, receptique ſubſidio Sugambrae cohortis, quam Romanus promptam ad pericula, nec minus cantuum & armorum tumultu trucem, haud procul inſtruxerat.

XLVIII. Tranſlata dehinc caſtra hoſtem propter, relictis apud priora munimenta Thracibus, quos nobis adfuiſſe memoravi: iiſque permiſſum "vaſtare, urere, trahere praedas, dum populatio lucem intra ſiſteretur, noctemque in caſtris tutam & vigilem capeſſerent". Id primo ſervatum: mox verſi in luxum, & raptis opulenti, omittere ſtationes, laſcivia epularum, aut ſomno & vino procumbere. Igitur hoſtes, incuria eorum comperta, duo agmina parant: quorum altero populatores invaderentur; alii caſtra Romana adpugnarent, non ſpe capiendi, ſed ut clamore, telis, ſuo quiſque periculo intentus, ſonorem alterius proelii non acciperet: tenebrae inſuper delectae, augendam ad formidinem. Sed qui vallum legionum ten-

tabant,

tabant, facile pelluntur. Thracum auxilia, repentino incurſu territa, cum pars munitionibus adjacerent, plures extra palarentur, tanto infenſius caeſi, quanto "perfugae & proditores, ferre arma ad ſuum patriaeque ſervitium", incuſabantur.

XLIX. Poſtera die Sabinus exercitum aequo loco oſtendit, ſi barbari, ſucceſſu noctis alacres, proelium auderent: & poſtquam caſtello, aut conjunctis tumulis non degrediebantur, obſidium coepit per praeſidia, quae opportune jam muniebat: dein foſſam loricamque contexens, quatuor millia paſſuum ambitu amplexus eſt. Tum paullatim, ut aquam pabulumque eriperet, contrahere clauſtra, arctaque circumdare: & ſtruebatur agger, unde ſaxa, haſtae, ignes propinquum jam in hoſtem jacerentur. Sed nihil aeque, quam ſitis, fatigabat, cum ingens multitudo bellatorum, imbellium, uno reliquo fonte uterentur. Simul equi, armenta, ut mos barbaris, juxta clauſa, egeſtate pabuli exanimari: adjacere corpora hominum, quos vulnera, quos ſitis peremerat: pollui cuncta ſanie, odore, contactu. Rebuſque turbatis malum extremum diſcordia acceſſit; his deditionem, aliis mortem,

& mutuos inter se ictus parantibus. Et erant, qui "non inultum exitium, sed eruptionem" suaderent: neque ignobiles, quamvis diversi sententiis.

L. Verum e ducibus, Dinis, provectus senecta, & longo usu vim atque clementiam Romanam edoctus, "ponenda arma, unum adflictis id remedium", differebat; primusque se cum conjuge & liberis victori permisit: secuti aetate aut sexu imbecilli, & quibus major vitae, quam gloriae, cupido. At juventus Tarsam inter & Turesim distrahebatur: utrique destinatum cum libertate occidere: sed Tarsa "properum finem, abrumpendas pariter spes ac metus" clamitans, dedit exemplum, demisso in pectus ferro: nec defuere, qui eodem modo oppeterent. Turesis sua cum manu noctem opperitur, haud nescio duce nostro. Igitur firmatae stationes densioribus globis: & ingruebat nox nimbo atrox, hostisque clamore turbido, modo per vastum silentium, incertos obsessores effecerat: cum Sabinus circumire, hortari, "ne ad ambigua sonitus, aut simulationem quietis, casum insidiantibus aperirent, sed sua quisque munia servarent immoti, telisque non in falsum jactis".

LI. Interea barbari catervis decurrentes, nunc in vallum manualia ſaxa, praeuſtas ſudes, deciſa robora jacere: nunc virgultis, & cratibus, & corporibus exanimis, complere foſſas: quidam, pontes & ſcalas ante fabricati, inferre propugnaculis, eaque prenſare, detrahere, & adverſus reſiſtentes cominus niti. Miles contra deturbare telis, pellere umbonibus, muralia pila, congeſtas lapidum moles provolvere. His partae victoriae ſpes, &, ſi cedant, inſignitius flagitium; illis extrema jam ſalus, & adſiſtentes plerisque matres & conjuges, earumque lamenta addunt animos. Nox aliis in audaciam, aliis ad formidinem opportuna; incerti ictus, vulnera improviſa; ſuorum atque hoſtium ignoratio; & montis anfractu repercuſſae, velut a tergo, voces, adeo cuncta miſcuerant, ut quaedam munimenta Romani, quaſi perrupta, omiſerint. Neque tamen pervaſere hoſtes, niſi admodum pauci: ceteros, deleto promptiſſimo quoque aut ſaucio, adpetente jam luce, truſere in ſumma caſtelli: ubi tandem coacta deditio, & proxima ſponte vicorum recepta: reliquis, quo minus vi aut obſidio ſubigerentur, praematura montis Haemi & ſaeva hiems ſubvenit.

Claudia Pulchra adulterii accusata & damnata.

LII. At Romae, commota Principis domo, ut series futuri in Agrippinam exitii inciperet, Claudia Pulchra, sobrina ejus, postulatur, accusante Domitio Afro. Is recens praetura, modicus dignationis, & quoquo facinore properus clarescere, "crimen impudicitiae, adulterum Furnium, veneficia in Principem & devotiones" objectabat. Agrippina, semper atrox, tum & periculo propinquae accensa, pergit ad Tiberium, ac forte sacrificantem patri reperit: quo initio invidiae, "non ejusdem", ait, "mactare divo Augusto victimas, & posteros ejus insectari: non in effigies mutas divinum spiritum transfusum; sed imaginem veram, coelesti sanguine ortam, intelligere discrimen, suscipere sordes. Frustra Pulchram praescribi, cui sola exitii causa sit, quod Agrippinam stulte prorsus ad cultum delegerit, oblita Sosiae ob eadem adflictae". Audita haec raram occulti pectoris vocem elicuere, correptamque Graeco versu admonuit: non *ideo laedi, quia non regnaret*. Pulchra & Furnius damnantur. Afer, primoribus oratorum additus, divulgato ingenio, & secuta adseveratione Caesa-

ris, qua "suo jure disertum" eum appellavit: mox capessendis accusationibus, aut reos tutando, prosperiore eloquentiae quam morum fama fuit: nisi quod aetas extrema multum etiam eloquentiae dempsit, dum fessa mente retinet silentii impatientiam.

Agrippina maritum sibi postulat, nec obtinet.

LIII. At Agrippina, pervicax irae, & morbo corporis implicata, cum viseret eam Caesar, profusis diu ac per silentium lacrimis, mox invidiam & preces orditur: "subveniret solitudini, daret maritum: habilem adhuc juventam sibi; neque aliud probis, quam ex matrimonio, solatium: esse in civitate, qui Germanici conjugem, ac liberos ejus recipere dignarentur". Sed Caesar, non ignarus, quantum ex republica peteretur; ne tamen offensionis aut metus manifestus foret, sine responso, quamquam instantem, reliquit. Id ego a scriptoribus annalium non traditum, reperi in commentariis Agrippinae, filiae: quae, Neronis Principis mater, vitam suam & casus suorum posteris memoravit.

LIV. Ceterum Sejanus moerentem & improvidam altius perculit: immissis, qui per

ſpeciem amicitiae monerent, "paratum ei venenum, vitandas ſoceri epulas". Atque illa, ſimulationem neſcia, cum propter diſcumberet, non vultu aut ſermone flecti, nullos attingere cibos; donec advertit Tiberius, forte, an quia audiverat? idque quo acrius experiretur, poma, ut erant adpoſita, laudans, nurui ſua manu tradidit. Aucta ex eo ſuſpicio Agrippinae, & intacta ore, ſervis tramiſit: nec tamen Tiberii vox coram ſecuta, ſed obverſus ad matrem, "non mirum", ait, "ſi quid ſeverius in eam ſtatuiſſet, a qua veneficii inſimularetur". Inde rumor, "parari exitium: neque id Imperatorem palam audere, ſecretum ad perpetrandum quaeri".

Undecim Aſiae urbes certant, in qua earum templum Tiberii ſtatueretur. Smyrnaei praelati.

LV. Sed Caeſar, quo famam averteret, adeſſe frequens ſenatui, legatoſque Aſiae, ambigentes, "quanam in civitate templum ſtatueretur", plures per dies audivit. Undecim urbes certabant, pari ambitione, viribus diverſae: neque multum inter ſe diſtantia memorabant, "de vetuſtate generis, ſtudio in populum Romanum, per bella Perſi

& Ariſtonici aliorumque regum". Verum Hypaepeni, Trallianique, Laodicenis & Magnetibus ſimul, tramiſſi, ut parum validi. Ne Ilienſes quidem, cum "parentem urbis Romae Troiam" referrent, niſi antiquitatis gloria, pollebant. Paullum addubitatum, quod Halicarnaſſii "mille & ducentos per annos nullo motu terrae nutaviſſe ſedes ſuas, vivoque in ſaxo fundamenta templi" adſeveraverant. Pergamenos (eo ipſo nitebantur) aede Auguſto ibi ſita, ſatis adeptos creditum. Epheſii, Mileſiique, hi Apollinis, illi Dianae caerimonia occupaviſſe civitates viſi. Ita Sardianos inter, Smyrnaeoſque deliberatum. Sardiani decretum Etruriae recitavere, ut conſanguinei: nam "Tyrrhenum Lydumque, Atye rege genitos, ob multitudinem diviſiſſe gentem: Lydum patriis in terris reſediſſe; Tyrrheno datum, novas ut conderet ſedes. Et ducum e nominibus indita vocabula, illis per Aſiam, his in Italia: auctamque adhuc Lydorum opulentiam, miſſis in Graeciam populis, cui mox a Pelope nomen": ſimul "literas imperatorum, & icta nobiſcum foedera bello Macedonum, ubertatemque fluminum ſuorum, temperiem coeli, ac dites circum terras" memorabant.

LVI. At Smyrnaei, repetita vetuſtate, "ſeu Tantalus, Jove ortus, illos, ſive Theſeus, divina & ipſe ſtirpe, ſive una Amazonum condidiſſet", tranſcendere ad ea, quîs maxime fidebant, in populum Romanum officiis, miſſa navali copia, non modo externa ad bella, ſed quae in Italia tolerabantur: "ſeque primos templum urbis Romae ſtatuiſſe, M. Porcio conſule; magnis quidem jam Romani populi rebus, nondum tamen ad ſummum elatis; ſtante adhuc Punica urbe, & validis per Aſiam regibus". Simul "L. Sullam teſtem" adferebant, "graviſſimo in diſcrimine exercitus, ob aſperitatem hiemis, & penuriam veſtis, cum id Smyrnam in concionem nuntiatum foret, omnes, qui adſtabant, detraxiſſe corpori tegmina, noſtriſque legionibus miſiſſe". Ita rogati ſententiam patres, Smyrnaeos praetulere: cenſuitque Vibius Marſus, "ut M. Lepido, cui ea provincia obvenerat, ſuper numerum legaretur, qui templi curam ſuſciperet": & quia Lepidus ipſe deligere per modeſtiam abnuebat, Valerius Naſo, e praetoriis, ſorte miſſus eſt.

Tiberius in Campaniam secedit. Ibi repentino lapidum lapsu periclitantem, opposito corpore, periculo eximit Sejanus, ex eo major, & adversus Germanici stirpem audacior.

LVII. Inter quae, diu meditato, prolatoque saepius consilio, tandem Caesar ilt Campaniam, specie dedicandi templa apud Capuam Jovi, apud Nolam Augusto, sed certus procul Urbe degere. Causam abscessus, quamquam secutus plurimos auctorum, ad Sejani artes retuli: quia tamen, caede ejus patrata, sex postea annos pari secreto conjunxit, plerumque permoveor, num ad ipsum referri verius sit, saevitiam ac libidinem, cum factis promeret, locis occultantem. Erant, qui crederent, in senectute corporis quoque habitum pudori fuisse: quippe illi praegracilis & incurva proceritas, nudus capillo vertex, ulcerosa facies, ac plerumque medicaminibus interstincta: & Rhodi secreto, vitare coetus, recondere voluptates insuerat. Traditur etiam, matris impotentia extrusum, quam dominationis sociam aspernabatur, neque depellere poterat, cum dominationem ipsam donum ejus accepisset. Nam dubitaverat Augustus, Germanicum, so-

roris nepotem, & cunctis laudatum, rei Romanae imponere: sed precibus uxoris evictus, Tiberio Germanicum, sibi Tiberium adscivit. Idque Augusta exprobrabat, reposcebat.

LVIII. Profectio arcto comitatu fuit: unus senator, consulatu functus, Cocceius Nerva, cui legum peritia; eques Romanus, praeter Sejanum, ex inlustribus, Curtius Atticus: ceteri liberalibus studiis praediti, ferme Graeci, quorum sermonibus levaretur. Ferebant periti coelestium, "iis motibus siderum excessisse Roma Tiberium, ut reditus illi negaretur": unde exitii causa multis fuit, properum finem vitae conjectantibus, vulgantibusque: neque enim tam incredibilem casum providebant, ut undecim per annos libens patria careret. Mox patuit breve confinium artis & falsi; veraque quam obscuris tegerentur: nam in Urbem non regressurum, haud forte dictum: ceterorum nescii egere, cum propinquo rure, aut litore, & saepe moenia Urbis adsidens, extremam senectam compleverit.

LIX. Ac forte illis diebus oblatum Caesari anceps periculum, auxit vana rumoris: praebuitque ipsi materiem, cur amicitiae constantiaeque Sejani magis fideret. Vesce-

bantur in villa, cui vocabulum *Speluncae*, mare Amuclanum inter Fundanosque montes, nativo in specu: ejus os, lapsis repente saxis, obruit quosdam ministros: hinc metus in omnes, & fuga eorum, qui convivium celebrabant. Sejanus genu, vultuque, & manibus super Caesarem suspensus, opposuit sese incidentibus: atque habitu tali repertus est a militibus, qui subsidio venerant. Major ex eo; & quamquam exitiosa suaderet, ut non sui anxius, cum fide audiebatur. Adsimulabatque judicis partes adversus Germanici stirpem, subditis, qui accusatorum nomina sustinerent, maximeque insectarentur Neronem, proximum successioni, & quamquam modesta juventa, plerumque, tamen, quid in praesentiarum conduceret, oblitum; dum a libertis & clientibus, apiscendae potentiae properis, exstimulatur, "ut erectum & fidentem animi ostenderet: velle id populum Romanum: cupere exercitus: neque ausurum contra Sejanum, qui nunc patientiam senis, & segnitiam juvenis juxta insultet".

Neronem adgreditur.

LX. Haec atque talia audienti, nihil quidem pravae cogitationis, sed interdum voces procedebant contumaces, & inconsultae;

quas adpositi custodes exceptas auctasque cum deferrent, neque Neroni defendere daretur, diversae insuper sollicitudinum formae oriebantur. Nam alius occursum ejus vitare: quidam, salutatione reddita, statim averti: plerique inceptum sermonem abrumpere; insistentibus contra inridentibusque, qui Sejano fautores aderant. Enimvero Tiberius torvus, aut falsum renidens vultu: seu loqueretur, seu taceret juvenis, crimen ex silentio, ex voce: ne nox quidem secura, cum uxor vigilias, somnos, suspiria matri Liviae, atque illa Sejano patefaceret: qui fratrem quoque Neronis, Drusum, traxit in partes, spe objecta principis loci, si priorem aetate & jam labefactum demovisset. Atrox Drusi ingenium, super cupidinem potentiae, & solita fratribus odia, accendebatur invidia: quod mater Agrippina promptior Neroni erat: neque tamen Sejanus ita Drusum fovebat, ut non in eum quoque semina futuri exitii meditaretur; gnarus praeferocem, & insidiis magis opportunum.

LXI. Fine anni excessere insignes viri, Asinius Agrippa, claris majoribus quam vetustis, vitaque non degener; & Q. Haterius, familia senatoria, eloquentiae, quoad vixit,

celebratae: monimenta ingenii ejus haud perinde retinentur. Scilicet impetu magis, quam cura vigebat: utque aliorum meditatio & labor in poſterum valeſcit; ſic Haterii canorum illud & profluens cum ipſo ſimul exſtinctum eſt.

AN. V. C. DCCLXXX. AER. CHR. 27.

Apud Fidenas amphitheatri caſu quinquaginta hominum millia debilitata, vel obtrita.

LXII. M. Licinio, L. Calpurnio conſulibus, ingentium bellorum cladem aequavit malum improviſum. Ejus initium ſimul & finis exſtitit. Nam coepto apud Fidenas amphitheatro, Atilius quidam libertini generis, quo ſpectaculum gladiatorum celebraret, neque fundamenta per ſolidum ſubdidit, neque firmis nexibus ligneam compagem ſuperſtruxit: ut qui non abundantia pecuniae, nec municipali ambitione, ſed in ſordida mercede id negotium quaeſiviſſet. Adfluxere avidi talium, imperitante Tiberio procul voluptatibus habiti, virile ac muliebre ſecus, omnis aetas, ob propinquitatem loci effuſius: unde gravior peſtis fuit, conferta mole, dein convulſa, dum ruit intus, aut in exteriora effunditur: immenſamque vim mortalium, ſpectaculo intentos, aut qui circum abſtabant,

praeceps trahit, atque operit. Et illi quidem, quos principium ſtragis in mortem adflixerat, ut tali ſorte, cruciatum effugere. Miſerandi magis, quos, abrupta parte corporis, nondum vita deſeruerat; qui per diem viſu, per noctem ululatibus & gemitu, conjuges aut liberos noſcebant. Jam ceteri fama exciti, hic fratrem, propinquum ille, alius parentes lamentari: etiam quorum, diverſa de cauſa, amici aut neceſſarii aberant, pavere tamen; neque dum comperto, quos illa vis perculiſſet, latior ex incerto metus.

LXIII. Ut coepere dimoveri obruta; concurſus ad exanimos, complectentium, oſculantium: & ſaepe certamen, ſi confuſior facies, & par forma, aut aetas, errorem adgnoſcentibus fecerat. Quinquaginta hominum millia eo caſu debilitata, vel obtrita ſunt. Cautumque in poſterum ſenatuſconſulto, "ne quis gladiatorium munus ederet, cui minor quadringentorum millium res; neve amphitheatrum imponeretur, niſi ſolo firmitatis ſpectatae". Atilius in exſilium actus eſt. Ceterum ſub recentem cladem patuere procerum domus, fomenta, & medici paſſim praebiti: fuitque Urbs per illos dies, quamquam moeſta facie, veterum inſtitutis ſimilis,

qui magna poſt proelia ſaucios largitione & cura ſuſtentabant.

Romae deuſtus mons Caelius.

LXIV. Nondum ea clades exoleverat, cum ignis violentia Urbem ultra ſolitum adfecit, deuſto monte Caelio: "feralemque annum" ferebant, "& ominibus adverſis ſuſceptum Principi conſilium abſentiae", qui mos vulgo, fortuita ad culpam trahentes; ni Caeſar obviam iſſet, tribuendo pecunias ex modo detrimenti. Actaeque ei grates apud ſenatum ab inluſtribus, famaque apud populum, quia ſine ambitione, aut proximorum precibus, ignotos etiam, & ultro accitos, munificentia juverat. Adduntur ſententiae, ut mons Caelius in poſterum *Auguſtus* appellaretur: quando, cunctis circum flagrantibus, ſola Tiberii effigies, ſita in domo Junii ſenatoris, inviolata manſiſſet. "Eveniſſe id olim Claudiae Quinctae, ejuſque ſtatuam, vim ignium bis elapſam, majores apud aedem Matris deûm conſecraviſſe: ſanctos acceptoſque numinibus Claudios: & augendam caerimoniam loco, in quo tantum in Principem honorem dii oſtenderint".

LXV. Haud fuerit abſurdum tradere, montem eum antiquitus *Querquetulanum* cogno-

mento fuiſſe, quod talis ſilvae frequens, fecundusque erat: mox *Caelium* appellitatum a Caele Vibenna, qui dux gentis Etruſcae, cum auxilium ad bella ductaviſſet, ſedem eam acceperat a Tarquinio Priſco, ſeu quis alius regum dedit. Nam ſcriptores in eo diſſentiunt: cetera non ambigua ſunt, magnas eas copias per plana etiam ac foro propinqua habitaviſſe, unde *Tuſcum vicum* e vocabulo advenarum dictum.

LXVI. Sed ut ſtudia procerum, & largitio Principis, adverſum caſum ſolatium tulerant; ita accuſatorum major in dies & infeſtior vis ſine levamento graſſabatur: corripueratque Varum Quinctilium, divitem, & Caeſari propinquum, Domitius Afer, Claudiae Pulchrae, matris ejus, condemnator; nullo mirante, quod diu egens, & parto nuper praemio male uſus, plura ad flagitia accingeretur. Publium Dolabellam ſocium delationis exſtitiſſe, miraculo erat, quia claris majoribus, & Varo connexus, ſuam ipſe nobilitatem, ſuum ſanguinem perditum ibat. Reſtitit tamen ſenatus; & "opperiendum Imperatorem" cenſuit: quod unum urgentium malorum ſuffugium in tempus erat.

In

In insulam Capreas se abdit Tiberius. Sejanus apertis adversum Agrippinam & Neronem insidiis grassatur.

LXVII. At Caesar dedicatis per Campaniam templis, quamquam edicto monuisset, "ne quis quietem ejus inrumperet", concursusque oppidanorum dispofito milite prohiberentur; perosus tamen municipia, & colonias, omniaque in continenti sita, Capreas se insulam abdidit, trium millium freto ab extremis Surrentini promontorii disjunctam. Solitudinem ejus placuisse maxime crediderim, quoniam importuosum circa mare, & vix modicis navigiis pauca subsidia; neque adpulerit quisquam, nisi gnaro custode. Caeli temperies hieme mitis, objectu montis, quo saeva ventorum arcentur: aestas in Favonium obversa, & aperto circum pelago peramoena; prospectabatque pulcherrimum sinum, antequam Vesuvius mons ardescens faciem loci verteret. Graecos ea tenuisse, Capreasque Telebois habitatas, fama tradit. Sed tum Tiberius duodecim villarum nominibus, & molibus insederat; quanto intentus olim publicas ad curas, tanto occultos in luxus, & malum otium resolutus. Manebat quippe suspicionum & credendi temeritas, quam Se-

janus augere etiam in Urbe ſuetus, acrius turbabat, non jam occultis adverſum Agrippinam & Neronem inſidiis. Quîs additus miles, nuntios, introitus, aperta, ſecreta, velut in annales referebat: ultroque ſtruebantur, qui monerent "perfugere ad Germaniae exercitus, vel celeberrimo fori effigiem divi Auguſti amplecti, populumque ac ſenatum auxilio vocare". Eaque, ſpreta ab illis, velut pararent, objiciebantur.

AN. V. C. DCCLXXXI. AER. CHR. 28.

Titius Sabinus ob amicitiam Germanici ipſis Calendis Januarii punitur.

LXVIII. Junio Silano & Silio Nerva conſulibus, foedum anni principium inceſſit, tracto in carcerem inluſtri equite Romano, Titio Sabino, ob amicitiam Germanici: neque enim omiſerat conjugem, liberoſque ejus percolere, ſectator domi, comes in publico, poſt tot clientes unus; eoque apud bonos laudatus, & gravis iniquis. Hunc Latinius Latiaris, Porcius Cato, Petitius Rufus, M. Opſius, praetura functi, adgrediuntur, cupidine conſulatus; ad quem non niſi per Sejanum aditus: neque Sejani voluntas, niſi ſcelere, quaerebatur. Compoſitum inter ipſos, ut Latiaris, qui modico uſu Sabinum

contingebat, ſtrueret dolum, ceteri teſtes adeſſent: deinde accuſationem inciperent. Igitur Latiaris jacere fortuitos primum ſermones: mox laudare conſtantiam, "quod non, ut ceteri, florentis domus amicus, adflictam deſeruiſſet: ſimul honora de Germanico, Agrippinam miſerans, differebat. Et poſtquam Sabinus, ut ſunt molles in calamitate mortalium animi, effudit lacrimas, junxit queſtus; audentius jam onerat Sejanum, ſaevitiam, ſuperbiam, ſpes ejus: ne in Tiberium quidem convicio abſtinet. Iique ſermones, tamquam vetita miſcuiſſent, ſpeciem arctae amicitiae facere. Ac jam ultro Sabinus quaerere Latiarem, ventitare domum, dolores ſuos, quaſi ad fidiſſimum, deferre.

LXIX. Conſultant, quos memoravi, quonam modo ea plurium auditu acciperentur. Nam loco, in quem coibatur, ſervanda ſolitudinis facies; & ſi pone fores adſiſterent, metus viſus, ſonitus, aut forte ortae ſuſpicionis erat. Tectum inter & laquearia, tres ſenatores, haud minus turpi latebra, quam deteſtanda fraude, ſeſe abſtrudunt; foraminibus & rimis aurem admovent. Interea Latiaris repertum in publico Sabinum, velut recens cognita narraturus, domum & in cu-

biculum trahit: praeteritaque & inſtantia, quorum affatim copia, ac novos terrores cumulat. Eadem ille, & diutius; quanto moeſta, ubi ſemel prorupere, difficilius reticentur. Properata inde accuſatio, miſſiſque ad Caeſarem literis, ordinem fraudis, ſuumque ipſi dedecus narravere. Non alias magis anxia & pavens civitas, egens adverſum proximos; congreſſus, colloquia, notae ignotaeque aures vitari: etiam muta atque inanima, tectum & parietes circumſpectabantur.

LXX. Sed Caeſar, ſollemnia incipientis anni, Calendis Januariis, epiſtola precatus, vertit in Sabinum, "corruptos quoſdam libertorum & petitum ſe" arguens, ultionemque haud obſcure poſcebat: nec mora, quin decerneretur: & trahebatur damnatus, quantum, obducta veſte, & adſtrictis faucibus, niti poterat, clamitans, "ſic inchoari annum, has Sejano victimas cadere". Quo intendiſſet oculos, quo verba acciderent, fuga, vaſtitas: deſeri itinera, fora: & quidam regrediebantur, oſtentabantque ſe rurſum, id ipſum paventes, quod timuiſſent. "Quem enim diem vacuum poena, ubi inter ſacra & vota, quo tempore verbis etiam profanis

abstineri mos esset, vincla & laqueus inducantur? Non imprudentem Tiberium tantam invidiam adiisse: quaesitum meditatumque, ne quid impedire credatur, quominus novi magistratus, quomodo delubra & altaria, sic carcerem recludant". Secutae insuper literae, grates agentis, "quod hominem infensum reipublicae punivissent": adjecto, "trepidam sibi vitam, suspectas inimicorum insidias", nullo nominatim compellato: neque tamen dubitabatur, in Neronem & Agrippinam intendi.

Mors Juliae, Augusti neptis.

LXXI. Ni mihi destinatum foret, suum quaeque in annum referre, avebat animus anteire, statimque memorare exitus, quos Latinius atque Opsius, ceterique flagitii ejus repertores habuere, non modo postquam C. Caesar rerum potitus est, sed incolumi Tiberio: qui scelerum ministros, ut perverti ab aliis nolebat, ita plerumque satiatus, & oblatis in eamdem operam recentibus, veteres & praegraves adflixit. Verum has atque alias sontium poenas, in tempore trademus. Tum censuit Asinius Gallus, cujus liberorum Agrippina matertera erat, "petendum a Principe, ut metus suos senatui fateretur, amoverique

ſineret". Nullam aeque Tiberius, ut rebatur, ex virtutibus ſuis, quam diſſimulationem diligebat: eo aegrius accepit, recludi, quae premeret: ſed mitigavit Sejanus, non Galli amore, verum ut cunctationes Principis aperirentur: gnarus, lentum in meditando, ubi prorupiſſet, triſtibus dictis atrocia facta conjungere. Per idem tempus Julia mortem obiit, quam neptem Auguſtus, convictam adulterii, damnaverat, projeceratque in inſulam Trimetum, haud procul Apulis litoribus. Illic viginti annis exſilium toleravit, Auguſtae ope ſuſtentata: quae florentes privignos cum per occultum ſubvertiſſet, miſericordiam erga adflictos palam oſtentabat.

Friſii rebellant, & aegre repreſſi.

LXXII. Eodem anno Friſii, tranſrhenanus populus, pacem exuere, noſtra magis avaritia, quam obſequii impatientes. Tributum iis Druſus juſſerat modicum, pro anguſtia rerum, "ut in uſus militares, coria boum penderent": non intenta cujuſquam cura, quae firmitudo, quae menſura; donec Olennius, e primipilaribus, regendis Friſiis impoſitus, "terga urorum" delegit, quorum ad formam acciperentur. Id aliis quoque nationibus arduum, apud Germanos difficilius

tolerabatur, quîs ingentium belluarum feraces ſaltus, modica domi armenta ſunt. Ac primo boves ipſos, mox agros, poſtremo corpora conjugum aut liberorum, ſervitio tradebant. Hinc ira & queſtus; & poſtquam non ſubveniebat, remedium ex bello: rapti, qui tributo aderant, milites, & patibulo adfixi. Olennius infenſos fuga praevenit, receptus caſtello, cui nomen *Flevum*: & haud ſpernenda illic civium ſociorumque manus litora Oceani praeſidebat.

LXXIII. Quod ubi L. Apronio, inferioris Germaniae propraetori, cognitum, vexilla legionum e ſuperiore provincia, peditumque & equitum auxiliarium delectos accivit: ac ſimul utrumque exercitum, Rheno devectum, Friſiis intulit; ſoluto jam caſtelli obſidio, & ad ſua tutanda digreſſis rebellibus. Igitur proxima aeſtuaria aggeribus & pontibus, traducendo graviori agmini, firmat: atque interim, repertis vadis, alam Canninefatem, & quod peditum Germanorum inter noſtros merebat, circumgredi terga hoſtium jubet: qui jam acie compoſiti pellunt turmas ſociales, equiteſque legionum ſubſidio miſſos. Tum tres leves cohortes; ac rurſum duae; dein tempore interjecto, alarius eques im-

missus: satis validi, si simul incubuissent: per intervallum adventantes, neque constantiam addiderant turbatis, & pavore fugientium auferebantur. Cethego Labeoni, legato quintae legionis, quod reliquum auxiliorum, tradit: atque ille, dubia suorum re, in anceps tractus, missis nuntiis, vim legionum implorabat. Prorumpunt quintani ante alios, &, acri pugna hoste pulso, recipiunt cohortes alasque fessas vulneribus. Neque dux Romanus ultum iit, aut corpora humavit; quamquam multi tribunorum praefectorumque, & insignes centuriones cecidissent. Mox compertum a transfugis, nongentos Romanorum apud lucum, quem *Baduhennae* vocant, pugna in posterum extracta, confectos: & aliam quadringentorum manum, occupata Cruptoricis, quondam stipendiarii, villa, postquam proditio metuebatur, mutuis ictibus procubuisse.

LXXIV. Clarum inde inter Germanos Frisium nomen: dissimulante Tiberio damna, ne cui bellum permitteret. Neque senatus in eo cura, an imperii extrema dehonestarentur: pavor internus occupaverat animos, cui remedium adulatione quaerebatur. Ita, quamquam diversis super rebus consulerentur, "aram Clementiae, aram Amicitiae,

effigiesque circum Caesaris ac Sejani" censuere: crebrisque precibus efflagitabant: "visendi sui copiam facerent". Non illi tamen in Urbem, aut propinqua Urbi degressi sunt: satis visum, omittere insulam, & in proximo Campaniae aspici: eo venire patres, eques, magna pars plebis, anxii erga Sejanum, cujus durior congressus, atque eo per ambitum, & societate consiliorum parabatur. Satis constabat, auctam ei adrogantiam, foedum illud in propatulo servitium spectanti: quippe Romae sueti discursus; & magnitudine Urbis incertum, quod quisque ad negotium pergat. Ibi campo, aut litore jacentes, nullo discrimine, noctem ac diem, juxta gratiam, aut fastus janitorum perpetiebantur: donec idque vetitum, & revenere in Urbem trepidi, quos non sermone, non visu dignatus erat: quidam male alacres, quibus infaustae amicitiae gravis exitus imminebat.

Agrippina, Germanici filia, Cn. Domitio nupta.

LXXV. Ceterum Tiberius neptem Agrippinam, Germanico ortam, cum coram Cn. Domitio tradidisset, in Urbe celebrari nuptias jussit. In Domitio, super vetustatem generis, propinquum Caesaribus sanguinem delegerat. Nam is aviam Octaviam, & per eam Augustum avunculum praeferebat.

BREVIARIVM LIBRI QVINTI.

I. Julia Augusta moritur. II. Ex eo gravior Tiberii dominatio; audacior Sejani ambitio. Agrippina & Nero accusantur. (*Ingenti literarum damno periere fere omnia triennii acta, quae supplemento explevimus.*) VII. Everso tandem Sejano, in amicos ejus & liberos advertitur. X. Pseudo-Drusus apud Cycladas visus. XI. Consulum discordia.

Haec triennio gesta.

An. V. C.	Aer. Chr.		
DCCLXXXII.	29.	*Coss.*	L. Rubellio Gemino, C. Fufio Gemino.
DCCLXXXIII.	30.	*Coss.*	M. Vinicio, L. Cassio Longino.
DCCLXXXIV.	31.	*Coss.*	Tiberio Augusto V, L. Aelio Sejano.

AN. V. C. DCCXXXII. AER. CHR. 29.
Julia Auguſta moritur.

RVBELLIO & Fuſio conſulibus, quorum utrique Geminus cognomentum erat, Julia Auguſta mortem obiit, aetate extrema, nobilitatis per Claudiam familiam, & adoptione Liviorum Juliorumque clariſſimae. Primum ei matrimonium & liberi fuere cum Tiberio Nerone, qui bello Peruſino profugus, pace inter Sex. Pompeium ac triumviros pacta, in Urbem rediit. Exin Caeſar, cupidine formae, aufert marito, incertum an invitam, adeo properus, ut ne ſpatio quidem ad enitendum dato, penatibus ſuis gravidam induxerit. Nullam poſthac ſubolem edidit: ſed ſanguini Auguſti, per conjunctionem Agrippinae & Germanici, adnexa, communes pronepotes habuit: ſanctitate domus priſcum ad morem, comis ultra quam antiquis feminis probatum, mater impotens, uxor facilis, & cum artibus mariti ſimulatione filii bene compoſita. Funus ejus modicum, teſtamentum diu inritum fuit: laudata eſt pro roſtris a C. Caeſare pronepote, qui mox rerum potitus eſt.

Ex eo gravior Tiberii dominatio; audacior Sejani ambitio. Agrippina & Nero accusantur.

II. At Tiberius, quod supremis in matrem officiis defuisset, nihil mutata amoenitate vitae, "magnitudinem negotiorum" per literas excusavit: honoresque memoriae ejus ab senatu large decretos, quasi per modestiam, imminuit, paucis admodum receptis, & addito, "ne coelestis religio decerneretur; sic ipsam maluisse". Quin & parte ejusdem epistolae increpuit "amicitias muliebres", Fusium consulem oblique perstringens. Is gratia Augustae floruerat, aptus alliciendis feminarum animis, dicax idem, & Tiberium acerbis facetiis inridere solitus: quarum apud praepotentes in longum memoria est.

III. Ceterum ex eo praerupta jam & urgens dominatio: nam incolumi Augusta, erat adhuc perfugium; quia Tiberio inveteratum erga matrem obsequium, neque Sejanus audebat auctoritati parentis anteire. Tunc velut frenis exsoluti proruperunt: missaeque in Agrippinam ac Neronem literae, quas pridem adlatas, & cohibitas ab Augusta, credidit vulgus: haud enim multum post mortem ejus recitatae sunt. Verba inerant quae-

ſita aſperitate: ſed non arma, non rerum novarum ſtudium; "amores juvenum, & impudicitiam" nepoti objectabat: in nurum ne id quidem confingere auſus, "adrogantiam oris & contumacem animum" incuſavit, magno ſenatus pavore ac ſilentio: donec pauci, quîs nulla ex honeſto ſpes, & publica mala ſingulis in occaſionem gratiae trahuntur, "ut referretur", poſtulavere, promptiſſimo Cotta Meſſalino cum atroci ſententia: ſed aliis a primoribus, maximeque a magiſtratibus, trepidabatur: quippe Tiberius, etſi infenſe invectus, cetera ambigua reliquerat.

IV. Fuit in ſenatu Junius Ruſticus, componendis patrum actis delectus a Caeſare, eoque meditationes ejus introſpicere creditus. Is fatali quodam motu (neque enim ante ſpecimen conſtantiae dederat) ſeu prava ſolertia, dum, imminentium oblitus, incerta pavet, inſerere ſe dubitantibus, ac monere conſules, "ne relationem inciperent": diſſerebatque, "brevibus momentis ſumma verti poſſe; quandoque Germanici ſtirpem, ubi ſpatium poenitentiae ſenis, reſurgere". Simul populus, effigies Agrippinae ac Neronis gerens, circumſiſtit curiam, feſtiſque in

Caesarem ominibus, "falsas literas, & Principe invito exitium domui ejus intendi", clamitat: ita nihil triste illo die patratum. Ferebantur etiam sub nominibus consularium fictae in Sejanum sententiae; exercentibus plerisque per occultum, atque eo procacius, libidinem ingeniorum: unde illi ira violentior & materies criminandi: "spretum dolorem Principis ab senatu; descivisse populum; audiri jam & legi novas conciones, nova patrum consulta: quid reliquum, nisi ut caperent ferrum? & quorum imagines pro vexillis secuti forent, duces imperatoresque deligerent"?

V. Igitur Caesar, repetitis adversum nepotem & nurum probris, increpitaque per edictum plebe, questus apud patres, "quod fraude unius senatoris imperatoria majestas elusa publice foret, integra tamen sibi cuncta" postulavit: nec ultra deliberatum, quo minus, non quidem extrema decernerent, id enim vetitum, sed "paratos ad ultionem vi principis impediri" testarentur....

AN. V. C. DCCLXXXIV. AER. CHR. 31.

VI. Quatuor & quadraginta orationes super ea re habitae, ex quîs ob metum pau-

cae, plures adſuetudine, ... "mihi pudorem, aut Sejano invidiam allaturum cenſui .... verſa eſt fortuna, & ille quidem, qui collegam & generum adſciverat, ſibi ignoſcit: ceteri, quem per dedecora fovere, cum ſcelere inſectantur .... miſerius ſit ob amicitiam accuſari, an amicum accuſare, haud diſcreverim .... non crudelitatem, non clementiam cujuſquam experiar, ſed liber & mihi ipſi probatus anteibo periculum. Vos obteſtor, ne memoriam noſtri per moerorem quam laeti retineatis, adjiciendò me quoque iis, qui fine egregio publica mala effugerunt".

Everſo tandem Sejano, in amicos ejus & liberos advertitur.

VII. Tunc ſingulòs, ut cuique adſiſtere, adloqui animus erat, retinens, aut dimittens, partem diei abſumpſit; multoque adhuc coetu, & cunctis intrepidum vultum ejus ſpectantibus, cum ſupereſſe tempus noviſſimis crederent, gladio, quem ſinu abdiderat, incubuit. Neque Caeſar ullis criminibus, aut probris, defunctum inſectatus eſt, cum in Blaeſum multa foedaque incuſaviſſet.

VIII. Relatum inde de P. Vitellio & Pomponio Secundo: illum indices arguebant, "clauſtra aerarii, cui praefectus erat, &

militarem pecuniam rebus novis obtulisse": huic a Considio, praetura functo, objectabatur "Aelii Galli amicitia, qui, punito Sejano, in hortos Pomponii, quasi fidissimum ad subsidium, perfugisset". Neque aliud periclitantibus auxilii, quam in fratrum constantia fuit, qui vades exstitere: mox, crebris prolationibus, spem ac metum juxta gravatus Vitellius, petito per speciem studiorum scalpro, levem ictum venis intulit, vitamque aegritudine animi finivit. At Pomponius, multa morum elegantia & ingenio inlustri, dum adversam fortunam aequus tolerat, Tiberio superstes fuit.

IX. Placitum posthac, "ut in reliquos Sejani liberos adverteretur"; vanescente quamquam plebis ira, ac plerisque per priora supplicia lenitis. Igitur portantur in carcerem, filius imminentium intelligens, puella adeo nescia, ut crebro interrogaret, "quod ob delictum, & quo traheretur? neque facturam ultra", &, "posse se puerili verbere moneri". Tradunt temporis ejus auctores, "quia triumvirali supplicio affici virginem inauditum habebatur, a carnifice, laqueum juxta, compressam: exin oblisis faucibus, id aetatis corpora in Gemonias abjecta".

Pseudo-

Pseudo-Drusus apud Cycladas visus.

X. Per idem tempus Asia atque Achaia exterritae sunt acri magis, quam diuturno rumore, "Drusum, Germanici filium, apud Cycladas insulas, mox in continenti visum". Et erat juvenis haud dispari aetate, quibusdam Caesaris libertis, velut agnitus, per dolumque comitantibus. Alliciebantur ignari fama nominis, & promptis Graecorum animis ad nova & mira: quippe "elapsum custodiam, pergere ad paternos exercitus, Aegyptum aut Syriam invasurum" fingebant simul, credebantque. Jam juventutis concursu, jam publicis studiis frequentabatur, laetus praesentibus & inanium spe; cum auditum id Poppaeo Sabino. Is Macedoniae tum intentus, Achaiam quoque curabat. Igitur, quo vera seu falsa anteiret, Toronaeum Thermaeumque sinum praefestinans, mox Euboeam, Aegaei maris insulam, & Piraeeum Atticae orae, dein Corinthiense litus, angustiasque Isthmi evadit: marique alio Nicopolim, Romanam coloniam, ingressus, ibi demum cognoscit, solertius interrogatum, "quisnam foret", dixisse, "M. Silano genitum", & multis sectatorum di-

lapſis, aſcendiſſe navem, tamquam Italiam peteret: ſcripſitque haec Tiberio: neque nos originem finemve ejus rei ultra comperimus.

Conſulum diſcordia.

XI. Exitu anni, diu aucta diſcordia conſulum erupit: nam Trio, facilis capeſſendis inimicitiis, & foro exercitus, "ut ſegnem Regulum ad opprimendos Sejani miniſtros" oblique perſtrinxerat: ille, niſi laceſſeretur, modeſtiae retinens, non modo retudit collegam, ſed "ut noxium conjurationis" ad diſquiſitionem trahebat. Multiſque patrum orantibus, "ponerent odia in perniciem itura", manſere infenſi ac minitantes, donec magiſtratu abirent.

BREVIARIUM
LIBRI SEXTI.

I. Tiberii arcanae & foedae libidines. II. Multorum accusationes. VIII. M. Terentii libera & egregia defensio. X. L. Pisonis, praefecti Urbis, mors & funus. XI. Praefecturae Urbis origo & progressus. XII. De libro Sibyllae recipiendo consultatio. XIII. Seditio Romae, ob gravitatem annonae. XIV. Quidam equites Romani cadunt conjurationis crimine. XV. Germanici duae filiae nuptum datae L. Cassio & M. Vinicio. XVI. Foeneratores accusati :r epressa usura. Liberalitate Caesaris fides multorum refecta. XVIII. Renovantur majestatis accusationes. XIX. Accusati societatis cum Sejano, omnes uno edicto necantur. XX. C. Caesar Claudiam uxorem accipit. Ejus mores. Tiberius, praeceptore Thrasyllo, Chaldaeorum artis studiosus, Galbae imperium praenuntiat. XXIII. Drusi, Germanici filii, miseranda mors. Aeque luctuosus Agrippinae obitus. XXVI. Nerva, Jureconsultus, inedia voluntaria obiit. Aliquot aliorum inlustrium mortes. XXVIII. Phoenix in Aegypto visa. XXIX. Accusationes variae & mortes. XXXI. Parthorum legati in Urbem venere, ad novum regem petendum. Tiberius unum, deinde alterum misit. L. Vitellius Orienti praefectus. XXXIII. Proelia inter Armenios & Parthos. Artabanus regno exutus, & in Scythiam profugus, cui Tiridates sufficitur Vitellii consilio & armis. XXXVIII. Recrudescit delatorum saevitia. Accusati plurimi occumbunt;

nec civium supplicia effugit rex Tigranes. Vitae finem sibi ponit Aemilia Lepida. XLI. Clitae regi suo rebelles & repressi. Tiridates, Parthorum rex, dissidio procerum pellitur; & Artabanus in regnum iterum accitur. XLV. Romae incendium atrox. XLVI. Tiberii deliberatio de successore. L. Ejus morbus, mors & mores.

Haec gesta annis circiter sex.

A. V. C.	Aer. Chr.		
DCCLXXXV.	32.	Coss.	Cn. Domitio Ahenobarbo, M. Fvrio Camillo Scriboniano.
DCCLXXXVI.	33.	Coss.	Ser. Svlpicio Galba, L. Cornelio Sulla.
DCCLXXXVII.	34.	Coss.	Pavllo Fabio Persico, L. Vitellio.
DCCLXXXVIII.	35.	Coss.	C. Cestio Gallo, M. Servilio Noniano.
DCCLXXXIX.	36.	Coss.	Sex. Papinio Allenio, Q. Plavtio.
DCCXC.	37.	Coss.	Cn. Acerronio Proculo, C. Pontio Nigrino.

AN. V. C. DCCLXXXV. AER. CHR. 32.

Tiberii arcanae & foedae libidines.

CN. DOMITIUS & Camillus Scribonianus consulatum inierant, cum Caesar, tramisso, quod Capreas & Surrentum interluit, freto, Campaniam praelegebat, ambiguus, an Urbem intraret; seu, quia contra destinaverat, speciem venturi simulans: & saepe in propinqua degressus, aditis juxta Tiberim hortis, saxa rursum & solitudinem maris repetiit, pudore scelerum & libidinum: quibus adeo indomitis exarserat, ut, more regio, pubem ingenuam stupris pollueret: nec formam tantum & decora corpora, sed in his modestam pueritiam, in aliis imagines majorum, incitamentum cupidinis habebat. Tuncque primum ignota ante vocabula reperta sunt, *sellariorum* & *spintriarum*, ex foeditate loci ac multiplici patientia: praepositique servi, qui quaererent, pertraherent: dona in promptos, minas adversum abnuentes, &, si retinerent propinquus aut parens, vim, raptus, suaque ipsi libita, velut in captos, exercebent.

Multorum accusationes.

II. At Romae principio anni, quasi recens

cognitis Liviae flagitiis, ac non pridem etiam punitis, atroces ſententiae dicebantur, in effigies quoque ac memoriam ejus: & "bona Sejani ablata aerario, ut in fiſcum cogerentur", tamquam referret. Scipiones haec, & Silani, & Caſſii, iiſdem ferme, aut paullum immutatis verbis adſeveratione multa cenſebant: cum repente Togonius Gallus, dum ignobilitatem ſuam magnis nominibus inſerit, per deridiculum auditur. Nam Principem orabat "deligere ſenatores, ex quîs viginti forte ducti & ferro accincti, quotiens curiam iniſſet, ſalutem ejus defenderent". Crediderat nimirum epiſtolae, "ſubſidio ſibi alterum ex conſulibus" poſcentis, "ut tutus a Capreis Urbem peteret". Tiberius tamen ludibria ſeriis permiſcere ſolitus, egit grates benevolentiae patrum: "ſed quos omitti poſſe? quos deligi? ſemperne eoſdem? an ſubinde alios? & honoribus perfunctos, an juvenes? privatos, an e magiſtratibus? quam deinde ſpeciem fore, ſumentium in limine curiae gladios? neque ſibi vitam tanti, ſi armis tegenda foret". Haec adverſus Togonium, verbis moderans: neque ultra abolitionem ſententiae ſuadere.

III. At Junium Gallionem, qui cenſuerat, "ut praetoriani, actis ſtipendiis, jus apiſcerentur in quatuordecim ordinibus ſedendi", violenter increpuit; velut coram rogitans, "quid illi cum militibus, quos neque dicta Imperatoris, neque praemia, niſi ab Imperatore, accipere par eſſet? reperiſſe prorſus, quod divus Auguſtus non providerit? an potius diſcordiam & ſeditionem a ſatellite Sejani quaeſitam, qua rudes animos, nomine honoris, ad corrumpendum militiae morem propelleret"? Hoc pretium Gallio meditatae adulationis tulit, ſtatim curia, deinde Italia exactus: & quia incuſabatur facile toleraturus exſilium, delecta Lesbo, inſula nobili & amoena, retrahitur in Urbem, cuſtoditurque domibus magiſtratuum. Iiſdem literis Caeſar Sextium Paconianum praetorium perculit, magno patrum gaudio, audacem, maleficum, omnium ſecreta rimantem, delectumque a Sejano, cujus ope dolus C. Caeſari pararetur: quod poſtquam patefactum, prorupere concepta pridem odia, & ſummum ſupplicium decernebatur, ni profeſſus indicium foret.

IV. Ut vero Latinium Latiarem ingreſſus eſt, accuſator ac reus juxta inviſi, gratiſſi-

mum ſpectaculum praebebatur. Latiaris, ut retuli, praecipuus olim circumveniendi Titii Sabini, & tunc luendae poenae primus fuit. Inter quae Haterius Agrippa conſules anni prioris invaſit, "cur mutua accuſatione intenta, nunc ſilerent? metum prorſus & noxiam conſcientiae pro foedere haberi: at non patribus reticenda, quae audiviſſent". Regulus, "manere tempus ultionis, ſeque coram Principe exſecuturum": Trio, "aemulationem inter collegas, & ſi qua diſcordes jeciſſent, melius obliterari", reſpondit. Urgente Agrippa, Sanquinius Maximus, e conſularibus, oravit ſenatum, "ne curas Imperatoris conquiſitis inſuper acerbitatibus augerent: ſufficere ipſum ſtatuendis remediis". Sic Regulo ſalus, & Trioni dilatio exitii quaeſita. Haterius inviſior fuit, quia ſomno aut libidinoſis vigiliis marcidus, & ob ſegnitiam, quamvis crudelem Principem non metuens, inluſtribus viris perniciem, inter ganeam ac ſtupra, meditabatur.

V. Exin Cotta Meſſalinus, ſaeviſſimae cujuſque ſententiae auctor, eoque inveterata invidia, ubi primum facultas data, arguitur pleraque: "C. Caeſarem, quaſi inceſtae virilitatis", & cum die natali Auguſtae inter

ſacerdotes epularetur, *Novemdialem* eam cenam dixiſſe: querenſque de potentia M. Lepidi, ac L. Arruntii, cum quibus ob rem pecuniariam diſceptabat, addidiſſe, "illos quidem ſenatus, me autem tuebitur Tiberiolus meus". Neque cuncta a primoribus civitatis revincebatur; iiſque inſtantibus, ad Imperatorem provocavit. Nec multo poſt literae adferuntur, quibus, in modum defenſionis, repetito "inter ſe atque Cottam amicitiae principio, crebriſque ejus officiis" commemoratis, "ne verba prave detorta, neu convivalium fabularum ſimplicitas in crimen duceretur", poſtulavit.

VI. Inſigne viſum eſt earum Caeſaris literarum initium; nam his verbis exorſus eſt: "Quid ſcribam vobis, patres conſcripti, aut quomodo ſcribam, aut quid omnino non ſcribam hoc tempore, dii me deaeque pejus perdant, quam perire me quotidie ſentio, ſi ſcio". Adeo facinora atque flagitia ſua ipſi quoque in ſupplicium verterant. Neque fruſtra praeſtantiſſimus ſapientiae firmare ſolitus eſt, ſi recludantur tyrannorum mentes, poſſe aſpici laniatus & ictus; quando, ut corpora verberibus, ita ſaevitia, libidine, malis conſultis, animus dilaceretur. Quippe Ti-

berium non fortuna, non ſolitudines protegebant, quin tormenta pectoris ſuaſque ipſe poenas fateretur.

VII. Tum facta patribus poteſtate ſtatuendi "de Caeciliano ſenatore, qui plurima adverſum Cottam prompſerat", placitum, "eamdem poenam inrogari, quam in Aruſeium & Sanquinium, accuſatores L. Arruntii": quo non aliud honorificentius Cottae evenit; qui nobilis quidem, ſed egens ob luxum, per flagitia infamis, ſanctiſſimis Arruntii artibus dignitate ultionis aequabatur. Quintus Servaeus poſthac, & Minutius Thermus inducti: Servaeus, praetura functus, & quondam Germanici comes; Minutius equeſtri loco, modeſte habita Sejani amicitia: unde illis major miſeratio. Contra Tiberius "praecipuos ad ſcelera" increpans, admonuit C. Ceſtium patrem "dicere ſenatui, quae ſibi ſcripſiſſet"; ſuſcepitque Ceſtius accuſationem. Quod maxime exitiabile tulere illa tempora, cum primores ſenatus infimas etiam delationes exercerent, alii propalam, multi per occultum: neque diſcerneres alienos a conjunctis, amicos ab ignotis, quid repens, aut vetuſtate obſcurum: perinde in foro, in convivio, quaqua de re locuti incuſabantur, ut quis

praevenire & reum destinare properat; pars ad subsidium sui, plures infecti quasi valetudine & contactu. Sed Minutius & Servaeus damnati, indicibus accessere. Tractique sunt in casum eumdem Julius Africanus, e Santonis, Gallica civitate, Sejus Quadratus: originem non reperi. Neque sum ignarus, a plerisque scriptoribus omissa multorum pericula & poenas, dum copia fatiscunt; aut, quae ipsis nimia & moesta fuerant, ne pari taedio lecturos adficerent, verentur. Nobis pleraque digna cognitu obvenere, quamquam ab aliis incelebrata.

M. Terentii libera & egregia defensio.

VIII. Nam ea tempestate, qua Sejani amicitiam ceteri falso exuerant, ausus est eques Romanus, M. Terentius, ob id reus, amplecti, ad hunc modum apud senatum ordiendo: "Fortunae quidem meae fortasse minus expediat, adgnoscere crimen, quam abnuere: sed utcumque casura res est, fatebor, & fuisse me Sejano amicum, & ut essem, expetisse, & postquam adeptus eram, laetatum. Videram collegam patris regendis praetoriis cohortibus; mox Urbis & militiae munia simul obeuntem. Illius propinqui & adfines honoribus augebantur: ut quisque Sejano

intimus, ita ad Caesaris amicitiam validus: contra, quibus infensus esset, metu ac sordibus conflictabantur. Nec quemquam exemplo adsumo: cunctos, qui novissimi consilii expertes fuimus, meo unius discrimine defendam. Non enim Sejanum Vulsiniensem, sed Claudiae & Juliae domûs partem, quas adfinitate occupaverat, tuum, Caesar, generum, tui consulatus socium, tua officia in republica capessentem, colebamus. Non est nostrum aestimare, quem supra ceteros, & quibus de causis extollas. Tibi summum rerum judicium dii dedere: nobis obsequii gloria relicta est. Spectamus porro, quae coram habentur, cui ex te opes, honores, quîs plurima juvandi nocendive potentia: quae Sejano fuisse, nemo negaverit. Abditos Principis sensus, & si quid occultius parat, exquirere, inlicitum, anceps: nec ideo adsequare. Ne, patres conscripti, ultimum Sejani diem, sed sexdecim annos cogitaveritis; etiam Satrium atque Pomponium venerabamur: libertis quoque ac janitoribus ejus notescere, pro magnifico accipiebatur. Quid ergo? indistincta haec defensio & promiscua dabitur? immo justis terminis dividatur. Insidiae in rempublicam, consilia caedis ad-

verſum Imperatorem, puniantur: de amicitia & officiis, idem finis & te, Caeſar, & nos abſolverit".

IX. Conſtantia orationis, & quia repertus erat, qui efferret, quae omnes animo agitabant, eo uſque potuere, ut accuſatores ejus, additis, quae ante deliquerant, exſilio aut morte multarentur. Secutae dehinc Tiberii literae in Sex. Veſtilium, praetorium, quem, Druſo fratri percarum, in cohortem ſuam tranſtulerat. Cauſa offenſionis Veſtilio fuit, ſeu compoſuerat quaedam in C. Caeſarem, ut impudicum, ſive ficto habita fides: atque ob id convictu Principis prohibitus, cum ſenili manu ferrum tentaviſſet, obligavit venas: precatuſque per codicillos, immiti reſcripto, venas reſolvit. Acervatim ex eo Annius Pollio, Appius Silanus, Scauro Mamerco ſimul ac Sabino Calviſio, majeſtatis poſtulantur, & Vinicianus Pollioni patri adjiciebatur, clari genus, & quidam ſummis honoribus: contremuerantque patres: nam quotuſquiſque adfinitatis aut amicitiae tot inluſtrium virorum expers erat? ni Celſus, urbanae cohortis tribunus, tum inter indices, Appium & Calviſium diſcrimini exemiſſet. Caeſar Pollionis, ac Viniciani, Scau-

rique causam, ut ipse cum senatu noscerет, distulit; datis quibusdam in Scaurum tristibus notis.

L. Pisonis, praefecti Urbis, mors & funus.

X. Ne feminae quidem exsortes periculi: qua occupandae reipublicae argui non poterant, ob lacrimas incusabantur: necataque est anus Vitia, Fufii Gemini mater, quod filii necem flevisset. Haec apud senatum: nec secus apud Principem Vescularius Atticus ac Julius Marinus ad mortem aguntur, e vetustissimis familiarium Rhodum secuti, & apud Capreas individui: Vescularius, insidiarum in Libonem internuntius; Marino participe, Sejanus Curtium Atticum oppresserat: quo laetius acceptum, sua exempla in consultores recidisse. Per idem tempus L. Piso, pontifex, rarum in tanta claritudine, fato obiit: nullius servilis sententiae sponte auctor, & quotiens necessitas ingrueret, sapienter moderans. Patrem ei censorium fuisse memoravi: aetas ad octogesimum annum processit: decus triumphale in Thracia meruerat: sed praecipua ex eo gloria, quod praefectus Urbi recens continuam potestatem, & insolentia parendi graviorem, mire temperavit.

Praefecturae Urbis origo & progressus.

XI. Namque antea, profectis domo regibus, ac mox magistratibus, ne Urbs sine imperio foret, in tempus deligebatur, qui jus redderet, ac subitis mederetur: feruntque ab Romulo Dentrem Romulium, post ab Tullo Hostilio Numam Marcium, & ab Tarquinio Superbo Spurium Lucretium impositos: dein consules mandabant: duratque simulacrum, quotiens ob ferias Latinas praeficitur, qui consulare munus usurpet. Ceterum Augustus bellis civilibus Cilnium Maecenatem, equestris ordinis, cunctis apud Romam atque Italiam praeposuit. Mox rerum potitus, ob magnitudinem populi, ac tarda legum auxilia, sumpsit e consularibus, qui coerceret servitia, & quod civium audacia turbidum, nisi vim metuat: primusque Messala Corvinus eam potestatem, & paucos intra dies finem accepit, quasi nescius exercendi. Tum Taurus Statilius, quamquam provecta aetate, egregie toleravit. Dein Piso, viginti per annos pariter probatus, publico funere, ex decreto senatus, celebratus est.

De libro Sibyllae recipiendo consultatio.

XII. Relatum inde ad patres a Quintiliano, tribuno plebei, "de libro Sibyllae"; quem Caninius Gallus, quindecimvir, "recipi inter ceteros ejusdem vatis, & ea de re senatusconsultum" postulaverat: quo per discessionem facto, misit literas Caesar, modice tribunum increpans, "ignarum antiqui moris ob juventam". Gallo exprobrabat, "quod scientiae caerimoniarumque vetus, incerto auctore, ante sententiam collegii, non, ut assolet, lecto per magistros, aestimatoque carmine, apud infrequentem senatum egisset". Simul commonefecit; "quia multa vana sub nomine celebri vulgabantur, sanxisse Augustum, quem intra diem ad praetorem urbanum deferrentur, neque habere privatim liceret". Quod a majoribus quoque decretum erat, post exustum sociali bello Capitolium, quaesitis Samo, Ilio, Erythris, per Africam etiam ac Siciliam, & Italicas colonias, carminibus Sibyllae, una seu plures fuere, datoque sacerdotibus negotio, quantum humana ope potuissent, vera discernere. Igitur tunc quoque notioni quindecimvirum is liber subjicitur.

Seditio

Seditio Romae, ob gravitatem annonae.

XIII. Iiſdem conſulibus, gravitate annonae juxta ſeditionem ventum: multaque, & plures per dies, in theatro licentius efflagitata, quam ſolitum adverſum Imperatorem: quîs commotus, incuſavit magiſtratus patreſque, "quod non publica auctoritate populum coercuiſſent": addiditque, quibus e provinciis, & quanto majorem, quam Auguſtus, rei frumentariae copiam advectaret. Ita caſtigandae plebi compoſitum ſenatuſconſultum, priſca ſeveritate: neque ſegnius conſules edixere: ſilentium ipſius non civile, ut crediderat, ſed in ſuperbiam accipiebatur.

Quidam equites Romani cadunt conjurationis crimine.

XIV. Fine anni Geminius, Celſus, Pompeius, equites Romani, cecidere conjurationis crimine. Ex quîs Geminius prodigentia opum ac mollitia vitae amicus Sejano, nihil ad ſerium. Et Julius Celſus, tribunus, in vinclis laxatam catenam & circumdatam in diverſum tendens, ſuam ipſe cervicem perfregit. At Rubrio Fabato, tamquam, deſperatis rebus Romanis, Parthorum ad miſericordiam fugeret, cuſtodes additi: ſane is repertus apud fretum Siciliae, retractuſque

per centurionem, nullas probabiles causas longinquae peregrinationis adferebat. Mansit tamen incolumis, oblivione magis, quam clementia.

AN. V. C. DCCLXXXVI. AER. CHR. 33.

Germanici duae filiae nuptum datae L. Cassio & M. Vinicio.

XV. Ser. Galba, L. Sulla consulibus, diu quaesito, quos neptibus suis maritos destinaret Caesar, postquam instabat virginum aetas, L. Cassium, M. Vinicium legit. Vinicio oppidanum genus; Calibus ortus, patre atque avo consularibus, cetera equestri familia, erat mitis ingenio, & comptae facundiae. Cassius plebei Romae generis, verum antiqui honoratique, & severa patris disciplina eductus, facilitate saepius, quam industria commendabatur. Huic Drusillam, Vinicio Juliam, Germanico genitas, conjungit: superque ea re senatui scripsit, levi cum honore juvenum: dein redditis absentiae causis admodum vagis, flexit ad graviora, & offensiones ob rempublicam coeptas: "utque Macro praefectus, tribunorumque & centurionum pauci, secum introirent, quotiens curiam ingrederetur", petivit. Factoque large, & sine praescriptione generis, aut numeri,

ſenatuſconſulto, ne tecta quidem Urbis, adeo publicum conſilium numquam adiit, deviis plerumque itineribus ambigens patriam & declinans.

Foeneratores accuſati: repreſſa uſura. Liberalitate Caeſaris fides multorum refecta.

XVI. Interea magna vis accuſatorum in eos inrupit, qui pecunias foenore auctitabant, adverſum legem dictatoris Caeſaris, qua "de modo credendi, poſſidendique intra Italiam" cavetur; omiſſam olim, quia privato uſui bonum publicum poſtponitur. Sane vetus Urbi foenebre malum, & ſeditionum diſcordiarumque creberrima cauſa: eoque cohibebatur, antiquis quoque & minus corruptis moribus. Nam primo duodecim tabulis ſanctum, "ne quis unciario foenore amplius exerceret", cum antea ex libidine locupletium agitaretur: dein rogatione tribunicia, ad ſemuncias redacta: poſtremo vetita verſura: multiſque plebis ſcitis obviam itum fraudibus; quae totiens repreſſae, miras per artes rurſum oriebantur. Sed tum Gracchus praetor, cui ea quaeſtio evenerat, multitudine periclitantium ſubactus, retulit ad ſenatum: trepidique patres (neque enim quiſ-

quam tali culpa vacuus) veniam a Principe petivere: & concedente, annus in posterum, sexque menses dati, quîs, secundum jussa legis, rationes familiares quisque componerent.

XVII. Hinc inopia rei nummariae, commoto simul omnium aere alieno; & quia tot damnatis, bonisque eorum divenditis, signatum argentum fisco vel aerario attinebatur. Ad hoc senatus praescripserat, "duas quisque foenoris partes in agris per Italiam conlocaret". Sed creditores in solidum appellabant: nec decorum appellatis, minuere fidem. Ita primo concursatio & preces; dein strepere praetoris tribunal: eaque, quae remedio quaesita, venditio & emptio, in contrarium mutari; quia foeneratores omnem pecuniam mercandis agris condiderant. Copiam vendendi secuta vilitate, quanto quis obaeratior, aegrius distrahebant; multique fortunis provolvebantur: eversio rei familiaris dignitatem ac famam praeceps dabat: donec tulit opem Caesar, disposito per mensas millies sestertio, factaque mutuandi copia sine usuris per triennium, si debitor populo in duplum praediis cavisset. Sic refecta fides; & paullatim privati quoque creditores reperti: ne-

que emptio agrorum exercita ad formam ſenatuſconſulti; acribus, ut ferme talia, initiis, incurioſo fine.

Renovantur majeſtatis accuſationes.

XVIII. Dein redeunt priores metus, poſtulato majeſtatis Confidio Proculo: qui nullo pavore diem natalem celebrans, raptus in curiam, pariterque damnatus interfectuſque: & ſorori ejus Sanciae aqua atque igni interdictum, accuſante Q. Pomponio. Is moribus inquies, "haec & hujuſcemodi a ſe factitari" praetendebat, ut, "parta apud Principem gratia, periculis Pomponii Secundi, fratris, mederetur". Etiam in Pompeiam Macrinam exſilium ſtatuitur, cujus maritum Argolicum, ſocerum Laconem, e primoribus Achaeorum, Caeſar adflixerat. Pater quoque, inluſtris eques Romanus, ac frater praetorius, cum damnatio inſtaret, ſe ipſi interfecere: datum erat crimini, "quod Theophanem Mitylenaeum, proavum eorum, Cn. Magnus inter intimos habuiſſet: quodque defuncto Theophani coeleſtes honores Graeca adulatio tribuerat".

Accuſati ſocietatis cum Sejano, omnes uno edicto necantur.

XIX. Poſt quos Sex. Marius, Hiſpaniae

rum ditiſſimus, defertur "inceſtaſſe filiam", & ſaxo Tarpeio dejicitur: ac, ne dubium haberetur, magnitudinem pecuniae malo vertiſſe, aurariaſque ejus, quamquam publicarentur, ſibimet Tiberius ſepoſuit. Inritatuſque ſuppliciis, cunctos, qui carcere attinebantur, accuſati ſocietatis cum Sejano, necari jubet. Jacuit immenſa ſtrages: omnis ſexus, omnis aetas: inluſtres, ignobiles: diſperſi, aut aggerati: neque propinquis, aut amicis adſiſtere, inlacrimare, ne viſere quidem diutius, dabatur; ſed circumjecti cuſtodes, & in moerorem cujuſque intenti, corpora putrefacta adſectabantur, dum in Tiberim traherentur: ubi fluitantia, aut ripis adpulſa, non cremare quiſquam, non contingere. Interciderat ſortis humanae commercium vi metus: quantumque ſaevitia gliſceret, miſeratio arcebatur.

C. Caeſar Claudiam uxorem accipit. Ejus mores. Tiberius, praeceptore Thraſyllo, Chaldaeorum artis ſtudioſus, Galbae imperium praenuntiat.

XX. Sub idem tempus C. Caeſar, diſcedenti Capreas avo comes, Claudiam, M. Silani filiam, conjugio accepit; immanem animum ſubdola modeſtia tegens, non damna-

tione matris, non exſilio fratrum rupta voce; qualem in diem Tiberius induiſſet, pari habitu, haud multum diſtantibus verbis. Unde mox ſcitum Paſſieni oratoris dictum percrebuit: "Neque meliorem umquam ſervum, neque deteriorem dominum fuiſſe". Non omiſerim praeſagium Tiberii, de Ser. Galba, tum conſule: quem accitum, & diverſis ſermonibus pertentatum, poſtremo Graecis verbis in hanc ſententiam adlocutus: "Et tu, Galba, quandoque deguſtabis imperium": ſeram ac brevem potentiam ſignificans, ſcientia Chaldaeorum artis, cujus apiſcendae otium apud Rhodum, magiſtrum Thraſyllum habuit, peritiam ejus hoc modo expertus.

XXI. Quotiens ſuper tali negotio conſultaret, edita domus parte ac liberti unius conſcientia utebatur. Is literarum ignarus, corpore valido, per avia ac derupta (nam ſaxis domus imminet) praeibat eum, cujus artem experiri Tiberius ſtatuiſſet; & regredientem, ſi vanitatis aut fraudem ſuſpicio inceſſerat, in ſubjectum mare praecipitabat, ne index arcani exiſteret. Igitur Thraſyllus iiſdem rupibus inductus, poſtquam percunctantem commoverat, imperium ipſi & futura ſolerter patefaciens, interrogatur, "an

ſuam quoque genitalem horam comperiſſet, quem tum annum, qualem diem haberet"? Ille, poſitus ſiderum ac ſpatia dimenſus, haerere primo, dein paveſcere, &, quantum introſpiceret, magis ac magis trepidus admirationis & metus, poſtremo exclamat, "ambiguum ſibi ac prope ultimum diſcrimen inſtare". Tum complexus eum Tiberius, "praeſcium periculorum, & incolumem fore" gratatur; quaeque dixerat, oraculi vice accipiens, inter intimos amicorum tenet.

XXII. Sed mihi, haec ac talia audienti, in incerto judicium eſt, fatone res mortalium & neceſſitate immutabili, an forte volvantur: quippe ſapientiſſimos veterum, quique ſectam eorum aemulantur, diverſos reperies, ac multis inſitam opinionem, "non initia noſtri, non finem, non denique homines diis curae. Ideo creberrime triſtia in bonos, laeta apud deteriores eſſe". Contra alii, "fatum quidem congruere rebus" putant, "ſed non e vagis ſtellis, verum apud principia & nexus naturalium cauſarum": ac tamen "electionem vitae" nobis relinquunt; "quam ubi elegeris, certum imminentium ordinem: neque mala, vel bona, quae vulgus putet: multos, qui conflictari adverſis videantur,

beatos; ac plerosque, quamquam magnas per opes, miserrimos: si illi gravem fortunam constanter tolerent, hi prospera inconsulte utantur". Ceterum plurimis mortalium non eximitur, "quin primo cujusque ortu ventura destinentur: sed quaedam secus quam dicta sint, cadere, fallaciis ignara dicentium: ita corrumpi fidem artis, cujus clara documenta & antiqua aetas & nostra tulerit". Quippe a filio ejusdem Thrasylli praedictum Neronis imperium, in tempore memorabitur, ne nunc incepto longius abierim.

Drusi, Germanici filii, miseranda mors. Aeque luctuosus Agrippinae obitus.

XXIII. Iisdem consulibus Asinii Galli mors vulgatur, quem egestate cibi peremptum haud dubium; sponte, vel necessitate, incertum habebatur. Consultusque Caesar "an sepeliri sineret", non erubuit permittere, ultroque incusare "casus, qui reum abstulissent, antequam coram convinceretur". Scilicet medio triennio defuerat tempus subeundi judicium consulari seni, tot consularium parenti. Drusus deinde exstinguitur, cum se miserandis alimentis, mandendo e cubili tomento, nonum ad diem detinuisset. Tradi-

dere quidam, praescriptum fuisse Macroni, si arma ab Sejano tentarentur, extractum custodia juvenem (nam in palatio attinebatur) ducem populo imponere; mox, quia rumor incedebat, "fore, ut nurui ac nepoti conciliaretur Caesar", saevitiam, quam poenitentiam maluit.

XXIV. Quin & invectus in defunctum, "probra corporis, exitiabilem in suos, infensum reipublicae animum" objecit; "recitarique factorum dictorumque ejus descripta per dies" jussit. Quo non aliud atrocius visum; adstitisse tot per annos, qui vultum, gemitus, occultum etiam murmur exciperent, & potuisse avum audire, legere, in publicum promere, vix fides; nisi quod Actii centurionis, & Didymi liberti epistolae servorum nomina praeferebant, ut quis egredientem cubiculo Drusum pulsaverat, exterruerat. Etiam sua verba centurio, saevitiae plena, tamquam egregium, vocesque deficientis adjecerat, quîs primo alienationem mentis simulans, quasi per dementiam, funesta Tiberio, mox, ubi exspes vitae fuit, meditatas, compositasque diras imprecabatur: "ut quemadmodum nurum, filiumque fratris, & nepotes, domumque omnem cae-

dibus complevisset; ita poenas nomini generique majorum, & posteris exsolveret". Obturbabant quidem patres, specie detestandi: sed penetrabat pavor & admiratio, callidum olim & tegendis sceleribus obscurum, huc confidentiae venisse, ut tamquam demotis parietibus ostenderet nepotem sub verbere centurionis, inter servorum ictus, extrema vitae alimenta frustra orantem.

XXV. Nondum is dolor exoleverat, cum de Agrippina auditum, quam, interfecto Sejano, spe sustentatam provixisse reor, &, postquam nihil de saevitia remittebatur, voluntate exstinctam: nisi si, negatis alimentis, adsimulatus est finis, qui videretur sponte sumptus. Enimvero Tiberius foedissimis criminationibus exarsit, "impudicitiam" arguens, "& Asinium Gallum adulterum, ejusque morte ad taedium vitae compulsam". Sed Agrippina, aequi impatiens, dominandi avida, virilibus curis feminarum vitia exuerat. "Eodem die defunctam, quo biennio ante Sejanus poenas luisset, memoriaeque id prodendum" addidit Caesar; jactavitque "quod non laqueo strangulata, neque in Gemonias projecta foret". Actae ob id grates, decretumque "ut quintumdecimum Kalendas

Novembris, utriusque necis die, per omnes annos, donum Jovi sacraretur.

Nerva, Jureconsultus, inedia voluntaria obiit. Aliquot aliorum inlustrium mortes.

XXVI. Haud multo post Cocceius Nerva, continuus Principis, omnis divini humanique juris sciens, integro statu, corpore inlaeso, moriendi consilium cepit. Quod ut Tiberio cognitum, adsidere, causas requirere, addere preces, fateri postremo, "grave conscientiae, grave famae suae, si proximus amicorum, nullis moriendi rationibus, vitam fugeret". Aversatus sermonem Nerva, abstinentiam cibi conjunxit. Ferebant gnari cogitationum ejus, quanto propius mala reipublicae viseret, ira & metu, dum integer, dum intentatus, honestum finem voluisse. Ceterum Agrippinae pernicies, quod vix credibile, Plancinam traxit. Nupta olim Cn. Pisoni, & palam laeta morte Germanici, cum Piso caderet, precibus Augustae, nec minus inimicitiis Agrippinae defensa erat. Ut odium & gratia desiere, jus valuit: petitaque criminibus haud ignotis, sua manu, sera magis quam immerita supplicia persolvit.

XXVII. Tot luctibus funesta civitate, pars moeroris fuit, quod Julia, Drusi filia, quondam Neronis uxor, denupsit in domum Rubellii Blandi, cujus avum, Tiburtem, equitem Romanum, plerique meminerant. Extremo anni mors Aelii Lamiae funere censorio celebrata, qui administrandae Syriae imagine tandem exsolutus, Urbi praefuerat. Genus illi decorum, vivida senectus; & non permissa provincia dignationem addiderat. Exin Flacco Pomponio, Syriae propraetore, defuncto, recitantur Caesaris literae, quîs incusabat "egregium quemque, & regendis exercitibus idoneum, abnuere id munus: seque ea necessitudine ad preces cogi, per quas consularium aliqui capessere provincias adigerentur": oblitus Arruntium, ne in Hispaniam pergeret, decimum jam annum attineri. Obiit eodem anno & M. Lepidus, de cujus moderatione, atque sapientia in prioribus libris satis conlocavi: neque nobilitas diutius demonstranda est: quippe Aemilium genus fecundum bonorum civium, & qui eadem familia corruptis moribus, inlustri tamen fortuna egere.

AN. V. C. DCCLXXXVII. AER. CHR. 34.

Phoenix in Aegypto visa.

XXVIII. Paullo Fabio, L. Vitellio consulibus, post longum saeculorum ambitum, avis Phoenix in Aegyptum venit, praebuitque materiem doctissimis indigenarum, & Graecorum, multa super eo miraculo disserendi. De quibus congruunt, & plura ambigua, sed cognitu non absurda, promere libet. Sacrum Soli id animal, & ore ac distinctu pinnarum a ceteris avibus diversum, consentiunt, qui formam ejus definiere. De numero annorum varia traduntur: maxime vulgatum, quingentorum spatium: sunt, qui adseverent, mille quadringentos sexaginta unum interjici; prioresque alites Sesostride primum, post Amaside dominantibus, dein Ptolemaeo, qui ex Macedonibus tertius regnavit, in civitatem, cui Heliopolis nomen, advolavisse, multo ceterarum volucrum comitatu, novam faciem mirantium. Sed antiquitas quidem obscura: inter Ptolemaeum ac Tiberium minus ducenti quinquaginta anni fuerunt: unde nonnulli falsum hunc Phoenicem, neque Arabum e terris credidere, nihilque usurpavisse ex his, quae vetus memoria firmavit. Confecto quippe annorum numero, ubi mors pro-

pinquet, suis in terris struere nidum, eique vim genitalem adfundere, ex qua fetum oriri: & primam adulto curam sepeliendi patris; neque id temere, sed sublato myrrhae pondere, tentatoque per longum iter, ubi par oneri, par meatui sit, subire patrium corpus, inque Solis aram perferre, atque adolere. Haec incerta & fabulosis aucta. Ceterum aspici aliquando in Aegypto eam volucrem, non ambigitur.

Accusationes variae & mortes.

XXIX. At Romae caede continua, Pomponius Labeo, quem praefuisse Moesiae retuli, per abruptas venas sanguinem effudit; aemulataque est conjunx Paxaea. Nam promptas ejusmodi mortes metus carnificis faciebat, & quia damnati, publicatis bonis, sepultura prohibebantur; eorum, qui de se statuebant, humabantur corpora, manebant testamenta, pretium festinandi. Sed Caesar, missis ad senatum literis, disseruit, "morem fuisse majoribus, quotiens dirimerent amicitias, interdicere domo, eumque finem gratiae ponere: id se repetivisse in Labeone: atque illum, quia male administratae provinciae, aliorumque criminum urgebatur, culpam invidia velavisse, frustra conterrita uxore,

quam, etſi nocentem, periculi tamen expertem fuiſſe". Mamercus dein Scaurus rurſum poſtulatur, inſignis nobilitate & orandis cauſis, vita probroſus. Nihil hunc amicitia Sejani, ſed labefecit haud minus validum ad exitia Macronis odium, qui eaſdem artes occultius exercebat: detuleratque argumentum tragoediae, a Scauro ſcriptae, additis verſibus, qui in Tiberium flecterentur. Verum ab Servilio & Cornelio accuſatoribus, "adulterium Liviae, magorum ſacra" objectabantur. Scaurus, ut dignum veteribus Aemiliis, damnationem anteit; hortante Sexitia uxore, quae incitamentum mortis, & particeps fuit.

XXX. Ac tamen accuſatores, ſi facultas incideret, poenis adficiebantur: ut Servilius Corneliuſque, perdito Scauro famoſi, quia pecuniam a Vario Ligure, omittendae delationis, ceperant, in inſulas, interdicto igni atque aqua, demoti ſunt: & Abudius Ruſo, functus aedilitate, dum Lentulo Gaetulico, ſub quo legioni praefuerat, periculum faceſſit, "quod is Sejani filium generum deſtinaſſet", ultro damnatur, atque Urbe exigitur. Gaetulicus ea tempeſtate ſuperioris Germaniae legiones curabat, mirumque amorem adſe-

adſecutus erat, effuſae clementiae, modicus ſeveritate, & proximo quoque exercitui, per L. Apronium ſocerum, non ingratus. Unde fama conſtans, auſum mittere ad Caeſarem literas, "adfinitatem ſibi cum Sejano haud ſponte, ſed conſilio Tiberii coeptam: perinde ſe, quam Tiberium falli potuiſſe: neque errorem eumdem illi ſine fraude, aliis exitio habendum. Sibi fidem integram, &, ſi nullis inſidiis peteretur, manſuram: ſucceſſorem non aliter, quam indicium mortis, accepturum: firmarent velut foedus, quo Princeps ceterarum rerum potiretur, ipſe provinciam retineret". Haec mira quamquam, fidem ex eo trahebant, quod unus omnium Sejani adfinium incolumis, multaque gratia manſit: reputante Tiberio publicum ſibi odium, extremam aetatem, magiſque fama, quam vi, ſtare res ſuas.

AN. V. C. DCCLXXXVIII. AER. CHR. 35.

Parthorum legati in Urbem venere, ad novum regem petendum. Tiberius unum, deinde alterum miſit. L. Vitellius Orienti praefectus.

XXXI. C. Ceſtio, M. Servilio conſulibus, nobiles Parthi in Urbem venere, ignaro rege

Artabano. Is metu Germanici fidus Romanis, aequabilis in suos; mox superbiam in nos, saevitiam in populares sumpsit; fretus bellis, quae secunda adversum circumjectas nationes exercuerat, & senectutem Tiberii, ut inermem, despiciens, avidusque Armeniae, cui, defuncto rege Artaxia, Arsacen, liberorum suorum veterrimum, imposuit, addita contumelia & missis, qui "gazam, a Vonone relictam in Syria Ciliciaque", reposcerent, simul "veteres Persarum ac Macedonum terminos: seque invasurum possessa Cyro, & post Alexandro", per vaniloquentiam ac minas jaciebat. Sed Parthis mittendi secretos nuntios validissimus auctor fuit Sinnaces, insigni familia, ac perinde opibus, & proximus huic Abdus, ademptae virilitatis. Non despectum id apud barbaros, ultroque potentiam habet. Ii, adscitis & aliis primoribus, quia neminem gentis Arsacidarum summae rei imponere poterant, interfectis ab Artabano plerisque, aut nondum adultis, Phraaten, regis Phraatis filium, Roma poscebant: "Nomine tantum & auctore opus, ut, sponte Caesaris, genus Arsacis ripam apud Euphratis cerneretur".

XXXII. Cupitum id Tiberio: ornat Phraaten, accingitque paternum ad faſtigium: deſtinata retinens, conſiliis & aſtu res externas moliri, arma procul habere. Interea, cognitis inſidiis, Artabanus tardari metu; modo cupidine vindictae inardeſcere. Et barbaris cunctatio, ſervilis: ſtatim exſequi, regium videtur. Valuit tamen utilitas, ut Abdum, ſpecie amicitiae vocatum ad epulas, lento veneno inligaret; Sinnacen diſſimulatione ac donis, ſimul per negotia, moraretur. Et Phraates apud Syriam, dum, omiſſo cultu Romano, cui per tot annos inſueverat, inſtituta Parthorum inſumit, patriis moribus impar, morbo abſumptus eſt. Sed non Tiberius omiſit incepta. Tiridaten, ſanguinis ejuſdem, aemulum Artabano, reciperandaeque Armeniae Iberum Mithridaten deligit, conciliatque fratri Pharaſmani, qui gentile imperium obtinebat: & cunctis, quae apud Orientem parabantur, L. Vitellium praefecit. Eo de homine haud ſum ignarus ſiniſtram in Urbe famam, pleraque foeda memorari: ceterum regendis provinciis priſca virtute egit: unde regreſſus, & formidine C. Caeſaris, familiaritate Claudii, turpe in ſervitium mutatus, exemplar apud poſteros

adulatorii dedecoris habetur: cesseruntque prima postremis, & bona juventae senectus flagitiosa obliteravit.

Proelia inter Armenios & Parthos. Artabanus regno exutus, & in Scythiam profugus, cui Tiridates sufficitur, Vitellii consilio & armis.

XXXIII. At ex regulis, prior Mithridates Pharasmanen perpulit, dolo & vi conatus suos juvare: repertique corruptores ministros Arsacis multo auro ad scelus cogunt: simul Iberi magnis copiis Armeniam inrumpunt, & urbe Artaxata potiuntur. Quae postquam Artabano cognita, filium Oroden ultorem parat, datque Parthorum copias, mittit, qui auxilia mercede facerent. Contra, Pharasmanes adjungere Albanos, accire Sarmatas, quorum Sceptuchi, utrimque donis acceptis, more gentico, diversa induere. Sed Iberi, locorum potentes, Caspia via Sarmatam in Armenios raptim effundunt. At qui Parthis adventabant, facile arcebantur, cum alios incessus hostis clausisset; unum reliquum, mare inter & extremos Albanorum montes, aestas impediret: quia flatibus Etesiarum implentur vada; hibernus Auster revolvit

fluctus, pulsoque introrsus freto, brevia litorum nudantur.

XXXIV. Interim Oroden, sociorum inopem, auctus auxilio Pharasmanes vocare ad pugnam, & detrectantem incessere, adequitare castris, infensare pabula; ac saepe, in modum obsidii, stationibus cingebat: donec Parthi, contumeliarum insolentes, circumsisterent regem, poscerent proelium. Atque illis sola in equite vis; Pharasmanes & pedite valebat. Nam Iberi Albanique, saltuosos locos incolentes, duritiae patientiaeque magis insuevere. Feruntque "se Thessalis ortos, qua tempestate Jason, post avectam Medeam, genitosque ex ea liberos, inanem mox regiam Aeëtae, vacuosque Colchos repetivit". Multaque de nomine ejus, & oraculum Phryxi celebrant: nec quisquam ariete sacrificaverit, credito, vexisse Phryxum: sive id animal, seu navis insigne fuit. Ceterum, directa utrimque acie, Parthus "imperium Orientis, claritudinem Arsacidarum, contraque ignobilem Iberum mercenario milite", differebat. Pharasmanes, "integros semet a Parthico dominatu; quanto majora peterent, plus decoris victores, aut, si terga darent, flagitii atque periculi laturos: simul

horridam ſuorum aciem, picta auro Medorum agmina; hinc viros, inde praedam oſtendere".

XXXV. Enimvero apud Sarmatas non una vox ducis: ſe quiſque ſtimulant, "ne pugnam per ſagittas inirent; impetu & cominus praeveniendum". Variae hinc bellantium ſpecies; cum Parthus, ſequi vel fugere pari arte ſuetus, diſtraheret turmas, ſpatium ictibus quaereret: Sarmatae, omiſſo arcu, quo brevius valent, contis gladiiſque ruerent: modo equeſtris proelii more, frontis & tergi vices; aliquando, ut conferta acies, corporibus & pulſu armorum pellerent, pellerentur. Jamque & Albani Iberique prenſare, detrudere, ancipitem pugnam hoſtibus facere; quos ſuper eques, & propioribus vulneribus pedites adflictabant. Inter quae Pharaſmanes Orodeſque, dum ſtrenuis adſunt, aut dubitantibus ſubveniunt, conſpicui, eoque gnari, clamore, telis, equis concurrunt: inſtantius Pharaſmanes; nam vulnus per galeam adegit: nec iterare valuit, praelatus equo, & fortiſſimis ſatellitum protegentibus ſaucium. Fama tamen occiſi, falſo credita, exterruit Parthos; victoriamque conceſſere.

XXXVI. Mox Artabanus tota mole regni ultum iit. Peritia locorum ab Iberis melius pugnatum: nec ideo abſcedebat, ni, contractis legionibus, Vitellius, & ſubdito rumore, tamquam Meſopotamiam invaſurus, metum Romani belli feciſſet. Tum omiſſa Armenia, verſaeque Artabani res; inliciente Vitellio, "desererent regem, ſaevum in pace, & adverſis proeliorum exitioſum". Igitur Sinnaces, quem antea infenſum memoravi, patrem Abdageſen, alioſque occultos conſilii, & tunc continuis cladibus promptiores, ad defectionem trahit: adfluentibus paullatim, qui, metu magis quam benevolentia ſubjecti, repertis auctoribus ſuſtulerant animum. Nec jam aliud Artabano reliquum, quam, ſi qui externorum corpori cuſtodes aderant, ſuis quiſque ſedibus extorres, queîs neque boni intellectus, neque mali cura, ſed mercede aluntur, miniſtri ſceleribus. His adſumptis, in longinqua & contermina Scythiae fugam maturavit, ſpe auxilii, quia Hyrcanis Carmaniiſque per adfinitatem innexus erat; atque interim poſſe Parthos, abſentium aequos, praeſentibus mobiles, ad paenitentiam mutari.

XXXVII. At Vitellius, profugo Artabano, & flexis ad novum regem popularium animis, hortatus Tiridaten "parata capessere", robur legionum, sociorumque, ripam ad Euphratis ducit. Sacrificantibus, cum hic more Romano Suovetaurilia daret, ille equum placando amni adornasset, nuntiavere accolae, "Euphraten, nulla imbrium vi, sponte & immensum attolli; simul albentibus spumis in modum diadematis sinuare orbes; auspicium prosperi transgressus". Quidam callidius interpretabantur, "initia conatus secunda, neque diuturna: quia eorum, quae terra caelove portenderentur, certior fides; fluminum instabilis natura simul ostenderet omina, raperetque". Sed ponte navibus effecto, tramissoque exercitu, primus Ornospades multis equitum millibus in castra venit: exsul quondam, & Tiberio, cum Dalmaticum bellum conficeret, haud inglorius auxiliator, eoque civitate Romana donatus: mox repetita amicitia regis, multo apud eum honore, praefectus campis, qui Euphrate & Tigre, inclutis amnibus, circumflui, *Mesopotamiae* nomen acceperunt. Neque multo post Sinnaces auget copias; & columen partium, Abdageses, gazam & paratus regios

adjicit. Vitellius oſtentaſſe Romana arma ſatis ratus, monet Tiridaten primoreſque: hunc, "Phraatis avi & altoris Caeſaris, quae utrobique pulchra, meminerit": illos, "obſequium in regem, reverentiam in nos, decus quiſque ſuum & fidem retinerent". Exin cum legionibus in Syriam remeavit.

Recrudeſcit delatorum ſaevitia. Accuſati plurimi occumbunt: nec civium ſupplicia effugit rex Tigranes. Vitae finem ſibi ponit Aemilia Lepida.

XXXVIII. Quae duabus aeſtatibus geſta conjunxi, quo requieſceret animus a domeſticis malis. Non enim Tiberium, quamquam triennio poſt caedem Sejani, quae ceteros mollire ſolent, tempus, preces, ſatias, mitigabant, quin incerta, vel abolita, pro graviſſimis & recentibus puniret. Eo metu Fulcinius Trio, ingruentes accuſatores haud perpeſſus, ſupremis tabulis multa & atrocia in Macronem, ac praecipuos libertorum Caeſaris, compoſuit; ipſi "fluxam ſenio mentem & continuum abſceſſum, velut exſilium", objectando. Quae ab heredibus occultata recitari Tiberius juſſit: patientiam libertatis alienae oſtentans, & contemptor ſuae infamiae, an ſcelerum Sejani diu neſcius; mox

quoquo modo dicta vulgari malebat, veritatisque, cui adulatio officit, per probra saltem gnarus fieri. Iisdem diebus Granius Martianus, senator, a C. Graccho majestatis postulatus, vim vitae suae attulit: Tatiusque Gratianus, praetura functus, lege eadem extremum ad supplicium damnatus.

XXXIX. Nec dispares Trebellieni Rufi, & Sextii Paconiani exitus. Nam Trebellienus sua manu cecidit; Paconianus in carcere, ob carmina illic in principem factitata, strangulatus est. Haec Tiberius non mari, ut olim, divisus, neque per longinquos nuntios accipiebat, sed Urbem juxta; eodem ut die, vel noctis interjectu, literis consulum rescriberet: quasi aspiciens undantem per domos sanguinem, aut manus carnificum. Fine anni Poppaeus Sabinus concessit vita, modicus originis, principum amicitia consulatum ac triumphale decus adeptus: maximisque provinciis per quatuor & viginti annos impositus, nullam ob eximiam artem, sed quod par negotiis, neque supra erat.

AN. V. C. DCCLXXXIX. AER. CHR. 36.

XL. Q. Plautius, Sex. Papinius, consules, sequuntur. Eo anno, neque quod L.

Aruſeius *) morte adfecti forent, adſuetudine malorum, ut atrox, advertebatur; ſed exterruit, quod Vibulenus Agrippa, eques Romanus, cum peroraſſent accuſatores, in ipſa curia depromptum ſinu venenum hauſit; prolapſuſque ac moribundus, feſtinatis lictorum manibus in carcerem raptus eſt, fauceſque jam exanimis laqueo vexatae. Ne Tigranes quidem, Armenia quondam potitus, ac tunc reus, nomine regio ſupplicia civium effugit. At C. Galba, conſularis, & duo Blaeſi voluntario exitu cecidere: Galba, triſtibus Caeſaris literis provinciam ſortiri prohibitus; Blaeſis ſacerdotia, integra eorum domo deſtinata, convulſa diſtulerat: tunc, ut vacua, contulit in alios: quod ſignum mortis intellexere, & exſecuti ſunt. Et Aemilia Lepida, quam juveni Druſo nuptam retuli, crebris criminibus maritum inſecuta, quamquam inteſtabilis, tamen impunita agebat, dum ſuperfuit pater Lepidus; poſt a delatoribus corripitur, ob ſervum adulterum: nec dubitabatur de flagitio. Ergo, omiſſa defenſione, finem vitae ſibi poſuit.

*) Hic periit nomen aliquod, forte praenomen tantum, ut duo ſint Aruſeii.

Clitae regi suo rebelles & repressi. Tiridates, Parthorum rex, dissidio procerum pellitur; & Artabanus in regnum iterum accitur.

XLI. Per idem tempus Clitarum natio, Cappadoci Archelao subjecta, quia nostrum in modum deferre census, pati tributa adigebatur, in juga Tauri montis abscessit: locorumque ingenio sese contra imbelles regis copias tutabatur; donec M. Trebellius, legatus, a Vitellio, praeside Syriae, cum quatuor millibus legionariorum, & delectis auxiliis missus, duos colles, quos barbari insederant (minori *Cadra*, alteri *Davara* nomen est) operibus circumdedit: & erumpere ausos ferro, ceteros siti, ad deditionem coegit. At Tiridates, volentibus Parthis, Nicephorium & Anthemusiada, ceterasque urbes, quae Macedonibus sitae, Graeca vocabula usurpant, Halumque & Artemitam, Parthica oppida, recepit; certantibus gaudio, qui Artabanum, Scythas inter eductum, ob saevitiam exsecrati, come Tiridatis ingenium Romanas per artes sperabant.

XLII. Plurimum adulationis Seleucenses induere, civitas potens, septa muris, neque in barbarum corrupta, sed conditoris Seleuci

retinens. Trecenti, opibus aut ſapientia delecti, ut ſenatus: ſua populo vis, & quotiens concordes agunt, ſpernitur Parthus: ubi diſſenſere, dum ſibi quiſque contra aemulos ſubſidium vocant, accitus in partem, adverſum omnes valeſcit. Id nuper acciderat, Artabano regnante, qui plebem primoribus tradidit ex ſuo uſu: nam populi imperium juxta libertatem; paucorum dominatio regiae libidini propior eſt. Tum adventantem Tiridaten extollunt veterum regum honoribus, & quos recens aetas largius invenit: ſimul probra in Artabanum fundebant, "materna origine Arſaciden, cetera degenerem". Tiridates rem Seleucenſem populo permittit: mox conſultans, "quonam die ſollemnia regni capeſſeret"? literas Phraatis & Hieronis, qui validiſſimas praefecturas obtinebant, accipit, "brevem moram" precantium, placitumque "opperiri viros praepollentes". Atque interim Cteſiphon, ſedes imperii, petita: ſed ubi diem ex die prolatabant, multis coram & adprobantibus, Surena, patrio more, Tiridaten inſigni regio evinxit.

XLIII. Ac ſi ſtatim interiora, ceteraſque nationes petiviſſet, oppreſſa cunctantium dubitatio, & omnes in unum cedebant: adſi-

dendo caſtellum, in quod pecuniam & pellices Artabanus contulerat, dedit ſpatium exuendi pacta. Nam Phraates & Hiero, & ſi qui alii delectum capiendo diademati diem haud concelebraverant, pars metu, quidam invidia in Abdageſen, qui tum aula, & novo rege potiebatur, ad Artabanum vertere. Iſque in Hyrcanis repertus eſt, inluvie obſitus, & alimenta arcu expediens: ac primo, tamquam dolus pararetur, territus; ubi data fides "reddendae dominationi veniſſe", adlevatur animum, & "quae repentina mutatio" exquirit. Tum Hiero "pueritiam Tiridatis" increpat; "neque penes Arſaciden imperium, ſed inane nomen apud imbellem externa mollitia, vim in Abdageſis domo".

XLIV. Senſit vetus regnandi, falſos in amore, odia non fingere: nec ultra moratus, quam dum Scytharum auxilia conciret, pergit properus, & praeveniens inimicorum aſtus, amicorum poenitentiam: neque exuerat paedorem, ut vulgum miſeratione adverteret: non fraus, non preces, nihil omiſſum, quo ambiguos inliceret, prompti firmarentur. Jamque multa manu propinqua Seleuciae adventabat; cum Tiridates, ſimul fama atque ipſo Artabano perculſus, diſtrahi conſiliis,

iret contra, an bellum cunctatione tractaret. Quibus proelium & festinati casus placebant, "disjectos & longinquitate itineris fessos, ne animo quidem satis ad obsequium coaluisse" differunt, "proditores nuper hostesque ejus, quem rursum foveant". Verum Abdageses "regrediendum in Mesopotamiam" censebat, "ut amne objecto, Armeniis interim, Elymaeisque, & ceteris a tergo excitis, aucti copiis socialibus, & quas dux Romanus misisset, fortunam tentarent". Ea sententia valuit, quia plurima auctoritas penes Abdagesen, & Tiridates ignavus ad pericula erat. Sed fugae specie discessum; ac, principio a gente Arabum facto, ceteri domos abeunt, vel in castra Artabani: donec Tiridates, cum paucis in Syriam revectus, pudore proditionis omnes exsolvit.

AN. V. C. DCCXC. AER. CHR. 37.

Romae incendium atrox.

XLV. Idem annus gravi igne Urbem adficit, deusta parte Circi, quae Aventino contigua, ipsoque Aventino: quod damnum Caesar ad gloriam vertit, exsolutis domuum & insularum pretiis. Millies sestertium ea munificentia conlocatum; tanto acceptius in

vulgum, quanto modicus privatis aedificationibus. Ne publice quidem, nisi duo opera, ſtruxit, templum Auguſto, & ſcenam Pompeiani theatri; eaque perfecta contemptu ambitionis, an per ſenectutem, haud dedicavit. Sed aeſtimando cujuſque detrimento quatuor progeneri Caeſaris, Cn. Domitius, Caſſius Longinus, M. Vinicius, Rubellius Blandus delecti, additusque, nominatione conſulum, P. Petronius. Et, pro ingenio cujuſque, quaeſiti decretique in Principem honores: quos omiſerit receperitve, in incerto fuit, ob propinquum vitae finem. Neque enim multo poſt ſupremi Tiberio conſules, Cn. Acerronius, C. Pontius, magiſtratum occepere, nimia jam potentia Macronis, qui gratiam C. Caeſaris, numquam ſibi neglectam, acrius in dies fovebat, impuleratque poſt mortem Claudiae, quam nuptam ei retuli, uxorem ſuam Enniam, immittendo amore juvenem inlicere, pactoque matrimonii vincire, nihil abnuentem, dum dominationis apiſceretur. Nam etſi commotus ingenio, ſimulationum tamen falſa in ſinu avi perdidicerat.

Tiberii

Tiberii deliberatio de successore.

XLVI. Gnarum hoc Principi, eoque dubitavit de tradenda republica: primum inter nepotes; quorum Druſo genitus, ſanguine & caritate propior, ſed nondum pubertatem ingreſſus: Germanici filio robur juventae, vulgi ſtudia, eaque apud avum odii cauſa. Etiam de Claudio agitanti, quod is compoſita aetate, bonarum artium cupiens erat, imminuta mens ejus obſtitit. Sin extra domum ſucceſſor quaereretur, ne memoria Auguſti, ne nomen Caeſarum in ludibria & contumelias verterent, metuebat: quippe illi non perinde curae gratia praeſentium, quam in poſteros ambitio. Mox incertus animi, feſſo corpore, conſilium, cui impar erat, fato permiſit: jactis tamen vocibus, per quas intelligeretur providus futurorum. Namque Macroni, non abdita ambage, "Occidentem ab eo deſeri, Orientem ſpectari" exprobravit. Et C. Caeſari, forte orto ſermone, L. Sullam inridenti, "omnia Sullae vitia, & nullam ejuſdem virtutem habiturum" praedixit: ſimul crebris cum lacrimis minorem ex nepotibus complexus, truci alterius vultu: "occides hunc tu", inquit, "& te alius". Sed graveſcente va-

letudine, nihil e libidinibus omittebat, in patientia firmitudinem ſimulans; ſolituſque eludere medicorum artes, atque eos, qui poſt tricesimum aetatis annum, ad internoſcenda corpori ſuo utilia, vel noxia, alieni conſilii indigerent.

XLVII. Interim Romae futuris etiam poſt Tiberium caedibus ſemina jaciebantur. Laelius Balbus Acutiam, P. Vitellii quondam uxorem, majeſtatis poſtulaverat: qua damnata, cum praemium accuſatori decerneretur, Junius Otho, tribunus plebei, interceſſit: unde illis odia, mox Othoni exſilium. Dein multorum amoribus famoſa Albucilla, cui matrimonium cum Satrio Secundo, conjurationis indice, fuerat, defertur impietatis in Principem: connectebantur, ut conſcii, & adulteri ejus, Cn. Domitius, Vibius Marſus, L. Arruntius. De claritudine Domitii ſupra memoravi: Marſus quoque vetuſtis honoribus, & inluſtris ſtudiis erat. Sed "teſtium interrogationi, tormentis ſervorum Macronem praeſediſſe", commentarii ad ſenatum miſſi ferebant; nullaeque in eos Imperatoris literae ſuſpicionem dabant, invalido ac fortaſſe ignaro, ficta pleraque, ob inimicitias Macronis notas in Arruntium.

XLVIII. Igitur Domitius, defenſionem meditans, Marſus, tamquam inediam deſtinaviſſet, produxere vitam. Arruntius, cunctationem & moras ſuadentibus amicis: "Non eadem omnibus decora", reſpondit: "ſibi ſatis aetatis: neque aliud poenitendum, quam quod, inter ludibria & pericula, anxiam ſenectam toleraviſſet, diu Sejano, nunc Macroni, ſemper alicui potentium inviſus; non culpa, ſed ut flagitiorum impatiens. Sane paucos & ſupremos Principis dies poſſe vitari; quemadmodum evaſurum imminentis juventam? An, cum Tiberius, poſt tantam rerum experientiam, vi dominationis convulſus & mutatus ſit, C. Caeſarem, vix finita pueritia, ignarum omnium, aut peſſimis innutritum, meliora capeſſiturum, Macrone duce? qui, ut deterior, ad opprimendum Sejanum delectus, plura per ſcelera rempublicam conflictaviſſet. Proſpectare jam ſe acrius ſervitium, eoque fugere ſimul acta & inſtantia". Haec vatis in modum dictitans, venas reſolvit. Documento ſequentia erunt, bene Arruntium morte uſum. Albucilla inrito ictu a ſemet vulnerata, juſſu ſenatus in carcerem fertur. Stuprorum ejus miniſtri,

"Carſidius Sacerdos, praetorius, ut in inſulam deportaretur; Pontius Fregellanus amitteret ordinem ſenatorium: & eaedem poenae in Laelium Balbum" decernuntur: id quidem a laetantibus, quía Balbus truci eloquentia habebatur, promptus adverſum inſontes.

XLIX. Iiſdem diebus Sex. Papinius, conſulari familia, repentinum & informem exitum delegit, jacto in praeceps corpore. Cauſa ad matrem referebatur, quae pridem repudiata, adſentationibus atque luxu perpuliſſet juvenem ad ea, quorum effugium non niſi morte inveniret. Igitur accuſata in ſenatu, quamquam genua patrum advolveretur, "luctumque communem, & magis imbecillum tali ſuper caſu feminarum animum", aliaque in eumdem dolorem moeſta & miſeranda diu ferret. Urbe tamen in decem annos prohibita eſt, donec minor filius lubricum juventae exiret.

Tiberii morbus, mors & mores.

L. Jam Tiberium corpus, jam vires, nondum diſſimulatio deſerebat. Idem animi rigor; ſermone ac vultu intentus, quaeſita

interdum comitate, quamvis manifeſtam defectionem tegebat: mutatiſque ſaepius locis, tandem apud promontorium Miſeni conſedit, in villa, cui L. Lucullus quondam dominus. Illic eum adpropinquare ſupremis, tali modo compertum. Erat medicus arte inſignis, nomine Charicles, non quidem regere valetudines Principis ſolitus, conſilii tamen copiam praebere. Is velut propria ad negotia digrediens, & per ſpeciem officii manum complexus, pulſum venarum attigit; neque fefellit. Nam Tiberius, incertum an offenſus, tantoque magis iram premens, "inſtaurari epulas" jubet, diſcumbitque ultra ſolitum; quaſi honori abeuntis amici tribueret. Charicles tamen "labi ſpiritum, nec ultra biduum duraturum" Macroni firmavit. Inde cuncta colloquiis inter praeſentes, nuntiis apud legatos & exercitus feſtinabantur. XVII. Kal. Aprilis, interclusa anima, creditus eſt mortalitatem expleviſſe. Et multo gratantum concurſu, ad capienda imperii primordia C. Caeſar egrediebatur: cum repente adfertur, "redire Tiberio vocem ac viſus, vocarique, qui recreandae defectioni cibum adferrent". Pavor hinc in omnes; &

ceteri passim dispergi, se quisque moestum aut nescium fingere. Caesar in silentium fixus, a summa spe novissima exspectabat. Macro intrepidus, "opprimi senem injectu multae vestis" jubet, "discedique ab limine". Sic Tiberius finivit, octavo & septuagesimo aetatis anno.

LI. Pater ei Nero, & utrimque origo gentis Claudiae, quamquam mater in Liviam, & mox Juliam familiam, adoptionibus transierit. Casus prima ab infantia ancipites: nam proscriptum patrem exsul secutus, ubi domum Augusti privignus introiit, multis aemulis conflictatus est, dum Marcellus & Agrippa, mox Caius Luciusque Caesares, viguere: etiam frater ejus Drusus prosperiore civium amore erat. Sed maxime in lubrico egit, accepta in matrimonium Julia, impudicitiam uxoris tolerans, aut declinans. Dein Rhodo regressus, vacuos Principis penates duodecim annis, mox rei Romanae arbitrium tribus ferme & viginti obtinuit. Morum quoque tempora illi diversa: egregium vita famaque, quoad privatus, vel in imperiis sub Augusto fuit: occultum ac subdolum fingendis virtutibus, donec Germanicus ac Drusus

ſuperfuere. Idem inter bona malaque mixtus, incolumi matre: inteſtabilis ſaevitia, ſed obtectis libidinibus, dum Sejanum dilexit, timuitve: poſtremo in ſcelera ſimul ac dedecora prorupit, poſtquam, remoto pudore & metu, ſuo tantum ingenio utebatur.

